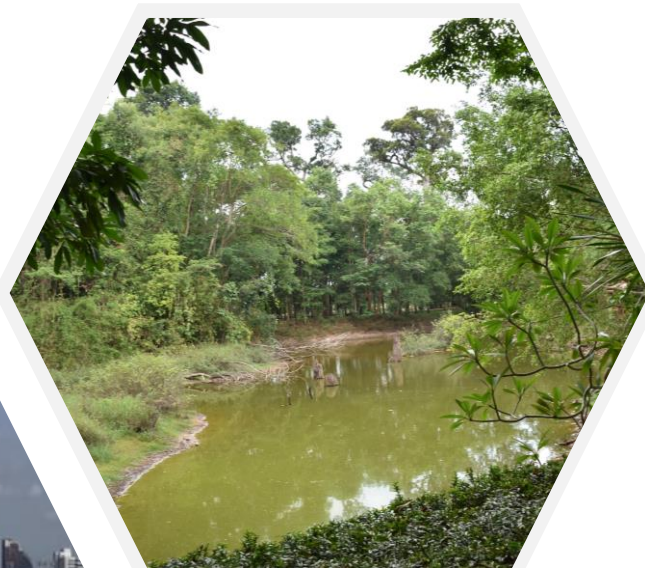

รายงานดัชนีความก้าวหน้าของคน
ปี 2564

2021 Human Achievement Index Report

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม
กันยายน 2565

คำนำ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในฐานะหน่วยงานวางแผนระดับประเทศ และมีการปฏิบัติงานสำคัญในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นกลไกสำหรับขับเคลื่อน การดำเนินงาน จึงได้จัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index:HAI) ซึ่งเป็นหนึ่งในข้อมูล สำคัญด้านสังคมของประเทศไทย เป็นดัชนีที่สะท้อนถึงความก้าวหน้าของคนในทุกระดับทั้งประเทศ ระดับภาค และระดับจังหวัด โดยที่ผ่านมาได้มีการเผยแพร่ออกมาแล้วทั้งสิ้นจำนวน 5 ฉบับ ประกอบด้วย ปี 2558 ปี 2560 ปี 2562 ปี 2563 ปี 2564 ตามลำดับ

ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) มีกรอบแนวคิดการพัฒนาคอนที่มีความครอบคลุมในหลายด้าน มีดัชนีย่อย ทั้งหมด 8 ดัชนีย่อย ทั้งสุขภาพ การศึกษา ชีวิตการงาน เศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ชีวิตครอบครัว และชุมชน การคมนาคมและการสื่อสาร และการมีส่วนร่วม ซึ่งภายในแต่ละดัชนีย่อยประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด รวมทั้งสิ้นเป็น 32 ตัวชี้วัด ที่แสดงถึงคุณภาพในการดำรงชีวิตและการพัฒนาของคน ซึ่งการจัดทำดัชนี ความก้าวหน้าคน (HAI) ประจำปี 2564 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการประมวลผลข้อมูลจากเดิม 2 ปีครั้ง เป็นรายปีแทน และได้มีการปรับปรุงข้อมูลย้อนหลังตั้งแต่ ปี 2558 – 2564 ให้มีความเป็นปัจจุบันและสอดคล้องกับแหล่งข้อมูล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสะท้อนผลลัพธ์การพัฒนาคอนทั้งสถานการณ์ในปัจจุบันและแนวโน้มที่ผ่านมา รวมทั้ง ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาคอนด้านนั้น ๆ และระดับการพัฒนาคอนรายจังหวัดเพื่อดูการกระจายตัวของ ทิศทางการพัฒนา ตลอดจนแนวโน้มความเหลื่อมล้ำระหว่างจังหวัดให้มีความถูกต้องและตรงกับความเป็นจริง มากที่สุด ทั้งนี้ ทางสำนักงานฯ ได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ เป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ท้ายนี้ สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ดัชนีความก้าวหน้าของคน ปี 2564 จะเป็นข้อมูลที่ทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐในส่วนกลางและภูมิภาค ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และภาคประชาชนสามารถนำไปต่อยอด ใช้ให้เกิดประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

(นายตฤชา พิขณันท์)

เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กันยายน 2565

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทสรุปผู้บริหาร

บทที่ 1 : การจัดทำและปรับปรุงดัชนีความก้าวหน้าของคน ปี 2564

1.1 บทนำ	1
1.2 แนวคิดและองค์ประกอบของดัชนีความก้าวหน้าของคน	3
1.3 วิธีการคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคน	9
1.4 การปรับปรุงการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคน	12
1.4.1 การปรับเปลี่ยนการประมวลผลข้อมูลเป็นรายปี	14
1.4.2 การจัดการข้อมูลที่ขาดไป (Missing Data Management)	16
1.4.3 การปรับปรุงข้อมูลและปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	17

บทที่ 2 : สถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาของคนของไทย ปี 2558 – 2564

2.1 บทนำ	19
2.2 การพัฒนาคนในระดับประเทศ	19
2.3 การพัฒนาคนในระดับภาค	25
2.4 การพัฒนาคนในระดับจังหวัด	40

บทที่ 3 : ความก้าวหน้าของการพัฒนาคนในแต่ละด้าน

3.1 ความก้าวหน้าการพัฒนาคนในด้านสุขภาพ	55
3.2 ความก้าวหน้าการพัฒนาคนในด้านการศึกษา	64
3.3 ความก้าวหน้าการพัฒนาคนในด้านชีวิตการงาน	75
3.4 ความก้าวหน้าการพัฒนาคนในด้านเศรษฐกิจ	86
3.5 ความก้าวหน้าการพัฒนาคนในด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	96
3.6 ความก้าวหน้าการพัฒนาคนในด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน	105
3.7 ความก้าวหน้าการพัฒนาคนในด้านการคมนาคมและการสื่อสาร	117
3.8 ความก้าวหน้าการพัฒนาคนในด้านการมีส่วนร่วม	131

บทที่ 4 : บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 บทสรุป	140
4.2 ข้อเสนอแนะ	145

บรรณานุกรม 148

ภาคผนวก 150

Technical note 160

บทสรุปผู้บริหาร

ในช่วงตลอด 20 ปีที่ผ่านมา แนวทางหนึ่งในการติดตามและประเมินผลการพัฒนาประเทศหรือการพัฒนาคนของประเทศไทย คือ การจัดทำและประมวลผลดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index: HAI) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญหนึ่งในการสะท้อนให้เห็นผลลัพธ์และความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคนของไทย ไม่ว่าจะเป็นในระดับประเทศ ภูมิภาค และจังหวัด รวมทั้งเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลอื่น ๆ ในระดับจังหวัด เพื่อบ่งชี้และแสดงให้เห็นประเด็นเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่หรือประเทศอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทความเปลี่ยนแปลงของประเทศและ/หรือพื้นที่ในแต่ละจังหวัด โดยในช่วงแรกตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมา การจัดทำและเผยแพร่ดัชนีความก้าวหน้าของคนของประเทศไทยดำเนินการโดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UNDP Thailand) ซึ่งเผยแพร่ในปี 2546 ปี 2550 ปี 2552 และปี 2557 ตามลำดับ ในระยะต่อมา สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้รับบทบาทเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการจัดทำดัชนีดังกล่าวแทนและเริ่มเผยแพร่ครั้งแรกในปี 2558 ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในช่วงแรกของการประมวลผลข้อมูลเป็นการจัดทำและเผยแพร่เป็นประจำทุก 2 ปี อย่างไรก็ตาม ด้วยความจำเป็นและความต้องการใช้ข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ และสาธารณชนที่ต้องอาศัยข้อมูลที่มีความละเอียดและความถี่สูงขึ้น เพื่อช่วยให้การติดตามและประเมินผลสถานการณ์การพัฒนาคนเป็นไปได้อย่างทันห่วงที่ และสามารถออกแบบนโยบายสาธารณะได้อย่างเหมาะสมและรอบด้าน ทำให้กระบวนการจัดทำและประมวลผลดัชนีความก้าวหน้าของคนจำเป็นต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้สามารถนำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลเป็นรายปีได้ (ปี 2558 - 2564) เพื่อให้มีความต่อเนื่อง สม่าเสมอ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ข้อมูล รวมทั้งการปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดบางรายการเพื่อให้สอดคล้องกับแหล่งที่มาของข้อมูลและกระบวนการจัดทำข้อมูลรายปี

ในปี 2564 สศช. ได้ประมวลผลข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ตั้งแต่ปี 2558 - 2564 และจัดทำรายงานดัชนีความก้าวหน้าของคน ประจำปี 2564 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับติดตามและประเมินสถานการณ์การพัฒนาคนหรือระดับความก้าวหน้าของคนทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และจังหวัด รวมถึงการวิเคราะห์ผลลัพธ์การพัฒนาที่เกิดขึ้นในแต่ละจังหวัดเพื่อให้ทราบถึงระดับการพัฒนาคน (คะแนนของค่าดัชนี) และลำดับตำแหน่งความก้าวหน้าของจังหวัดที่ช่วยสะท้อนจุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงของแต่ละจังหวัด เพื่อนำไปสู่การแสดงให้เห็นถึงประเด็นปัญหาเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อความก้าวหน้าของคน และดำเนินการแก้ไขปัญหาก็พบเจอได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนนำไปสู่การกำหนดแผนหรือเป้าหมายการพัฒนาในแต่ละจังหวัดที่จะสามารถยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในพื้นที่ให้มีความอยู่ดีมีสุขได้ต่อไปอย่างแท้จริง

ผลการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคน ปี 2564 พบว่า ในช่วงตลอด 7 ปีที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564) แนวโน้มทิศทางการพัฒนาคนในระดับประเทศปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในปี 2564 ระดับการพัฒนาคนจะปรับตัวลดลงเล็กน้อยก็ตาม โดยดัชนีความก้าวหน้าของคนปรับตัวลดลงมาอยู่ที่ 0.6411 จาก 0.6466 ในปี 2563 ตามการลดลงของการพัฒนาคนใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพ ตามลำดับ ส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบต่อเนื่องมาจากการดำเนินมาตรการเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ของภาครัฐที่ส่งผลให้เกิดการหดตัวทางเศรษฐกิจและการหยุดชะงักของกิจกรรมต่าง ๆ ภายในประเทศ โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่ได้รับผลกระทบสูงที่สุด สะท้อนจากการปรับตัวลดลงของดัชนีย่อยด้านการศึกษาและลดลงในระดับที่สูงกว่าภาพรวมการพัฒนาคนในทุกมิติ ซึ่งปัจจัยสำคัญมาจากความจำเป็นในการปิดสถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็นการชั่วคราวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาด ทำให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาคนด้านการศึกษาทั้งในมิติของคุณภาพและโอกาสในการศึกษาและเรียนรู้ นอกจากนี้ การพัฒนาคนด้านสุขภาพยังคงเป็นมิติสำคัญที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 เนื่องจากปัญหาความเครียดสะสมที่ส่งผลต่อทั้งร่างกายและสุขภาพจิตของคน อย่างไรก็ตาม ในด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านชีวิตการงาน และด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม เป็นเพียง 3 มิติเท่านั้นที่ระดับการพัฒนาคนปรับตัวเพิ่มขึ้นจากปีก่อน โดยในปี 2564 ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารมากที่สุด รองลงมาคือด้านชีวิตการงานและด้านเศรษฐกิจ ขณะที่การพัฒนาคนในด้านที่มีระดับการพัฒนาต่ำที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วม และด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ตามลำดับ

หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาคนในด้านต่าง ๆ กับการพัฒนาคนในภาพรวม พบว่าความก้าวหน้าของคนด้านการศึกษาค่อนข้างมีความสัมพันธ์และอิทธิพลสูงต่อระดับการพัฒนาคนในภาพรวม โดยหากการพัฒนาคนด้านการศึกษาปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น จะส่งผลให้ระดับความก้าวหน้าของคนในภาพรวมเพิ่มขึ้นเช่นกัน ซึ่งการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคนด้านการศึกษาในพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาคนด้านการศึกษาต่ำ จะส่งผลให้ความก้าวหน้าของคนในภาพรวมเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจน ในขณะที่หากส่งเสริมการพัฒนาในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาด้านการศึกษาสูงแล้ว ระดับความก้าวหน้าของคนในภาพรวมจะเพิ่มขึ้นในอัตราคงที่ ในแง่หนึ่งสะท้อนว่า การดำเนินนโยบายในการพัฒนาและ/หรือยกระดับความก้าวหน้าของคนในภาพรวม ควรส่งเสริมและผลักดันการพัฒนาคนทางด้านการศึกษาเป็นหลักโดยเฉพาะในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับความก้าวหน้าของคนในด้านการศึกษาน้อย นอกจากนี้ ความก้าวหน้าของคนยังมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความยากจนหลายมิติอย่างชัดเจน โดยหากดัชนีความก้าวหน้าของคนปรับตัวเพิ่มขึ้น ระดับความยากจนหลายมิติจะมีค่าลดลงในทางกลับกัน หากดัชนีความก้าวหน้าของคนลดลง ระดับความยากจนหลายมิติจะเพิ่มขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและนัยเชิงนโยบายของแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้ง 8 ด้าน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและลดความขัดสนของคนในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการช่วยลดสัดส่วนคนยากจนหลายมิติและความรุนแรงของปัญหาความยากจนได้

ความก้าวหน้าของคนในรายด้าน พบว่า (1) **ด้านสุขภาพปรับตัวลดลงจากปีก่อนหน้าและมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง** โดยในปี 2564 ค่าดัชนีย่อย เท่ากับ 0.6386 ปรับตัวลดลงจาก 0.6411 ในปี 2563 ตามร้อยละประชากรที่พิการที่เพิ่มขึ้นสูง อย่างไรก็ตาม แนวโน้มอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จในปี 2564 อาจยังต้องเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด เนื่องจากยังคงมีผลกระทบต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2563 ซึ่งเป็นระยะเวลาแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบกับภาวะเศรษฐกิจ และอัตราการว่างงานที่สูงขึ้น ทำให้มีผลต่อความเครียดและสุขภาพจิตของคน โดยเฉพาะในช่วงอายุ 30 – 49 ปี หรือกลุ่มวัยแรงงานที่มีอัตราการฆ่าตัวตายสูงเมื่อเทียบกับวัยอื่น นอกจากนี้ ความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพยังมีความแตกต่างระหว่างพื้นที่ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะการกระจุกตัวของจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาสูงในแถบบริเวณภาคกลางที่ติดกับกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญ ขณะที่จังหวัดในแถบภาคเหนือเป็นพื้นที่ที่น่ากังวล เช่น ลำพูน ลำปาง น่าน เลย แพร่ เป็นต้น (2) **ด้านการศึกษาปรับตัวลดลงอย่างชัดเจน และมีระดับความก้าวหน้าต่ำสุดเมื่อเทียบกับทั้ง 8 มิติ** ค่าดัชนีลดลงจาก 0.5711 ในปี 2563 มาอยู่ที่ 0.5200 ในปี 2564 เป็นผลจากการลดลงของร้อยละเด็กอายุ 0 - 5 ปีที่มีพัฒนาการสมวัยและคะแนนเฉลี่ยการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้พื้นฐาน ที่สืบเนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้สถานศึกษาต้องปิดชั่วคราวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดและปรับเปลี่ยนไปจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียนแทน ซึ่งข้อจำกัดด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนออนไลน์ เทคโนโลยีสำหรับการจัดการเรียนการสอน และความไม่พร้อมของรูปแบบการเรียนการสอน มีส่วนสำคัญที่ส่งผลให้เด็กนักเรียนจำนวนมากต้องเผชิญปัญหาการสูญเสียการเรียนรู้ (Learning loss) รวมถึงปัญหาการหลุดออกนอกระบบของเด็กนักเรียน ในเชิงนโยบายการพัฒนาควรวางแผนปฏิรูปและพัฒนาการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างจังหวัดต่าง ๆ โดยการยกระดับคุณภาพและระบบการศึกษาในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาต่ำให้ทัดเทียมจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาสูง (3) **ด้านชีวิตการทำงานเพิ่มขึ้นสูงและมีอัตราการขยายตัวสูงสุดเมื่อเทียบกับการพัฒนาคนในด้านอื่น ๆ** โดยดัชนีย่อยด้านชีวิตการทำงานเพิ่มขึ้นจาก 0.7149 ในปี 2563 มาอยู่ที่ 0.7406 ในปี 2564 คิดเป็นอัตราการขยายตัวร้อยละ 3.59 ปัจจัยสำคัญมาจากการเพิ่มขึ้นสูงของแรงงานที่มีหลักประกันทางสังคมโดยเฉพาะในส่วนของจำนวนผู้ประกันตนภาคสมัครใจ (มาตรา 40) ของกลุ่มแรงงานนอกระบบหรือประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้ามาอยู่ในระบบเพื่อรับความช่วยเหลือและมาตรการเยียวยาต่าง ๆ ภายใต้สถานการณ์ตลาดแรงงานที่ยังคงอยู่ในช่วงที่อัตราการว่างงานและอัตราการทำงานต่ำระดับที่อยู่ในระดับสูง ทำให้การฟื้นตัวของสถานการณ์แรงงานอาจเป็นไปอย่างช้า ๆ แม้ว่าการจ้างงานจะเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากภาคเกษตรกรรมก็ตาม (4) **ด้านเศรษฐกิจปรับตัวลดลงเล็กน้อยจากปีที่ผ่านมา** ค่าดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ ในปี 2564 อยู่ที่ 0.6637 ลดลงเล็กน้อยจาก 0.6696 ในปี 2563 เป็นผลจากการเพิ่มขึ้นของความเหลื่อมล้ำและหนี้สินครัวเรือนที่ยังคงขยายตัว โดยภาวะเศรษฐกิจของไทยในปี 2564 เริ่มฟื้นตัวอีกครั้งภายหลังจากการเผชิญกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจไทยปรับตัวลดลงมากจากปีก่อนโดยเฉพาะในสาขาเกษตรกรรมและสาขาการผลิตอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม การฟื้นตัวของเศรษฐกิจดังกล่าวยังคงไม่สามารถส่งผ่านไปยังประชากรในกลุ่มฐานะทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนและครอบคลุมมากนัก สะท้อนได้จาก การปรับตัวเพิ่มขึ้นของร้อยละครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภคโดยเฉพาะในกลุ่มครัวเรือนยากจนที่มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น และการเพิ่มขึ้นของความไม่เสมอภาคทางด้านการใช้จ่ายเนื่องจากศักยภาพและต้นทุนของกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ทำให้แนวโน้มการฟื้นตัวหรือกลับเข้าสู่ภาวะปกติเป็นไปได้ช้ากว่ากลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งจะส่งผลให้ความแตกต่าง

ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ มีมากยิ่งขึ้น สำหรับสถานการณ์การพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจในระดับจังหวัดชี้ให้เห็นการกระจายตัวในทิศทางที่ดีขึ้น โดยช่องว่างระหว่างจังหวัดที่มีระดับความก้าวหน้าสูงสุดและต่ำสุดมีแนวโน้มลดลงอย่างช้า ๆ หรือมีระดับการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจที่ใกล้เคียงกันมากยิ่งขึ้น (5) **ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมปรับตัวดีขึ้นเล็กน้อย** ในปี 2564 ค่าดัชนีอยู่ที่ 0.6351 เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 0.6336 ในปี 2563 จากการลดลงของปัญหาทางด้านภัยพิบัติเป็นหลัก ตามสัดส่วนประชากรที่ประสบภัยพิบัติที่ปรับตัวลดลงเนื่องจากการเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ดีขึ้น แม้ว่าความมั่นคงทางด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมในพื้นที่จะมีทิศทางที่ไม่ดีนักจากผลของครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนและเป็นของตนเองลดลง และอัตราการร้องเรียนปัญหามลพิษเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ในด้านการกระจายตัวของการพัฒนาพบว่า แนวโน้มการพัฒนาคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมมีทิศทางกระจายตัวที่ดีขึ้น และช่องว่างระหว่างจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาสูงและต่ำลดลงอย่างต่อเนื่อง (6) **ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนปรับตัวลดลง** จากเดิมในปี 2563 มีค่าอยู่ที่ 0.6560 ลดลงมาอยู่ที่ 0.6448 เป็นผลมาจากการเป็นครัวเรือนเดี่ยวเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรศาสตร์ ทศนคติ และค่านิยมในการดำรงชีวิต รวมทั้งโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่มีส่วนสำคัญในการทำให้วัยแรงงานจำเป็นต้องย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำและสร้างรายได้ ซึ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุอาจได้รับการดูแลโดยครอบครัวน้อยลงและมีแนวโน้มที่ต้องอยู่ตามลำพังมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แนวโน้มความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนระหว่างจังหวัดลดลงอย่างต่อเนื่อง (7) **ด้านการคมนาคมและการสื่อสารเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นมิติที่มีระดับการพัฒนาสูงสุด** โดยมีค่าดัชนีย่อยเท่ากับ 0.7566 เพิ่มขึ้นจาก 0.7304 ในปี 2563 เนื่องจากประชากรที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง ประกอบกับอัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุบนถนนปรับตัวลดลง ในขณะที่สถานการณ์การพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารในระดับจังหวัดค่อนข้างมีทิศทางการกระจายตัวที่ดี และแนวโน้มความเหลื่อมล้ำระหว่างจังหวัดลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ จากการนำข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ พบว่า ความเข้มของแสงไฟในเวลากลางคืนมีความสัมพันธ์ที่ชัดเจนกับระดับการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสาร อย่างไรก็ตาม ในแง่มิติของความต่อเนื่องในการพัฒนาเชิงพื้นที่ จังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนสูง (กรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรสาคร ปทุมธานี ภูเก็ต และสงขลา) ส่วนใหญ่ค่อนข้างคงสถานะอยู่ในกลุ่มที่มีการพัฒนาสูงอย่างต่อเนื่อง และในทางกลับกันจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาต่ำจะเผชิญปัญหาการพัฒนาคนด้านคมนาคมและการสื่อสารที่ต่ำเรื้อรัง อาทิ ตาก สุพรรณบุรี สระแก้ว และแม่ฮ่องสอน และ (8) **ด้านการมีส่วนร่วมลดลงอย่างต่อเนื่อง** โดยค่าดัชนีปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นมา และมีค่าเท่ากับ 0.5642 ในปี 2564 ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ภาครัฐจำเป็นต้องมีการออกมาตรการสำหรับการจัดกิจกรรมและประชุมต่าง ๆ เพื่อป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรค ซึ่งส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของประชาชนภายในพื้นที่ในด้านแนวโน้มสถานการณ์การพัฒนาคนด้านการมีส่วนร่วมในระดับจังหวัดค่อนข้างชี้ให้เห็นถึงทิศทางการพัฒนาที่มีการกระจายตัวลดลง และความแตกต่างระหว่างจังหวัดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในปี 2564 สถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาคนในระดับภูมิภาค สะท้อนให้เห็นความแตกต่างของระดับและรูปแบบการพัฒนาคนที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยหากจำแนกออกเป็น กรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ 11 จังหวัด ภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ภาคตะวันออก และภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) พบว่า กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคตะวันออก เป็นกลุ่มที่มีความก้าวหน้าของคนสูงกว่าระดับประเทศค่อนข้างชัดเจน ในขณะที่ภูมิภาคอื่น ๆ มีระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ โดยรูปแบบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าภูมิภาคที่มีระดับการพัฒนาคนสูงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางของประเทศหรือเป็นพื้นที่เป้าหมายของนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ ส่วนภูมิภาคอื่น ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไปหรือไม่ได้เป็นเป้าหมายการพัฒนาจะมีระดับการพัฒนาคนจะต่ำกว่าอย่างชัดเจน ในแง่ของรูปแบบผลลัพธ์การพัฒนาคน จะเห็นได้ว่า กลุ่มที่มีระดับการพัฒนาคนสูงกว่าระดับประเทศ (กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคตะวันออก) จะมีโครงสร้างและรูปแบบการพัฒนาคนที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ มีความโดดเด่นของการพัฒนาคนในด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านสุขภาพ ด้านชีวิตการงาน และด้านเศรษฐกิจ ในทางกลับกันภูมิภาคที่มีระดับการพัฒนาต่ำกว่าระดับประเทศ ส่วนใหญ่ต้องเผชิญกับปัญหาการพัฒนาคนด้านการศึกษาอย่างรุนแรงโดยเฉพาะภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ที่มีระดับการพัฒนาคนด้านการศึกษาสูงไม่ถึงครึ่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาแนวโน้มการพัฒนาคนในระดับภูมิภาคในช่วงปี 2558 - 2564 พบว่า ภาพรวมความก้าวหน้าของคนในแต่ละภาคมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น แม้ว่าในปี 2564 ส่วนใหญ่จะปรับตัวลดลงก็ตาม ยกเว้นเพียงภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดนกับภาคตะวันออกที่ปรับตัวเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้า นอกจากนี้ แนวโน้มผลลัพธ์การพัฒนาคนตลอดช่วงเวลาดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นภาพการพัฒนาคนในระดับประเทศที่พึ่งพาการพัฒนาในพื้นที่บางจังหวัดหรือภูมิภาคเป็นหลัก โดยการเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนของกรุงเทพมหานครค่อนข้างมีอิทธิพลสูงต่อระดับการเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนของประเทศ ซึ่งทิศทางการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคนในระดับประเทศมีความโน้มเอียงเข้าหาทิศทางเดียวกับกรุงเทพมหานคร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กรุงเทพมหานครมีอิทธิพลหรือบทบาทสำคัญในการชี้นำทิศทางการพัฒนาคนของประเทศค่อนข้างสูง

ผลการประเมินความก้าวหน้าของคนรายจังหวัด ในปี 2564 พบว่า จังหวัดมากกว่าครึ่งมีระดับความก้าวหน้าของคนต่ำกว่าค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมของประเทศ โดยมี 43 จังหวัดจาก 77 จังหวัด (ร้อยละ 55.8) ที่มีระดับความก้าวหน้าของคนต่ำกว่าค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมของประเทศ ซึ่งหากจำแนกออกเป็น 5 กลุ่ม ตามระดับการพัฒนาคนของแต่ละจังหวัด ได้แก่ กลุ่มสูงมาก กลุ่มสูง กลุ่มปานกลาง กลุ่มต่ำ และกลุ่มต่ำมาก จะเห็นได้ว่า ช่องว่างความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาคนสูงมากมีค่าห่างจากกลุ่มอื่นอย่างชัดเจน เช่นเดียวกับกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำมากที่มีค่าเฉลี่ยของระดับการพัฒนาคนห่างจากกลุ่มอื่นสูงเช่นกัน ลักษณะเช่นนี้เน้นย้ำให้เห็นประเด็นทางด้านความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาคนระหว่างจังหวัดต่าง ๆ อย่างชัดเจน โดยจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนมากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา นครปฐม ปทุมธานี และสิงห์บุรี ตามลำดับ ขณะที่ 5 จังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนน้อยที่สุด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน บุรีรัมย์ ภูเก็ต สุรินทร์ และนราธิวาส ตามลำดับ นอกจากนี้ แนวโน้มการพัฒนาคนเชิงพื้นที่ของประเทศไทยในระดับจังหวัด ชี้ว่า จังหวัดที่มีการพัฒนาคนสูงมากค่อนข้างกระจุกตัวในภาคตะวันออกและภาคกลาง ขณะที่จังหวัดที่มีการพัฒนาคนต่ำมากจะกระจายตัวอยู่ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้เป็นหลัก

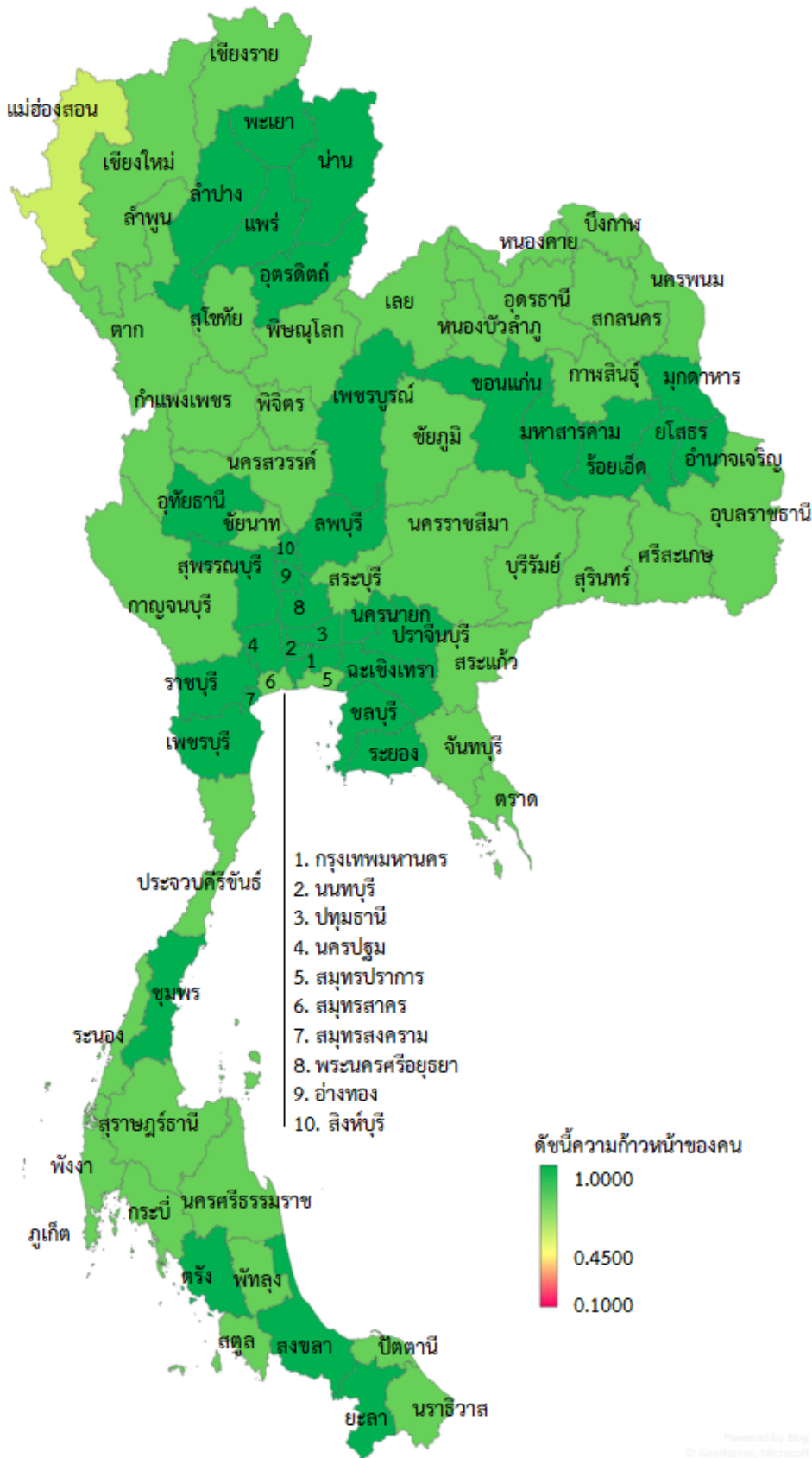
สำหรับการประเมินการพัฒนาคนในระดับจังหวัด พบว่า **จังหวัดส่วนใหญ่มีระดับการพัฒนาคนลดลง** ซึ่งกลุ่มจังหวัดที่มีความก้าวหน้าของการพัฒนาคนลดลง มีจำนวน 47 จังหวัด อาทิ สตูล ภูเก็ต และสุราษฎร์ธานี ขณะที่กลุ่มจังหวัดที่มีความก้าวหน้าของการพัฒนาคนเพิ่มขึ้น มีจำนวน 30 จังหวัด เช่น อุทัยธานี นครนายก แม่ฮ่องสอน เป็นต้น

ในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา (ปี 2558 – 2564) **แม่ฮ่องสอนและสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำสุดต่อเนื่อง** โดยแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำสุดเป็นอันดับ 1 มาตลอด คล้ายกับจังหวัดสุรินทร์ที่มีระดับความก้าวหน้าของคนอยู่ในกลุ่มต่ำสุด 5 อันดับแรกในทุกปี สะท้อนให้เห็นปัญหาของการเป็นพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำอย่างเรื้อรัง ในขณะที่ภูเก็ตค่อนข้างสะท้อนภาพการได้รับผลกระทบจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 อย่างชัดเจน เนื่องจากในอดีตแนวโน้มการพัฒนาคนของภูเก็ตปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และอยู่ในอันดับที่ 5 ของประเทศ จนกระทั่งในปี 2564 ที่ดัชนีความก้าวหน้าของคนลดลงมาก นอกจากนี้ ในส่วนของการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาคนในพื้นที่เป้าหมายนโยบายการพัฒนาเชิงพื้นที่ พบว่า **การดำเนินนโยบายระเบียบเศรษฐกิจพิเศษหรือเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนมีส่วนสำคัญในการยกระดับความก้าวหน้าของคนของจังหวัดในพื้นที่ดังกล่าวมาก** โดยเฉพาะการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาคนด้านการศึกษายังคงเป็นประเด็นท้าทายสำคัญของจังหวัดในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเพราะระดับความก้าวหน้าของคนด้านดังกล่าวค่อนข้างอยู่ในระดับต่ำ ในทางกลับกันการสนับสนุนทรัพยากรของภาครัฐเพื่อกระจายลงไปในพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษต่างๆ อาจทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่จากการกระจุกตัวของทรัพยากรในพื้นที่พิเศษกับพื้นที่อื่นๆ ได้เช่นกัน ดังนั้น การกำหนดพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาหรือการจัดสรรทรัพยากรจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ประกอบกัน เพื่อให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างเหมาะสม

สถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาคนของประเทศไทย ในช่วงปี 2558 - 2564 ชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาการพัฒนาคนในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และจังหวัด โดยสะท้อนว่าการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตการงาน และด้านการศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับการพัฒนาคนในภาพรวม อย่างไรก็ตาม ประเด็นเชิงนโยบายต่าง ๆ ของการพัฒนาคนตามข้างต้น นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญ คือ (1) **การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพให้ครอบคลุม** โดยผลลัพธ์การพัฒนาคนด้านการศึกษาชี้ให้เห็นถึง ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษาระหว่างจังหวัดอย่างชัดเจน ดังนั้น การเพิ่มสมรรถนะด้านการเรียนรู้ ระบบการศึกษาที่พัฒนาความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม จะมีส่วนสำคัญในการช่วยลดความแตกต่างระหว่างพื้นที่ได้ โดยเฉพาะการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการลดความแตกต่างของคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบท รวมถึงพื้นที่ห่างไกลหรือชายขอบ และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ (area based) อย่างเหมาะสม (2) **การยกระดับการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจ** โดยการยกระดับทักษะกำลังแรงงาน ส่งเสริมองค์ความรู้และทักษะการประกอบอาชีพ สนับสนุนปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาอาชีพ และการแก้ไขปัญหาหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค (3) **การขยายระบบประกันสังคมให้ครอบคลุมกลุ่มแรงงานนอกระบบ** โดยสร้างแรงจูงใจด้านสิทธิประโยชน์ในระยะยาว เพื่อส่งเสริมให้แรงงานเข้าสู่ระบบประกันสังคม และคงอยู่ในระบบ มีหลักประกันทางสังคมที่ต่อเนื่อง (4) **การส่งเสริมให้มีการเข้าถึงระบบบริการด้านสุขภาพที่มีคุณภาพและส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพที่เหมาะสม**

โดยเฉพาะการสร้างความตระหนักรู้ถึงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพที่เหมาะสม การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีทั้งในด้านสุขภาพ ทัศนคติ การจัดการความเครียด เป็นต้น รวมทั้งสนับสนุนให้สังคม และสิ่งแวดล้อมอยู่ในสถานะที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดีของประชาชน (5) **การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัวและชุมชน** ตั้งแต่ระดับครอบครัวเพื่อให้กลายเป็นสถาบันพื้นฐานที่ช่วยดูแลและสนับสนุนสมาชิก ในครอบครัวได้อย่างเข้มแข็ง รวมทั้งต่อยอดความรู้และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการความรู้ชุมชน ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน (6) **การยกระดับการพัฒนาคนระดับ จังหวัด** ควรพิจารณาจากมิติด้านต่าง ๆ ควบคู่กับการจัดสรรงบประมาณรายจังหวัดอย่างเหมาะสม เพื่อให้ สามารถยกระดับการพัฒนาคนได้ตรงตามความต้องการหรือตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้น และ (7) **การพัฒนาคน ของจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจต่าง ๆ** ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างสมดุลครอบคลุมมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน เพื่อให้เกิดความครอบคลุม มีคุณภาพ และเท่าเทียม โดยเฉพาะการอาศัยกลไกการจัดสรร งบประมาณเพื่อพัฒนาจังหวัดที่เหมาะสม

ดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index: HAI) ปี 2564

ลำดับ	จังหวัด	ค่าดัชนี
1	ชลบุรี	0.6904
2	พระนครศรีอยุธยา	0.6893
3	นครปฐม	0.6740
4	ปทุมธานี	0.6725
5	สิงห์บุรี	0.6725
6	มหาสารคาม	0.6714
7	นนทบุรี	0.6685
8	กรุงเทพมหานคร	0.6656
9	สงขลา	0.6636
10	ฉะเชิงเทรา	0.6629
11	มุกดาหาร	0.6614
12	ระยอง	0.6613
13	อำนาจเจริญ	0.6611
14	น่าน	0.6586
15	ยโสธร	0.6573
16	นครนายก	0.6560
17	เพชรบุรี	0.6559
18	ราชบุรี	0.6542
19	แพร่	0.6528
20	อำนาจทอง	0.6526
21	พะเยา	0.6509
22	ลพบุรี	0.6502
23	อุดรดิตถ์	0.6501
24	สุพรรณบุรี	0.6499
25	ยะลา	0.6497
26	ชุมพร	0.6494
27	อุทัยธานี	0.6493
28	เพชรบูรณ์	0.6486
29	ลำปาง	0.6486
30	ร้อยเอ็ด	0.6471
31	สมุทรสงคราม	0.6471
32	ศรี่ง	0.6452
33	ปราจีนบุรี	0.6451
34	ขอนแก่น	0.6414
35	กาญจนบุรี	0.6395
36	ลำพูน	0.6392
37	พัทลุง	0.6385
38	พิจิตร	0.6377
39	สตูล	0.6375
40	อุตรธานี	0.6371
41	หนองคาย	0.6352
42	ประจวบคีรีขันธ์	0.6345
43	ระนอง	0.6345
44	นครพนม	0.6345
45	บึงกาฬ	0.6343
46	เชียงใหม่	0.6341
47	กาฬสินธุ์	0.6338
48	สระบุรี	0.6333
49	นครราชสีมา	0.6331
50	สุโขทัย	0.6312
51	ตราด	0.6312
52	เลย	0.6297
53	จันทบุรี	0.6263
54	พิษณุโลก	0.6256
55	ชัยนาท	0.6254
56	เชียงใหม่	0.6253
57	กำแพงเพชร	0.6250
58	ชัยภูมิ	0.6239
59	สระแก้ว	0.6232
60	ตาก	0.6228
61	กระบี่	0.6223
62	สุราษฎร์ธานี	0.6211
63	นครสวรรค์	0.6205
64	พังงา	0.6190
65	ปัตตานี	0.6164
66	นครศรีธรรมราช	0.6150
67	หนองบัวลำภู	0.6142
68	สกลนคร	0.6129
69	อุบลราชธานี	0.6126
70	สมุทรปราการ	0.6111
71	ศรีสะเกษ	0.6102
72	สมุทรสาคร	0.6076
73	นราธิวาส	0.6031
74	สุรินทร์	0.5997
75	ภูเก็ต	0.5997
76	บุรีรัมย์	0.5942
77	แม่ฮ่องสอน	0.5743

ที่มา : รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

บทที่ 1

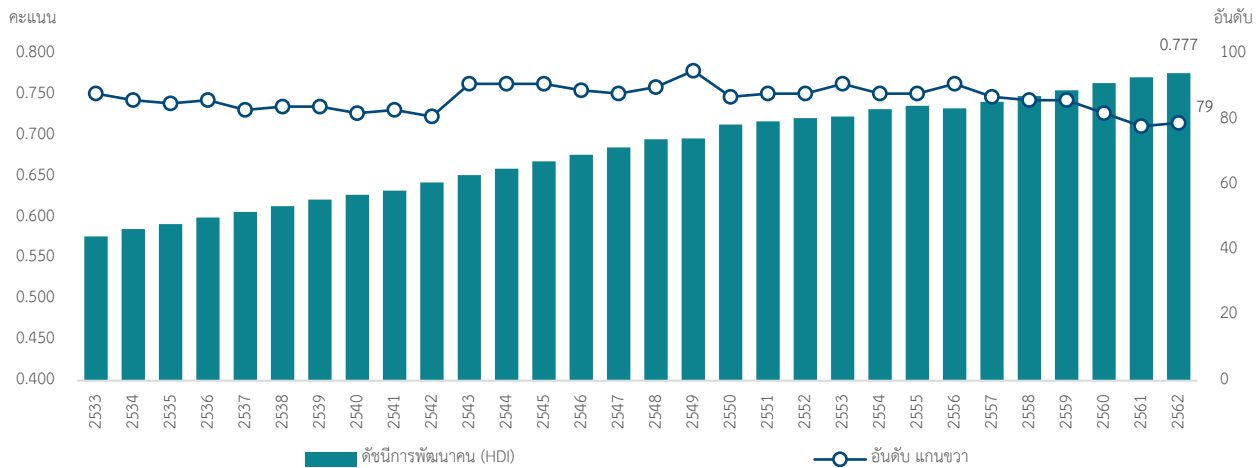
การจัดทำและปรับปรุงดัชนีความก้าวหน้าของคน ปี 2564

1.1 บทนำ

เป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศ คือ การมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาที่ตัวบุคคลหรือทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสามารถ ศักยภาพ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้การติดตามและประเมินสถานการณ์การพัฒนาคนหรือระดับการพัฒนาของคนในแต่ละประเทศกลายเป็นปัจจัยหรือส่วนสำคัญในกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานหรือกระบวนการพัฒนาประเทศในระดับภาพรวม โดยในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา กระบวนการติดตามและประเมินผลการพัฒนาคนได้อาศัยข้อมูลดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index: HDI) ที่จัดทำและเผยแพร่โดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) เป็นเครื่องมือสำคัญหนึ่งในการติดตามสถานการณ์และระดับการพัฒนาของมนุษย์ ซึ่งการอาศัยดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) มาเป็นเครื่องมือหนึ่งนั้น จะช่วยให้การติดตามสถานการณ์การพัฒนาคนมีความครอบคลุมในมิติต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น และสามารถเปรียบเทียบลักษณะ/รูปแบบการพัฒนาคนระหว่างประเทศต่าง ๆ ได้ เพื่อชี้ให้เห็นทิศทางและแนวโน้มกระแสการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลกอย่างชัดเจน

จากรายงานการพัฒนามนุษย์ประจำปี พ.ศ. 2563 (Human Development Report 2020) “สู่พรมแดนใหม่ การพัฒนามนุษย์ในยุคแอนโทรโพซีน” โดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ชี้ให้เห็นว่าระดับการพัฒนาของคนในประเทศไทยมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2531 เป็นต้นมา ในปี 2562 ระดับการพัฒนาคนของประเทศไทยมีค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) เท่ากับ 0.777 อยู่ในอันดับที่ 79 จาก 189 ประเทศทั่วโลก โดยเป็นการเพิ่มขึ้นของค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์จากปี 2561 แต่อันดับของประเทศไทยลดลงจากปีก่อนหน้า อย่างไรก็ตาม รายงานดังกล่าวยังได้นำเสนอมุมมองใหม่ที่มีต่อดัชนีการพัฒนามนุษย์ โดยการจัดทำและประมวลผลดัชนีการพัฒนามนุษย์ที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Planetary pressures-adjusted HDI: PHDI) ขึ้น ซึ่งจะอาศัยการเพิ่มตัวชี้วัดอีก 2 ตัว คือ การปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และค่าฟุตพริ้นต์วัสดุ (Material Footprint) ทำให้ดัชนี PHDI สามารถช่วยฉายภาพให้เห็นภาพรวมของการพัฒนาคนในรูปแบบใหม่ของโลกที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในการคำนึงถึงมิติทางด้านสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของกระบวนการพัฒนา รวมทั้งแรงกดดันที่มนุษย์มีต่อโลกหรือการสร้างต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนา ตัวอย่างสำคัญ คือ การพิจารณาจำแนกกลุ่มตามระดับการพัฒนาของคน ชี้ให้เห็นว่าดัชนีการพัฒนามนุษย์ซึ่งคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (PHDI) ได้ปรับค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์จากปัจจัยเรื่องการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์และค่าฟุตพริ้นต์วัสดุต่อหัวเป็นหลัก โดยประเทศที่มีการพัฒนาคนระดับต่ำและปานกลางอาจไม่เห็นผลกระทบมากนัก ต่างจากประเทศที่มีระดับการพัฒนาสูงและสูงมากที่สร้างผลกระทบค่อนข้างมากต่อโลก ซึ่งสะท้อนว่า วิธีการและกระบวนการพัฒนาของประเทศกลุ่มดังกล่าวสร้างผลกระทบต่อโลกอย่างไรบ้าง

แผนภาพ 1.1 ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) ของประเทศไทย ปี 2533 – 2562

ที่มา: สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP)

แม้ว่ากระบวนการจัดทำและประมวลดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) อาจมีการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการจัดทำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ตัวชี้ดังกล่าวสามารถสะท้อนและสอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคนของโลกอยู่ตลอดเวลา เช่น ประเด็นทางด้านความเหลื่อมล้ำในปี 2562 ประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมในปี 2563 เป็นต้น แต่ข้อจำกัดสำคัญอย่างหนึ่ง คือ ความครอบคลุมและรายละเอียดเชิงลึกของการสะท้อนภาพการพัฒนาคนในระดับประเทศหรือภายในประเทศ (รายจังหวัด) ซึ่งแนวโน้มการออกแบบนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาประเทศจะมีลักษณะที่เฉพาะมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและลักษณะเชิงพื้นที่หรือเป็นนโยบายที่ตั้งอยู่บนฐานความแตกต่างระหว่างพื้นที่ โดยตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมา สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UNDP Thailand) ได้นำแนวคิดดัชนีการพัฒนามนุษย์มาประยุกต์ใช้และพัฒนาเป็นดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index: HAI) เพื่อติดตามสถานการณ์การพัฒนาคนภายในประเทศไทยโดยการขยายขอบเขตการประเมินผลลัพธ์การพัฒนาคนให้กว้างและครอบคลุมประเด็น/มิติต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งจัดทำดัชนีดังกล่าวในระดับภาคและจังหวัด เพื่อให้การนำดัชนีความก้าวหน้าของคนไปใช้ประกอบการวางแผนเชิงนโยบายและการออกแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่เป็นไปอย่างเหมาะสมและชัดเจนมากขึ้น

ในช่วงตลอด 20 ปีที่ผ่านมา การจัดทำและเผยแพร่ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ของประเทศไทยได้ผ่านการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงแรกเป็นการดำเนินการโดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทยที่จัดทำและเผยแพร่ดัชนีความก้าวหน้าของคน ในปี 2546 ปี 2550 ปี 2552 และปี 2557 ต่อมาภายหลัง สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคนแทน โดยเริ่มเผยแพร่ครั้งแรกในปี 2558 และต่อเนื่องมาในปี 2560 ปี 2562 และปี 2563 ซึ่งช่วงแรกเป็นการจัดทำและประมวลผลข้อมูลเพื่อเผยแพร่เป็นประจำทุก 2 ปี แต่อย่างไรก็ดี ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกในมิติต่าง ๆ ที่รวดเร็วและหลากหลายโดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้ความต้องการใช้ข้อมูลหรือแนวโน้มการวิเคราะห์ข้อมูลจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่มีความละเอียดและความถี่สูงขึ้น เพื่อให้สามารถติดตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างทันทั่วถึงและออกแบบนโยบายได้อย่างเหมาะสม

โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบงบประมาณรายจ่ายภาครัฐที่ต้องอาศัยข้อมูลดังกล่าวในการสร้างตัวชี้วัดเพื่อติดตามผลลัพธ์การใช้จ่ายงบประมาณที่จะสามารถสะท้อนให้เห็นประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างครอบคลุมและรอบด้านมากที่สุด ดังนั้น การจัดทำและประมวลผลดัชนีความก้าวหน้าของคนจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการจัดทำดัชนีดังกล่าว โดยเฉพาะการประมวลผลข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคนที่จะต้องมีการจัดทำเป็นรายปีเพื่อให้ข้อมูลมีความต่อเนื่อง สม่าเสมอ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ข้อมูล รวมทั้งการปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดบางรายการเพื่อให้สอดคล้องกับการประมวลผลในระดับรายปี

สศช. จึงได้จัดทำและประมวลผลดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ตั้งแต่ปี 2558 - 2564 และรายงานดัชนีความก้าวหน้าของคน ประจำปี 2564 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับติดตามและประเมินสถานการณ์การพัฒนาคนหรือระดับความก้าวหน้าของคนของประเทศไทยทั้งในระดับประเทศ ระดับภาค และระดับจังหวัด รวมถึงการวิเคราะห์ผลลัพธ์การพัฒนาในแต่ละจังหวัดเพื่อให้ทราบถึงระดับการพัฒนา (คะแนนของค่าดัชนี) และลำดับตำแหน่งความก้าวหน้าของจังหวัด ซึ่งจะสะท้อนจุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงในจังหวัดของตนเพื่อนำไปสู่การตรวจสอบในประเด็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความก้าวหน้าของคน และดำเนินการแก้ไขปัญหาก็พบเจออย่างเหมาะสม ตลอดจนนำไปสู่การกำหนดแผนหรือเป้าหมายในแต่ละจังหวัดที่จะยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในพื้นที่ให้อยู่ดีมีสุขต่อไป รายงานดัชนีความก้าวหน้าของคนฉบับนี้ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การจัดทำและปรับปรุงดัชนีความก้าวหน้าของคน โดยเป็นการอธิบายแนวคิดและองค์ประกอบของดัชนีความก้าวหน้าของคน รวมทั้งวิธีการคำนวณและการปรับปรุงดัชนีความก้าวหน้าของคนทั้งในส่วนของวิธีการจัดทำข้อมูลและการปรับปรุงข้อมูลตามแหล่งที่มา ส่วนที่ 2 สถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาคนของไทย ปี 2558 – 2564 ซึ่งจะฉายภาพให้เห็นสถานการณ์การพัฒนาคนในปัจจุบันว่า มีระดับและรูปแบบการพัฒนาคนอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นระดับประเทศ ภาค และจังหวัด ส่วนที่ 3 ความก้าวหน้าของการพัฒนาคนในแต่ละด้าน โดยส่วนนี้จะแสดงให้เห็นพัฒนาการและรูปแบบการพัฒนาคนในแต่ละด้านตั้งแต่ด้านสุขภาพ การศึกษา ชีวิตการทำงาน เศรษฐกิจที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ชีวิตครอบครัวและชุมชน การคมนาคมและการสื่อสาร และการมีส่วนร่วม และส่วนที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.2 แนวคิดและองค์ประกอบของดัชนีความก้าวหน้าของคน

1.2.1 แนวคิดดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index: HAI)

แนวคิดการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) พัฒนาขึ้นโดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UNDP Thailand) โดยเป็นการนำแนวคิดพื้นฐานของการจัดทำดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) ที่โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) จัดทำและเผยแพร่ตั้งแต่ปี 2533 มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดทำ โดยเริ่มจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดว่าด้วยการพัฒนาหรือ “ทฤษฎีการพัฒนา (development theory)” ที่ปรับเปลี่ยนมุมมองด้านการพัฒนาจากการมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาสู่การให้ความสำคัญต่อมิติต่าง ๆ ของการพัฒนามากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะทางด้านสังคม ซึ่งผู้มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอแนวคิดในการปรับเปลี่ยนมุมมองดังกล่าว คือ ดัดลีย์ ซีเยิร์ส (Dudley Seers) ผู้อำนวยการคนแรกของสถาบันพัฒนาการศึกษา (Institute of Development Studies) มหาวิทยาลัยซัสเซก

(University of Sussex) ในปี 2539¹ ต่อมาแนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญอีกครั้ง ในปี 2533 โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้จัดทำและเผยแพร่ “รายงานการพัฒนามนุษย์ ค.ศ. 1990 (Human Development Report 1990)” โดยนำเสนอแนวทางใหม่ในการพัฒนาที่มุ่งเน้นไปยังมิติของคนเป็นหลัก ซึ่งผู้ที่มีบทบาทหลักในการสนับสนุนและจัดทำรายงานดังกล่าว คือ มาห์บุบ อุล ฮัก (Mahbub ul Haq) นักเศรษฐศาสตร์ชาวปากีสถาน ผู้อำนวยการโครงการจัดทำเอกสารรายงาน และ อมรตยะ เซน (Amartya Sen) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอินเดีย คณะที่ปรึกษาของการจัดทำเอกสารรายงาน จะเห็นได้ว่า รายงานระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับท่าทีในการสนับสนุนแนวคิดการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนความสนใจในเรื่องความเป็นอยู่ของประชาชน และเชื่อมโยงไปยังแนวทางการพัฒนาที่มุ่งตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน โดยในส่วนของรายงานระบุถึงข้อค้นพบหนึ่งว่า “...เรากลับมาค้นพบความเป็นจริงที่สำคัญ คือ ประชาชนจะต้องอยู่ที่ศูนย์กลางของการพัฒนาทั้งหมด”²

แนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนามนุษย์ (Human development) ถูกนำมาใช้ในการอธิบายในฐานะแนวคิดหลักของการพัฒนา ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับมิติต่าง ๆ ของการพัฒนาที่มากกว่าด้านเศรษฐกิจเท่านั้น โดยแนวคิดการพัฒนามนุษย์เป็นกระบวนการเพิ่มหรือขยายทางเลือก (Choice) ในการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน เพื่อนำพาไปสู่การมีชีวิตที่ยืนยาวและสุขภาพดี การได้รับความรู้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ ภายใต้เป้าหมายดังกล่าวการพัฒนามนุษย์จึงประกอบด้วย 2 มิติสำคัญ ได้แก่ **การสร้างศักยภาพของมนุษย์ (The Formation of Human Capacities)** เป็นการเพิ่มสุขภาพทางด้านร่างกายที่ดี ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และทักษะสำหรับการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสม เพื่อเสริมสร้างให้มนุษย์มีศักยภาพที่เพียงพอและเหมาะสม และ**การพัฒนามนุษย์ให้สามารถใช้ศักยภาพต่าง ๆ ที่ได้รับมาได้อย่างเต็มที่** เพื่อนำไปสู่การสร้างความมั่นคง และการผลิตหรือสร้างกิจกรรมและวัฒนธรรมทางด้านสังคมและการเมืองแก่ชุมชน³ ตามที่ได้กล่าวในข้างต้น นำไปสู่การนำแนวคิดการพัฒนามนุษย์มาใช้ในการออกแบบและจัดทำดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) ซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดระดับการพัฒนามนุษย์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐาน 3 ด้านสำคัญ ได้แก่ การมีอายุยืนยาว (Long and healthy life) องค์ความรู้ (Knowledge) และมาตรฐานการครองชีพที่ดี (A decent standard of living)⁴

¹ ธีระ นุชเปี่ยม (2562), “แนวคิดทฤษฎีการพัฒนามนุษย์”, เอกสารประกอบการเรียนการสอน ชุติวิชา การพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, หน้าที่ 8.

² เรื่องเดิม, หน้าที่ 10 – 11.

³ United Nation Development Programme (1990), Human Development Report 1990, (UNDP: 1990) pp. 10.

⁴ มิติทั้งสามเป็นองค์ประกอบของดัชนีการพัฒนามนุษย์ในปัจจุบัน (ปี 2563) โดยในอดีตที่ผ่านมามีการใช้ตัวชี้วัดที่เหมือนกับปัจจุบันเพียงแต่ชื่อและนิยามของแต่ละมิติอาจมีการปรับเปลี่ยนแตกต่างจากปัจจุบัน ตามพัฒนาการของแนวคิดการพัฒนาคนที่ให้ความสำคัญกับแต่ละประเด็นต่าง ๆ แตกต่างกัน

ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากการจัดทำดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) โดยช่วงแรกในปี 2546 สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UNDP Thailand) ได้จัดทำและเผยแพร่ “รายงานการพัฒนามนุษย์ของประเทศไทย ปี 2546 (Thailand Human Development Report 2003)” ซึ่งส่วนหนึ่งของรายงานได้นำเสนอการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) โดยเริ่มจากแนวคิดการจัดทำ ดัชนีความขัดสนของมนุษย์ (Index of Human Deprivation: IHD) ที่เป็นดัชนีรวม (composite index) ของแต่ละจังหวัด เพื่อสะท้อนข้อมูลตัวชี้วัดในเชิงการจัดอันดับและแผนที่ข้อมูลจังหวัด โดยดัชนีความขัดสนของมนุษย์แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงระดับความก้าวหน้าและความเหลื่อมล้ำของสถานการณ์การพัฒนาคน ทั้ง 76 จังหวัด และกลายเป็นครั้งแรกของประเทศไทยที่มีการพัฒนาดัชนีรวมขึ้นเพื่อประเมินสถานการณ์ การพัฒนาคนแบบโดยรวม อย่างไรก็ตาม ในด้านเทคนิควิธีการคำนวณดัชนีความขัดสนของมนุษย์เป็นการมุ่งเน้น เฉพาะจังหวัดที่มีค่าคะแนนของตัวชี้วัดต่ำกว่าค่ามัธยฐานเท่านั้น ส่วนกรณีที่มีค่าสูงกว่าค่ามัธยฐานจะไม่มี ความแตกต่างกันเพราะดัชนีความขัดสนของมนุษย์ถูกจัดทำขึ้น เพื่อมุ่งเน้น “ความขัดสน (deprivation)” เป็นหลัก และละเลยกับ “ความเป็นเลิศ (excellence)” ทำให้ดัชนีความขัดสนไม่สามารถจับภาพความแตกต่าง ระหว่างจังหวัดที่อยู่ตรงกลางและระดับบนได้⁵ ส่งผลให้ดัชนีดังกล่าวไม่สามารถจำแนกหรือสะท้อนความแตกต่าง ของระดับการพัฒนาคนในแต่ละจังหวัดที่มีค่าคะแนนสูงได้⁶

ด้วยเหตุนี้ รายงานดังกล่าวจึงได้ปรับปรุงและพัฒนาจากดัชนีความขัดสนของมนุษย์ เป็น “ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI)” ตามความร่วมมือและการหารือร่วมกันระหว่าง UNDP และ สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ชื่อในขณะนั้น) โดยดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ทำหน้าที่ในการสะท้อนอัตราหรือระดับการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคนใน 76 จังหวัด แทนที่จะมุ่งเน้นไปที่ ความขาดแคลนพื้นฐานหรือความขัดสนของมนุษย์ตามดัชนีความขัดสนของมนุษย์ ทำให้ดัชนีความก้าวหน้าของคน สอดคล้องกับสภาวะการพัฒนามนุษย์ของประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ ปานกลางและมีระดับการพัฒนามนุษย์ระยะกลาง ซึ่งเป้าหมายในการพัฒนาควรเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิต ของประชากรภายในประเทศให้สูงขึ้นไป อย่างไรก็ตาม ปัญหาความขัดสนของมนุษย์ยังคงมีปรากฏในบางพื้นที่ที่อยู่ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าดัชนีความก้าวหน้าของคนละเลยประเด็นปัญหาดังกล่าว เพราะดัชนียังคงสามารถสะท้อนถึง ระดับความชะงักงัน (stagnation) หรือการพัฒนาคนที่ช้า (slow progress) ของพื้นที่ที่มีปัญหาความขัดสน ของมนุษย์ได้⁷ นอกจากนี้ ดัชนีความก้าวหน้าของคน ยังเป็นการขยายขอบเขตการประเมินผลหรือการวัดระดับ ความก้าวหน้าของคนให้ครอบคลุมมิติต่าง ๆ มากขึ้นจากดัชนีการพัฒนามนุษย์ และปรับปรุงให้สอดคล้อง เหมาะสมกับฐานข้อมูลและบริบทของประเทศไทย

⁵ ดัชนีความขัดสนของมนุษย์ (IHD) ประกอบด้วยตัวชี้วัด 48 ตัวชี้วัด และจำแนกเป็น 8 มิติ ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา การจ้างงาน รายได้ การที่อยู่และ สภาพแวดล้อม การคมนาคมและการสื่อสาร สินค้าอุปโภคบริโภค และดัชนีสตรี โดยแต่ละตัวชี้วัดของแต่ละจังหวัดจะแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มที่มีค่าสูงกว่าค่ามัธยฐาน จะมีคะแนน เท่ากับ 0 (2) กลุ่มที่อยู่ในควอร์ไทล์ (Quartile) ที่ 1 (แย่ที่สุด) จะมีคะแนน เท่ากับ 1 และ (3) กลุ่มที่อยู่ ระหว่าง กลุ่มที่ 1 และ กลุ่มที่ 2 จะมีคะแนน เท่ากับ 0.5 ซึ่งแต่ละตัวชี้วัดจะมีน้ำหนักเท่ากันภายในมิติ และแต่ละมิติมีน้ำหนักเท่ากันภายในดัชนีรวม

⁶ United Nation Development Programme (2003), Thailand Human Development Report 2003, (UNDP: 2003) pp. 83

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

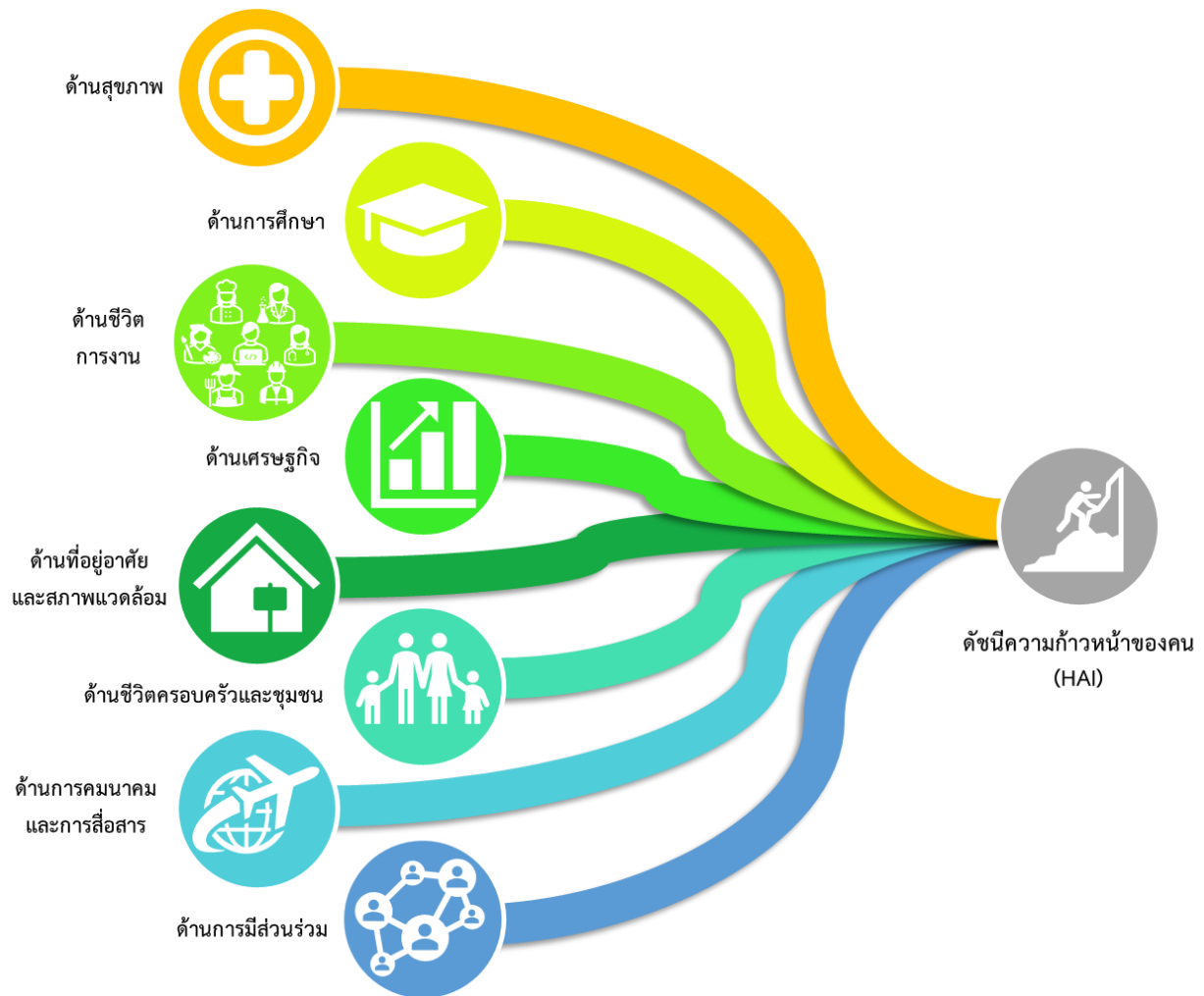
ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) มีลักษณะสำคัญได้แก่ (1) **ตัวชี้วัดหลายมิติ (Multidimensionality)** โดยดัชนีดังกล่าวพยายามรวบรวมลักษณะการพัฒนามนุษย์ที่มีหลากหลายมิติเข้าไว้ด้วยกัน และนำเสนอมิติการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเป็นระบบให้มากที่สุด (2) **ความสำคัญเชิงนโยบาย (Policy relevance)** เพราะดัชนีสามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาเชิงนโยบายหรือการมีนโยบายที่นำไปสู่การสนับสนุนการตัดสินใจ (decision-making) บนพื้นฐานของข้อมูลและการตระหนักถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่ (3) **การจำแนกเชิงพื้นที่ (Spatial disaggregation)** โดยสามารถนำไปประมวลผลในเชิงแผนที่ที่แสดงถึงความแตกต่างระหว่างจังหวัดได้ ทำให้การวิเคราะห์ประเด็นทางด้านนโยบายในระดับพื้นที่มีขนาดเล็กและไม่กว้างเกินไป (ระดับประเทศหรือภาค) ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดจุดเน้นสำหรับการออกแบบนโยบายได้อย่างชัดเจนและอาจเป็นจุดยุทธศาสตร์ของการบรรจบกันระหว่างนโยบายที่ขับเคลื่อนด้วยระดับประเทศกับการริเริ่มนโยบายในระดับท้องถิ่น (4) **การเปรียบเทียบผ่านช่วงเวลา (Temporal comparison)** การคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคนเป็นการเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลของจังหวัดกับ “ค่าเป้าหมาย (goal post)” ทำให้ลักษณะคะแนนที่ออกมาเป็นการประเมินสถานการณ์การพัฒนามนุษย์ในจังหวัดว่าดีขึ้นหรือลดลงเมื่อเวลาผ่านไป และ (5) **ความโปร่งใสและการทำซ้ำ (Transparency and replicability)** โดยวิธีการคำนวณดัชนีดังกล่าวอาศัยการจัดทำที่เรียบง่ายและทำซ้ำได้ ทำให้ผู้ที่สนใจหรือหน่วยงานต่าง ๆ สามารถประมวลผลและคำนวณเปรียบเทียบได้⁸

1.2.2 องค์ประกอบและตัวชี้วัดของดัชนีความก้าวหน้าของคน

แนวคิดของการพัฒนาคนที่ถูกนำมาใช้ในการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคนได้สะท้อนการพัฒนาของคนในมิติต่าง ๆ ครอบคลุมพื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์หรือวงจรชีวิตมนุษย์ โดยเริ่มจากสิ่งสำคัญอันดับแรกที่คุณคนต้องมีในวันแรกของการดำรงชีวิต คือ การมีสุขภาพที่ดี ต่อจากนั้นเมื่อเติบโตขึ้นเด็กทุกคนจำเป็นต้องมีการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ พอถึงช่วงหลังจากเรียนจบควรจะมีงานทำ มีชีวิตการทำงานที่ดี มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี จากนั้นบุคคลหนึ่งจะก้าวไปไกลกว่าตนเองเพื่อมีชีวิตครอบครัวที่อบอุ่นและอยู่ในชุมชนที่มีความปลอดภัยและคุณภาพที่ดี และมีการคมนาคมที่สะดวกปลอดภัยและเข้าถึงการสื่อสารอย่างทั่วถึง และสุดท้ายคือการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมอย่างมีศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคม ซึ่งครอบคลุมกระบวนการพัฒนาคนทุกด้านให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

แผนภาพ 1.2 องค์ประกอบของดัชนีความก้าวหน้าของคน

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

จากแผนภาพที่ 1.2 ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ประกอบด้วย ดัชนีย่อย 8 ด้าน ได้แก่ (1) ดัชนีย่อยด้านสุขภาพ (2) ดัชนีย่อยด้านการศึกษา (3) ดัชนีย่อยด้านชีวิตการทำงาน (4) ดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ (5) ดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม (6) ดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน (7) ดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสาร และ (8) ดัชนีย่อยด้านการมีส่วนร่วม สอดคล้องแนวคิดการพัฒนามนุษย์และวงจรชีวิตของมนุษย์ โดยดัชนีย่อยในแต่ละด้านมี ตัวชี้วัด 4 ตัว รวมทั้งสิ้น 32 ตัวชี้วัด และแต่ละตัวชี้วัดมีน้ำหนักเท่ากันภายในดัชนีย่อย และแต่ละดัชนีย่อยมีน้ำหนักเท่ากันภายในดัชนีความก้าวหน้าของคน รายละเอียดของตัวชี้วัดปรากฏตามตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 ตัวชี้วัดทั้งหมดของดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ปี 2554 - 2564

ดัชนีย่อย HAI	ตัวชี้วัด	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด
1. ด้านสุขภาพ	1. ทารกแรกเกิดที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ (ร้อยละ)	24.46	7.29
	2. ประชากรที่เจ็บป่วยที่เป็นผู้ป่วยใน (ร้อยละ)	16.87	4.94
	3. ประชากรที่พิการ (ร้อยละ)	5.64	0.77
	4. การฆ่าตัวตายสำเร็จ (รายต่อประชากรแสนคน)	26.99	0.15
2. ด้านการศึกษา	5. จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป (ปี)	11.26	5.56
	6. การเข้าเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา (ร้อยละ)	141.59	40.87
	7. เด็ก 0 - 5 ปีที่มีพัฒนาการสมวัย (ร้อยละ)	97.85	38.42
	8. คะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ)	42.94	25.03
3. ด้านชีวิตการงาน	9. อัตราการว่างงาน (ร้อยละ)	9.67	0.07
	10. อัตราการทำงานต่ำกว่าระดับ (ร้อยละ)	14.02	0.00
	11. แรงงานที่มีหลักประกันทางสังคม (ร้อยละ)	127.85	0.37
	12. อัตราการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน (ต่อลูกจ้าง 1,000 คน)	34.90	0.00
4. ด้านเศรษฐกิจ	13. ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว (บาทต่อคนต่อปี)	1,060,571	40,393
	14. สัดส่วนประชากรยากจน (ร้อยละ)	65.34	0.00
	15. คร่าวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค (ร้อยละ)	73.79	0.97
	16. ดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายจ่าย (ร้อยละ)	46.50	21.43
5. ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	17. คร่าวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนและเป็นของตนเอง (ร้อยละ)	98.90	23.11
	18. สัดส่วนกำลังการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนต่อการใช้พลังงานไฟฟ้ารวม (กิโลวัตต์ต่อ 1,000 กิโลวัตต์)	1,398.91	0.00
	19. อัตราการร้องเรียนปัญหามลพิษ (เรื่องต่อประชากรแสนคน)	8.19	0.00
	20. ประชากรที่ประสบภัยพิบัติ (ร้อยละ)	63.78	0.00
6. ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน	21. เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (ต่อประชากรกลุ่มอายุพันคน)	11.00	0.35
	22. คร่าวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยว (ร้อยละ)	14.18	0.83
	23. ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียว (ร้อยละ)	16.28	0.62
	24. การแจ้งความคดี ชีวิตร่างกาย เพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ (รายต่อประชากรแสนคน)	283.44	21.55
7. ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร	25. หมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี (ร้อยละ)	100.00	29.56
	26. อัตราตายจากอุบัติเหตุบนท้องถนน (รายต่อประชากรแสนคน)	75.47	12.75
	27. ประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือ (ร้อยละ)	98.69	37.61
	28. ประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต (ร้อยละ)	96.07	12.03
8. ด้านการมีส่วนร่วม	29. ประชากรที่ใช้สิทธิเลือกตั้ง (ร้อยละ)	88.61	67.04
	30. จำนวนองค์กรชุมชน (แห่งต่อประชากรแสนคน)	781.45	4.14
	31. คร่าวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น (ร้อยละ)	99.27	9.36
	32. คร่าวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน (ร้อยละ)	100.00	91.82

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

1.3 วิธีการคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคน

การคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) เป็นการอาศัยวิธีการจัดทำดัชนีรวม (composite index) เพื่อสร้างตัวชี้วัดใหม่จากตัวชี้วัดต่าง ๆ จำนวนมากและหลายมิติ ซึ่งการจัดทำดัชนีรวมจะทำให้การเปรียบเทียบ ประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่มีหลายมิติหรือหลายตัวชี้วัดสามารถดำเนินการได้สะดวกและให้ข้อมูลในลักษณะ ภาพรวมได้อย่างชัดเจนและง่ายต่อการสื่อสารทั้งในระดับการออกแบบนโยบายและการนำไปปฏิบัติ โดยจะเริ่มจากการจัดทำ “ดัชนีย่อย” ในแต่ละมิติผ่านการคำนวณจากตัวชี้วัดที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาคน ในแต่ละมิติ หลังจากนั้นจึงเป็นการคำนวณ “ดัชนีรวม” หรือดัชนีความก้าวหน้าของคน ซึ่งจะเป็นการหาค่าเฉลี่ย ของดัชนีย่อยทั้งหมด

1.3.1 การคำนวณดัชนีย่อยของแต่ละมิติ

การคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคน ประกอบด้วย ค่าดัชนีย่อยในแต่ละมิติทั้งหมด 8 มิติ ได้แก่ (1) ดัชนีย่อยด้านสุขภาพ (2) ดัชนีย่อยด้านการศึกษา (3) ดัชนีย่อยด้านชีวิตการทำงาน (4) ดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ (5) ดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม (6) ดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน (7) ดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสาร และ (8) ดัชนีย่อยด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งภายในมิติด้านหนึ่ง ๆ เป็นการรวมตัวชี้วัด 4 ตัวชี้วัด เข้าด้วยกัน โดยเริ่มจากการแปลงค่าตัวชี้วัดที่มีลักษณะและความหมายแตกต่างกันของแต่ละตัวชี้วัด ให้อยู่ในรูปค่าดัชนีหรือค่าคะแนนฐาน 1 เช่น ร้อยละ สัดส่วน รายต่อประชากรแสนคน บาทต่อคนต่อปี กิโลวัตต์ ต่อ 1,000 กิกะวัตต์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการแปลงค่าข้อมูลตัวชี้วัดต่าง ๆ จะมีการจำแนกตัวชี้วัด ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวชี้วัดที่มีความหมายเชิงบวก (positive meaning) และกลุ่มตัวชี้วัดที่มีความหมาย เชิงลบ (negative meaning) และคำนวณค่าคะแนนจากระยะห่างจากค่าต่ำสุด (min) ที่เป็นไปได้ของชุดข้อมูล ตัวชี้วัดนั้น โดยอาศัยสูตรที่ 1 ในการคำนวณกลุ่มตัวชี้วัดที่มีความหมายเชิงบวก และสูตรที่ 2 สำหรับการคำนวณ กลุ่มตัวชี้วัดที่มีความหมายเชิงลบ

สูตรที่ 1	สูตรที่ 2
ความหมายเชิงบวก (positive meaning)	ความหมายเชิงลบ (negative meaning)

$$Y_{i,j} = \frac{X_{i,j} - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}$$

$$Y_{i,j} = 1 - \frac{X_{i,j} - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}$$

โดย	$Y_{i,j}$	คือ ค่าคะแนนของตัวชี้วัดของจังหวัด i ในปี j
	$X_{i,j}$	คือ ค่าตัวชี้วัดของจังหวัด i ในปี j
	X_{max}	คือ ค่าสูงสุดของตัวชี้วัดในช่วงข้อมูลทั้งหมด (ตั้งแต่ปีเริ่มต้นจนถึงปีปัจจุบัน)
	X_{min}	คือ ค่าต่ำสุดของตัวชี้วัดในช่วงข้อมูลทั้งหมด (ตั้งแต่ปีเริ่มต้นจนถึงปีปัจจุบัน)

ส่วนในกรณีของตัวชี้วัด ผลผลิตสัมพัทธ์มวลรวมต่อหัว ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนระดับรายได้ของคนภายในจังหวัดจะเป็นการอธิบายผลกระทบที่ได้รับจากการเพิ่มขึ้นของผลผลิตสัมพัทธ์มวลรวมต่อหัวในปีนั้น ทำให้ในการคำนวณจะเป็นการประมวลผลโดยการแปลงค่าจากมูลค่าของผลผลิตสัมพัทธ์มวลรวมต่อหัวให้อยู่ในรูปลอการิทึมธรรมชาติ (ln) และเปรียบเทียบกับค่าเพิ่มขึ้นของผลผลิตสัมพัทธ์มวลรวมต่อหัว ที่ระดับ 1,000 บาทต่อคนต่อปีตามสูตร

$$Y_{i,j} = \frac{\ln(X_{i,j}) - \ln(1,000)}{\ln(X_{max}) - \ln(1,000)} \quad (1)$$

โดย $Y_{i,j}$ คือ ค่าคะแนนของตัวชี้วัดผลผลิตสัมพัทธ์มวลรวมต่อหัวของจังหวัด i ในปี j
 $X_{i,j}$ คือ ค่าผลผลิตสัมพัทธ์มวลรวมต่อหัวของจังหวัด i ในปี j
 X_{max} คือ ค่าสูงสุดของผลผลิตสัมพัทธ์มวลรวมต่อหัวในช่วงข้อมูลทั้งหมด (ตั้งแต่ปีเริ่มต้นจนถึงปีปัจจุบัน)

การรวมตัวชี้วัดภายในมิติเดียวกันให้กลายเป็นดัชนีย่อยในแต่ละมิติสามารถดำเนินการได้หลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับสมมติฐานและลักษณะของข้อมูลตัวชี้วัดในแต่ละตัวชี้วัด โดยจากการศึกษาของ Mazziotta และ Pareto (2013) เกี่ยวกับการคำนวณค่าดัชนีรวม (composite index) ให้ข้อสรุปที่น่าสนใจว่า หากองค์ประกอบของดัชนีย่อยหรือค่าตัวชี้วัดภายในดัชนีย่อย “สามารถทดแทนกันได้ (Substitutable)” การคำนวณค่าดัชนีย่อยหรือการรวมกันของตัวชี้วัดควรใช้วิธีเชิงเส้น (Additive method) เช่น การหาค่าเฉลี่ยแบบเลขคณิต (Arithmetic Mean) เป็นต้น ซึ่งหมายความว่า ส่วนที่ขาด (Deficit) ขององค์ประกอบหนึ่งสามารถชดเชยได้ด้วยส่วนเกิน (Surplus) ขององค์ประกอบอื่น อาทิ ค่าที่ต่ำของตัวชี้วัด “ร้อยละทารกแรกเกิดที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์” สามารถเติมเต็มหรือชดเชยได้ด้วยค่าที่สูงของ “ร้อยละของประชากรที่พิการ” ในทางตรงกันข้าม หากองค์ประกอบของดัชนีย่อย “ไม่สามารถทดแทนกันได้ (Non-substitutable)” การคำนวณค่าดัชนีย่อยควรใช้วิธีไม่เชิงเส้น (Non-linear method) เช่น การหาค่าเฉลี่ยแบบเรขาคณิต (Geometric Mean) หรือ Multi-criteria Analysis เป็นต้น โดยหมายถึง ส่วนที่ขาด (Deficit) ขององค์ประกอบหนึ่งจะไม่สามารถชดเชยได้ด้วยส่วนเกิน (Surplus) ขององค์ประกอบอื่น อาทิ ค่าที่ต่ำของ “อัตราการว่างงาน” ไม่สามารถเติมเต็มหรือทดแทนได้ด้วยค่าที่สูงของ “ร้อยละการทำงานต่ำระดับ”⁹

⁹ มูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (2560), รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย, กันยายน 2560 หน้า 6-1.

หลังจากการแปลงค่าของตัวชี้วัดในแต่ละมิติเป็นค่าคะแนนแล้ว การคำนวณดัชนีย่อยจะดำเนินการรวมค่าคะแนนของตัวชี้วัดต่าง ๆ ภายในมิติเข้าด้วยกัน โดยอาศัยการหาค่าเฉลี่ยแบบเลขคณิต (Arithmetic Mean) เนื่องจากแต่ละตัวชี้วัดภายในมิติเดียวกันถูกพิจารณาในฐานะเครื่องบ่งชี้ระดับความก้าวหน้าหรือการพัฒนาของคนในมิติหรือด้านนั้น ๆ ซึ่งถือว่าเป็นตัวสะท้อนระดับการพัฒนาเช่นเดียวกัน ทำให้ในแง่ของการคำนวณค่าคะแนนสามารถชดเชยหรือทดแทนระหว่างกันได้ ดังนั้น ในส่วนของดัชนีย่อยแต่ละมิติ จึงอาศัยสมการที่ (2) ในการคำนวณดัชนีย่อยทั้ง 8 มิติ ซึ่งการคำนวณดังกล่าวจะไม่มี การถ่วงน้ำหนักของค่าตัวชี้วัดแต่ละตัว (หรือแต่ละตัวชี้วัดมีน้ำหนักเท่ากัน) เพื่อให้สะดวกในการคำนวณและลดความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดจากการกำหนดน้ำหนักที่ผิดพลาด

$$G_k = \frac{\sum_{l=1}^{n_{l,k}} Y_{l,k}}{n_k} \quad (2)$$

โดย G_k คือ ค่าดัชนีย่อยของมิติ k
 $Y_{l,k}$ คือ ค่าคะแนนของตัวชี้วัด l ในมิติ k
 n_k คือ จำนวนค่าคะแนน หรือ ตัวชี้วัดในมิติ k
 เครื่องหมาย $\sum()$ แสดงการบวกกันของแต่ละสมาชิก

1.3.2 การคำนวณดัชนีรวมหรือดัชนีความก้าวหน้าของคน

ขั้นตอนต่อมาหลังจากการคำนวณดัชนีย่อยแต่ละมิติแล้ว จะเป็นการรวมค่าดัชนีย่อยแต่ละมิติเป็นดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) หรือดัชนีรวม โดยการรวมค่าดัชนีในส่วนนี้จะแตกต่างจากการรวมดัชนีย่อยในส่วนก่อนหน้า เนื่องจากการรวมดัชนีย่อยในแต่ละมิติเป็นดัชนีรวมไม่ได้มีคุณสมบัติของการทดแทนกันได้ เพราะค่าดัชนีย่อยในแต่ละมิติไม่สามารถชดเชยความแตกต่างระหว่างกันได้ (ค่าสูงของดัชนีย่อยหนึ่งไม่สามารถชดเชยค่าต่ำของดัชนีย่อยอื่น) ทำให้การคำนวณค่าดัชนีรวมควรใช้วิธีไม่เชิงเส้น (Non-linear method) โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าเฉลี่ยแบบเรขาคณิต (Geometric Mean) ซึ่งสามารถให้ผลลัพธ์ที่สะท้อนอิทธิพลของความแตกต่างระหว่างมิติต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกรณีที่แต่ละมิติมีค่าดัชนีย่อยแตกต่างกันมาก วิธีการดังกล่าวจะทำให้ค่าของดัชนีความก้าวหน้าของคนเหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น โดยการคำนวณดัชนีรวมจะดำเนินการตามสมการที่ (3) ดังนี้

$$H = \sqrt[n]{\prod_{k=1}^n G_k} \quad (3)$$

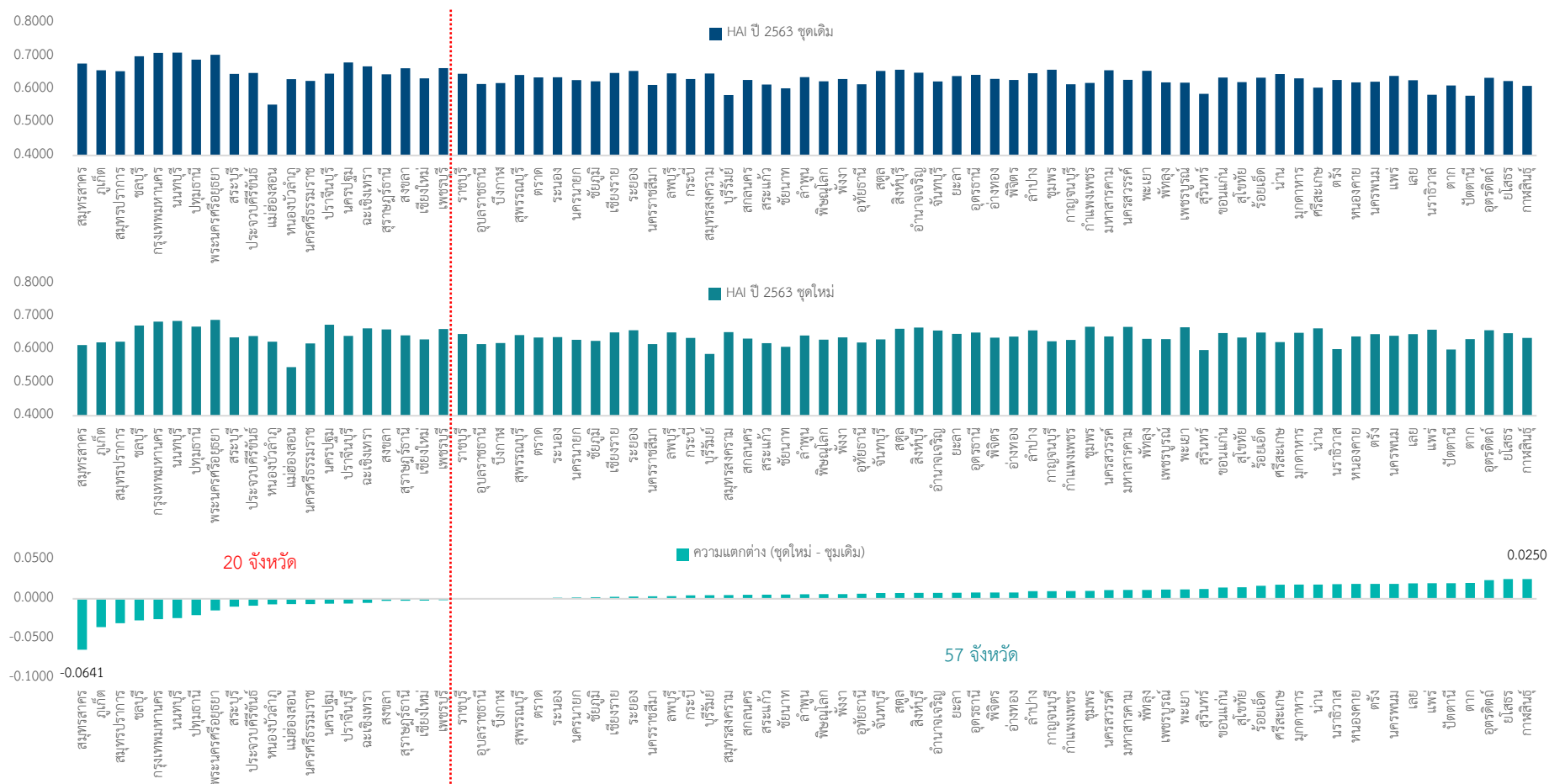
โดย H คือ ค่าดัชนีรวม หรือ ดัชนีความก้าวหน้าของคน
 G_k คือ ค่าดัชนีย่อยของมิติ k
 n คือ จำนวนดัชนีย่อยทั้งหมด
 เครื่องหมาย $\prod()$ แสดงการคูณกันของแต่ละสมาชิก
 และเครื่องหมาย $\sqrt[n]{()}$ แสดงการถอดรากที่ n

1.4 การปรับปรุงการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคน

การจัดทำและเผยแพร่ข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคน ประจำปี 2564 ได้มีการปรับปรุงข้อมูลตัวชี้วัด และเปลี่ยนแปลงวิธีการประมวลผลข้อมูลบางส่วน เพื่อให้ดัชนีความก้าวหน้าของคนสอดคล้องกับแหล่งที่มาของ ข้อมูลตัวชี้วัดต่าง ๆ และสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนามนุษย์อย่างแท้จริง โดยในขั้นตอนของ กระบวนการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคนมีการปรับปรุงวิธีการคำนวณและข้อมูลตัวชี้วัดย้อนหลังตั้งแต่ปี 2558 - 2563 ซึ่งเป็นการปรับปรุงการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคนใน 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ (1) การปรับเปลี่ยนการประมวลผล ข้อมูลเป็นรายปี (2) การจัดการข้อมูลที่ขาดไป (Imputation of Missing Data) และ (3) การปรับปรุงข้อมูล และปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด โดยรายละเอียดการปรับปรุงในแต่ละส่วนจะอธิบายในส่วนถัดไป

ในส่วนของการปรับปรุงข้อมูลย้อนหลัง (ปี 2558 - 2563) พบว่า ข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคนชุดใหม่ เปลี่ยนแปลงจากข้อมูลชุดเดิมพอสมควร โดยข้อมูลปี 2563 (แผนภาพ 1.3) ดัชนีความก้าวหน้าของคนชุดใหม่ มีการปรับเพิ่มขึ้นจากชุดเดิม จำนวน 57 จังหวัด เช่น กาฬสินธุ์ ยโสธร อุตรดิตถ์ ปัตตานี เป็นต้น และปรับลด จากชุดเดิม จำนวน 20 จังหวัด เช่น สมุทรสาคร ภูเก็ต สมุทรปราการ ชลบุรี เป็นต้น โดยระดับการเพิ่มขึ้น/ลดลง ของดัชนีความก้าวหน้าของคนชุดใหม่ อยู่ระหว่าง -0.0641 ถึง 0.0250 หรือคิดเป็นร้อยละ -9.5 ถึงร้อยละ 4.1 ของดัชนีความก้าวหน้าของคนชุดเดิม ซึ่งเป็นผลมาจาก (1) การปรับปรุงข้อมูลให้มีความทันสมัยและสอดคล้อง กับปีที่มีการเผยแพร่ โดยการประมวลผลดัชนีความก้าวหน้าของคนในปี 2563 เป็นการใช้อัฒานาล่าสุดในขณะ ที่มีการจัดทำข้อมูล ทำให้ตัวชี้วัดบางรายการมีความล่าช้าไปจากปีที่มีการเผยแพร่ (2) การปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด บางรายการ ซึ่งการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคนครั้งนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนจากตัวชี้วัดเดิม “ดัชนีความไม่เสมอภาค ทางด้านรายได้” มาเป็น “ดัชนีความไม่เสมอภาคทางด้านรายจ่าย” และ (3) การปรับค้ำรวม (coverage) ของตัวชี้วัด โดยเป็นการปรับเพิ่มค้ำรวมของข้อมูลตัวชี้วัดบางรายการ อาทิ การเพิ่มจำนวนข้าราชการเข้าไป ในตัวชี้วัด “แรงงานที่มีหลักประกันทางสังคม” เพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มที่มีหลักประกันในการทำงานทั้งหมด ของประเทศ

แผนภาพ 1.3 ดัชนีความก้าวหน้าของนครราชภัฏ ปี 2563 ชุดเดิม (เผยแพร่ ณ กันยายน 2564) และชุดใหม่ (ณ กันยายน 2565)

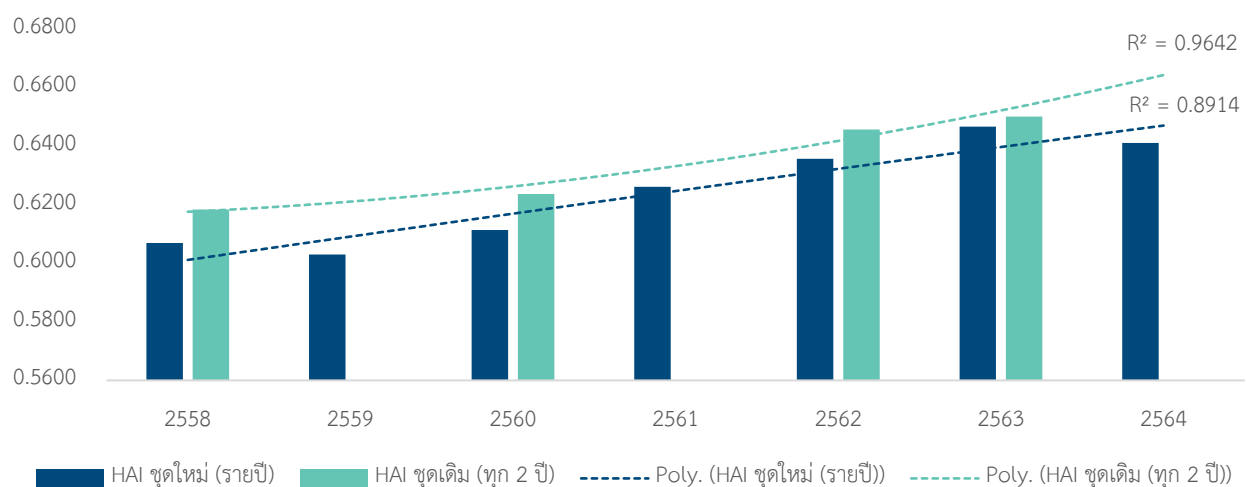
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

1.4.1 การปรับเปลี่ยนการประมวลผลข้อมูลเป็นรายปี

เนื่องจากความต้องการใช้ข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคนเพื่อติดตามสถานการณ์การพัฒนาคคนของประเทศ และประเมินผลการดำเนินนโยบายของภาครัฐที่จำเป็นต้องมีความถี่มากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดทำแผนปฏิบัติราชการและงบประมาณรายจ่ายประจำปีของหน่วยงานภาครัฐ ทำให้การจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคนจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการประมวลผลข้อมูลจากเดิมที่เป็นการจัดทำทุก 2 ปี มาเป็นการจัดทำข้อมูลรายปีแทน โดยการจัดทำข้อมูลรายปีจะดำเนินการประมวลผลย้อนหลังตั้งแต่ปี 2558 – 2564 (ปีปัจจุบัน) เพื่อให้การนำข้อมูลไปใช้สามารถวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคคนในระดับประเทศ ภาค และจังหวัดต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนและเหมาะสม เพราะสามารถเปรียบเทียบพัฒนาการของกระบวนการพัฒนาคคนของจังหวัดต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตได้ รวมทั้งการชี้ให้เห็นประเด็นเชิงนโยบายของการพัฒนาคคนในมิติต่าง ๆ ของแต่ละจังหวัดที่จะสามารถทำได้อย่างเชิงลึกยิ่งขึ้น

หากเปรียบเทียบแนวโน้มของระดับการพัฒนาคคนหรือความก้าวหน้าของคนตั้งแต่ปี 2558 – 2564 ระหว่างข้อมูลชุดใหม่ (รายปี) และข้อมูลชุดเดิม (ทุก 2 ปี) (แผนภาพ 1.4) พบว่า **แนวโน้มความก้าวหน้าของคนจากข้อมูลทั้งสองชุดค่อนข้างใกล้เคียงกัน** แสดงให้เห็นว่า การปรับเปลี่ยนรูปแบบการประมวลผลข้อมูล (จากทุก 2 ปี มาเป็น รายปี) ยังคงสามารถสะท้อนสถานการณ์และแนวโน้มของการพัฒนาคคนได้อย่างเหมาะสมและชัดเจน เพราะค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนที่ได้จากการคำนวณค่อนข้างมีคุณสมบัติความคงทนของระบบ (robustness)

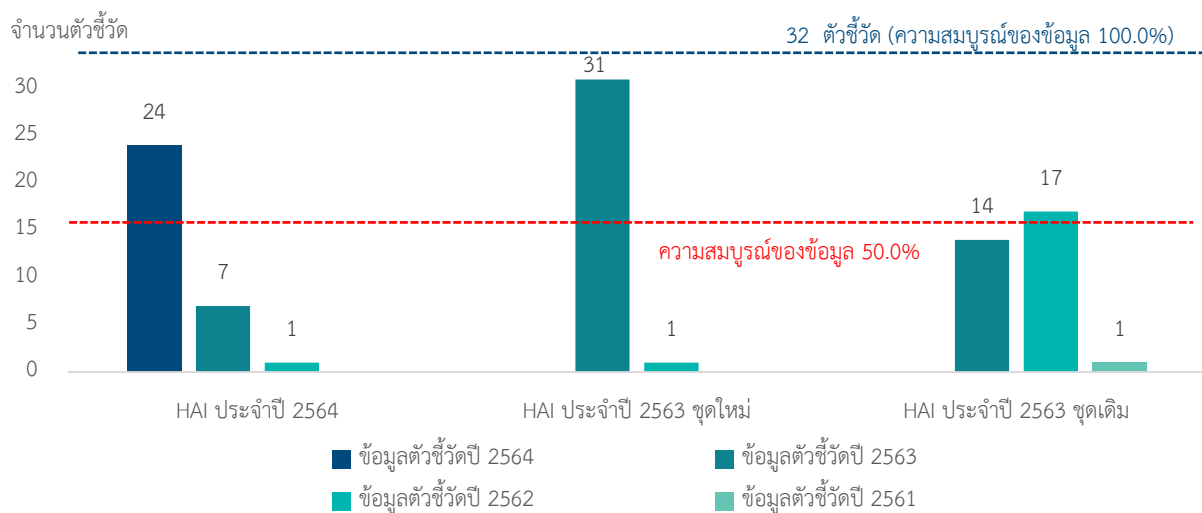
แผนภาพ 1.4 ดัชนีความก้าวหน้าของคน ชุดเดิม และ ชุดใหม่ ปี 2558 - 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ในส่วนของความสมบูรณ์ของข้อมูลหรือการนำข้อมูลตัวชี้วัดของแต่ละปีมาใช้ในการคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคนให้ตรงตามปีที่มีการเผยแพร่¹⁰ จะเห็นได้ว่า ดัชนีความก้าวหน้าของคนในแต่ละปีค่อนข้างมีความสมบูรณ์ของข้อมูลสูงเพราะข้อมูลตัวชี้วัดที่นำมาใช้ส่วนใหญ่ตรงตามปีของดัชนีความก้าวหน้าของคนที่ใช้คำนวณ โดยดัชนีความก้าวหน้าของคนในปี 2563 (ชุดใหม่) มีระดับความสมบูรณ์ของข้อมูลอยู่ที่ร้อยละ 96.9 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 43.8 ของข้อมูลชุดเดิม (ใช้ข้อมูลปี 2563 จำนวน 14 ตัวชี้วัด จากทั้งหมด 32 ตัวชี้วัด) ซึ่งเป็นผลจากในช่วงการคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคนขณะนั้น (ณ กันยายน 2564) ข้อมูลล่าสุดมีความสมบูรณ์เพียงเท่านั้น ทำให้การประมวลดัชนีความก้าวหน้าของคนในช่วงดังกล่าวอาจมีความสมบูรณ์ของข้อมูลไม่สูงมากนัก แต่ดัชนีความก้าวหน้าของคนจะได้รับการปรับปรุงข้อมูลให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้นในช่วงของการคำนวณข้อมูลในปีถัดไป

แผนภาพ 1.5 ความสมบูรณ์ของข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคน ประจำปี 2563 - 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ดัชนีความก้าวหน้าของคน ปี 2564 มีความสมบูรณ์ของข้อมูลอยู่ที่ร้อยละ 75.0 โดยการใช้ข้อมูลตัวชี้วัด 32 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ข้อมูลในปี 2564 จำนวน 24 ตัวชี้วัด ข้อมูลปี 2563 จำนวน 7 ตัวชี้วัด และข้อมูลปี 2562 จำนวน 1 ตัวชี้วัด (ร้อยละของประชากรที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง) ซึ่งค่อนข้างมีความสมบูรณ์ของข้อมูลในระดับสูงเมื่อเทียบกับระดับความสมบูรณ์ของดัชนีความก้าวหน้าของคนเบื้องต้น (preliminary) ในปีก่อน โดยรายละเอียดของตัวชี้วัดและปีที่น่าข้อมูลตัวชี้วัดมาใช้ในการคำนวณต่าง ๆ สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากตารางในภาคผนวกของรายงานฉบับนี้ “ตารางที่ 1 ปีที่น่าข้อมูลมาใช้ในการคำนวณของตัวชี้วัดทั้งหมด ปี 2558 – 2564”

¹⁰ ความสมบูรณ์ของข้อมูลจะพิจารณาจากการนำข้อมูลตัวชี้วัดของแต่ละปีมาใช้ในการคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคนให้ตรงตามปีของการเผยแพร่ดัชนีความก้าวหน้าของคนมากที่สุด โดยหากยังมีจำนวนตัวชี้วัดที่ตรงตามปีมากที่สุดจะถือว่ามีความสมบูรณ์ของข้อมูลสูง ในช่วงข้อมูลปี 2558 – 2563 ที่ผ่านมา ความสมบูรณ์ของข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคนในแต่ละปีอยู่ระหว่างร้อยละ 96.9 – 100.0 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลจากข้อมูลประชากรที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ได้มีข้อมูลเป็นรายปี ทำให้ความสมบูรณ์ของข้อมูลอาจไม่ครบ ยกเว้นปี 2562 ที่มีข้อมูลประชากรที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

1.4.2 การจัดการข้อมูลที่ขาดไป (Missing Data Management)

เนื่องจากการประมวลผลข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคนเป็นรายปีแทนการจัดทำในรูปแบบทุก 2 ปี ทำให้เกิดปัญหาความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลตัวชี้วัดบางรายการที่มีรูปแบบการจัดเก็บข้อมูลทุก ๆ 2 ปี ซึ่งในการคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคนจำเป็นต้องใช้ข้อมูลรายปีเป็นหลัก ดังนั้น การประมวลผลข้อมูลจึงจำเป็นต้องดำเนินการจัดการข้อมูลที่ขาดไป (missing data) โดยวิธีการจัดการข้อมูลที่หายไปสามารถทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูลและประเภทของข้อมูลที่หายไป (type of missing data) สามารถจำแนกได้ ดังนี้

(1) ข้อมูลที่ขาดไปโดยบังเอิญอย่างแท้จริง (Missing completely at random: MCAR)

เป็นรูปแบบของข้อมูลที่หายไปที่เกิดขึ้นอย่างสุ่ม โดยข้อมูลที่สูญหายจะเป็นอิสระจากตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งตรวจสอบได้จากการแบ่งกลุ่มของค่าสังเกตออกเป็นกลุ่มข้อมูลปกติและกลุ่มข้อมูลที่หายไป โดยหากทำการทดสอบจะไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างทั้งสองกลุ่ม ลักษณะการสูญหายของข้อมูลประเภทดังกล่าวจะก่อให้เกิดปัญหาต่อการนำข้อมูลไปใช้น้อยที่สุด เพราะข้อมูลที่หายไปไม่มีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์ของข้อมูล

(2) ข้อมูลที่ขาดไปโดยบังเอิญ (Missing at random: MAR)

คือ การสูญหายของข้อมูลที่ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างสุ่มจากค่าสังเกตทั้งหมด แต่เกิดขึ้นอย่างสุ่มภายในบางส่วนหรือบางกลุ่มของค่าสังเกต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งค่าของข้อมูลที่หายไปขึ้นอยู่กับตัวแปรอื่น ๆ ในฐานข้อมูลที่ไม่ได้เป็นตัวแปรที่เกิดข้อมูลสูญหาย อาทิ เฉพาะกลุ่มผู้ที่มีการศึกษาสูงไม่ให้ความร่วมมือ

(3) ข้อมูลที่ไม่ได้ขาดไปโดยบังเอิญ (Not missing at random: NMAR)

เป็นลักษณะของข้อมูลที่หายไปที่ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างสุ่ม โดยค่าของข้อมูลที่หายไปจะขึ้นอยู่กับค่าของข้อมูลสมบูรณ์ในตัวแปรเดียวกัน รวมถึงตัวแปรตัวอื่นด้วย หรือในบางกรณีอาจไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรใด ๆ ในฐานข้อมูล แต่ขึ้นอยู่กับตัวแปรอื่นที่ไม่ได้ถูกเก็บรวบรวมไว้ กล่าวได้ว่า รูปแบบการหายไปของข้อมูลประเภทนี้จะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงในการวิเคราะห์ข้อมูล¹¹

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการตรวจสอบประเภทของการหายไปของข้อมูลค่อนข้างทำได้ยาก แต่วิธีการโดยทั่วไปในการจัดการข้อมูลที่สูญหายสามารถจำแนกได้เป็น 3 วิธีหลัก ได้แก่ (1) **การตัดตัวอย่างที่ข้อมูลหายไปทั้ง (Listwise Deletion or Complete Case Analysis)** เป็นการตัดตัวอย่างที่ขาดข้อมูลไปทั้ง ซึ่งแปลว่า ต้องละทิ้งความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจข้อมูลได้กับกลุ่มตัวอย่างที่ข้อมูลหายไป โดยหากเป็นกรณี MCAR การตัดตัวอย่างดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบมากนัก แต่จะทำให้ค่า Standard Errors สูงขึ้น การศึกษาของ Little และ Rubin (2002) แนะนำว่า การตัดตัวอย่างข้อมูลที่หายไปไม่ควรเกินร้อยละ 5 ของข้อมูลทั้งหมด (2) **การแทนค่าข้อมูลที่ขาด (Imputation)** เป็นการอาศัยเครื่องมือทางสถิติมาช่วยในการประมาณค่าข้อมูลที่หายไป โดยอาจประมาณค่าแบบครั้งเดียว (Single Imputation) อาทิ การใช้ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยม และการใช้การวิเคราะห์การถดถอย (regression) และ (3) **การประมาณค่าแบบหลายครั้ง**

¹¹ ปิยะภรณ์ ประสิทธิ์วัฒนเสรี และ สุคนธ์ ประสิทธิ์วัฒนเสรี , ข้อมูลสูญหายและแนวทางการจัดการ (Missing data and management), ออนไลน์ http://dmbj.ejnal.com/e-journal/showdetail/?show_detail=T&art_id=1234, เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2565.

(Multiple Imputation) เป็นการประมาณค่าแบบหลายครั้งเพื่อให้ได้ค่าของข้อมูลที่มีความแม่นยำมากยิ่งขึ้น แต่จะมีวิธีการที่ซับซ้อนขึ้นโดยสามารถทำได้ด้วยอัลกอริทึมด้วยวิธี Markov Chain Monte Carlo¹²

ในส่วนของการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของนครายปีครั้งนี้ พบว่า การหายไปของข้อมูลจะเป็นลักษณะที่ไม่ได้มีการจัดเก็บข้อมูลดังกล่าวในบางปี ทำให้การประมวลผลดัชนีความก้าวหน้าของนครายปีของตัวชี้วัดนั้นในบางปี โดยตัวชี้วัดที่ขาดข้อมูลดังกล่าว ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 15 ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค ตัวชี้วัดที่ 25 ร้อยละของหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี และตัวชี้วัดที่ 31 ร้อยละของครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น ซึ่งทั้งสามตัวชี้วัดจะมีข้อมูลเฉพาะปี 2558 ปี 2560 ปี 2562 และปี 2564 (จากช่วงปี 2556 - 2564) หรือขาดข้อมูลในปี 2559 ปี 2561 และปี 2563 ดังนั้น กระบวนการจัดทำดัชนีจึงอาศัยวิธีการแทนค่าข้อมูลที่ขาด (Imputation) ในการประมาณการค่าข้อมูลตัวชี้วัดของปีที่หายไป โดยอาศัยหลักการทางคณิตศาสตร์และสถิติเข้ามาช่วยในการประมาณค่าข้อมูลสูญหายผ่าน “วิธีการประมาณการด้วยค่าเฉลี่ย (Mean Imputation: IM)” ซึ่งเป็นการคำนวณหาค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระหรือตัวชี้วัด (X) จากชุดข้อมูลที่ปรากฏอยู่ เพื่อแทนค่าข้อมูลที่หายไปของตัวแปรตาม (Y) ถือได้ว่าเป็นวิธีการจัดการค่าข้อมูลที่สูญหายที่สะดวกและไม่ซับซ้อน แต่อาจทำให้ค่าที่ประมาณการมีความเอนเอียงได้หากชุดข้อมูลดังกล่าวมี outlier ทั้งนี้ วิธีการคำนวณค่าเฉลี่ยดังกล่าวจะเป็นการหาค่าเฉลี่ยจากข้อมูลในปีก่อนหน้ากับข้อมูลปีถัดไปเพื่อช่วยให้แนวโน้มของชุดข้อมูลมีความเรียบ (smooth) คำนวณตามสมการที่ (4)

$$\bar{Y}^* = \frac{\sum_{i=1}^{n_r} X_i}{n_r} \quad (4)$$

โดย $\bar{Y}^*$ คือ ค่าประมาณการของตัวชี้วัด
 X_i คือ ค่าสังเกตหรือค่าของข้อมูลตัวชี้วัด ในปี i
 n_r คือ จำนวนข้อมูลที่ไม่สูญหายของตัวชี้วัด

1.4.3 การปรับปรุงข้อมูลและปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด

ในการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของนครายปี 2564 ได้มีการปรับปรุงข้อมูลย้อนหลัง จำนวน 8 ตัวชี้วัดใน 5 มิติ เพื่อให้ตัวชี้วัดมีความทันสมัยและสอดคล้องกับความเป็นจริงและสถานการณ์การพัฒนามากที่สุด และปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด จำนวน 1 ตัวชี้วัด ใน 1 มิติ ซึ่งรูปแบบการปรับปรุงและปรับเปลี่ยนข้อมูลตัวชี้วัดจะดำเนินการย้อนหลังตั้งแต่ปี 2558 – 2563 เพื่อให้สอดคล้องตามการปรับปรุงข้อมูลของแหล่งที่มาจากหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งความครอบคลุมตัวชี้วัดในการช่วยสะท้อนความเป็นจริงให้ดียิ่งขึ้นเพราะความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลที่มีความละเอียดและแม่นยำมากยิ่งขึ้น โดยการปรับปรุงข้อมูลและปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดแต่ละมิติมีรายละเอียด ดังนี้

¹² สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) (2564), รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการทบทวนตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนเพื่อการติดตามยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12, หน้า ที่ 184 - 186.

ด้านการศึกษา ปรับปรุงข้อมูล 1 ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 7 เด็ก 0 - 5 ปี ที่มีพัฒนาการสมวัย โดยเป็นการปรับปรุงย้อนหลังตั้งแต่ปี 2558 – 2563 เนื่องจากการปรับปรุงตามข้อมูลต้นทางสำหรับการคำนวณ กล่าวคือ ข้อมูลสุขภาพ (Health Data Center: HDC) ของสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ด้านชีวิตการทำงาน ปรับปรุงข้อมูล 1 ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 11 แรงงานที่มีหลักประกันทางสังคม ซึ่งปรับปรุงย้อนหลังตั้งแต่ปี 2558 – 2563 จากการปรับปรุงวิธีการคำนวณภายในส่วนของข้อมูลจำนวนกำลังแรงงาน

ด้านเศรษฐกิจ ปรับปรุงข้อมูล 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) ตัวชี้วัดที่ 13 ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว เป็นการปรับปรุงย้อนหลังตั้งแต่ปี 2559 – 2563 เนื่องจากข้อมูลผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวที่เผยแพร่โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีการปรับปรุงข้อมูลให้สอดคล้องกับแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทำให้ตัวชี้วัดดังกล่าวต้องมีการปรับปรุงข้อมูลตาม รวมทั้งการปรับเปลี่ยนชื่อตัวชี้วัดจากเดิม “รายได้เฉลี่ยประชากรต่อคนต่อปี” เป็น “ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว” เพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนต่อการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ และ (2) ตัวชี้วัดที่ 14 สัดส่วนประชากรยากจน โดยเป็นการปรับปรุงย้อนหลังตั้งแต่ปี 2558 – 2563 เพราะทาง สศช. มีการปรับปรุงในส่วนของน้ำหนักจากตัวอย่างข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ให้เหมาะสมก่อนการประมวลผลข้อมูล และปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด 1 ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 16 จากเดิม ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคทางด้านรายได้ เป็น ดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายจ่าย เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องความต่อเนื่องในการจัดทำข้อมูลของทางสำนักงานสถิติแห่งชาติที่เดิมใช้ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคทางด้านรายได้ที่มีการจัดทำข้อมูลทุก 2 ปี

ด้านที่อยู่อาศัยและชุมชนสภาพแวดล้อม ปรับปรุงข้อมูล 1 ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 18 สัดส่วนกำลังติดตั้งไฟฟ้าทดแทนการใช้พลังงานไฟฟ้ารวม ปรับปรุงข้อมูลปี 2563 เนื่องจากการปรับปรุงรายละเอียดตามข้อมูลต้นทางอย่างข้อมูลพลังงานทดแทนของประเทศไทยของกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน และข้อมูลการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายของกองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงพลังงาน

บทที่ 2

สถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาคอนของไทย ปี 2558 – 2564

2.1 บทนำ

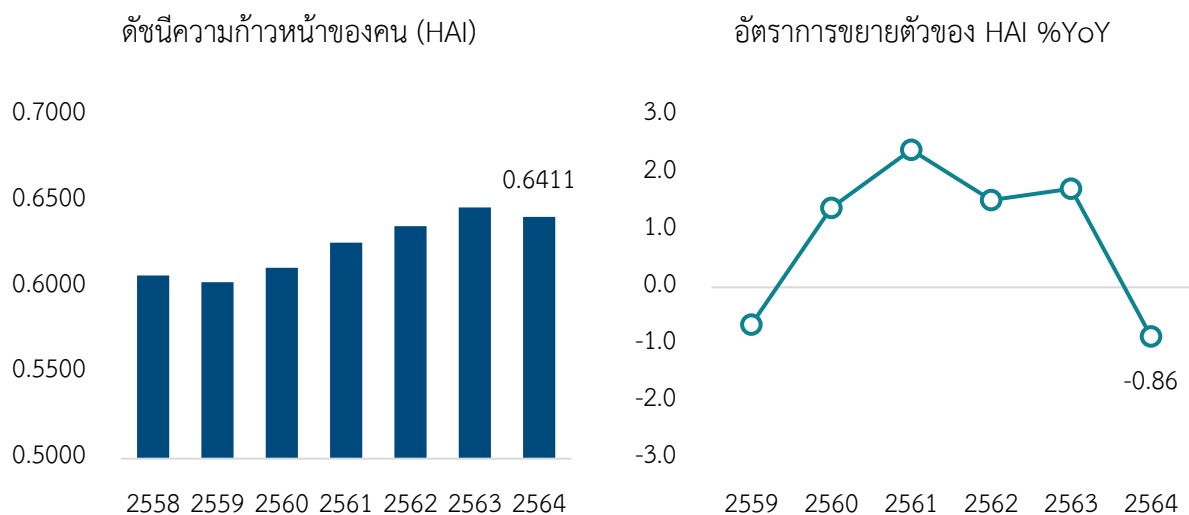
สถานการณ์ความก้าวหน้าในการพัฒนาคอนของไทย สะท้อนระดับการพัฒนาคอนทั้งในด้านสุขภาพ การศึกษา ชีวิตการทำงาน เศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ชีวิตครอบครัวและชุมชน การคมนาคมและการสื่อสาร รวมถึงการมีส่วนร่วม โดยในช่วงปี 2558 – 2564 ที่ผ่านมา แนวโน้มการพัฒนาคอนของระดับประเทศปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปลายปี 2562 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้เผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาคอนในมิติต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการศึกษา ชีวิตครอบครัวและชุมชน และการมีส่วนร่วม ส่งผลให้ดัชนีความก้าวหน้าของคนในปี 2564 ปรับตัวลดลงอย่างชัดเจน โดยในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาคอนของไทย ปี 2558 – 2564 ผ่านการนำเสนอภาพรวมการพัฒนาคอนในแต่ละมิติ การวิเคราะห์แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคอนของไทย ตลอดจนแนวโน้มผลกระทบการแพร่ระบาดของโควิด-19 ต่อการพัฒนาคอนในภาพรวม เพื่อชี้ให้เห็นสถานการณ์ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการพัฒนาคอน ทั้งการพัฒนาคอนในระดับประเทศ โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการพัฒนาคอนกับความยากจนหลายมิติ การพัฒนาคอนระดับภูมิภาค ทั้ง 6 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ภาคตะวันออก ภาคใต้ 11 จังหวัด และภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน รวมถึงกรุงเทพมหานคร ตลอดจนการพัฒนาคอนในระดับจังหวัด เพื่อสะท้อนให้เห็นระดับการพัฒนาคอนรายพื้นที่สำหรับวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะทางการแก้ปัญหาที่ตรงจุด

2.2 การพัฒนาคอนในระดับประเทศ

ในช่วงตลอด 7 ปีที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564) แนวโน้มทิศทางการพัฒนาคอนในระดับประเทศปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในปี 2564 ระดับการพัฒนาคอนจะปรับตัวลดลงเล็กน้อยก็ตาม โดยแนวโน้มการปรับตัวสูงขึ้นของความก้าวหน้าของคนเป็นผลมาจากการพัฒนาคอนอย่างชัดเจนในด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านการมีส่วนร่วม และด้านชีวิตการทำงาน เนื่องจากทิศทางการปรับตัวที่ดีขึ้นของตัวชี้วัดที่สำคัญ ได้แก่ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและมีโทรศัพท์มือถือของประชากร การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรในท้องถิ่นของครัวเรือน และสัดส่วนของแรงงานที่มีหลักประกันทางสังคม สอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศของไทย ที่มุ่งเน้นและสนับสนุนการเข้าถึงระบบโครงสร้างพื้นฐานทางด้านอินเทอร์เน็ตและการเข้าถึงเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรโดยรวม รวมทั้งการดำเนินนโยบายผลักดันและสนับสนุนให้ประชาชนได้รับระบบความคุ้มครองทางสังคมหรือหลักประกันในการทำงานโดยเฉพาะการผลักดันให้ประชาชนเข้าสู่ระบบกองทุนประกันสังคมมากยิ่งขึ้นทั้งรูปแบบภาคบังคับและภาคสมัครใจ อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี 2564 ดัชนีความก้าวหน้าของคนปรับตัวลดลง จาก 0.6466 ในปี 2563 มาอยู่ที่ 0.6411 หรือคิดเป็นการลดลงร้อยละ 0.86

ซึ่งเป็นการปรับตัวลดลงของการพัฒนาคนใน 5 มิติ จากทั้งหมด 8 มิติ โดยมิติที่มีการปรับตัวลดลง ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ด้านการมีส่วนร่วม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพ ตามลำดับ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะทางด้านการศึกษาที่ทำให้สถานศึกษาหลายแห่งจำเป็นต้องปิดโรงเรียนชั่วคราวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค จากข้อมูลสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)¹³ ในปีการศึกษา 2563 - 2564 พบว่า ได้มีการปิดโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) แต่มีการเรียนออนไลน์แทนการเรียนที่โรงเรียน ประมาณ 2,958 แห่งทั่วประเทศ รวมทั้งผลกระทบในมิติอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องจากการดำเนินมาตรการจำกัดการเดินทางของภาครัฐ อาทิ ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ด้านการมีส่วนร่วม และด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ยังมีผลกระทบที่สำคัญต่อการพัฒนาคนในด้านสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเผชิญปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกายและความเครียดหรือสุขภาพจิตจากผลกระทบของการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในช่วงที่ผ่านมา

แผนภาพ 2.1 ดัชนีความก้าวหน้าของคนของประเทศไทย ปี 2558 - 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ในปี 2564 การพัฒนาคนด้านการศึกษาลดลงมากที่สุด และสูงกว่าการลดลงของภาพรวม ความก้าวหน้าของคนอย่างชัดเจน โดยหากเปรียบเทียบดัชนีความก้าวหน้าของคนรายมิติระหว่างปี 2563 และปี 2564 (แผนภาพ 2.2) พบว่า ดัชนีย่อย 5 มิติ จาก 8 มิติ ปรับตัวลดลงจากปีก่อนหน้า โดยด้านการศึกษาลดลง 0.0511 ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนลดลง 0.0113 ด้านการมีส่วนร่วมลดลง 0.0103 ด้านเศรษฐกิจลดลง 0.0059 และด้านสุขภาพลดลง 0.0025 ตามลำดับ ขณะที่ ดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมของประเทศลดลง 0.0056 ในส่วนของด้านการศึกษาระดับการพัฒนาคนลดลงค่อนข้างชัดเจน โดยเป็นผลจากร้อยละของเด็กอายุ 0 - 5 ปีที่มีพัฒนาการสมวัย ลดลงจากร้อยละ 88.10 ในปี 2563 มาอยู่ที่ร้อยละ 82.55 ในปี 2564 และคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบ O-NET ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 31.57 จากร้อยละ 33.78 ในปีที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลต่อระดับการพัฒนาคนด้านการศึกษา

¹³ ข้อมูล ณ วันที่ 3 มกราคม 2564 <https://www.kruwandee.com/news-id45455.html> เข้าเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2565

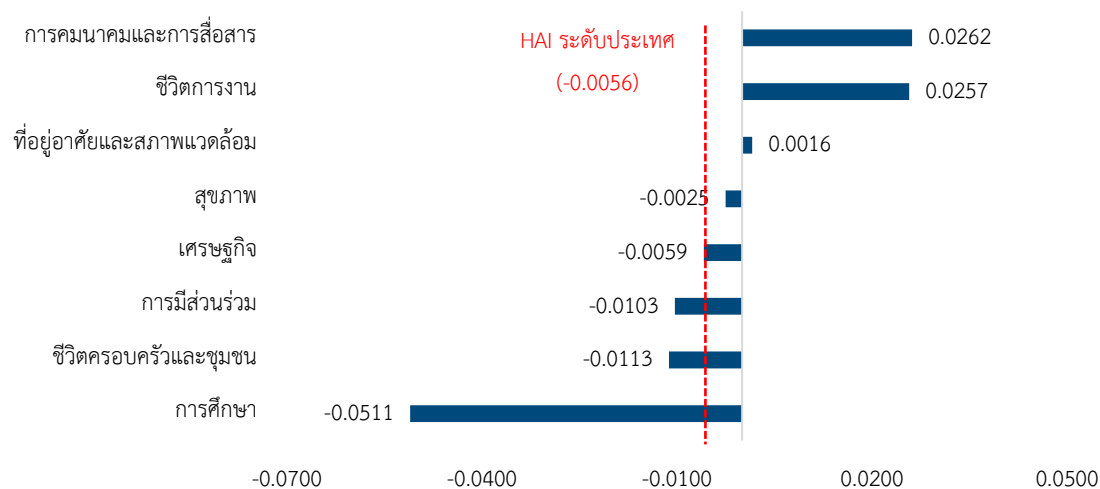
ในกลุ่มเด็กอย่างชัดเจน โดยเฉพาะทางด้านคุณภาพการศึกษาที่เป็นผลจากการที่โรงเรียนหลายแห่งในหลายพื้นที่จำเป็นต้องปิดชั่วคราว ซึ่งจะทำให้การส่งเสริมและเสริมสร้างพัฒนาการให้กับเด็กเล็ก (0 – 5 ปี) ขาดความต่อเนื่องและส่งผลกระทบต่อปัจจัยศักยภาพในการเรียนรู้ รวมทั้งคุณภาพการศึกษาของกลุ่มเด็กในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่แสดงให้เห็นผ่านระดับคะแนน O-NET ที่ปรับตัวลดลงค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในกลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ลดลงมากถึงร้อยละ 18.3 ตามด้วยวิชาภาษาอังกฤษและวิทยาศาสตร์ลดลงร้อยละ 14.6 และร้อยละ 12.3 ตามลำดับ **ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน และด้านการมีส่วนร่วม** ได้รับผลกระทบจากการดำเนินมาตรการจำกัดการเดินทางและผลสืบเนื่องจากปัญหาการชะลอตัวทางเศรษฐกิจเพราะการจำกัดการเดินทางของภาครัฐส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ลดลงอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ทำให้ครัวเรือนสามารถเป็นสมาชิกหรือเข้าร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนได้น้อยลง เช่นเดียวกับการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ ของหมู่บ้านของครัวเรือนที่ถูกจำกัดภายใต้มาตรการจำกัดการเดินทางและเว้นระยะห่างทางสังคม นอกจากนี้ ผลกระทบดังกล่าวยังขยายตัวออกไปเป็นวงกว้างและส่งผลกระทบต่อครัวเรือนมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะครัวเรือนเดี่ยวมากยิ่งขึ้นและผู้สูงอายุมีโอกาสต้องอาศัยอยู่ตามลำพังมากขึ้น เพราะจำเป็นต้องแยกกันอยู่อาศัยกับสมาชิกบางกลุ่มภายในครอบครัวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคและความปลอดภัยของผู้สูงอายุหรือกลุ่มเสี่ยงต่าง ๆ

ในส่วนของการพัฒนาคน**ด้านเศรษฐกิจ** เป็นอีกมิติที่ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 เพราะการดำเนินมาตรการบางส่วนภาครัฐเพื่อการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค เช่น การยกเลิกการเดินทางระหว่างประเทศ การจำกัดการเดินทางระหว่างพื้นที่ การปิดสถานที่บางประเภท เป็นต้น นำไปสู่การชะลอตัวทางเศรษฐกิจของพื้นที่ต่าง ๆ ภายในประเทศ และการหายไปของกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางส่วน ทำให้รายได้ของครัวเรือนและประชากรปรับตัวลดลงอย่างชัดเจนและส่งผ่านผลกระทบต่อปัจจัยมิติอื่น ๆ ของครัวเรือน โดยเฉพาะความจำเป็นในการกักตุนเพื่อรักษาระดับการบริโภคให้ใกล้เคียงเดิมหรือชดเชยการลดลงของรายได้ในช่วงที่เกิดวิกฤติ ซึ่งสะท้อนผ่านสัดส่วนของครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภคที่ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น รวมทั้งระดับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นที่แสดงให้เห็นจาก ดัชนีความไม่เสมอภาคทางด้านรายจ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน ขณะที่**ในด้านสุขภาพ** ปรับตัวลดลงเล็กน้อย (ต่ำกว่าการลดลงของภาพรวม) เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของร้อยละประชากรที่พิการ อย่างไรก็ตาม แนวโน้มการฆ่าตัวตายอาจยังต้องเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด เพราะผลสืบเนื่องมาจากความเครียดและปัญหาทางด้านสุขภาพจิตที่เพิ่มสูงขึ้นในช่วงการเกิดวิกฤติ โดยสังเกตได้จากการเพิ่มขึ้นของผลการจัดบริการสายด่วนสุขภาพจิตทางโทรศัพท์ 1323 จากปี 2562 มีสายให้คำปรึกษา 87,605 สาย เพิ่มขึ้นเป็น 110,033 สาย ในปี 2563 และ 93,310 สาย ในปี 2564 ตามลำดับแสดงให้เห็นว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ยังคงส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของคนทำให้เกิดภาวะความตึงเครียดเพิ่มขึ้นจากสถานการณ์ปกติ (ปี 2564 ยังคงสูงกว่าปี 2562)

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีการพัฒนาคนในด้านอื่น ๆ ที่ปรับตัวเพิ่มขึ้น ได้แก่ **ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร** โดยค่าดัชนีย่อยเพิ่มสูงขึ้น 0.0262 เนื่องจากร้อยละประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือ และร้อยละประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นมาก เช่นเดียวกับ**ด้านชีวิตการงาน** ที่ค่าดัชนีย่อยเพิ่มสูงขึ้น 0.0257

ตามอัตราการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องมาจากการทำงานที่ลดลง และด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่ค่าดัชนีย้อยเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากร้อยละประชากรที่ประสบภัยพิบัติลดลง

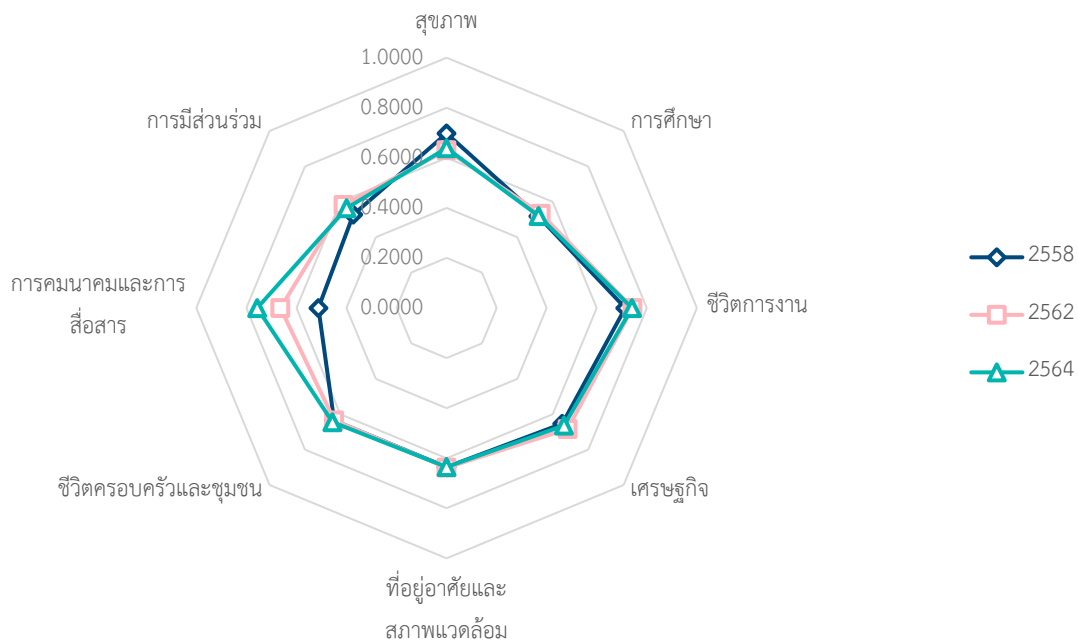
แผนภาพ 2.2 ระดับการเพิ่มขึ้น/ลดลงของดัชนีความก้าวหน้าของคน รายมิติ ปี 2563 - 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

หากพิจารณาจากค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนรายมิติ (แผนภาพ 2.3) พบว่า ในปี 2564 ประเทศไทย มีระดับการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสารมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านชีวิตการทำงานและด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ โดยแนวโน้มของการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสารค่อนข้างมีทิศทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจนนับตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นมา แตกต่างจากในช่วงปี 2558 – 2561 ที่ระดับการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสารอยู่ใน 3 อันดับของมิติที่มีระดับการพัฒนาน้อยที่สุด จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ระดับการพัฒนาคนด้านดังกล่าวอยู่ในระดับสูง คือ แนวโน้มการเข้าถึงเทคโนโลยีของประชาชนที่เพิ่มสูงขึ้นโดยเฉพาะการมีโทรศัพท์มือถือหรือสมาร์ทโฟนเพิ่มมากขึ้น และประกอบกับร้อยละประชาชนที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นมากจากในอดีต ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงโอกาสและบริการสาธารณะต่าง ๆ ได้สะดวกยิ่งขึ้น ส่วนการพัฒนาคนในด้านชีวิตการทำงานและด้านเศรษฐกิจ แม้ว่าจะมีระดับการพัฒนาที่ค่อนข้างสูงในปี 2564 และมีแนวโน้มการปรับตัวเพิ่มขึ้นที่ดีในระยะยาว (เทียบกับปี 2558) แต่หากเทียบกับปี 2562 (ก่อนเกิดวิกฤตการแพร่ระบาด) ระดับการพัฒนาดังกล่าวกลับปรับตัวลดลง ซึ่งเป็นผลลัพธ์การพัฒนาคนที่สะท้อนให้เห็นหรือเน้นย้ำถึงปัญหาความรุนแรงของผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤตการแพร่ระบาดโควิด-19 ต่อกระบวนการพัฒนาคนของประเทศ ขณะที่การพัฒนาคนในด้านที่มีระดับการพัฒนาดำต่ำที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วม และด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ตามลำดับ โดยระดับการพัฒนาของทั้งสามด้านดังกล่าวค่อนข้างมีระดับทรงตัวในตลอดช่วงปี 2558 – 2564 แสดงให้เห็นว่า แนวทางการดำเนินนโยบายของภาครัฐในการพัฒนาคนทางด้านการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วม และด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ยังคงดำเนินการได้อย่างจำกัดเพราะยังไม่สามารถแสดงให้เห็นแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของระดับการพัฒนาคนได้อย่างมีนัยสำคัญ

แผนภาพ 2.3 ดัชนีความก้าวหน้าของคน รายมิติ ปี 2558 ปี 2562 และปี 2564

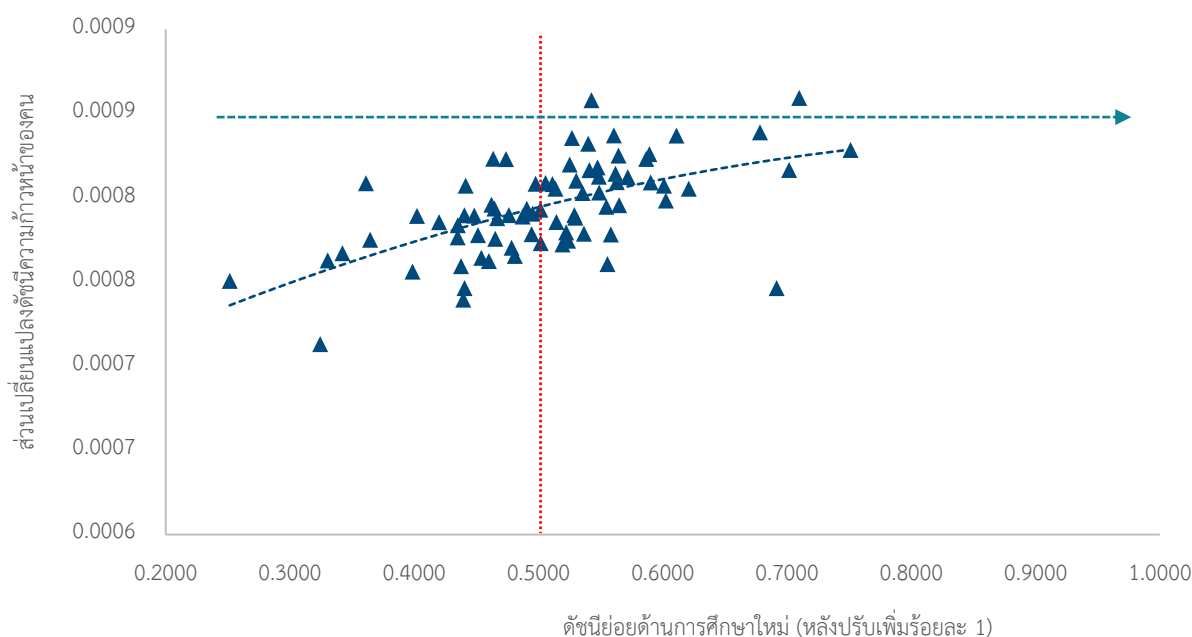
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า การพัฒนาคนด้านการศึกษาค่อนข้างมีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลสูงต่อการพัฒนาคนในภาพรวม ดังที่เห็นได้จากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในปี 2564 ที่อิทธิพลของการปรับตัวลดลงของการพัฒนาคนด้านการศึกษามีส่วนสำคัญในการทำให้การพัฒนาคนในภาพรวมลดลงจากปีก่อนหน้า รวมทั้งหากพิจารณาจากค่าสหสัมพันธ์ (correlation) ระหว่างการพัฒนาคนในด้านต่าง ๆ กับการพัฒนาคนภาพรวม ในปี 2564 พบว่า ค่าสหสัมพันธ์ของการพัฒนาคนด้านการศึกษามีค่าสูงสุดเทียบกับด้านอื่น ๆ โดยอยู่ที่ 0.5845 ซึ่งเป็นการยืนยันให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาคนด้านการศึกษาต่อการพัฒนาคนของประเทศ

ในการประเมินระดับอิทธิพลหรือผลกระทบของการพัฒนาคนด้านการศึกษาต่อการพัฒนาคนในภาพรวม จะสมมติให้ดัชนีย่อยด้านการศึกษาของแต่ละจังหวัดเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 หลังจากนั้นจึงดำเนินการประมวลผลค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนในแต่ละจังหวัดใหม่และเปรียบเทียบกับค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนเดิม ซึ่งหากเปรียบเทียบระหว่างส่วนเปลี่ยนแปลงของค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนภาพรวมชุดใหม่กับดัชนีย่อยด้านการศึกษาคู่ใหม่ (หลังปรับเพิ่มขึ้นร้อยละ 1) ตามแผนภาพ 2.4 พบว่า หากการพัฒนาคนด้านการศึกษาปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นจะส่งผลให้ระดับความก้าวหน้าของคนในภาพรวมเพิ่มขึ้นเช่นกัน โดยรูปแบบความสัมพันธ์จะสะท้อนให้เห็นว่า ในช่วงแรกดัชนีย่อยด้านการศึกษาที่ต่ำจะทำให้ระดับการเพิ่มขึ้นของความก้าวหน้าของคนในภาพรวมค่อย ๆ เพิ่มสูงขึ้น ตามดัชนีย่อยด้านการศึกษาที่มีค่าเพิ่มขึ้น แต่เมื่อระดับการพัฒนาคนด้านการศึกษาดังกล่าวสูงในระดับหนึ่งแล้ว ระดับการเพิ่มขึ้นของความก้าวหน้าของคนในภาพรวมจะเพิ่มขึ้นในอัตราคงที่ แปลว่า การดำเนินนโยบายในการพัฒนาและ/หรือยกระดับความก้าวหน้าของคนในภาพรวม ควรส่งเสริมและผลักดันการพัฒนาคนทางด้านการศึกษาเป็นหลัก โดยเฉพาะในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับความก้าวหน้าของคนในด้านการศึกษาค่ำ (มีค่าดัชนีย่อยต่ำกว่า 0.5000) เพราะอัตราการเพิ่มขึ้นของความก้าวหน้าของคนในภาพรวมจะสูงมากกว่าผลลัพธ์

ที่ได้จากกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนด้านการศึกษาสูงเป็นทุนเดิม (เปรียบเทียบจากการเพิ่มขึ้นของการพัฒนาคนด้านการศึกษาในอัตราเดียวกัน)

แผนภาพ 2.4 คาดประมาณการเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนของประเทศไทย

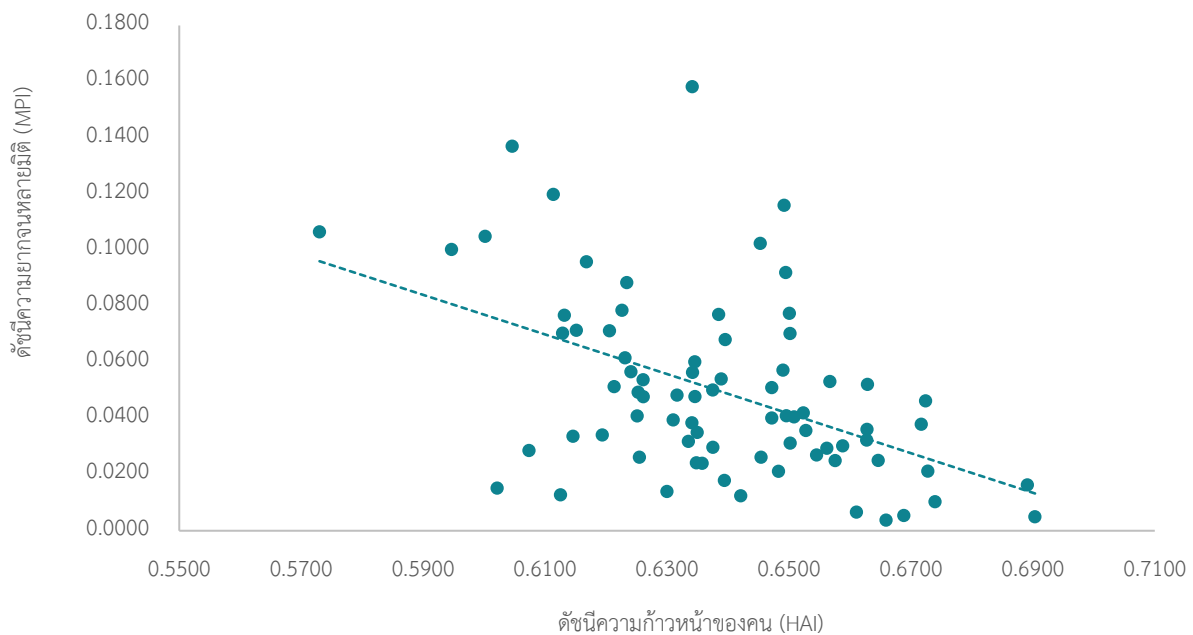

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการพัฒนาคนกับความยากจนหลายมิติ โดยอาศัยข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) และดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) ในปี 2564 พบว่า **ความก้าวหน้าของคนกับความยากจนหลายมิติมีความสัมพันธ์ในลักษณะผกผันกัน** โดยหากดัชนีความก้าวหน้าของคนปรับตัวเพิ่มขึ้น ระดับความยากจนหลายมิติจะมีค่าลดลง ในทางกลับกันหากดัชนีความก้าวหน้าของคนลดลง ระดับความยากจนหลายมิติจะเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะตรงข้ามกันของดัชนีทั้งสองที่ดัชนีความก้าวหน้าของคนเป็นดัชนีประเภตตัวชี้วัดเชิงบวก (positive indicator) และดัชนีความยากจนหลายมิติที่เป็นตัวชี้วัดเชิงลบ (negative indicator) รวมทั้งความเชื่อมโยงระหว่างทั้งสองดัชนีที่มีมิติการวัดสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ดัชนีความก้าวหน้าของคนสะท้อนระดับการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ 8 มิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา สุขภาพ ที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจ เป็นต้น ขณะที่ดัชนีความยากจนหลายมิติ เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนคุณภาพชีวิตเช่นกัน แต่จะทำหน้าที่ในการบ่งชี้ถึงระดับความขัดสนของคนที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาจากมิติทางการศึกษา การใช้ชีวิตที่ดีต่อสุขภาพ ความเป็นอยู่ และความมั่นคงทางการเงิน

ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีทั้งสองสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและนัยเชิงนโยบายของแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านกระบวนการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ ทั้ง 8 มิติ จะส่งผลให้เป็นการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของคน ทำให้ความขัดสนของคนในด้านต่าง ๆ ลดลง และนำไปสู่การปรับตัวลดลงของดัชนีความยากจนหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการลดลงในเชิงสัดส่วนคนยากจนหลายมิติ (headcount ratio) หรือความรุนแรงของปัญหาความยากจน (intensity of poverty) ก็ตาม

แผนภาพ 2.5 ดัชนีความก้าวหน้าของคนและดัชนีความยากจนหลายมิติของไทย ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

2.3 การพัฒนาคนในระดับภาค

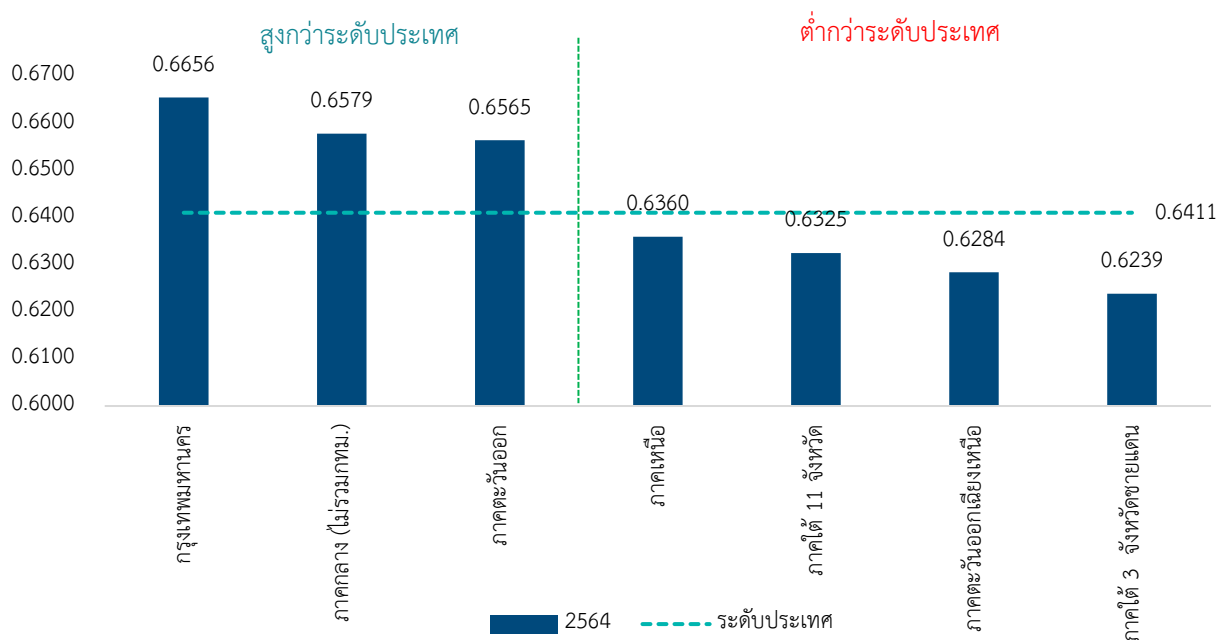
ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาคนในระดับภาค โดยเป็นการเปรียบเทียบการพัฒนาคนในแต่ละภาคเพื่อสะท้อนให้เห็นความแตกต่างของระดับและรูปแบบการพัฒนาคนที่เกิดขึ้น ซึ่งการจำแนกภาคจะแบ่งออกเป็น 6 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ภาคตะวันออก ภาคใต้ 11 จังหวัด และภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน รวมถึงกรุงเทพมหานคร ที่แยกออกมาเพื่อให้การวิเคราะห์สามารถสะท้อนสถานการณ์ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น รายละเอียดของสถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาคนอธิบายได้ ดังนี้

2.3.1 สถานการณ์การพัฒนาคนในระดับภาค ปี 2564

กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคตะวันออก เป็นกลุ่มที่มีระดับความก้าวหน้าของคนสูงกว่าระดับประเทศค่อนข้างชัดเจน ในขณะที่ภูมิภาคอื่น ๆ ต่ำกว่าระดับประเทศ ซึ่งให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับการพัฒนาคนระหว่างภูมิภาคในระดับสูง เมื่อพิจารณาดัชนีความก้าวหน้าของคนรายภาค ในปี 2564 พบว่า กรุงเทพมหานคร มีระดับการพัฒนาคนสูงที่สุด โดยมีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคน เท่ากับ 0.6656 สูงกว่าภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ที่มีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนต่ำที่สุด ประมาณ 0.0417 จุด ส่วนภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) และภาคตะวันออก มีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนค่อนข้างใกล้เคียงกัน อยู่ที่ 0.6579 และ 0.6565 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่า ภูมิภาคที่มีระดับการพัฒนาคนสูงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางของประเทศ (เมืองหลวง) หรือพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายของนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ (ภาคตะวันออก) ในขณะที่ภูมิภาคอื่น ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไป ระดับการพัฒนาคนจะต่ำกว่าอย่างชัดเจน และเมื่อพิจารณาจากแผนภาพ 2.6 ลักษณะสำคัญประการหนึ่ง คือ ระดับการพัฒนาคนของแต่ละภาคในแต่ละกลุ่มจะค่อนข้างใกล้เคียงกัน

(กลุ่มที่สูงกว่าระดับประเทศและกลุ่มที่ต่ำกว่าระดับประเทศ) แต่ระดับการพัฒนาคนจะแตกต่างกันอย่างชัดเจน หากไม่ได้อยู่กลุ่มเดียวกัน ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงช่องว่างของระดับการพัฒนาคนในระหว่างภูมิภาคและปัญหาเชิงนโยบายที่สำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนระหว่างภูมิภาคและการลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ส่วนใหญ่การพัฒนาคนในภาคต่าง ๆ จะมีค่าต่ำกว่าดัชนีความก้าวหน้าของคนในระดับประเทศ โดยดัชนีความก้าวหน้าของคนในกลุ่มที่มีค่าต่ำกว่าระดับประเทศ ได้แก่ ภาคเหนือ เท่ากับ 0.6360 ภาคใต้ 11 จังหวัด เท่ากับ 0.6325 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เท่ากับ 0.6284 และภาคใต้ 3 จังหวัด เท่ากับ 0.6239 ตามลำดับ

แผนภาพ 2.6 ดัชนีความก้าวหน้าของคนของแต่ละภาค ปี 2564

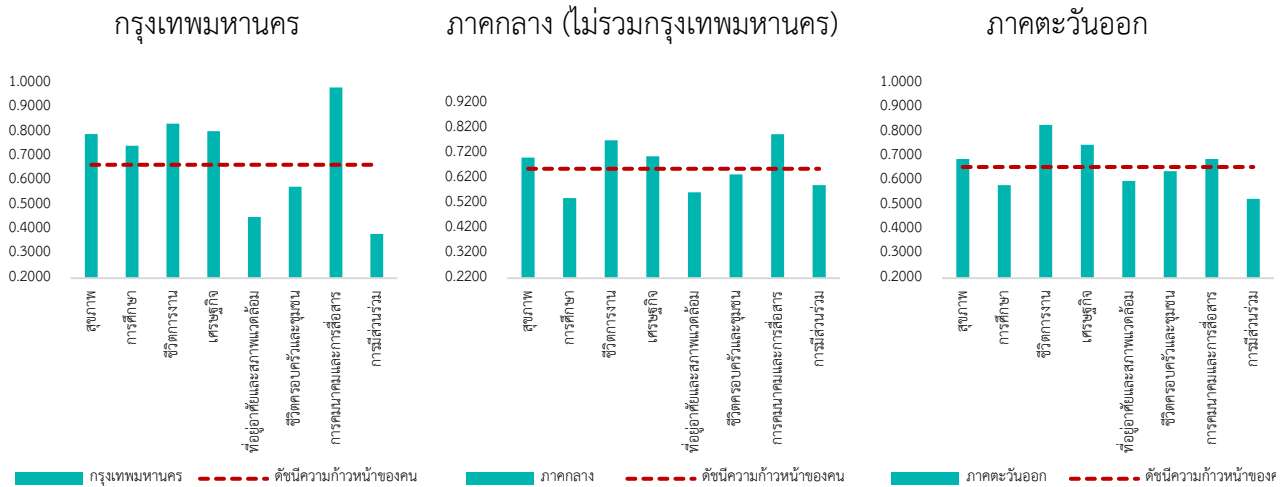

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

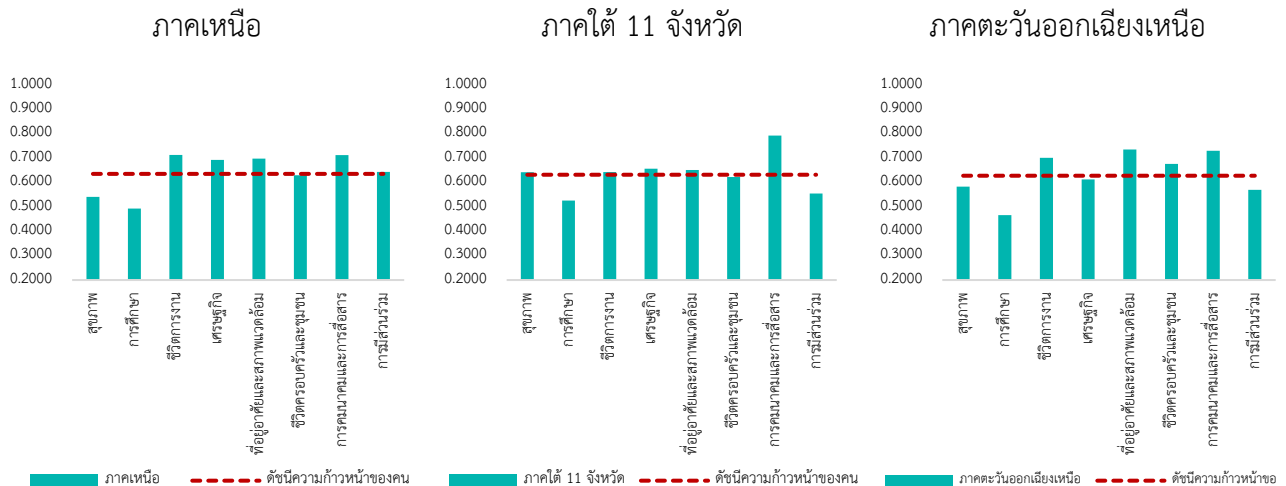
กลุ่มที่มีระดับการพัฒนาคนสูงกว่าระดับประเทศ (กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคตะวันออก) มีโครงสร้างและรูปแบบการพัฒนาคนที่ใกล้เคียงกัน โดยจะมีการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านชีวิตการงาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพ ที่สูงกว่าระดับประเทศอย่างชัดเจน ซึ่งให้เห็นปัญหาของการกระจุกตัวของความเจริญหรือการพัฒนาที่เกิดขึ้นในเฉพาะบางพื้นที่ ซึ่งในพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาสูง มักจะมีการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะของภาครัฐที่ดี ทำให้มีโอกาสทางด้านเศรษฐกิจและการทำงานที่ดีเช่นกัน

แผนภาพ 2.7 ดัชนีความก้าวหน้าของคนรายมิติของแต่ละภาค ปี 2564

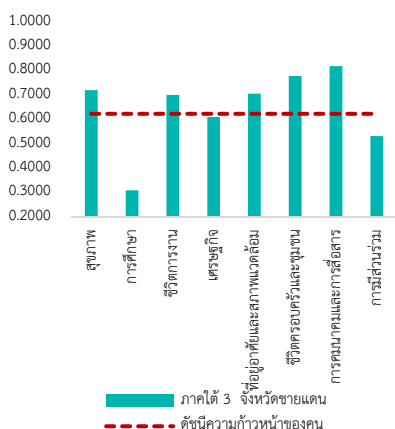
กลุ่มที่สูงกว่าระดับประเทศ

กลุ่มที่ต่ำกว่าระดับประเทศ

ภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

นอกจากนี้ หากพิจารณารูปแบบการพัฒนาคอนของแต่ละภูมิภาค ในปี 2564 พบว่า กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคตะวันออก มีรูปแบบการพัฒนาคอนที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน โดยมีมิติที่มีการพัฒนาคอนสูง 3 อันดับแรก คือ ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านชีวิตการทำงาน และด้านเศรษฐกิจ แต่ภาคตะวันออกจะมีความโดดเด่นในด้านชีวิตการทำงานแตกต่างจากอีกสองภาคที่โดดเด่นด้านการคมนาคมและการสื่อสาร เพราะภาคตะวันออกเป็นที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ซึ่งเป็นแหล่งนิคมอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศ ทำให้มีระดับการจ้างงานและสัดส่วนของแรงงานที่มีหลักประกันในการทำงานที่ค่อนข้างสูง ส่วนการพัฒนาคอนในด้านที่มีระดับการพัฒนาต่ำของกลุ่มดังกล่าว คือ การมีส่วนร่วม ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และชีวิตครอบครัวและชุมชน รวมทั้งด้านการศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก

ในกลุ่มภูมิภาคที่มีระดับการพัฒนาคอนต่ำกว่าระดับประเทศ ส่วนใหญ่เผชิญปัญหาการพัฒนาคอนด้านการศึกษารองรับอย่างรุนแรงโดยเฉพาะภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ที่มีระดับการพัฒนาคอนด้านการศึกษาสูงไม่ถึงครึ่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร (ค่าสูงสุด) และนอกจากปัญหาด้านการศึกษาแล้ว ในกลุ่มภาคใต้ (ทั้ง 3 จังหวัดชายแดน และ 11 จังหวัด) ยังคงมีปัญหาในด้านการมีส่วนร่วม แม้ว่าอาจจะมีการพัฒนาคอนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสารที่สูงก็ตาม ส่วนภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีปัญหาการพัฒนาคอนด้านสุขภาพเพิ่มเติมจากด้านการศึกษา

ภาพรวมความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีของประเทศมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและระบบโครงข่ายอินเทอร์เน็ตได้มากกว่าในอดีตอย่างชัดเจน เพราะต้นทุนของการเข้าถึงที่ปรับตัวลดลง ไม่ว่าจะเป็นราคาของอุปกรณ์สื่อสารหรือค่าบริการอินเทอร์เน็ต (เทียบกับในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา) ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการทำให้ระดับความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจนและโดดเด่นมากกว่ามิติอื่น ๆ ในหลายภูมิภาค เช่น กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคใต้ 11 จังหวัด เป็นต้น ในทางกลับกัน ปัญหาทางการพัฒนาคอนด้านการศึกษายังคงเป็นประเด็นเชิงนโยบายที่สำคัญของประเทศเช่นเดิม ไม่ว่าจะเป็นทางด้านโอกาสในการเข้าถึงและคุณภาพของการศึกษาที่หลายภูมิภาคต้องเผชิญ รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับการหลุดออกนอกระบบและภาวะการสูญเสียมูลค่าการเรียนรู้ที่กำลังมีแนวโน้มเกิดขึ้นสูงในช่วงที่ผ่านมาภายหลังจากวิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด-19

ตาราง 2.1 มิติที่มีการพัฒนาคอนสูงสุดและต่ำสุดของแต่ละภาค ปี 2564

ภูมิภาค	มิติที่มีการพัฒนาคอนสูงสุด	มิติที่มีการพัฒนาคอนต่ำสุด
กรุงเทพมหานคร	การคมนาคมและการสื่อสาร	การมีส่วนร่วม
ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร)	การคมนาคมและการสื่อสาร	การศึกษา
ภาคตะวันออก	ชีวิตการทำงาน	การมีส่วนร่วม
ภาคเหนือ	ชีวิตการทำงาน	การศึกษา
ภาคใต้ 11 จังหวัด	การคมนาคมและการสื่อสาร	การศึกษา
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	การศึกษา
ภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน	การคมนาคมและการสื่อสาร	การศึกษา
ระดับประเทศ	การคมนาคมและการสื่อสาร	การศึกษา

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

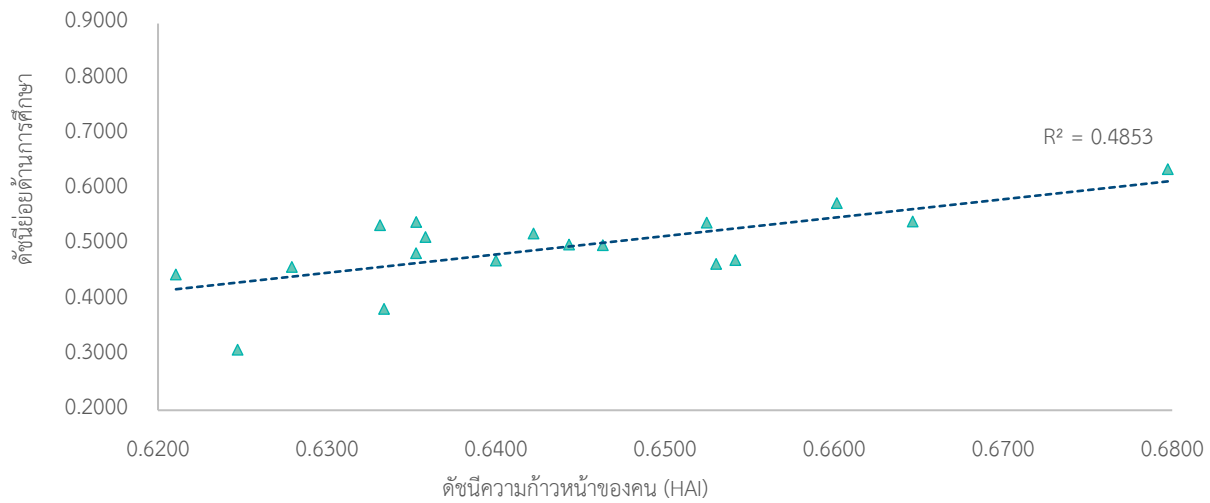
หากจำแนกจังหวัดต่าง ๆ ออกเป็นกลุ่มจังหวัดตามประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ¹⁴ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาคนในภาพรวมกับการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ ที่สำคัญ พบว่า ดัชนีย่อยทางด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตการทำงาน และด้านการศึกษา มีความสัมพันธ์เชิงเส้นแบบแปรผันตรงกับดัชนีความก้าวหน้าของคน กล่าวคือ **หากการพัฒนาคนทางด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตการทำงาน และด้านการศึกษา มีค่าสูงขึ้นแล้ว ระดับการพัฒนาคนในภาพรวมจะมีค่าสูงขึ้นเช่นกัน ในทางตรงข้ามหากการพัฒนาทั้งสามด้านมีค่าลดลง ระดับความก้าวหน้าของคนในภาพรวมจะลดลง** โดยหากพิจารณารายมิติ จะเห็นได้ว่า การพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจค่อนข้างมีความสัมพันธ์สูงกับการพัฒนาคนในภาพรวมเมื่อเปรียบเทียบกับด้านชีวิตการทำงาน และด้านการศึกษา สะท้อนจากระดับค่า R^2 ตามแผนภาพ 2.8¹⁵ ในแง่หนึ่งสะท้อนว่า ความก้าวหน้าของคนทั้งสามด้านดังกล่าวมีอิทธิพลสูงต่อการบ่งชี้ระดับการพัฒนาคนเพราะเป็นมิติที่มีความเชื่อมโยงกับปัจจัยอื่น ๆ ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่จะทำให้คนมีรายได้สูงขึ้น และเมื่อมีรายได้สูงขึ้นแล้วจะมีโอกาสมากขึ้นในการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงระบบการศึกษาและสาธารณสุขที่มีคุณภาพ การได้อยู่อาศัยในที่ในพื้นที่ที่มีความมั่นคงและสภาพแวดล้อมที่ดีเอื้อต่อกระบวนการพัฒนาคน และการสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตและทำงานด้วยระบบประกันสังคมที่มีคุณภาพ

¹⁴ สามารถแบ่งได้เป็น 18 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2 กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 2 กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 และกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 2

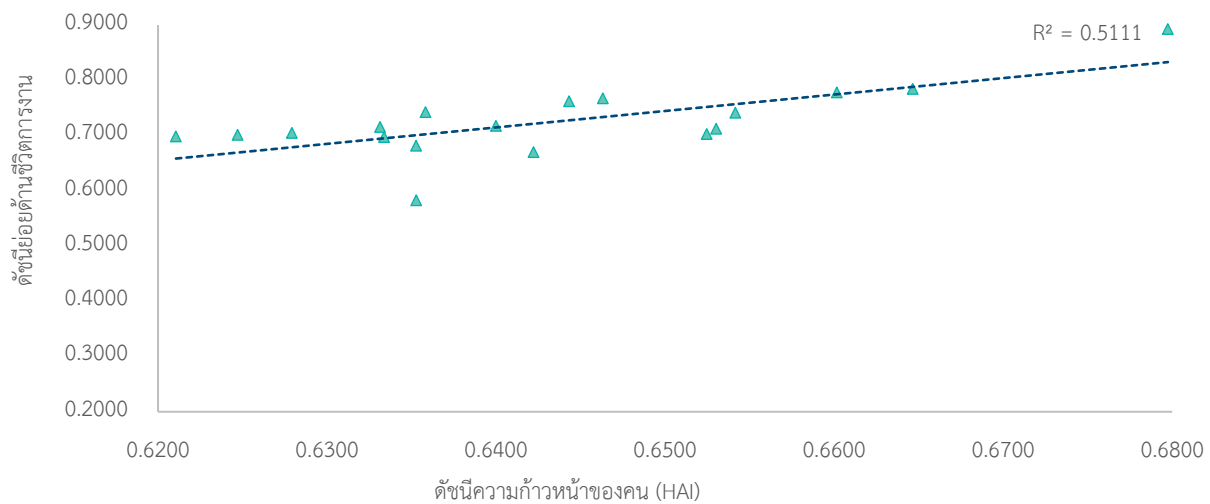
¹⁵ ค่า R^2 ของความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาคนในภาพรวมกับด้านเศรษฐกิจ เท่ากับ 0.648 มีค่าสูงกว่า R^2 ของการพัฒนาคนในภาพรวมกับด้านการศึกษา (0.485) และการพัฒนาคนในภาพรวมกับด้านชีวิตการทำงาน (0.511)

แผนภาพ 2.8 ความสัมพันธ์การพัฒนาคอนในภาพรวมกับดัชนีย่อยในมิติสำคัญ ปี 2564

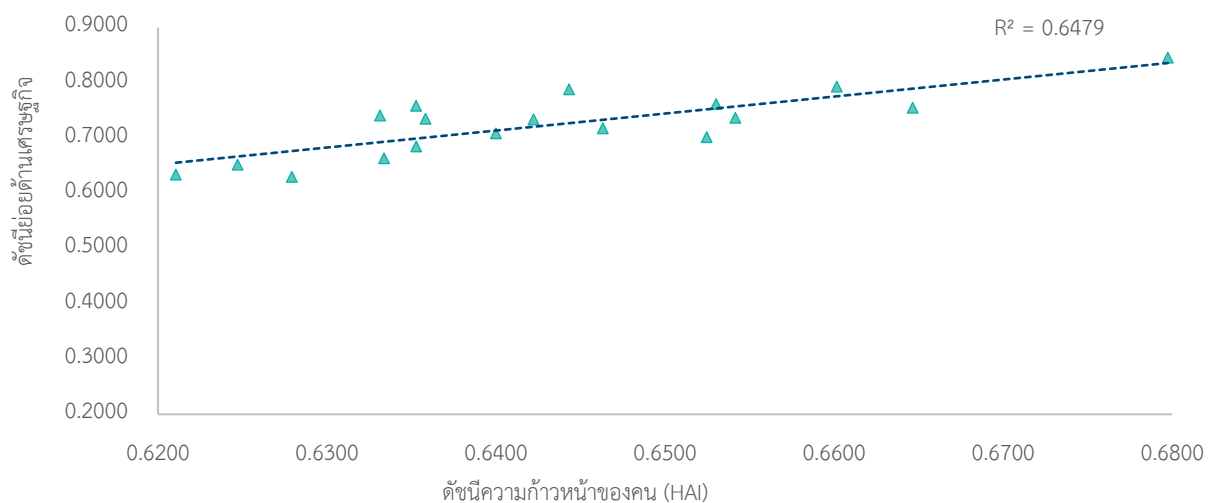
ดัชนีย่อยด้านการศึกษา และ ดัชนีความก้าวหน้าของคน

ดัชนีย่อยด้านชีวิตการงาน และ ดัชนีความก้าวหน้าของคน

ดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ และ ดัชนีความก้าวหน้าของคน

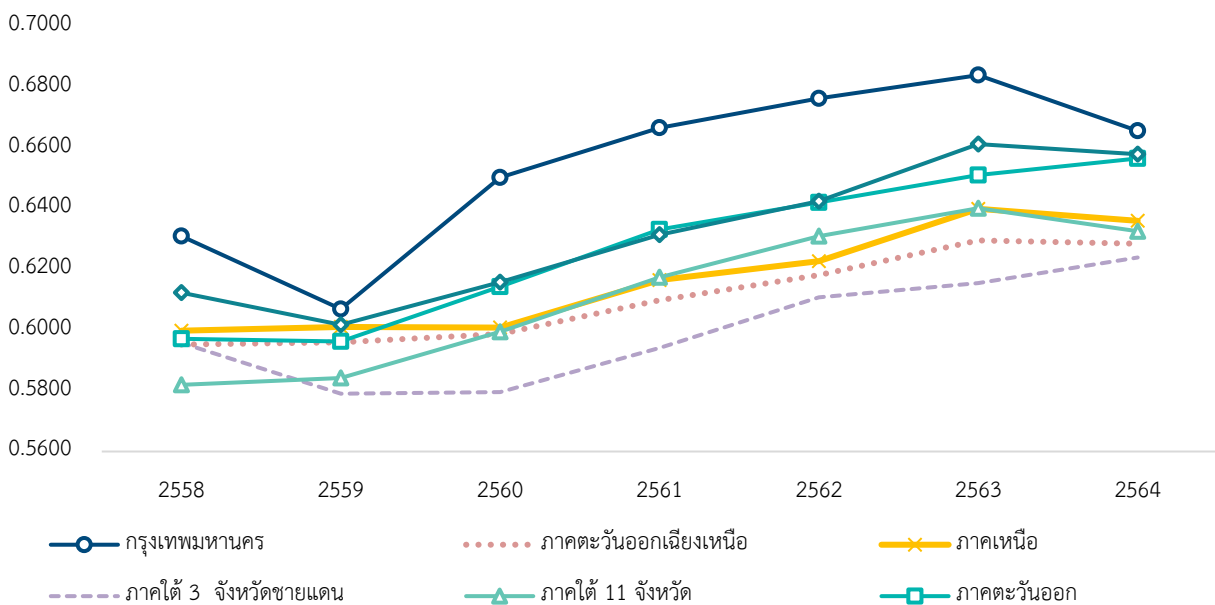

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

2.3.2 แนวโน้มการพัฒนาคนในระดับภาค ปี 2558 - 2564

ในช่วงปี 2558 - 2564 ภาพรวมความก้าวหน้าของคนในแต่ละภาคมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น แม้ว่าในปี 2564 ส่วนใหญ่จะปรับตัวลดลงก็ตาม ยกเว้นภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดนกับภาคตะวันออกที่ปรับตัวเพิ่มขึ้น จากแผนภาพ 2.9 แนวโน้มของระดับการพัฒนาคนในแต่ละภาคจะใกล้เคียงกัน โดยเป็นการค่อย ๆ ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2559 เป็นต้นมา จนกระทั่งในปี 2564 ที่ปรับตัวลดลง ซึ่งหากพิจารณาเฉพาะในช่วงปี 2559 - 2563 ภูมิภาคที่มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยของดัชนีความก้าวหน้าของคนสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ภาคตะวันออก ภาคใต้ 11 จังหวัด และกรุงเทพมหานคร โดยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยต่อปี (ปี 2559 - 2563) เท่ากับร้อยละ 2.16 ร้อยละ 2.05 และร้อยละ 1.69 ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นความต่อเนื่องของกระบวนการพัฒนาคนที่น่าไปสู่ผลลัพธ์ในแง่ของความก้าวหน้าของคนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ในปี 2564 ระดับความก้าวหน้าของคนกลับเผชิญภาวะหดตัวลง เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ในหลายพื้นที่ระดับการพัฒนาคนปรับตัวลดลงโดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและภาคใต้ 11 จังหวัดที่ลดลงถึงร้อยละ 2.68 และร้อยละ 1.19 ตามลำดับ มีเพียงภาคตะวันออกและภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดนที่การพัฒนาคนเพิ่มขึ้น

แผนภาพ 2.9 แนวโน้มดัชนีความก้าวหน้าของคนรายภาค ปี 2558 - 2564

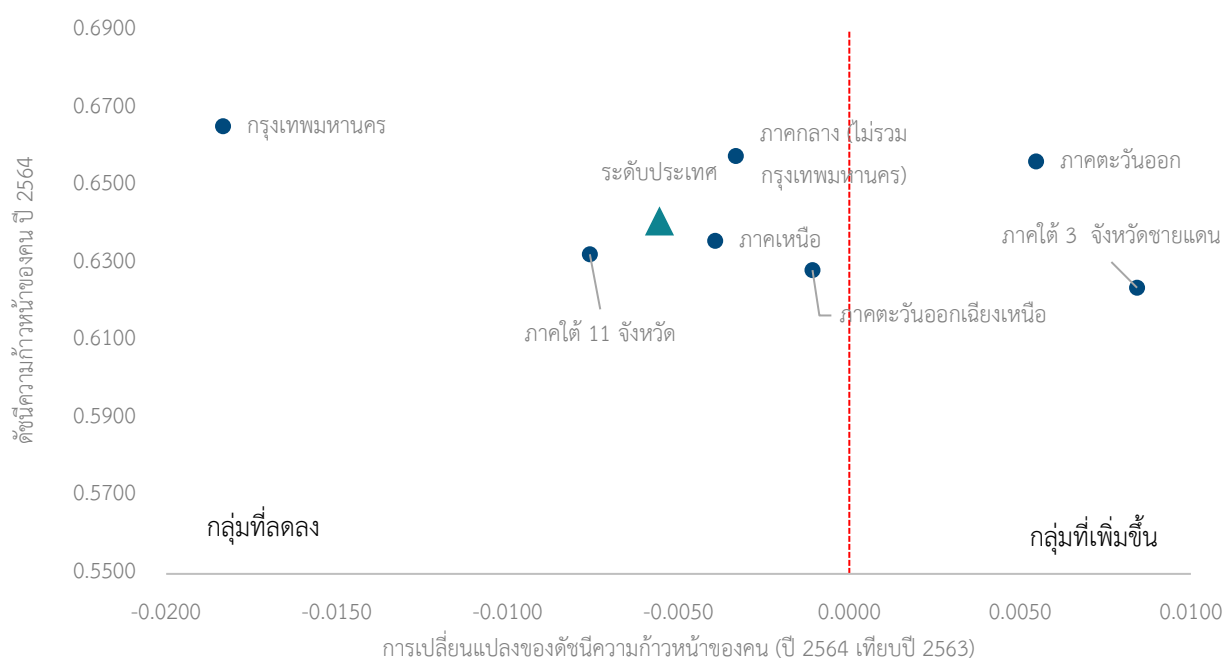
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ในส่วนของภูมิภาคที่มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยของดัชนีความก้าวหน้าของคนสูง (ภาคใต้ 11 จังหวัด ภาคตะวันออก และกรุงเทพมหานคร) ส่วนใหญ่เป็นการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสาร และด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก โดยเป็นผลมาจากการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการมีโทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการเพิ่มสูงขึ้นของการพัฒนาคนด้านการมีส่วนร่วมและด้านการศึกษาในภาคใต้ 11 จังหวัด ด้านการมีส่วนร่วมและด้านชีวิตการทำงานในภาคตะวันออก และด้านเศรษฐกิจในกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตาม แม้แต่ในกลุ่มที่มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยของดัชนีความก้าวหน้าของคนต่ำ

(ภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ) การพัฒนาคนในด้านการคมนาคมและการสื่อสารยังเป็นมิติสำคัญที่มีการเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงปี 2559 – 2563 รวมถึงในด้านเศรษฐกิจและการศึกษาที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันการพัฒนาคนในภาพรวมโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ

หากเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนในปี 2564 พบว่า ส่วนใหญ่เกือบทุกภูมิภาคมีระดับความก้าวหน้าของคนลดลงจากปีก่อนหน้าสอดคล้องกับการลดลงของการพัฒนาคนในระดับประเทศ โดยกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาคนลดลง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคใต้ 11 จังหวัด ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามลำดับ มีเพียงภาคตะวันออก และภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดนเท่านั้นที่อยู่ในกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาคนเพิ่มขึ้น (แผนภาพ 2.10) โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้ภาคตะวันออกมีระดับการพัฒนาคนเพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านเศรษฐกิจ และด้านการศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้น ขณะที่ภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดนมาจากการคมนาคมและการสื่อสาร และด้านสุขภาพ

แผนภาพ 2.10 การจำแนกกลุ่มการเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนในแต่ละภาค ปี 2564

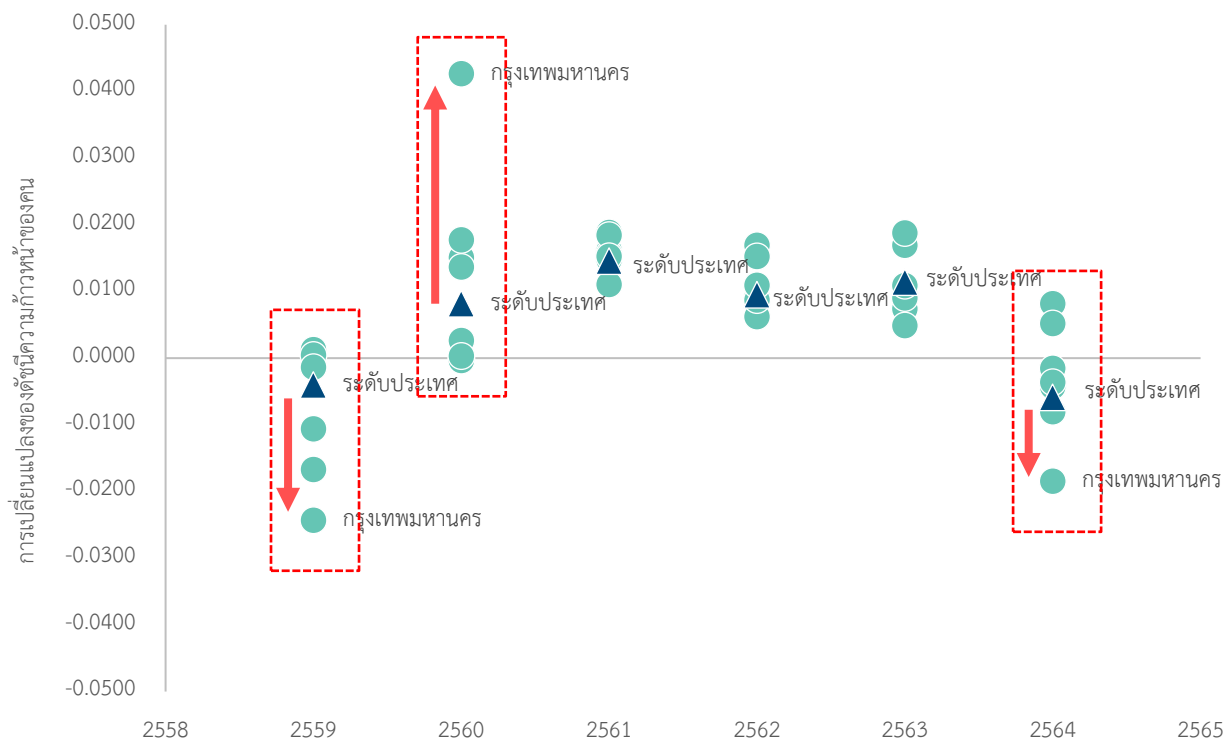

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

จากแผนภาพ 2.11 เป็นการพิจารณาการเปลี่ยนของดัชนีความก้าวหน้าของคนจากปีก่อนหน้าของแต่ละปีในช่วงตลอดปี 2559 – 2564 โดยในปี 2559 ปี 2560 และปี 2564 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนของประเทศเพิ่มสูงขึ้นจากปีก่อนอย่างชัดเจน ซึ่งหากพิจารณาประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนของกรุงเทพมหานคร พบว่า การเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนของกรุงเทพมหานครมีอิทธิพลสูงต่อการเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนของประเทศ เพราะการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคนในระดับประเทศมีทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่โน้มเข้าหาทิศทางเดียวกับกรุงเทพมหานคร แม้ว่าภูมิภาคต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะมีทิศทางของการเปลี่ยนแปลงใกล้เคียงกับ

ระดับประเทศ รูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นภาพของการพัฒนาคนของประเทศที่ถูกชี้นำหรือกระตุกตัวอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของระดับการพัฒนาคน (ค่าดัชนีความก้าวหน้าของคน) หรือทิศทางการเปลี่ยนของการพัฒนาคน

แผนภาพ 2.11 การเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนในแต่ละปี รายภาค ปี 2559 – 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

2.3.3 สถานการณ์การพัฒนาคนในภาคต่าง ๆ

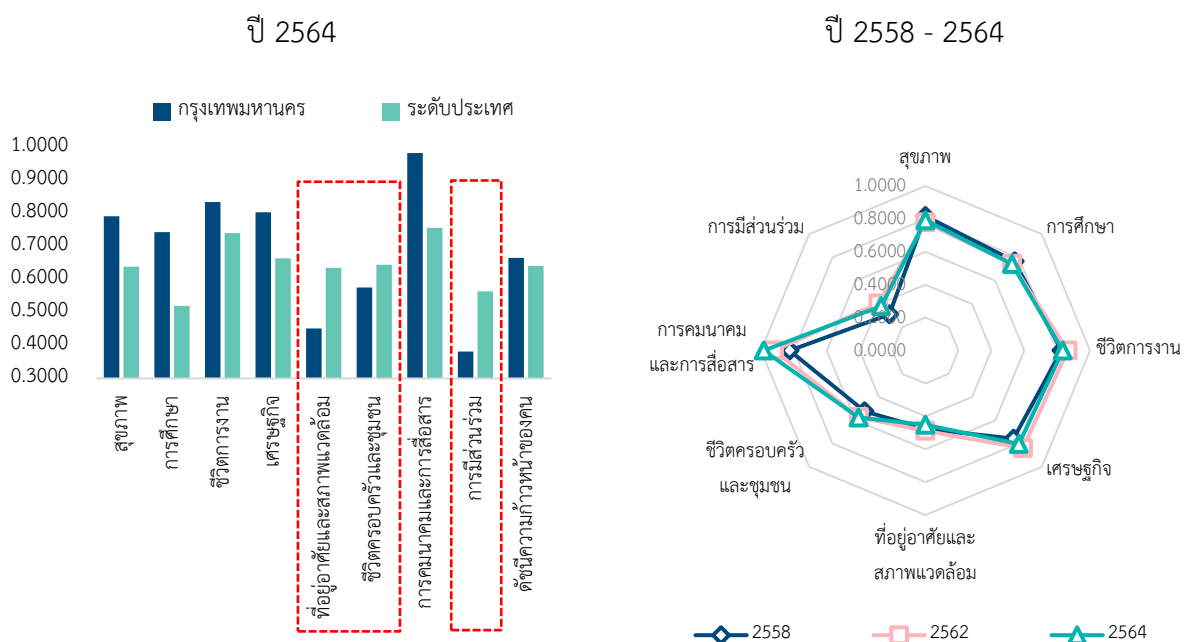
รูปแบบการพัฒนาคนหรือความก้าวหน้าของคนในแต่ละภาคมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะและบริบทเชิงพื้นที่ของแต่ละภูมิภาค โดยรูปแบบการพัฒนาคนที่มีลักษณะเฉพาะหรือเป็นเอกลักษณ์ของภาคย่อมสะท้อนให้เห็นแนวทางหรือกระบวนการพัฒนาของภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับมิติต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ซึ่งผลลัพธ์การพัฒนาคนในแต่ละภาคสามารถอธิบายได้ ดังนี้

กรุงเทพมหานคร

การพัฒนาคนภาพรวมของกรุงเทพมหานครสูงกว่าระดับประเทศ โดยมี 5 มิติ จาก 8 มิติ มีระดับสูงกว่าระดับประเทศ และด้านการคมนาคมและการสื่อสารมีระดับการพัฒนาสูงกว่ามิติอื่น ๆ ในปี 2564 ค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนของกรุงเทพมหานคร มีค่าเท่ากับ 0.6656 สูงกว่าระดับประเทศ ซึ่งมีมิติความก้าวหน้าของคนที่มีค่าสูงกว่าระดับประเทศ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านชีวิตการงาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านการคมนาคมและการสื่อสาร โดยมีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.7917 0.7436 0.8348 0.8036 และ 0.9831 ตามลำดับ โดยมิติการพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารมีค่าสูงกว่าระดับประเทศค่อนข้างชัดเจน ประมาณ 0.2265 จุด แต่มิติด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน และด้านการมีส่วนร่วม ต่ำกว่าระดับประเทศ

ประมาณ 0.1836 0.0690 และ 0.1826 ตามลำดับ ซึ่งชี้ให้เห็นประเด็นเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาของกรุงเทพมหานครควรให้ความสำคัญด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน รวมถึงด้านการมีส่วนร่วม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานครให้สูงขึ้น แนวโน้มในช่วงปี 2558 – 2564 จากแผนภาพด้านล่าง สะท้อนว่า โดยส่วนใหญ่แนวโน้มการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ ค่อนข้างใกล้เคียงเดิมหรือปรับตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อย อาทิ ด้านชีวิตการทำงาน ด้านการมีส่วนร่วม และด้านเศรษฐกิจ มีเพียงด้านการคมนาคมและการสื่อสารที่ระดับการพัฒนาปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน จากค่าดัชนีย่อย 0.8257 ในปี 2558 มาอยู่ที่ 0.9831 ในปี 2564 ส่วนด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา และด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ปรับตัวลดลงจากปี 2558 ในส่วนการวิเคราะห์ผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 (เปรียบเทียบระหว่างปี 2564 และปี 2562) จะเห็นได้ว่าระดับความก้าวหน้าของคนส่วนใหญ่ปรับตัวลดลงหรือได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 มากที่สุด ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตการทำงาน ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการศึกษา ในขณะที่การพัฒนาของคนด้านอื่น ๆ ปรับตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ยกเว้นการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสารที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจนจากผลของอัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่เพิ่มขึ้น

แผนภาพ 2.12 ดัชนีความก้าวหน้าของคนของกรุงเทพมหานคร

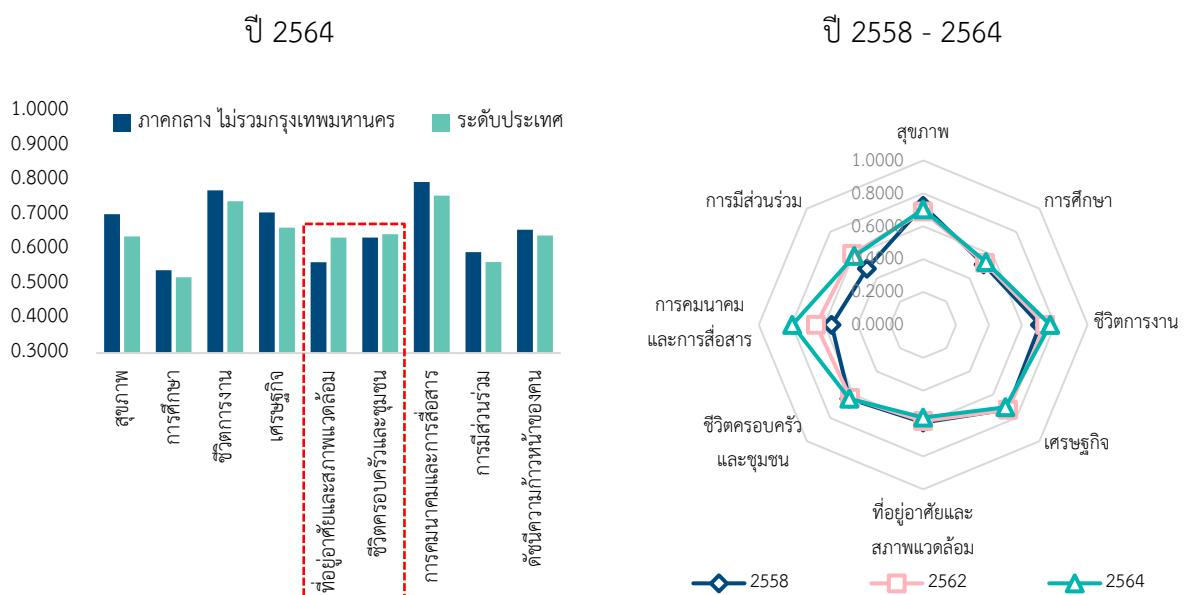

ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร)

การพัฒนาคนในภาพรวมของภาคกลางสูงกว่าระดับประเทศอย่างชัดเจน โดยมีระดับสูงกว่าการพัฒนาคนของประเทศในเกือบทุกมิติ และมีด้านการคมนาคมและการสื่อสารที่มีระดับการพัฒนาคนสูงสุดในปี 2564 ระดับความก้าวหน้าของคนของภาคกลาง มีค่าเท่ากับ 0.6579 สูงกว่าระดับการพัฒนาคนของประเทศที่ 0.6411 โดยมีดัชนีย่อยด้านสุขภาพที่มีการพัฒนาคนสูงกว่าระดับประเทศมากที่สุด ประมาณ 0.0643 จุด ขณะที่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ สูงกว่าประเทศเกือบทั้งหมด อาทิ ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ และด้านชีวิตการทำงาน มีเพียงการพัฒนาคนทางด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนเท่านั้นที่ต่ำกว่าระดับประเทศ ประมาณ 0.0714 จุด และ 0.0096 จุด ตามลำดับ ซึ่งลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นประเด็นเชิงนโยบาย

สำหรับการสนับสนุนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของภาคกลางที่ควรให้ความสำคัญการยกระดับคุณภาพชีวิตทางด้านที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมกับด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน หากพิจารณาจากแนวโน้มในช่วงปี 2558 – 2564 ที่ผ่านมามีการพัฒนาคนที่มีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นจากปี 2558 อย่างชัดเจน ได้แก่ ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านการมีส่วนร่วม และด้านชีวิตการทำงาน อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบระหว่างปี 2564 และปี 2562 เพื่อสะท้อนให้เห็นผลกระทบจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 พบว่า มีการพัฒนาคนที่มีการปรับตัวลดลงหรือได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าวมากที่สุด คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และด้านการมีส่วนร่วม ตามลำดับ ในขณะที่การพัฒนาคนด้านอื่น ๆ ปรับตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อยหรือใกล้เคียงเดิม

แผนภาพ 2.13 ดัชนีความก้าวหน้าของคนของภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร)

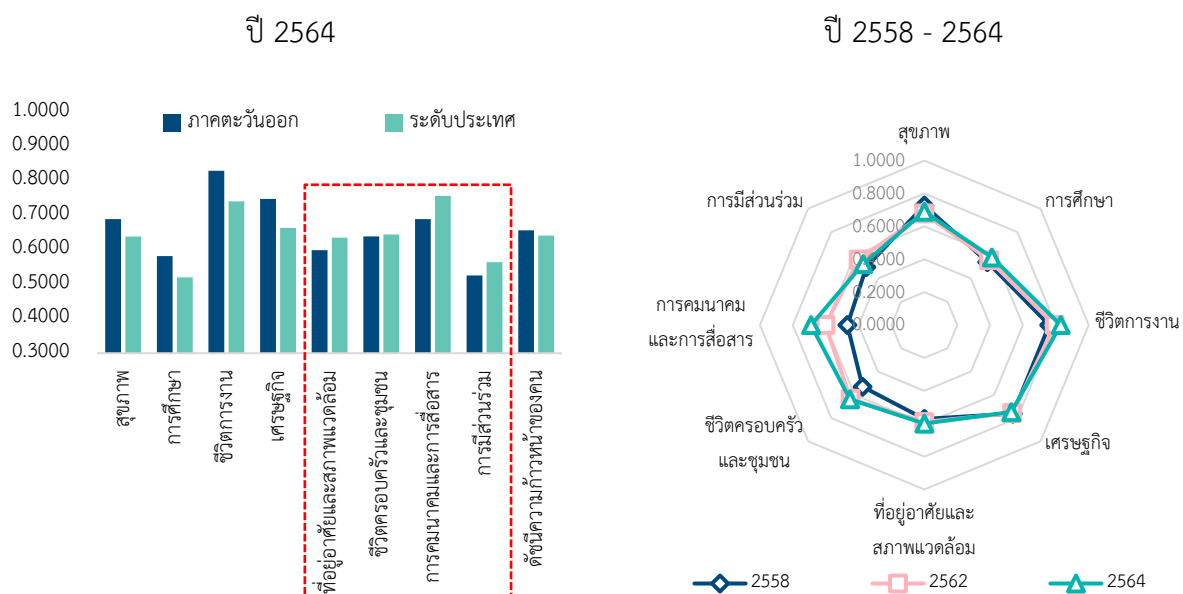
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ภาคตะวันออก

ความก้าวหน้าของคนในภาพรวมของภาคตะวันออกสูงกว่าระดับประเทศ ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาคนด้านชีวิตการทำงาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านสุขภาพที่สูงกว่าระดับประเทศ และจุดเด่นสำคัญที่มีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการทำงานสูง ในปี 2564 ระดับการพัฒนาคนของภาคตะวันออกมีค่าเท่ากับ 0.6565 สูงกว่าระดับประเทศและเป็นเพียง 1 ใน 2 ภูมิภาคที่มีค่าสูงกว่าระดับประเทศ (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) โดยดัชนีย่อยที่มีค่าสูงกว่าดัชนีย่อยในแต่ละมิติของประเทศ ได้แก่ ด้านชีวิตการทำงาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านสุขภาพ ตามลำดับ ส่วนมิติการพัฒนาคนที่ค่อนข้างมีปัญหา (ต่ำกว่าระดับประเทศ) คือ ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านการมีส่วนร่วม ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ตามลำดับ ซึ่งในมิติด้านการคมนาคมและการสื่อสารค่อนข้างต่ำอย่างชัดเจน โดยเป็นผลมาจากร้อยละถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปีในหมู่บ้านลดลงเป็นหลัก ในแง่ของประเด็นเชิงนโยบาย ภาคตะวันออกอาจไม่ได้มีปัญหาก็เกี่ยวข้องกัมิติทางด้านเศรษฐกิจมากนักเพราะเป็นพื้นที่เป้าหมายของภาครัฐ ในการสนับสนุนเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกทำให้การพัฒนาคนทางด้านเศรษฐกิจและด้านชีวิตการทำงาน อยู่ในระดับสูง แต่ปัญหาสำคัญอาจเป็นประเด็นในเชิงด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านการคมนาคมและ

การสื่อสาร และด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ดี แนวโน้มในช่วงปี 2558 – 2564 มิติ การพัฒนาคนที่มีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น ได้แก่ ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน และ ด้านชีวิตการทำงาน โดยในปี 2564 อยู่ที่ 0.6891 0.6390 และ 0.8294 ตามลำดับ และยังคงเป็นมิติการพัฒนาคน สำคัญที่มีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างปี 2564 และปี 2562 ในขณะที่ มิติการพัฒนาคน ที่มีการปรับตัวลดลงจากปี 2562 ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมและด้านเศรษฐกิจ

แผนภาพ 2.14 ดัชนีความก้าวหน้าของคนของภาคตะวันออก

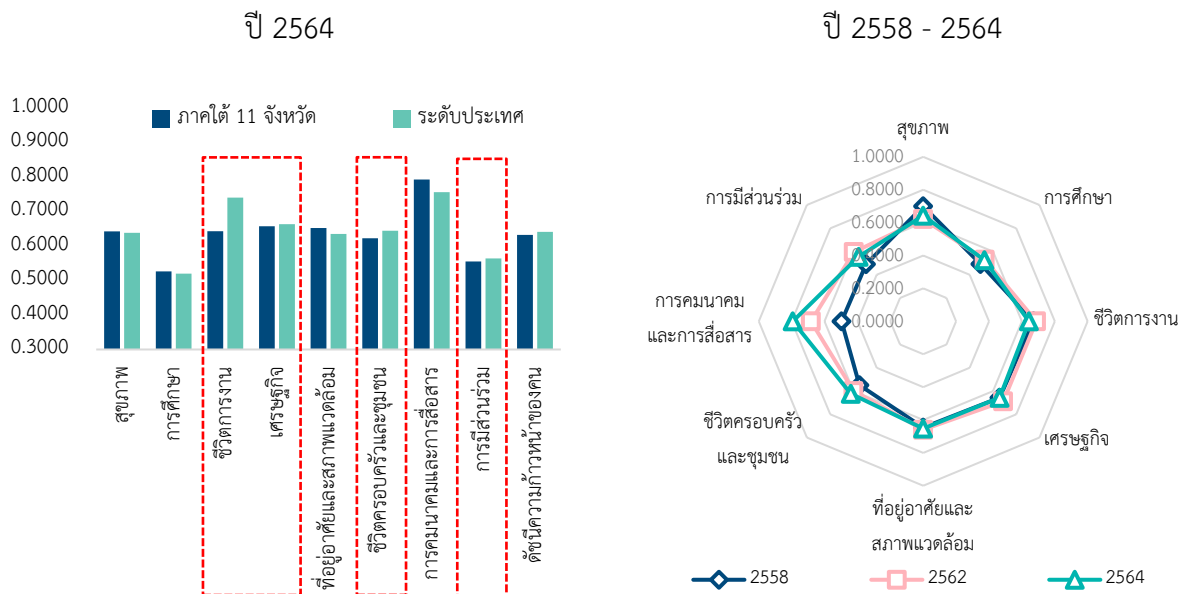
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ภาคใต้ 11 จังหวัด

ภาพรวมการพัฒนาคนของภาคใต้ 11 จังหวัด ต่ำกว่าระดับการพัฒนาคนภาพรวมของประเทศ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการทำงานที่ต่ำกว่าระดับประเทศค่อนข้างมาก และด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน และด้านการมีส่วนร่วมที่ต่ำกว่าระดับประเทศ ในปี 2564 ดัชนีความก้าวหน้าของคนของภาคใต้ 11 จังหวัด มีค่าเท่ากับ 0.6325 ต่ำกว่าระดับประเทศ โดยการพัฒนาคนในมิติที่มีค่าต่ำกว่าระดับประเทศ ได้แก่ ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ด้านชีวิตการทำงาน ด้านการมีส่วนร่วม และด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ ในขณะที่ มิติการพัฒนาคนที่มีค่าสูงกว่าระดับประเทศ คือ ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านสุขภาพ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และด้านการศึกษา ทั้งนี้ มิติการพัฒนาคนทางด้านการชีวิตการทำงานเป็นประเด็นที่การดำเนินนโยบายของภาครัฐควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นมิติที่ระดับการพัฒนาต่ำกว่าระดับประเทศค่อนข้างชัดเจน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากอัตราการว่างและอัตราการทำงานต่ำกว่าระดับที่เพิ่มขึ้นเป็นหลัก หากพิจารณาจากแนวโน้มในช่วงปี 2558 – 2564 การพัฒนาคนในมิติ การคมนาคมและการสื่อสาร ด้านการมีส่วนร่วม และด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ค่อนข้างปรับตัวสูงขึ้นจากปี 2558 อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ค่อนข้างส่งผลเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาคนของภาคใต้ 11 จังหวัด (เปรียบเทียบระหว่างปี 2564 และปี 2562) โดยส่งผลให้การพัฒนาคน

ปรับตัวลดลงเกือบทุกมิติโดยเฉพาะด้านชีวิตการทำงานและด้านการมีส่วนร่วมที่ลดลงมาก มีเพียงด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านสุขภาพ และด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนเท่านั้นที่ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น

แผนภาพ 2.15 ดัชนีความก้าวหน้าของคนของภาคใต้ 11 จังหวัด

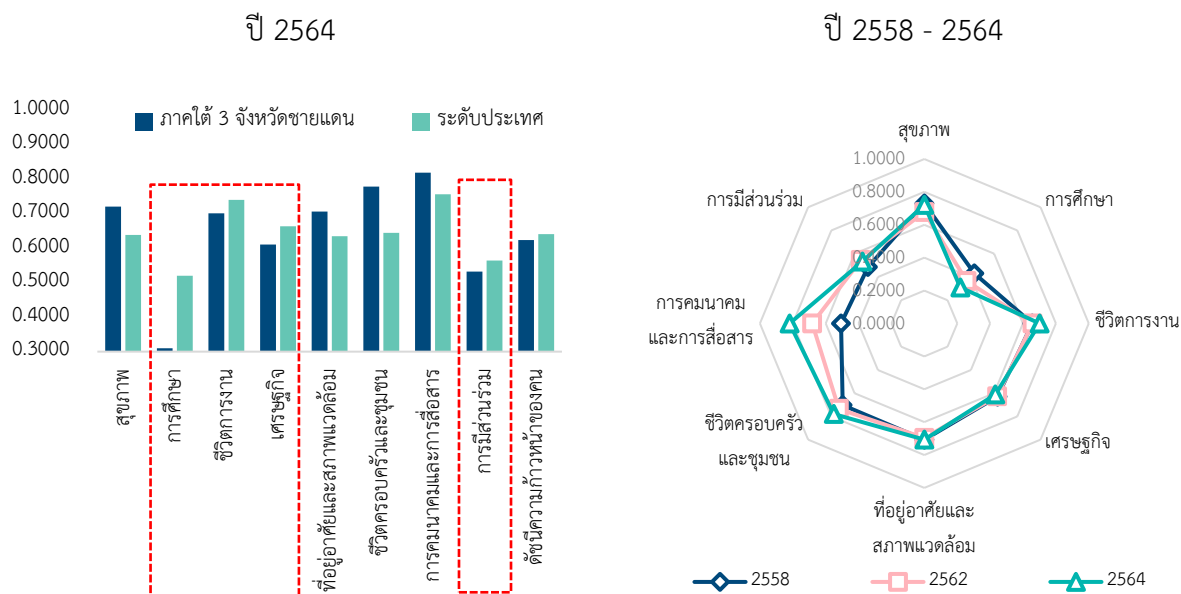

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน

ความก้าวหน้าของคนในภาพรวมของภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ต่ำกว่าระดับการพัฒนาคคนของประเทศเพราะระดับความก้าวหน้าของคนด้านการศึกษาที่ต่ำกว่าประเทศค่อนข้างมาก แม้ว่าอีกครั้งหนึ่งของมิติการพัฒนาคคนจะมีระดับสูงกว่าระดับประเทศ โดยปี 2564 ระดับการพัฒนาคคนของภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน มีค่าเท่ากับ 0.6239 ต่ำกว่าระดับประเทศ โดยการพัฒนาคคนในมิติที่มีค่าต่ำกว่าระดับประเทศ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตการทำงาน และด้านการมีส่วนร่วม ตามลำดับ ส่วนความก้าวหน้าของคนในมิติที่สูงกว่าประเทศ ได้แก่ ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ด้านสุขภาพ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และด้านคมนาคมและการสื่อสาร ทั้งนี้ ลักษณะรูปแบบการพัฒนาคคนของภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ตามแผนภาพ 2.16 ตอกย้ำให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนของปัญหาทางด้านการศึกษาเนื่องจากระดับการพัฒนาคคนด้านการศึกษามีค่าค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะประเด็นทางด้านคะแนนเฉลี่ย O-NET ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ลดลงและเด็ก 0 - 5 ปี ที่มีพัฒนาการสมวัย ซึ่งภาครัฐควรให้ความสำคัญและเร่งดำเนินการพัฒนา นอกจากนี้ หากพิจารณาจากแนวโน้มในช่วงปี 2558 - 2564 พบว่า การพัฒนาคคนในมิติการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ด้านชีวิตการทำงาน และด้านการมีส่วนร่วม ค่อนข้างปรับตัวสูงขึ้นอย่างชัดเจนจากปี 2558 ในส่วนของระดับการพัฒนาคคนเปรียบเทียบระหว่างปี 2564 และปี 2562 ส่วนใหญ่การพัฒนาคคนในมิติต่าง ๆ ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น มีเพียงด้านการศึกษาที่ลดลงอย่างต่อเนื่องและเป็นปัญหาเรื้อรัง และด้านเศรษฐกิจและด้านการมีส่วนร่วมที่มีค่าลดลง

แผนภาพ 2.16 ดัชนีความก้าวหน้าของคนของภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน

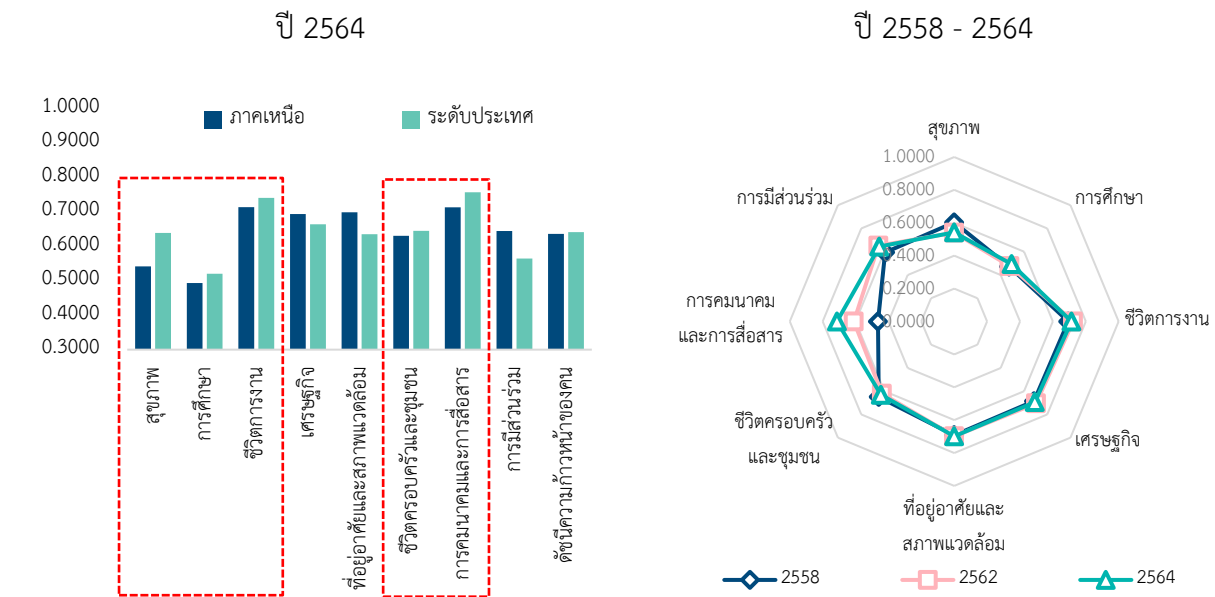

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ภาคเหนือ

การพัฒนาคนภาพรวมของภาคเหนือต่ำกว่าระดับประเทศ โดยมากกว่าครึ่งหนึ่งของมิติการพัฒนาคนมีระดับต่ำกว่าการพัฒนาคนของประเทศในรายมิติ แต่ยังคงมีความก้าวหน้าด้านชีวิตการงานที่มีค่ามากกว่ามิติอื่น ๆ ในปี 2564 ค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนของภาคเหนือ มีค่าเท่ากับ 0.6360 ต่ำกว่าระดับประเทศ โดยความก้าวหน้าของคนที่มีค่าต่ำกว่าระดับประเทศ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านชีวิตการงาน ด้านการศึกษา และด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ซึ่งมิติการพัฒนาคนด้านสุขภาพมีค่าต่ำกว่าประเทศค่อนข้างชัดเจน ประมาณ 0.0968 จุด และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ภาพรวมการพัฒนาคนของภาคเหนือต่ำกว่าระดับประเทศ แม้ว่าจะมีดัชนีย่อยด้านการมีส่วนร่วม ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ ที่มีค่าสูงกว่าระดับประเทศก็ตาม แนวโน้มในช่วงปี 2558 – 2564 จากแผนภาพด้านล่าง สะท้อนว่าโดยส่วนใหญ่แนวโน้มการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ ค่อนข้างใกล้เคียงเดิมหรือปรับตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อย อาทิ ด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และด้านการศึกษา มีเพียงด้านการคมนาคมและการสื่อสารที่ระดับการพัฒนาปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน จากค่าดัชนีย่อย 0.4636 ในปี 2558 มาอยู่ที่ 0.7130 ในปี 2564 ส่วนด้านสุขภาพและด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนปรับตัวลดลงจากปี 2558 ในส่วนการวิเคราะห์ผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 (เปรียบเทียบระหว่างปี 2564 และปี 2562) จะเห็นได้ว่า ระดับความก้าวหน้าของคนส่วนใหญ่ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านการศึกษา ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน เป็นต้น แต่การพัฒนาคนในมิติที่มีค่าลดลง ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตการงาน และด้านการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับผลกระทบเชิงลบทางด้านเศรษฐกิจของการแพร่ระบาดโควิด-19 ที่เกิดขึ้นและทำให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ต้องหยุดชะงัก

แผนภาพ 2.17 ดัชนีความก้าวหน้าของคนของภาคเหนือ

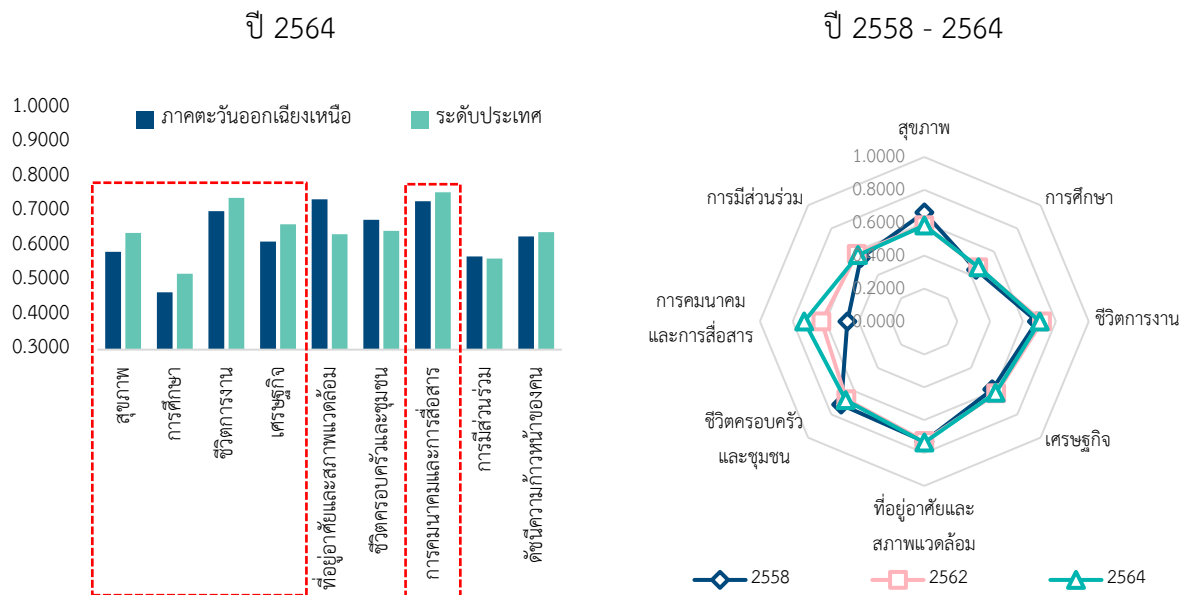

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ความก้าวหน้าของคนในภาพรวมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำกว่าระดับประเทศ เพราะการพัฒนาคนใน 5 มิติ จาก 8 มิติ มีระดับต่ำกว่าประเทศอย่างชัดเจน โดยจากข้อมูลในปี 2564 การพัฒนาคนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่าเท่ากับ 0.6284 ต่ำกว่าระดับประเทศ ซึ่งมีมิติการพัฒนาคนที่มีค่าดัชนีย้อยต่ำกว่าค่าระดับประเทศ คือ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตการงาน และด้านการคมนาคมและการสื่อสาร โดยมีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.5837 0.4663 0.6134 0.7019 และ 0.7307 ตามลำดับ และควรเป็นประเด็นสำคัญของการมุ่งเน้นนโยบายในการพัฒนาคนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพราะแสดงให้เห็นว่า มิติการพัฒนาคนดังกล่าวยังต้องการการพัฒนาทั้งในแง่ของการดำเนินนโยบายและการกระจายทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่จะช่วยนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนภายในภูมิภาคให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการพัฒนาคนในมิติที่มีระดับการพัฒนาสูงกว่าระดับประเทศ ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน และด้านการมีส่วนร่วม ยังจำเป็นต้องรักษาระดับการพัฒนาไว้ให้ใกล้เคียงเดิม เพื่อช่วยให้กระบวนการยกระดับคุณภาพชีวิตในภาพรวมสามารถเป็นไปได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ แนวโน้มในช่วงปี 2558 - 2564 ชี้ให้เห็นว่าในระยะยาว 7 ปีที่ผ่านมา แนวโน้มการพัฒนาคนส่วนใหญ่ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างช้า ๆ และต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านการคมนาคมและการสื่อสารที่ระดับการพัฒนาคนปรับตัวเพิ่มขึ้นต่อเนื่องจากค่า 0.4679 ในปี 2558 มาอยู่ที่ 0.7307 ในปี 2564 มีเพียงด้านสุขภาพและด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนที่ปรับตัวลดลง ซึ่งใกล้เคียงกับรูปแบบการพัฒนาคนของภาคเหนือที่มีปัญหาในด้านดังกล่าว ส่วนการเปลี่ยนแปลงของปี 2564 เทียบกับปี 2562 พบว่า ผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลให้ระดับการพัฒนาคนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือปรับตัวลดลง โดยเฉพาะในด้านชีวิตการงาน ด้านการมีส่วนร่วม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพ แม้ว่าจะมีการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสารที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจนจากผลของร้อยละประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้น

แผนภาพ 2.18 ดัชนีความก้าวหน้าของคนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

2.4 การพัฒนาคนในระดับจังหวัด

การพัฒนาเชิงพื้นที่เป็นนโยบายที่ภาครัฐให้ความสำคัญอย่างยาวนานและต่อเนื่อง โดยเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของกระบวนการพัฒนาประเทศที่ต้องการขยายโอกาสและความเจริญออกไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ นอกเหนือจากศูนย์กลางของประเทศเพื่อให้เกิดการกระจายตัวของความเจริญไปสู่จังหวัดและนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) รายจังหวัด ในฐานะตัวชี้วัดหนึ่งในการสะท้อนระดับการพัฒนาคน สามารถนำมาใช้ในการบ่งชี้ระดับและรูปแบบการพัฒนาคนของแต่ละจังหวัด รวมถึงความแตกต่างระหว่างพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ อย่างชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้สามารถสะท้อนปัญหาและข้อจำกัดในการพัฒนาเชิงพื้นที่ได้เป็นอย่างดีเหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริงเพื่อนำไปใช้ประกอบการวางแผนและจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด ตลอดจนการกำหนดแผนงาน/โครงการให้มีความสอดคล้องกับบริบทในแต่ละจังหวัดที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ผลการประเมินความก้าวหน้าของคนรายจังหวัด ในปี 2564 รายละเอียด ดังนี้

2.4.1 สถานการณ์การพัฒนาคนรายจังหวัดในปี 2564

จังหวัดมากกว่าครึ่งมีระดับความก้าวหน้าของคนต่ำกว่าค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมของประเทศ โดยจังหวัดที่มีดัชนีความก้าวหน้าของคนต่ำกว่าค่าดัชนีของประเทศ (0.6411) มีจำนวน 43 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 55.8 ของจังหวัดทั้งหมด เช่น อุดรธานี บุรีรัมย์ พิจิตร โขงหินเหล็กไฟ พัทลุง กาญจนบุรี เป็นต้น ซึ่งจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำกว่าจะอยู่ในภาคใต้ 11 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ 3 จังหวัด ชายแดน และภาคเหนือเป็นหลัก ในขณะที่จังหวัดที่มีดัชนีความก้าวหน้าของคนสูงกว่าค่าดัชนีของประเทศ มีจำนวน 34 จังหวัด อยู่ในภาคกลาง ภาคตะวันออก และกรุงเทพมหานคร โดยรูปแบบการกระจุกตัวของจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนสูง (สูงกว่าค่าดัชนีความก้าวหน้าคนของประเทศ) ค่อนข้างสะท้อนให้เห็นความแตกต่างและความเหลื่อมล้ำระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ อย่างชัดเจน เพราะส่วนใหญ่กระจุกตัวในพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายนโยบายการพัฒนาของภาครัฐหรือศูนย์กลางความเจริญของประเทศ

ในปี 2564 หากจำแนกจังหวัดต่าง ๆ ออกเป็นกลุ่มตามระดับการพัฒนาคน 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสูงมาก กลุ่มสูง กลุ่มปานกลาง กลุ่มต่ำ และกลุ่มต่ำมาก พบว่า กลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนสูงมาก จำนวน 13 จังหวัด ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคกลางและภาคตะวันออกเป็นหลัก ในขณะที่ กลุ่มจังหวัดที่มีระดับต่ำมาก จำนวน 16 จังหวัด ส่วนใหญ่กระจายอยู่ในภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือบางส่วน นอกจากนี้ หากพิจารณาค่าเฉลี่ยของดัชนีความก้าวหน้าของคนในแต่ละกลุ่ม ตามตารางด้านล่าง จะเห็นได้ว่า **รูปแบบการพัฒนาคนรายจังหวัดของประเทศไทยค่อนข้างสะท้อนสถานะความแตกต่างระหว่างกลุ่มของการพัฒนาคนอย่างชัดเจน** โดยช่องว่างความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาคนสูงมากมีค่าห่างจากกลุ่มอื่นอย่างชัดเจน เช่นเดียวกับกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำมากที่มีค่าเฉลี่ยของระดับการพัฒนาคนห่างจากกลุ่มอื่นสูงเช่นกัน ทำให้ลักษณะดังกล่าวเน้นย้ำให้เห็นประเด็นทางด้านความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาคนระหว่างจังหวัดต่าง ๆ อย่างเด่นชัดยิ่งขึ้น

ตาราง 2.2 ความก้าวหน้าของคนรายจังหวัด จำแนกตามระดับการพัฒนา ปี 2564

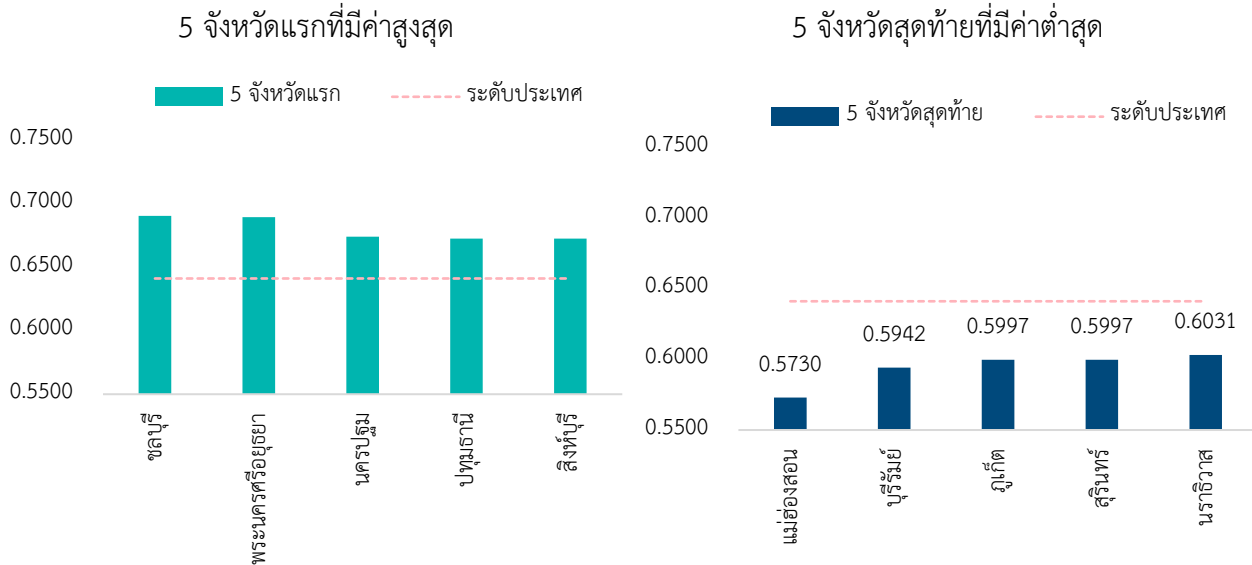
ระดับการพัฒนา	ช่วงคะแนน HAI	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	จังหวัด
สูงมาก	0.6613 - 0.6904	13	0.6704	ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา นครปฐม ปทุมธานี สิงห์บุรี มหาสารคาม นนทบุรี กรุงเทพมหานคร สงขลา ฉะเชิงเทรา มุกดาหาร ระยอง และ อำนาจเจริญ
สูง	0.6486 - 0.6586	16	0.6521	น่าน ยโสธร นครนายก เพชรบุรี ราชบุรี แพร่ อ่างทอง พะเยา ลพบุรี อุตรดิตถ์ สุพรรณบุรี ยะลา ชุมพร อุทัยธานี เพชรบูรณ์ และ ลำปาง
ปานกลาง	0.6343 - 0.6471	16	0.6393	ร้อยเอ็ด สมุทรสงคราม ตรัง ปราจีนบุรี ขอนแก่น กาญจนบุรี ลำพูน พัทลุง พิจิตร สตูล อุตรธานี หนองคาย ประจวบคีรีขันธ์ ระนอง นครพนม และ บึงกาฬ
ต่ำ	0.6223 - 0.6341	16	0.6279	เชียงราย กาฬสินธุ์ สระบุรี นครราชสีมา สุโขทัย ตราด เลย จันทบุรี พิษณุโลก ชัยนาท เชียงใหม่ กำแพงเพชร ชัยภูมิ สระแก้ว ตาก และ กระบี่
ต่ำมาก	0.573 - 0.6211	16	0.6081	สุราษฎร์ธานี นครสวรรค์ พังงา ปัตตานี นครศรีธรรมราช หนองบัวลำภู สกลนคร อุบลราชธานี สมุทรปราการ ศรีสะเกษ สมุทรสาคร นราธิวาส สุรินทร์ ภูเก็ต บุรีรัมย์ และ แม่ฮ่องสอน

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

หากพิจารณาดัชนีความก้าวหน้าของคนรายจังหวัด ปี 2564 พบว่า จังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนสูงสุด 5 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา นครปฐม ปทุมธานี และสิงห์บุรี ในขณะที่จังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำสุด 5 จังหวัด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน บุรีรัมย์ สุรินทร์ ภูเก็ต และนราธิวาส กล่าวได้ว่า **ในแง่ของจังหวัดที่มีการพัฒนาคนสูงมากค่อนข้างมีรูปแบบการกระจุกตัวที่ชัดเจนในภาคตะวันออกและภาคกลาง แต่จังหวัดที่มีการพัฒนาคนต่ำมากกลับกระจายตัวไปยังภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้เป็นหลัก** นอกจากนี้ ช่องว่างความแตกต่างระหว่างจังหวัดที่มีการพัฒนาคนต่ำมาก (Bottom 5) กับค่าดัชนี

ความก้าวหน้าของคนระดับประเทศสูงกว่าความแตกต่างระหว่างจังหวัดที่มีการพัฒนาคนสูงมาก (Top 5) กับค่าระดับประเทศอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนว่า ในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำมาก่อนข้างมีระดับคุณภาพชีวิตต่ำกว่าระดับที่ควรจะเป็น โดยในเป้าหมายพื้นที่เชิงนโยบายจึงควรเป็นกลุ่มที่ภาครัฐต้องเร่งให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาหรือยกระดับคุณภาพชีวิตเพราะอาจนำไปสู่การทับซ้อนและสะสมของปัญหาการพัฒนาคนในเชิงโครงสร้าง ไม่ว่าจะเป็นประเด็นทางการศึกษา สุขภาพ และเศรษฐกิจ

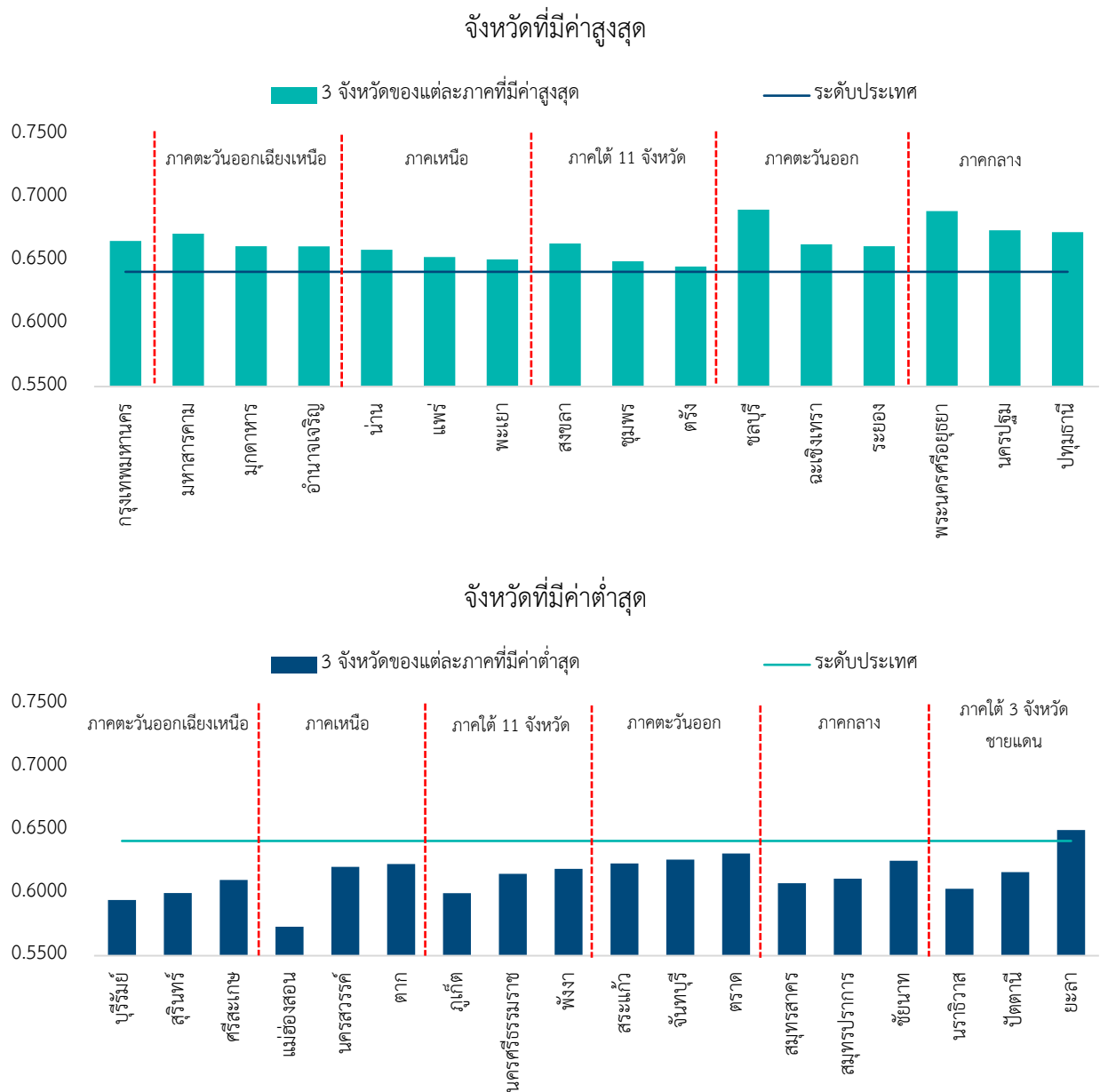
แผนภาพ 2.19 ดัชนีความก้าวหน้าของคนของ 5 จังหวัดแรกที่มีค่าสูงสุดและต่ำสุด ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

เมื่อพิจารณาจากจังหวัดที่มีความเจริญสูงในแต่ละภาค (ค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนสูง) พบว่า มหาสารคาม น่าน สงขลา ชลบุรี และพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนสูงสุดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคกลาง ตามลำดับ ในขณะที่ บุรีรัมย์ แม่ฮ่องสอน อุทัย สระแก้ว สมุทรสาคร และนราธิวาส เป็นจังหวัดที่มีความก้าวหน้าของคนน้อยที่สุดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ 11 จังหวัด ภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดนตามลำดับ ข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่งของการพิจารณาระดับการพัฒนาคนรายจังหวัดจำแนกตามภาค คือ ในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนสูงในแต่ละภาคส่วนใหญ่เป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกัน เช่น ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง เป็นต้น ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดทฤษฎีขั้วเติบโตและแนวคิดคลัสเตอร์ (Concept of Growth Pole & Concept of Cluster and Integrated) อาจสามารถนำมาใช้ในการอธิบายรูปแบบการพัฒนาคนเชิงพื้นที่ได้โดยจังหวัดหนึ่งหรือจังหวัดที่ติดกันอาจมีอิทธิพลและส่วนสำคัญในการช่วยผลักดันการเจริญเติบโตของกันและกัน แต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาต่ำของแต่ละภาค จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่จะเป็นจังหวัดชายแดนในกรณีที่ภาคดังกล่าวมีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้าน หรือเป็นจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่รอยต่อระหว่างภาคในกรณีไม่มีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนหนึ่งสามารถอธิบายได้จากการตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ห่างจากศูนย์กลางการพัฒนาในแต่ละภาคทำให้การกระจายตัวของทรัพยากรในการพัฒนาเชิงพื้นที่ยังไม่สามารถครอบคลุมจังหวัดดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม

แผนภาพ 2.20 ดัชนีความก้าวหน้าของคน 3 จังหวัดแรกที่มีค่าสูงสุดและต่ำสุดในแต่ละภาค ปี 2564

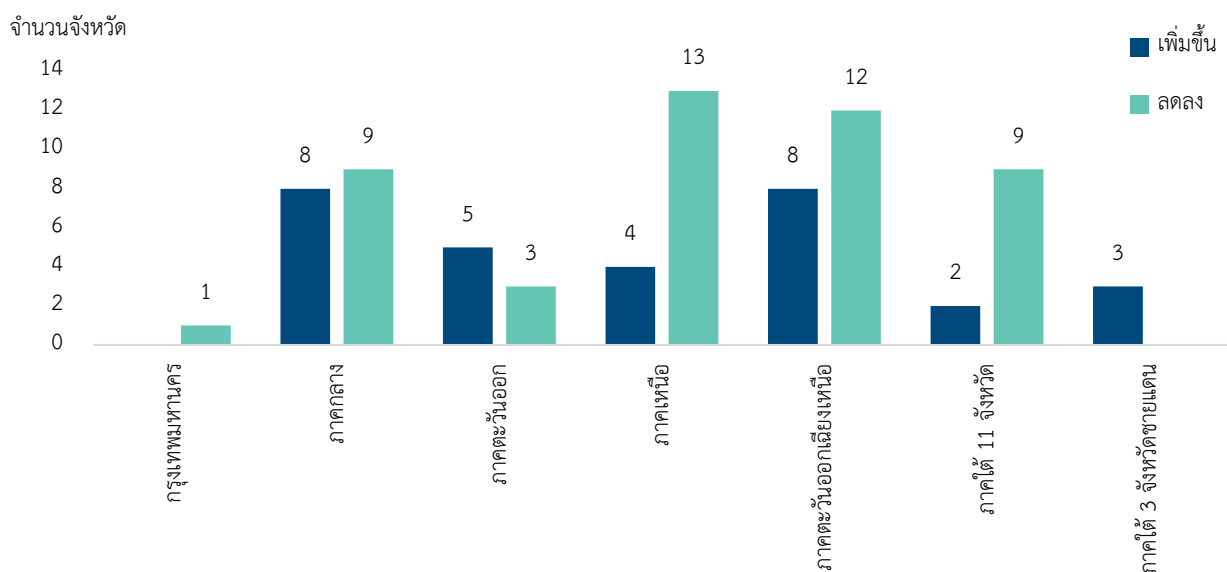
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

2.4.2 แนวโน้มการพัฒนาคมนายจังหวัดในปี 2558 - 2564

แนวโน้มภาพรวมการเปลี่ยนแปลงของความก้าวหน้าของคนในปี 2564 พบว่า **ส่วนใหญ่จังหวัดมีดัชนีความก้าวหน้าของคนปรับตัวลดลงจากปีก่อนหน้า** เมื่อเปรียบเทียบระดับการพัฒนาคมนายจังหวัดระหว่างปี 2564 กับปี 2563 มีจังหวัดที่มีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนลดลง จำนวน 47 จังหวัด โดยส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือเป็นหลัก อาทิ ลำพูน กำแพงเพชร พิจิตร และสุโขทัย รองลงมาเป็น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ภาคใต้ 11 จังหวัด ภาคตะวันออก และกรุงเทพมหานคร ในขณะที่ จังหวัดที่มีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนเพิ่มขึ้น มีจำนวน 30 จังหวัด และส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นหลัก อาทิ นครราชสีมา บึงกาฬ ยโสธร และบุรีรัมย์ รองลงมาเป็นภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคเหนือ ภาคใต้ 11 จังหวัด

และภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ตามลำดับ นอกจากนี้ ภาคตะวันออกและภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ยังเป็นเพียง 2 ภูมิภาคเท่านั้น ที่มีจำนวนจังหวัดที่มีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าสูงกว่าจำนวนจังหวัดที่มีค่าดัชนีลดลง ส่วนหนึ่งเป็นผลจากกลุ่มจังหวัดดังกล่าวสามารถปรับตัวและฟื้นตัวจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้ดีกว่าจังหวัดอื่น ๆ โดยเปรียบเทียบ ซึ่งข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่ง คือ กลุ่มจังหวัดดังกล่าว¹⁶ มีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นของการพัฒนาคนในด้านชีวิตการทำงาน ด้านที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อม ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน และด้านการคมนาคมและการสื่อสาร แต่ยังคงมีความท้าทายในด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา และการมีส่วนร่วม

แผนภาพ 2.21 การเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนในแต่ละจังหวัด จำแนกตามภาค ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา แม่ฮ่องสอนและสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำสุดต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2558 - 2564 เมื่อพิจารณาจังหวัดที่มีดัชนีความก้าวหน้าของคนต่ำสุด 5 อันดับแรกในช่วงปี 2558 - 2564 พบว่า แม่ฮ่องสอนมีระดับการพัฒนาคนต่ำสุดเป็นอันดับ 1 มาตลอด คล้ายกับสุรินทร์ที่มีระดับความก้าวหน้าของคนอยู่ในกลุ่มต่ำสุด 5 อันดับแรกในทุกปี ซึ่งทั้งสองจังหวัดสะท้อนให้เห็นปัญหาของการเป็นพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำอย่างเรื้อรัง ในขณะที่ นราธิวาสและบุรีรัมย์มีแนวโน้มการปรับตัวลดลงของการพัฒนาคนเข้ามาอยู่ในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำสุด 5 อันดับแรก ตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นมา แม้ว่าในช่วงก่อนหน้าจะค่อนข้างมีระดับการพัฒนาที่ดีก็ตาม นอกจากนี้ ในส่วนของจังหวัดภูเก็ตจะแสดงให้เห็นถึงการได้รับผลกระทบจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 อย่างชัดเจนในปี 2564 เพราะในอดีตแนวโน้มการพัฒนาคนของภูเก็ตปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2558 และสูงสุดในปี 2562 (อยู่ในอันดับที่ 5

¹⁶ กลุ่มจังหวัดที่มีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนในปี 2564 เพิ่มขึ้นจากปี 2563 และอยู่ในภาคตะวันออกและภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน (ภูมิภาคที่มีจังหวัดเพิ่มขึ้นสูงกว่าลดลง) ได้แก่ ยะลา นราธิวาส ปัตตานี ชลบุรี ระยอง นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว และราชบุรี

ของประเทศ เรียงจากคะแนนมากไปน้อย) จนกระทั่งในปี 2564 ที่ดัชนีความก้าวหน้าของคนลดลงมาก มาอยู่ที่ 0.5997 จากเดิม 0.6214 ในปี 2563 คิดเป็นการลดลงร้อยละ 3.66

หากพิจารณาโครงสร้างการพัฒนาคนในแต่ละมิติของกลุ่มจังหวัดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ในปี 2564 ภาพรวมส่วนใหญ่จะมีระดับการพัฒนาคนในด้านการศึกษต่ำ ยกเว้นเพียงภูเก็ตที่มีค่าดัชนีย้อยค่อนข้างสูง (ดัชนีย้อยด้านการศึกษา เท่ากับ 0.6848) รวมทั้งด้านสุขภาพที่บุรีรัมย์ สุรินทร์ และแม่ฮ่องสอน มีระดับการพัฒนาต่ำกว่ามิติอื่น ๆ ส่วนภูเก็ตและนราธิวาสจะเป็นด้านการมีส่วนร่วมที่ต่ำกว่าด้านอื่น ซึ่งปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาคนของแม่ฮ่องสอนและสุรินทร์มีแนวโน้มความก้าวหน้าของคนต่ำอย่างต่อเนื่อง คือ ระดับการพัฒนาคนรายมิติของทั้งสองจังหวัดที่อยู่ในระดับต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นโดยเฉพาะ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ และด้านการมีส่วนร่วม ทำให้แม้ว่าค่าดัชนีย้อยในแต่ละมิติจะเพิ่มขึ้น แต่ยังคงไม่เพียงพอหรือเทียบเคียงได้กับระดับการพัฒนาคนของจังหวัดอื่น ๆ ส่วนจังหวัดบุรีรัมย์และนราธิวาสที่มีระดับการพัฒนาคนลดลงในช่วงปี 2562 เป็นผลมาจากการลดลงของความก้าวหน้าของคนในด้านการศึกษาด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน เนื่องจากร้อยละของเด็ก 0 – 5 ปี ที่มีพัฒนาการสมวัยลดลง ขณะที่ประชากรที่ประสบภัยพิบัติ ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยว ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียว ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น ตามลำดับ

ในปี 2564 จังหวัดภูเก็ตเป็นพื้นที่ที่ดัชนีความก้าวหน้าของคนปรับตัวลดลงอย่างชัดเจนจากผลกระทบของสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 โดยมีมิติการพัฒนาคนที่มีการลดลง ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านชีวิตการงาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านสุขภาพ ตามลำดับ ในรายตัวชี้วัด พบว่า ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น และครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้านปรับตัวลดลงสูง (ด้านการมีส่วนร่วม) อัตราการว่างงานเพิ่มสูง (ด้านชีวิตการงาน) สัดส่วนประชากรยากจน ครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค และดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายจ่ายเพิ่มสูงขึ้น (ด้านเศรษฐกิจ) สอดคล้องกับลักษณะการเป็นศูนย์กลางทางการเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว ทำให้เป็นพื้นที่ที่ต้องพึ่งพานักท่องเที่ยวทั้งต่างชาติและภายในประเทศเป็นหลัก ซึ่งการดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคส่งผลให้การเดินทางและกิจกรรมต่าง ๆ หยุดชะงัก จึงส่งผลกระทบต่อภาคการท่องเที่ยวค่อนข้างมาก และทำให้การพัฒนาคนในพื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบสูง

ตาราง 2.3 การเปลี่ยนแปลงอันดับของระดับการพัฒนานคน ปี 2558 - 2564 ของจังหวัดที่มีความก้าวหน้า
ต่ำสุด 5 อันดับแรกใน ปี 2564

ปี	จังหวัด				
2558	แม่ฮ่องสอน	สุราษฎร์ธานี	สมุทรสาคร	สุรินทร์	สระแก้ว
	0.5215 (77)	0.5481 (76)	0.5514 (75)	0.5537 (74)	0.5546 (73)
2559	แม่ฮ่องสอน	สมุทรสาคร	สุรินทร์	ชัยนาท	สระแก้ว
	0.4991 (77)	0.5507 (76)	0.5532 (75)	0.5538 (74)	0.5549 (73)
2560	แม่ฮ่องสอน	สุรินทร์	พัทลุง	สระแก้ว	มุกดาหาร
	0.5060 (77)	0.5538 (76)	0.5551 (75)	0.5592 (74)	0.5643 (73)
2561	แม่ฮ่องสอน	บุรีรัมย์	สุรินทร์	อุทัยธานี	สกลนคร
	0.5411 (77)	0.5585 (76)	0.5648 (75)	0.5726 (74)	0.5806 (73)
2562	แม่ฮ่องสอน	บุรีรัมย์	สุรินทร์	นราธิวาส	ตาก
	0.5455 (77)	0.5733 (76)	0.5801 (75)	0.5895 (74)	0.5961 (73)
2563	แม่ฮ่องสอน	บุรีรัมย์	สุรินทร์	ปัตตานี	นราธิวาส
	0.5467 (77)	0.5867 (76)	0.5983 (75)	0.5998 (74)	0.6014 (73)
2564	แม่ฮ่องสอน	บุรีรัมย์	ภูเก็ต	สุรินทร์	นราธิวาส
	0.5730 (77)	0.5942 (76)	0.5997 (75)	0.5997 (74)	0.6031 (73)

ที่มา: ประมวลผลและรวบรวมโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

การวางแผนทางการพัฒนาคนหรือยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับความก้าวหน้าของคนต่ำจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลา เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงและความเป็นไปได้ของกระบวนการพัฒนาคน โดยทั่วไปแล้วการมุ่งเน้นการพัฒนาคนเพื่อให้ค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนเพิ่มสูงขึ้น ควรดำเนินการพัฒนาคนในทุกมิติไปพร้อมกัน เพื่อให้ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตคนในพื้นที่ได้อย่างรอบด้าน ซึ่งหากกำหนดเป้าหมายให้ดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมของจังหวัดหนึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 แปลว่าจำเป็นต้องยกระดับการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ในทุกมิติเช่นกัน ทั้งนี้ หากกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาคนในกลุ่ม 5 จังหวัดที่มีระดับการพัฒนานคนต่ำสุด ให้มีค่าเท่ากับค่าเฉลี่ยของดัชนีความก้าวหน้าของคนระดับประเทศในปี 2564 (0.6411) พบว่า ค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน บุรีรัมย์ สุรินทร์ ภูเก็ต และนราธิวาส จะต้องเพิ่มขึ้น เท่ากับ 0.0681 0.0469 0.0414 0.0414 และ 0.0380 ตามลำดับ หรือคิดเป็นอัตราการขยายตัวร้อยละ 10.6 ร้อยละ 7.3 ร้อยละ 6.5 ร้อยละ 6.5 และร้อยละ 5.9 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าระดับการเพิ่มขึ้นของการพัฒนาคนในจังหวัดต่าง ๆ ค่อนข้างอยู่ในระดับสูงและท้าทายต่อเป้าหมายการพัฒนาคนมาก หรือในแง่หนึ่งแสดงให้เห็นความยากลำบากหรือเป็นไปได้ยากในการดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ เพราะหากพิจารณาจากอัตราการขยายตัวเฉลี่ยในช่วงที่ผ่านมา (ปี 2559 - 2564) ระดับการขยายตัวค่อนข้างอยู่ในระดับต่ำ (ช่วงร้อยละ -0.1 ถึง 1.6) ซึ่งหมายความว่า การวางแผนและกำหนดเป้าหมายการพัฒนาจำเป็นต้องมีการวางแผนในระยะยาวเพื่อให้การพัฒนาคนในด้านต่าง ๆ ดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไปและมีความเป็นไปได้สูงสุด

ตาราง 2.4 เป้าหมายการพัฒนากลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำสุด 5 อันดับแรก

จังหวัด	HAI ปี 2564	อัตราการขยายตัวเฉลี่ย ปี 2559 – 2564 (ร้อยละ)	ความแตกต่างเป้าหมาย	อัตราการขยายตัวเป้าหมาย (ร้อยละ)
แม่ฮ่องสอน	0.5730	1.6	0.0681	10.6
บุรีรัมย์	0.5942	0.4	0.0469	7.3
ภูเก็ต	0.5997	1.0	0.0414	6.5
สุรินทร์	0.5997	1.3	0.0414	6.5
นราธิวาส	0.6031	-0.1	0.0380	5.9

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

2.4.3 นโยบายการพัฒนาเชิงพื้นที่กับการพัฒนาคนรายจังหวัดของประเทศไทย

แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based Development) เป็นแนวทางหนึ่งที่ภาครัฐใช้ในการพัฒนาประเทศไทยนับตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 เป็นต้นมา โดยเฉพาะการวางแผน กำหนดแผนงานและโครงการต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาชนบท พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก พื้นที่เมืองหลัก เป็นต้น ซึ่งแนวทางดังกล่าวนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการที่สำคัญ คือ โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program: ESDP) เป็นการพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรมในเขตพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา เพื่อกระจายกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมออกสู่ภูมิภาค และลดความแออัดและการกระจุกตัวของเขตอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งต่อมาได้ต่อยอดและพัฒนาเป็นเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) จนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่า แนวคิดการพัฒนาประเทศที่ตั้งอยู่บนฐานของพื้นที่ได้ถูกนำมาใช้ในการดำเนินการของภาครัฐมาอย่างยาวนาน โดยแนวคิดการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนการลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และการเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่ให้เกิดขึ้น

การจัดกลุ่มเชิงพื้นที่เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรงบประมาณ การสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ และการให้สิทธิพิเศษในการลงทุนหรือประกอบธุรกิจต่าง ๆ ภาครัฐไทยได้มีการดำเนินการในหลายรูปแบบ อาทิ ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน การท่องเที่ยวเมืองหลักและเมืองรอง และเขตส่งเสริมการลงทุน (BOI) ซึ่งการติดตามและประเมินผลการพัฒนาคนในพื้นที่กลุ่มจังหวัดต่าง ๆ ตามข้างต้น จะมีส่วนสำคัญในการช่วยสะท้อนให้เห็นผลลัพธ์ของการดำเนินนโยบายการพัฒนาเชิงพื้นที่ของภาครัฐอย่างชัดเจน รวมทั้งสถานการณ์ความแตกต่างระหว่างการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวกับจังหวัดอื่น ๆ เพื่อชี้ให้เห็นแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ในระยะต่อไปได้อย่างเหมาะสม

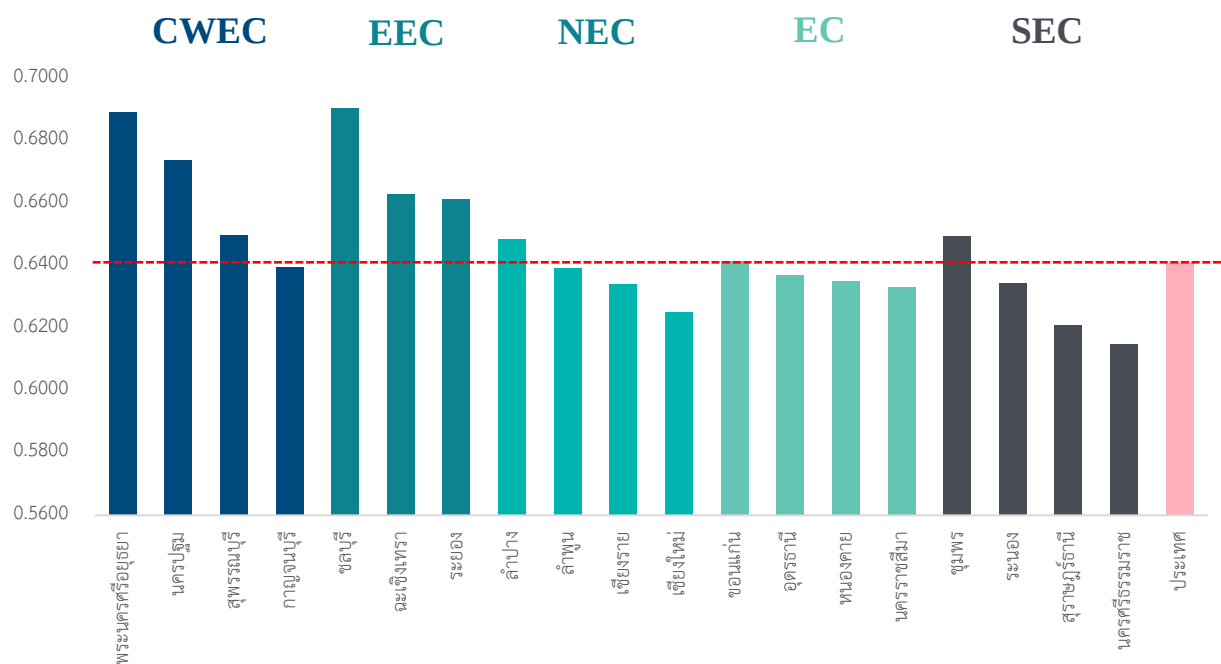
ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ (Economic Corridor)

ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษของไทยเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งเป็นการกำหนดหรือสร้างพื้นที่เศรษฐกิจทั้งในเชิงกายภาพและเชิงกฎหมายโดยรัฐภายในขอบเขตเฉพาะหนึ่ง ๆ ภายในอาณาบริเวณของประเทศ เพื่อเป้าประสงค์ในการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศด้วยระบบการควบคุม กำกับดูแลที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่น ๆ¹⁷ ซึ่งในส่วนของเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทย เป็นบริเวณพื้นที่ ที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) กำหนดให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งภาครัฐ จะสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน สิทธิประโยชน์การลงทุน การบริหารแรงงานต่างด้าวแบบไป-กลับ การให้บริการ จุดเดียวเบ็ดเสร็จและการบริการอื่นที่จำเป็น เป็นต้น ภายใต้แนวคิดการพัฒนาศูนย์กลางความเจริญตามภูมิภาค ต่าง ๆ ในปัจจุบันมี 5 พื้นที่ ได้แก่ (1) **ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคเหนือ (Northern Economic Corridor: NEC)** ประกอบด้วย ลำปาง ลำพูน เชียงราย และเชียงใหม่ เพื่อยกระดับให้เป็นพื้นที่ลงทุนด้านการพัฒนาให้เป็น ฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์หลักของประเทศอย่างยั่งยืน (2) **ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeastern Economic Corridor: NeEC)** ประกอบด้วย ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย และนครราชสีมา เพื่อพัฒนาให้เป็นฐานอุตสาหกรรมชีวภาพแห่งใหม่ของประเทศ ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ตลอดห่วงโซ่การผลิต เชื่อมโยงการเกษตรและอุตสาหกรรมชีวภาพ (3) **ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคกลาง-ตะวันตก (Central - Western Economic Corridor: CWEC)** ประกอบด้วย พระนครศรีอยุธยา นครปฐม สุพรรณบุรี และกาญจนบุรี เพื่อพัฒนาให้เป็นฐานเศรษฐกิจชั้นนำในด้านอุตสาหกรรมเกษตร การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมไฮเทคมูลค่าสูง ระดับมาตรฐานสากล เชื่อมโยงกรุงเทพฯ พื้นที่โดยรอบ และ EEC (4) **ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC)** ประกอบด้วย ชลบุรี ฉะเชิงเทรา และระยอง และ (5) **ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคใต้ (Southern Economic Corridor: SEC)** ประกอบด้วย ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช เพื่อพัฒนาให้เป็น ศูนย์กลางของภาคใต้ในการเชื่อมโยงการค้าและโลจิสติกส์กับพื้นที่เศรษฐกิจหลักของประเทศและประเทศ ในภูมิภาคฝั่งทะเลอันดามัน และเป็นฐานอุตสาหกรรมชีวภาพและการแปรรูปการเกษตรมูลค่าสูง รวมทั้งเป็นพื้นที่ การท่องเที่ยวระดับนานาชาติ

¹⁷ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2561), “หลังเขตเศรษฐกิจพิเศษ”, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า 9.

จังหวัดที่อยู่ในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษค่อนข้างมีระดับการพัฒนาค่อนข้างสูงกว่าจังหวัดอื่นอย่างชัดเจน โดยค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนในกลุ่มจังหวัดดังกล่าว อยู่ในช่วง 0.6150 – 0.6904 และมีจังหวัดที่มีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนสูงกว่าดัชนีในภาพรวมของประเทศ จำนวน 9 จังหวัด จาก 19 จังหวัด อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจำแนกออกตามเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษในแต่ละภูมิภาค จะเห็นได้ว่า มีเพียงระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคตะวันออกเท่านั้น ที่โดยภาพรวมระดับการพัฒนาค่อนข้างสูงกว่าระดับประเทศ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเป็นระยะเวลานานตั้งแต่เริ่มก่อตั้งโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (ESDP) ในปี 2525 เป็นต้นมา ขณะที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคกลาง-ตะวันตกส่วนใหญ่เป็นจังหวัดในภาคกลางและปริมณฑลที่มีระดับการพัฒนาค่อนข้างสูงเป็นทุนเดิม กล่าวได้ว่า แม้แต่ในกลุ่มจังหวัดที่อยู่ในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษยังคงมีระดับการพัฒนาค่อนข้างแตกต่างกันสูง โดยเฉพาะหากเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มจังหวัดที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมมาเป็นระยะเวลานานกว่า

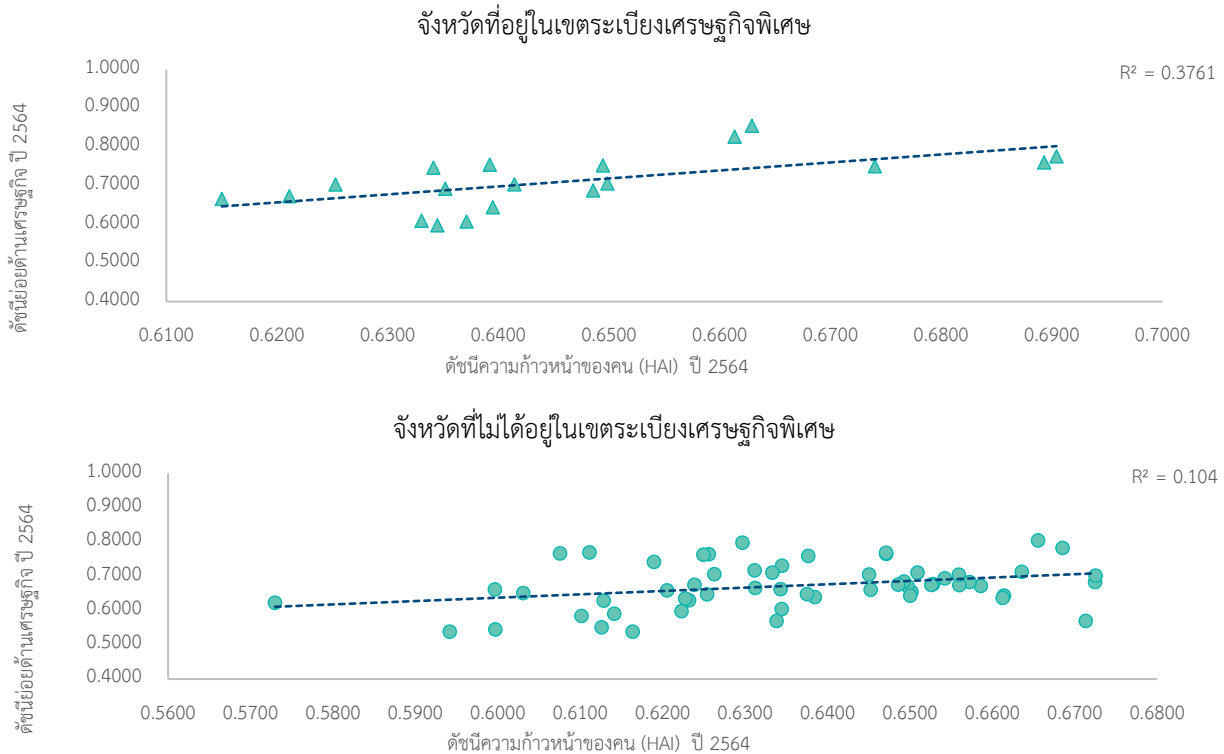
แผนภาพ 2.22 ความก้าวหน้าของคนของจังหวัดในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

หากพิจารณาดัชนีย่อยด้านต่าง ๆ พบว่า จังหวัดในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษส่วนใหญ่มีความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจที่โดดเด่นชัดเจน โดยในปี 2564 มีค่าดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ อยู่ระหว่าง 0.5973 – 0.8545 สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ 16 จังหวัด ซึ่งลักษณะการพัฒนาค้นด้านเศรษฐกิจที่ปรับตัวเพิ่มขึ้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ โดยเฉพาะการคมนาคมขนส่งและการขยายโอกาสการค้าการลงทุนที่ส่งผลให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่

แผนภาพ 2.23 ความสัมพันธ์ของดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมและดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจของจังหวัดในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษและอื่น ๆ ปี 2564

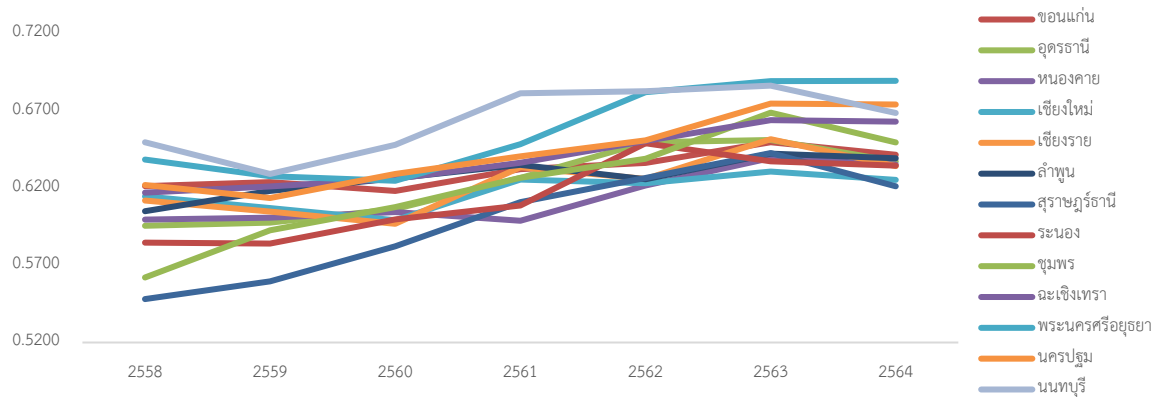
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวม (HAI) กับดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ ระหว่างจังหวัดที่อยู่ในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ และจังหวัดที่ไม่ได้อยู่ในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ ตามแผนภาพข้างต้น ช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ของการพัฒนาคนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ **ในกลุ่มจังหวัดที่อยู่ในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษค่อนข้างมีความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างระดับการพัฒนาคนในภาพรวมกับด้านเศรษฐกิจแตกต่างจากจังหวัดที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ดังกล่าว** สอดคล้องแนวนโยบาย การดำเนินการของภาครัฐ และการกระจายทรัพยากรการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับพื้นที่เขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ

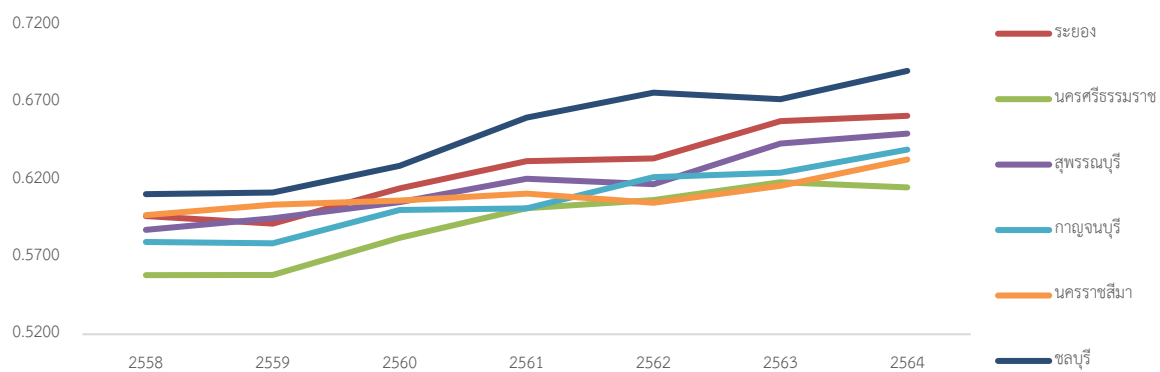
เมื่อพิจารณาแนวโน้มความก้าวหน้าของคนรายจังหวัดในพื้นที่เขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ ปี 2558 - 2564 พบว่า นับตั้งแต่ปี 2559 เป็นต้นมา ทุกจังหวัดมีแนวโน้มของระดับการพัฒนาคนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มจังหวัดที่ในปี 2564 จะมีการปรับตัวลดลงหรือเพิ่มขึ้นก็ตาม ซึ่งสะท้อนให้เห็นความมีเสถียรภาพของการพัฒนาในระดับสูงเนื่องจากการมีต้นทุนและทรัพยากรของการพัฒนาที่ดีและเข้มแข็ง ทำให้แม้ว่าจะเกิดสถานการณ์วิกฤติ แต่ยังคงสามารถรักษาระดับการพัฒนาของจังหวัดให้ใกล้เคียงเดิมหรือได้รับผลกระทบน้อยได้

แผนภาพ 2.24 แนวโน้มดัชนีความก้าวหน้าของคนของจังหวัดในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ ปี 2558 – 2564

กลุ่มจังหวัดในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษที่ดัชนีความก้าวหน้าของคนในปี 2564 ลดลง

กลุ่มจังหวัดในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษที่ดัชนีความก้าวหน้าของคนในปี 2564 เพิ่มขึ้น

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

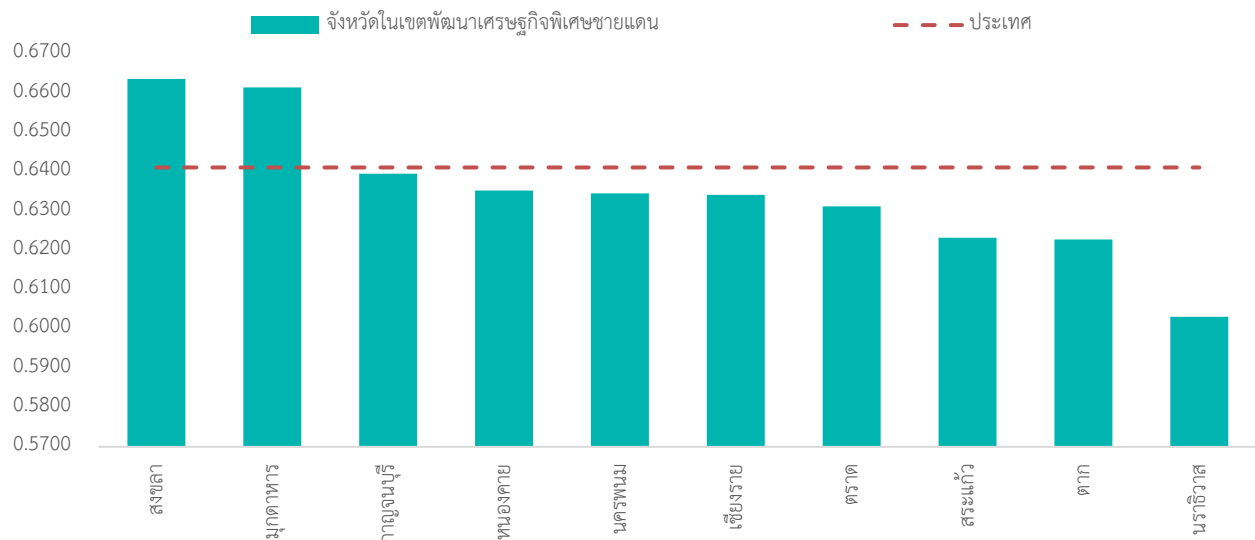
กล่าวได้ว่า แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างการส่งเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่หรือแนวทางการพัฒนาเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษจะสะท้อนให้เห็นผลลัพธ์และทิศทางการพัฒนาคนที่ดีในกลุ่มจังหวัดของพื้นที่ดังกล่าว แต่นัยหนึ่งของกระบวนการพัฒนาเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ นอกเหนือพื้นที่เขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ จะเห็นได้ว่า มีแนวโน้มทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่สูงขึ้น เพราะกระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดสถานะของการกระจุกตัวของทรัพยากรภาครัฐที่มีส่วนในการหนุนเสริมและก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างพื้นที่สูงขึ้นไป แม้ว่าจังหวัดโดยรอบพื้นที่ศูนย์กลางการพัฒนาอย่างเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ อาจได้รับอิทธิพลและถูกผลักดันให้เกิดการยกระดับการพัฒนาคนได้ ตามทฤษฎีขั้วเติบโต (Growth Pole) แต่อาจต้องใช้เวลาในการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปในอนาคต ดังนั้น การกำหนดพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาหรือการจัดสรรทรัพยากรจึงยังจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย เพื่อให้เกิดการลดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่อย่างแท้จริง

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน (Special Economic Zone: SEZ)

เป็นหนึ่งในแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของประเทศไทยภายใต้ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) โดยอาศัยการสร้างพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดนให้เข้มแข็ง ผ่านการใช้ประโยชน์จากภูมิประเทศที่มีประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบให้เป็นจุดแข็งในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและพัฒนาเศรษฐกิจไทยให้เข้มแข็ง รวมถึงการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคโดยใช้โอกาสจากศักยภาพของพื้นที่ทำเลที่ตั้งบริเวณชายแดนเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการประกาศเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษแล้ว จำนวน 10 จังหวัด ได้แก่ ตาก สงขลา สระแก้ว ตราด หนองคาย นครพนม มุกดาหาร เชียงราย กาญจนบุรี และนราธิวาส (90 ตำบล ใน 23 อำเภอ) โดยแนวทางหลักในการพัฒนา คือ การกำหนดเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อนักลงทุน (การได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล) การต่อยอดการพัฒนาพื้นที่จากทรัพยากรที่มีอยู่เดิม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างงาน การยกระดับการจัดการแรงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การให้ความสำคัญกับการเติบโตของพื้นที่กับพื้นที่สีเขียว และการสร้างกิจกรรมที่พัฒนาขีดความสามารถของพื้นที่และชุมชน อย่างไรก็ตาม พื้นที่ในกลุ่มจังหวัดดังกล่าวได้เริ่มประกาศเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ในปี 2558 ซึ่งในส่วนของการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญส่วนใหญ่จะแล้วเสร็จในช่วงปี 2566 – 2567 และมีส่วนในการช่วยพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ได้ ดังนั้น ในแง่ของการเปรียบเทียบผลลัพธ์การพัฒนาค้นกับระเบียบเศรษฐกิจพิเศษอาจสะท้อนภาพที่ไม่ชัดเจนมากนัก รวมทั้งครอบคลุมของการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนที่เป็นการจัดตั้งเพียงบางตำบลที่มีอาณาเขตติดกับชายแดนเท่านั้นจึงอาจยังไม่สามารถสะท้อนผลการพัฒนาในระดับจังหวัดได้อย่างเหมาะสม

จังหวัดที่อยู่ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนอาจไม่ได้มีระดับการพัฒนาคนสูงมากนัก โดยค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนในกลุ่มจังหวัดดังกล่าว อยู่ระหว่าง 0.6031 – 0.6636 ซึ่งมีเพียงจังหวัดสงขลา และมุกดาหารเท่านั้นที่ระดับการพัฒนาคนสูงกว่าระดับประเทศ และมีความแตกต่างกันของโครงสร้างการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ อย่างชัดเจน โดยในปี 2564 จังหวัดสงขลาค่อนข้างมีความโดดเด่นของความก้าวหน้าของคนในด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านชีวิตการงาน และด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ โดยพบว่า มีการลงทุนจากการได้รับการส่งเสริมจาก BOI สูงที่สุด คิดเป็นวงเงิน 9,194 ล้านบาท จึงส่งผลในเชิงบวกต่อเศรษฐกิจและการจ้างงาน ในขณะที่จังหวัดมุกดาหารมีความโดดเด่นในด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านการคมนาคม และการสื่อสาร และด้านชีวิตการงาน โดยพบว่า มีธุรกิจตั้งใหม่ในพื้นที่ จำนวน 835 ราย วงเงิน 1,588 ล้านบาท สูงเป็นอันดับ 3 รองจากเชียงราย และหนองคาย แต่หากพิจารณาพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษของมุกดาหารที่มีจำนวน 332 ตารางกิโลเมตร พบว่า พื้นที่น้อยกว่าเชียงรายและหนองคาย การมีธุรกิจตั้งใหม่จึงเป็นแรงดึงดูดให้เกิดการจ้างงาน และการพัฒนาที่อยู่อาศัย เพื่รองรับกับจำนวนแรงงานในพื้นที่ที่เพิ่มขึ้น

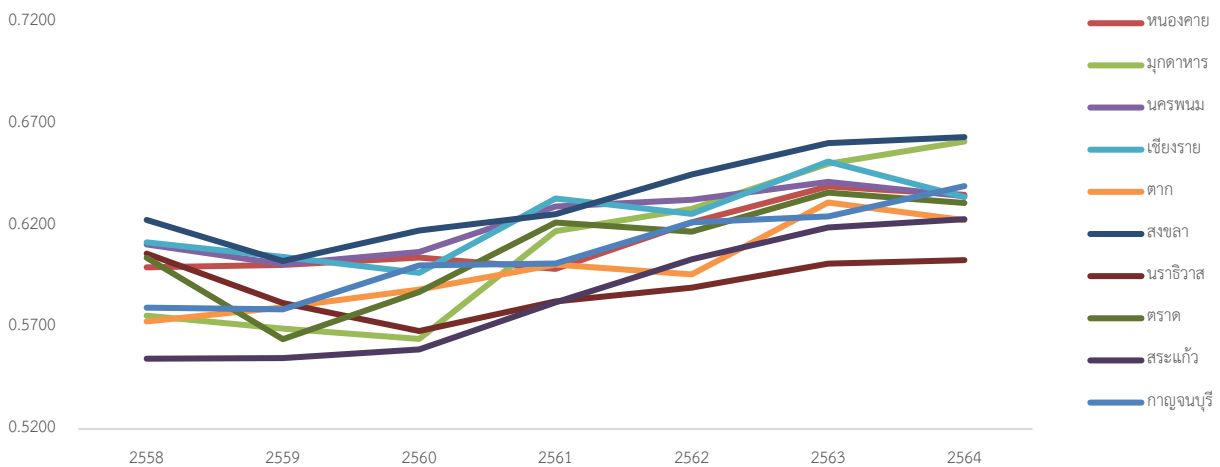
แผนภาพ 2.25 ความก้าวหน้าของคนของจังหวัดในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

แนวโน้มระดับการพัฒนาคนรายจังหวัดในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ปี 2558 - 2564 ส่วนใหญ่ปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ และต่อเนื่อง โดยแม้ว่าแนวโน้มจะใกล้เคียงกับพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ แต่ระดับการเพิ่มขึ้นของกลุ่มจังหวัดดังกล่าวค่อนข้างต่ำกว่า อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่ง คือ **ทุกจังหวัดในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนมีประเด็นความท้าทายสำคัญในการพัฒนาทางการศึกษา** โดยค่าดัชนีย่อยด้านการศึกษาค่อนข้างอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับการพัฒนาคนในมิติอื่น ๆ อย่างชัดเจน โดยส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจาก ลักษณะทางภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่ห่างไกลและตั้งอยู่ในเขตชายแดน ทำให้การเข้าถึงและการกระจายโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพให้เท่าเทียมกับพื้นที่อื่น ๆ ทำได้อย่างจำกัด ซึ่งในแง่ของประเด็นเชิงนโยบายจึงควรมุ่งเน้น หรือสนับสนุนการพัฒนาทางการศึกษาให้ครอบคลุม มีคุณภาพ และเท่าเทียม ก้าวข้ามข้อจำกัดทางด้านพื้นที่ เพื่อยกระดับการพัฒนาคนทางการศึกษาให้ดีขึ้นและเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การพัฒนาคนด้านอื่นมีทิศทางที่ดีขึ้น เช่นเดียวกัน

แผนภาพ 2.26 แนวโน้มความก้าวหน้าของคนของจังหวัดในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ปี 2558 - 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

กล่าวโดยสรุป นโยบายการพัฒนาเชิงพื้นที่ของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นระเบียบเศรษฐกิจพิเศษหรือเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ส่งผลให้เกิดการยกระดับความก้าวหน้าของคนของจังหวัดในพื้นที่ดังกล่าวมากกว่าจังหวัดในพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาคนด้านชีวิตการทำงาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านการคมนาคมและการสื่อสาร อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคนด้านการศึกษายังเป็นประเด็นท้าทายที่สำคัญของจังหวัดในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน นอกจากนี้ การสนับสนุนทรัพยากรภาครัฐลงในพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษต่าง ๆ อาจทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่จากการกระจุกตัวของทรัพยากรในพื้นที่พิเศษกับพื้นที่อื่น ๆ ดังนั้น การกำหนดพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาหรือการจัดสรรทรัพยากรจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างเหมาะสม

บทที่ 3

ความก้าวหน้าของการพัฒนาคนในแต่ละด้าน

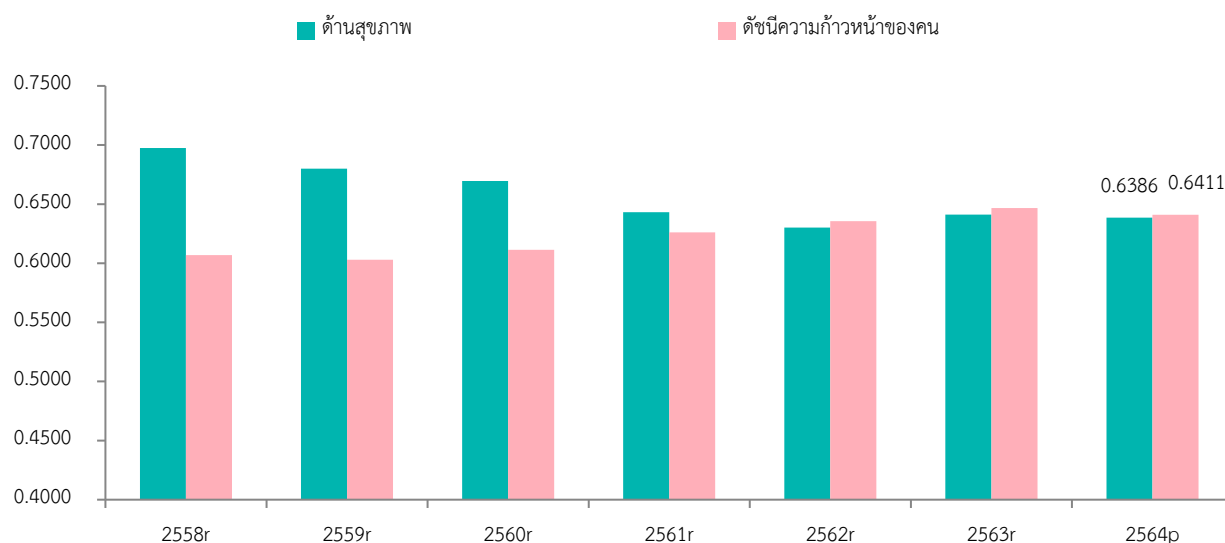
3.1 ความก้าวหน้าของคนในด้านสุขภาพ

ปัจจุบันระบบหลักประกันสุขภาพของไทย ทั้งระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า ระบบประกันสังคม และระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ ครอบคลุมการเข้าถึงประชากรกว่าร้อยละ 99 สะท้อนความสามารถในการเข้าถึงระบบบริการสาธารณสุขของประชาชน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในด้านการพัฒนาคน โดยเฉพาะการประเมินความก้าวหน้าของคนในด้านสุขภาพที่ครอบคลุมการมีสุขภาพที่ดีของประชากรในทุกช่วงวัย ตั้งแต่ช่วงวัยเด็ก วัยเรียน วัยแรงงาน ไปจนถึงวัยสูงอายุ มีทิศทางการพัฒนาที่น่ากังวล และมีความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ ซึ่งดัชนีย่อยด้านสุขภาพประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน โดยสะท้อนการพัฒนาในด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ที่สมบูรณ์ ครอบคลุมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพ การรักษาพยาบาล ตลอดจนการฟื้นฟูสภาพจิตใจ ตัวชี้วัดที่เป็นองค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านสุขภาพมี 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ร้อยละของการรณรงค์ที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ 2) ร้อยละของประชากรที่เจ็บป่วยที่เป็นผู้ป่วยใน 3) ร้อยละของประชากรที่พิการ และ 4) อัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จ ซึ่งตัวชี้วัดดังกล่าวเป็นตัวบ่งชี้ถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาคนด้านสุขภาพในระดับจังหวัด รวมถึงการกระจายตัวและกระจุกตัวของความก้าวหน้าของคนในด้านสุขภาพของแต่ละภูมิภาค สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

3.1.1 สถานการณ์ภาพรวมในปัจจุบันและแนวโน้มที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564)

ความก้าวหน้าของคนในด้านสุขภาพปรับตัวลดลงจากปีก่อนหน้าและมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง สวนทางกับการพัฒนาคนในภาพรวมที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยสะท้อนจากค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนในด้านสุขภาพที่ลดลงจาก 0.6411 ในปี 2563 มาอยู่ที่ 0.6386 ในปี 2564 เป็นผลจากสัดส่วนประชากรที่พิการเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ส่งผลให้แนวโน้มความก้าวหน้าของคนในด้านสุขภาพมีทิศทางที่ลดลง อย่างไรก็ตาม แนวโน้มอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จในปี 2564 อาจยังต้องเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด เนื่องจากยังคงมีผลกระทบต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2563 ซึ่งเป็นระยะการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจ และอัตราการว่างงานที่สูงขึ้น ทำให้มีผลต่อความเครียดและสุขภาพจิตของคน ซึ่งในช่วงกลุ่มอายุ 30 - 49 ปี หรือช่วงวัยแรงงาน เป็นกลุ่มที่มีอัตราการฆ่าตัวตายสูงเมื่อเทียบกับช่วงวัยอื่น ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการได้รับแรงกดดันจากปัญหาเศรษฐกิจที่กระทบสภาพจิตใจ กระทั่งมีพฤติกรรมฆ่าตัวตาย

แผนภาพ 3.1 ความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพ ปี 2558 - 2564

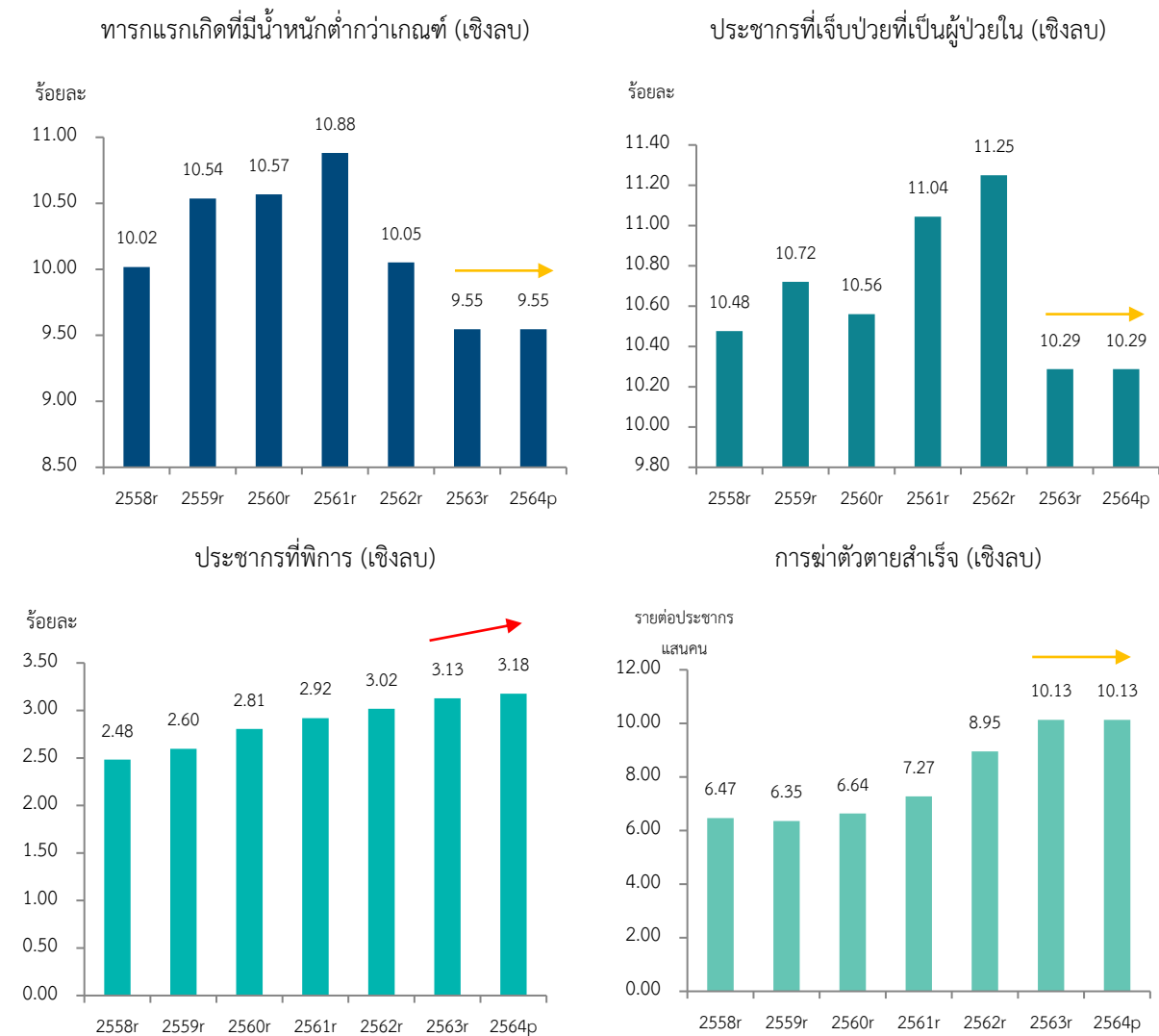
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.1.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคนด้านสุขภาพ

การพัฒนาคนด้านสุขภาพปรับตัวลดลงตามปัจจัยทางด้านการพิการเป็นหลัก โดยร้อยละของประชากรที่พิการมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2558 จากร้อยละ 2.48 มาอยู่ที่ 3.18 ในปี 2564 โดยจำนวนผู้พิการเพิ่มขึ้นจาก 1.63 ล้านคน ในปี 2558 มาอยู่ที่ 2.10 ล้านคน ในปี 2564 และเพิ่มสูงขึ้นเร็วกว่าการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ซึ่งจะเห็นได้ว่า การลดลงของความก้าวหน้าในด้านการมีสุขภาพที่ดีของประชาชนเป็นไปตามสัดส่วนผู้พิการที่เพิ่มขึ้น จากข้อมูลกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พบว่า ผู้พิการส่วนใหญ่มีความพิการทางการเคลื่อนไหวร่างกาย รองลงมาคือ พิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย พิการทางการมองเห็น และพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ตามลำดับ โดยในปี 2564 จำนวนผู้พิการที่เพิ่มขึ้นอยู่ในกลุ่มที่พิการจากอุบัติเหตุ โดยเพิ่มจากร้อยละ 6.96 ในปี 2563 เป็น 7.49 ในปี 2564 ซึ่งสาเหตุการเกิดอุบัติเหตุทางถนนส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมของผู้ขับขี่ นอกจากนี้ ความพิการมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ส่งผลให้ประชากร โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ มีความเสี่ยงเป็นผู้พิการทางการเคลื่อนไหวร่างกายจากการเจ็บป่วย อาทิ โรคหัวใจ หลอดเลือดสมอง เป็นต้น สำหรับตัวชี้วัดร้อยละทารกแรกเกิดที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ การฆ่าตัวตายสำเร็จ และประชากรที่เจ็บป่วยที่เป็นผู้ป่วยใน แม้ว่าข้อมูลล่าสุดคือปี 2563 อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลรอนามัย พบว่า อัตราทารกแรกเกิดน้ำหนักน้อย (Low Birth Weight Rate) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในปี 2564 และสำหรับประชากรที่เจ็บป่วยที่เป็นผู้ป่วยใน โดยเฉพาะในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) ซึ่งเป็นโรคที่เกิดจากพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต อาทิ โรคหลอดเลือดสมอง มะเร็ง โรคหัวใจ ไตวาย ความดันโลหิตสูง เมื่อพิจารณาอัตราการเจ็บป่วยที่ผ่านมา พบว่า อัตราผู้ป่วยในจากกลุ่มโรคดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะโรคมะเร็งและเนื้องอกทุกชนิด รวมถึงโรคไตวายมีอัตราผู้ป่วยในเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2559 เช่นเดียวกับกลุ่มโรคหัวใจและหลอดเลือดสมอง แม้จะมีอัตราผู้ป่วยน้อยกว่า แต่มีอัตราผู้ป่วยเพิ่มขึ้น 4 ปีต่อเนื่อง นอกจากนี้ ข้อมูลจากองค์การอนามัยโลก พบว่าการฆ่าตัวตายมาจากความเสี่ยงที่สำคัญคือ การเจ็บป่วยด้วยโรคซึมเศร้าและการใช้สารเสพติด โดยเฉพาะแอลกอฮอล์ ซึ่งมีความท้าทายต่อการพัฒนาคนในด้านสุขภาพของคนไทย โดยเฉพาะพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบ

ต่อสุขภาพ ดังนั้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีทั้งในด้านสุขภาพ ทัศนคติ ความสามารถในการจัดการความเครียด การมีสุขภาพจิตที่ดี รวมทั้งสนับสนุนให้สังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ในสถานะที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีของประชาชน จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจส่งผลให้ความก้าวหน้าการพัฒนาด้านสุขภาพมีทิศทางที่ดีขึ้นได้

แผนภาพ 3.2 องค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านสุขภาพ ปี 2558 – 2564

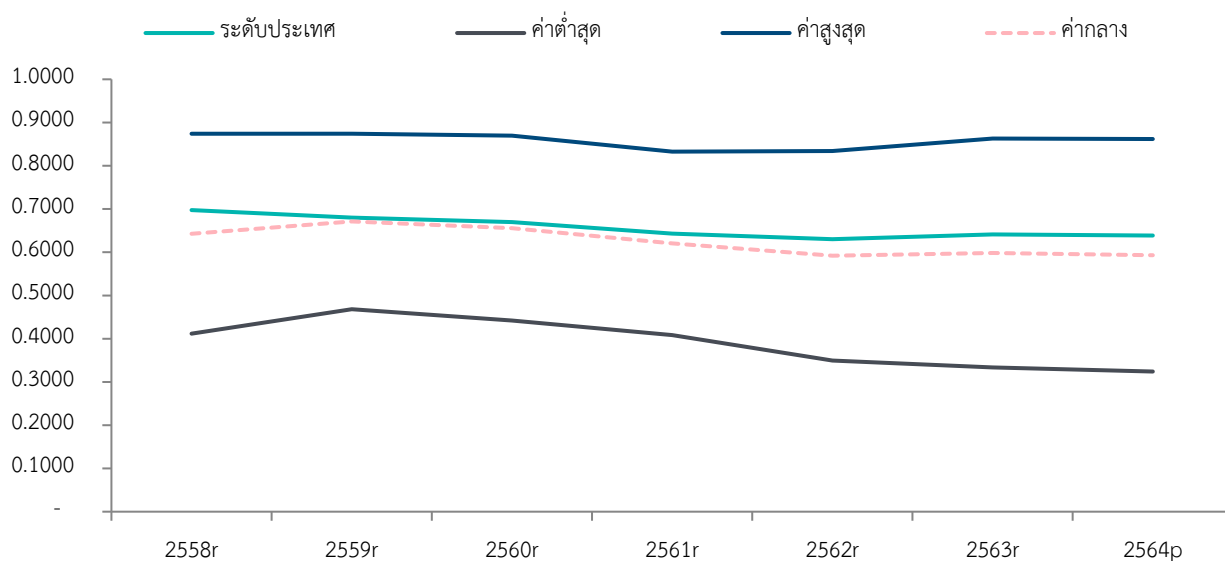

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.1.3 ความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพรายจังหวัด

สถานการณ์การพัฒนาด้านสุขภาพในระดับจังหวัดค่อนข้างสะท้อนให้เห็นทิศทางการกระจายตัวของการพัฒนาที่มีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้น โดยจากแผนภาพ 3.3 แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างระหว่างค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดของดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพรายจังหวัดตั้งแต่ปี 2558 – 2564 ปรับตัวเพิ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2562 เช่นเดียวกับค่าเฉลี่ยระดับประเทศที่มีแนวโน้มห่างจากค่ากลางมากยิ่งขึ้น สะท้อนว่า ความเหลื่อมล้ำของระดับการพัฒนาด้านสุขภาพระหว่างพื้นที่ของประเทศไทยมีทิศทางที่แย่ลง และจังหวัดส่วนใหญ่มีระดับการพัฒนาด้านสุขภาพที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ

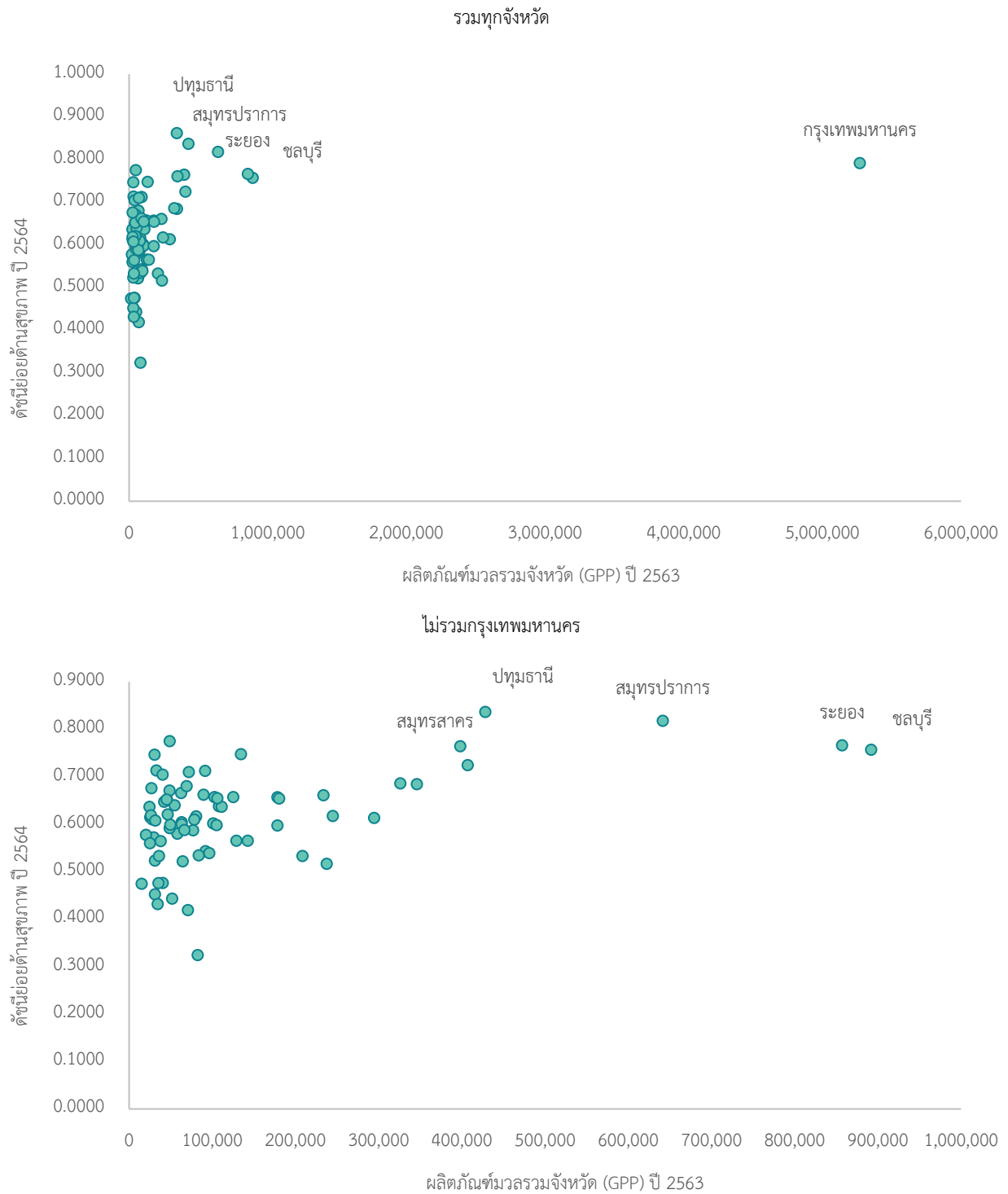
แผนภาพ 3.3 ค่าสถิติของดัชนีย่อยด้านสุขภาพ ปี 2558 – 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพรายจังหวัดในปี 2564 ค่อนข้างมีปัญหาทางด้านการกระจุกของระดับการพัฒนาคคน โดยจังหวัดที่มีการพัฒนาของคนด้านสุขภาพในระดับที่ดี ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภาคกลาง โดยเฉพาะพื้นที่ที่ติดกับกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญ ขณะเดียวกันกลุ่มจังหวัดในแถบภาคเหนือเป็นพื้นที่ที่ความก้าวหน้าการพัฒนาคคนด้านสุขภาพอยู่ในระดับที่น่ากังวล โดยเฉพาะลำพูน ลำปาง และน่าน มีความก้าวหน้าในระดับต่ำ ควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาด้านสุขภาพมากเป็นพิเศษ นอกจากนี้ หากเปรียบเทียบมิติทางด้านสุขภาพกับการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ พบว่า ระดับการพัฒนาคคนด้านสุขภาพจัดอยู่ใน 3 อันดับแรกที่มีปัญหาทางด้านการกระจุกตัวของกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาสูง แม้ว่าแนวโน้มในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564) แต่ละจังหวัดจะมีระดับการพัฒนาทางด้านสุขภาพที่ใกล้เคียงกันมากขึ้นก็ตาม และเมื่อพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างดัชนีการพัฒนาคคนด้านสุขภาพกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) สาขาสุขภาพและงานสังคมสงเคราะห์รายจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มี GPP สาขาสุขภาพฯ สูง เป็นจังหวัดที่อยู่ใน 5 อันดับแรกของจังหวัดที่มีคะแนนการพัฒนาคคนด้านสุขภาพสูง ได้แก่ ปทุมธานี สมุทรปราการ และกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นไปได้ว่าจังหวัดที่มีมูลค่าการผลิตสินค้าและบริการด้านสุขภาพในระดับสูง หรือมีการลงทุนด้านทรัพยากรทางสุขภาพมีส่วนสนับสนุนให้ระดับการพัฒนาคคนด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น

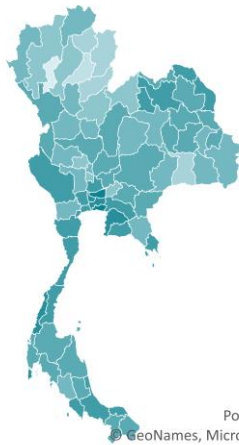
แผนภาพ 3.4 ดัชนีย่อยด้านสุขภาพและผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสาขาสุขภาพและงานสังคมสงเคราะห์รายจังหวัด

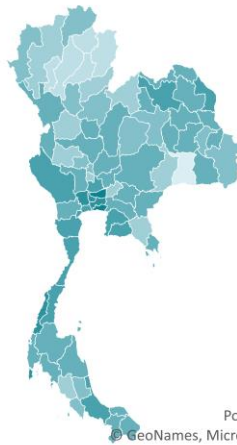
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

แผนภาพ 3.5 ดัชนีย่อยด้านสุขภาพ ปี 2558 – 2564

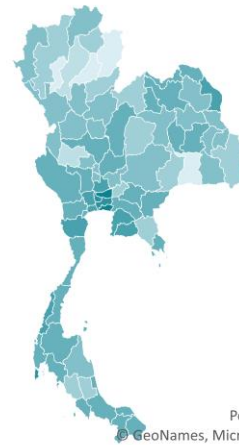
ปี 2558

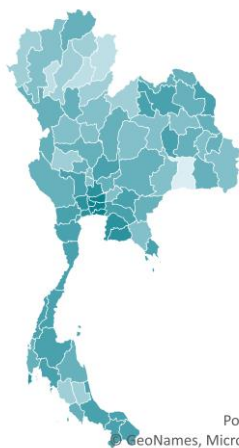
ปี 2559

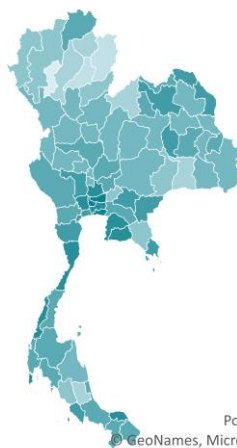
ปี 2560

ปี 2561

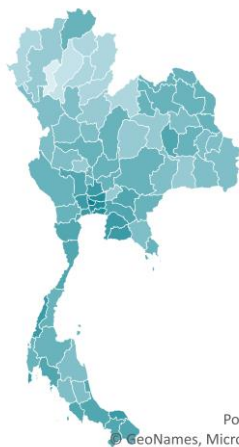
ปี 2562

ปี 2563

ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ในปี 2564 จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านสุขภาพมากที่สุด 5 จังหวัด คือ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร และปัตตานี ตามลำดับ จากการประเมินความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพ ในปี 2564 โดยใช้ดัชนีย่อยด้านสุขภาพเป็นเกณฑ์ในการวัด พบว่า **นนทบุรี** มีความก้าวหน้าด้านสุขภาพมากที่สุด มีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.8618 เนื่องจากมีประชากรที่เจ็บป่วยที่เป็นผู้ป่วยในน้อยที่สุดในประเทศ โดยเพียงร้อยละ 5.91 ของประชากรในจังหวัด (ค่าเฉลี่ยทั่วประเทศร้อยละ 10.29) ประกอบกับมีประชากรที่พิการร้อยละ 1.83 ของประชากรในจังหวัด (ค่าเฉลี่ยทั่วประเทศร้อยละ 3.18) น้อยสุดเป็นลำดับที่ 4 จาก 77 จังหวัด รองลงมาเป็น **ปทุมธานี** มีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.8366 เนื่องจากมีจำนวนผู้ป่วยในและอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จค่อนข้างน้อยเป็นลำดับที่ 2 และลำดับที่ 7 จาก 77 จังหวัด ตามลำดับ นอกจากนี้ **สมุทรปราการ** มีผู้พิการน้อยเป็นลำดับที่ 7 สำหรับ **กรุงเทพมหานคร** มีจุดเด่นที่มีผู้พิการน้อย อยู่ในลำดับที่ 3 และ **ปัตตานี** ที่มีจุดเด่นคือ ประชากรที่ฆ่าตัวตายสำเร็จ มีเพียงร้อยละ 1.93 มีสัดส่วนน้อยที่สุดเป็นลำดับ 2 ของประเทศ

ตารางที่ 3.1 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านสุขภาพสูงสุดและต่ำสุด

5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านสุขภาพสูงสุด

ปีที่	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
2558	ปทุมธานี 0.8741	สมุทรปราการ 0.8492	ระนอง 0.8287	นนทบุรี 0.8227	กรุงเทพมหานคร 0.8174
2559	ปทุมธานี 0.8742	สมุทรปราการ 0.8562	นนทบุรี 0.8300	กรุงเทพมหานคร 0.8064	ระนอง 0.7890
2560	ปทุมธานี 0.8696	สมุทรปราการ 0.8416	นนทบุรี 0.8354	กรุงเทพมหานคร 0.8116	ภูเก็ต 0.8023
2561	ปทุมธานี 0.8327	นนทบุรี 0.8118	สมุทรปราการ 0.7997	กรุงเทพมหานคร 0.7845	นครปฐม 0.7547
2562	นนทบุรี 0.8343	สมุทรปราการ 0.8251	ปทุมธานี 0.8160	กรุงเทพมหานคร 0.7787	ภูเก็ต 0.7577
2563	นนทบุรี 0.8628	ปทุมธานี 0.8376	สมุทรปราการ 0.8192	กรุงเทพมหานคร 0.7942	ปัตตานี 0.7787
2564	นนทบุรี 0.8618	ปทุมธานี 0.8366	สมุทรปราการ 0.8179	กรุงเทพมหานคร 0.7917	ปัตตานี 0.7751

5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านสุขภาพต่ำสุด

ปีที่	ลำดับที่ 77	ลำดับที่ 76	ลำดับที่ 75	ลำดับที่ 74	ลำดับที่ 73
2558	ลำพูน 0.4116	แพร่ 0.4626	น่าน 0.4895	สุรินทร์ 0.5195	พะเยา 0.5281
2559	สุรินทร์ 0.4683	แพร่ 0.4941	ลำพูน 0.4948	ลำปาง 0.5026	น่าน 0.5037
2560	ลำพูน 0.4420	น่าน 0.4603	สุรินทร์ 0.4655	แพร่ 0.4721	ลำปาง 0.5127

ปีที่	ลำดับที่ 77	ลำดับที่ 76	ลำดับที่ 75	ลำดับที่ 74	ลำดับที่ 73
2561	สุรินทร์ 0.4083	น่าน 0.4249	แพร่ 0.4288	ลำพูน 0.4353	พัทลุง 0.4895
2562	ลำพูน 0.3497	น่าน 0.3988	แพร่ 0.3990	พะเยา 0.4573	ลำปาง 0.4621
2563	ลำพูน 0.3334	ลำปาง 0.4296	น่าน 0.4334	เลย 0.4469	แพร่ 0.4534
2564	ลำพูน 0.3241	ลำปาง 0.4190	น่าน 0.4315	เลย 0.4431	แพร่ 0.4523

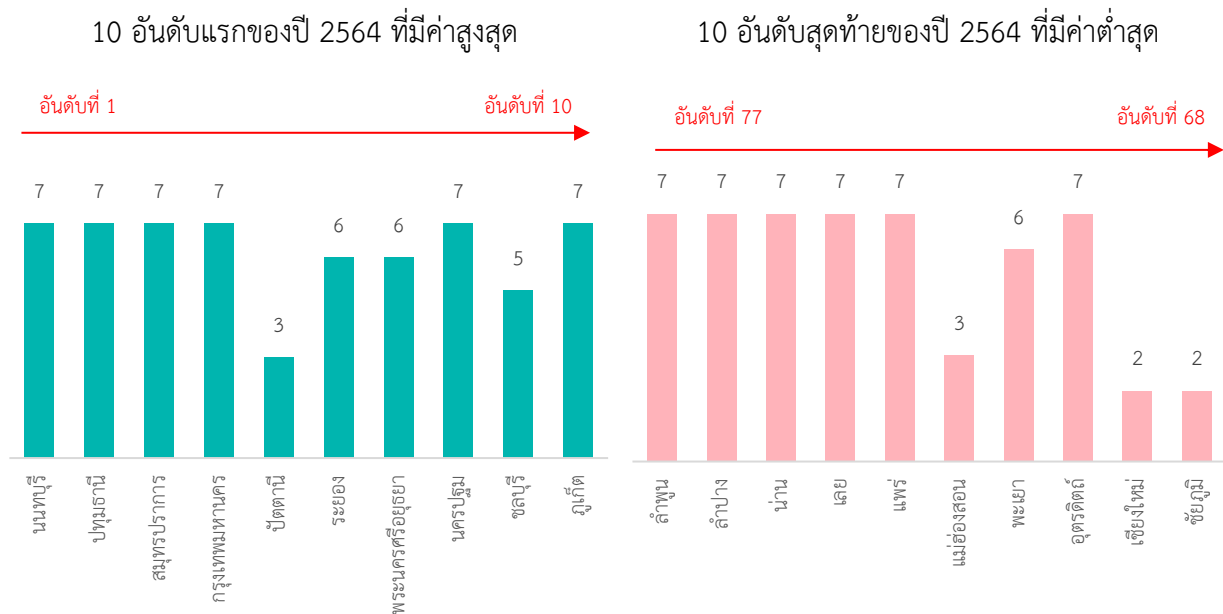
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ในขณะที่ 5 จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านสุขภาพน้อยที่สุด คือ ลำพูน ลำปาง น่าน เลย และแพร่ ตามลำดับ การประเมินความก้าวหน้าด้านสุขภาพในภาพรวมทุกจังหวัดทั่วประเทศ พบว่า จังหวัด**ลำพูน** มีความก้าวหน้าด้านสุขภาพน้อยที่สุด โดยมีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.3241 เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนผู้พิการสูงถึงร้อยละ 5.64 จัดอยู่ในลำดับที่ 77 ของประเทศ นอกจากนี้ ยังมีอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จสูงถึงร้อยละ 23.46 เพิ่มจากร้อยละ 22.10 ในปี 2562 จัดอยู่ในลำดับ 77 ของประเทศ (ค่าเฉลี่ยทั่วประเทศ 10.13) รองลงมาคือ **ลำปาง** มีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.4190 โดยมีสัดส่วนผู้พิการอยู่ในลำดับที่ 73 ของประเทศ ตามด้วยจังหวัด**น่าน** มีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.4315 มีอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จที่ร้อยละ 19.13 สูงเป็นลำดับ 74 ของประเทศ รวมถึงจังหวัด**เลย** ค่าดัชนีอยู่ที่ 0.4431 และ**แพร่** ค่าดัชนีอยู่ที่ 0.4523 ซึ่งจังหวัดเลยและแพร่มีสัดส่วนผู้พิการสูงเป็นลำดับที่ 69 และ 75 ของประเทศตามลำดับ

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากความถี่ในการติดอยู่ใน 10 อันดับแรก (ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด) ของจังหวัดต่าง ๆ ในช่วงปี 2558 – 2564 พบว่า การพัฒนาคนทางด้านสุขภาพแสดงให้เห็นรูปแบบการคงสถานะ (status quo) โดยในกลุ่มจังหวัดที่มีการพัฒนาคนสูงโดยเฉพาะนนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร นครปฐม และภูเก็ต เป็นจังหวัดที่อยู่ใน 10 อันดับแรกที่มีการพัฒนาสูงตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว คล้ายคลึงกับ จังหวัด**ลำพูน ลำปาง น่าน เลย แพร่ และอุดรดิตถ์** ที่มีความถี่สูงในการติดอยู่ใน 10 อันดับที่มีระดับการพัฒนาคนด้านสุขภาพต่ำที่สุด ในแง่หนึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาของการเป็นพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำเรื้อรัง ซึ่งจะส่งผลให้การยกระดับการพัฒนาคนด้านสุขภาพมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือ มีสัดส่วนประชากรสูงอายุสูงสุด (ร้อยละ 25.2)¹⁸ เป็นพื้นที่ที่ประชากรมีปัญหาด้านความพิการ ซึ่งสาเหตุความพิการส่วนหนึ่งเกิดจากพฤติกรรมทางสุขภาพ เช่น การเจ็บป่วยโรคเรื้อรังส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกาย เป็นต้น

¹⁸ การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

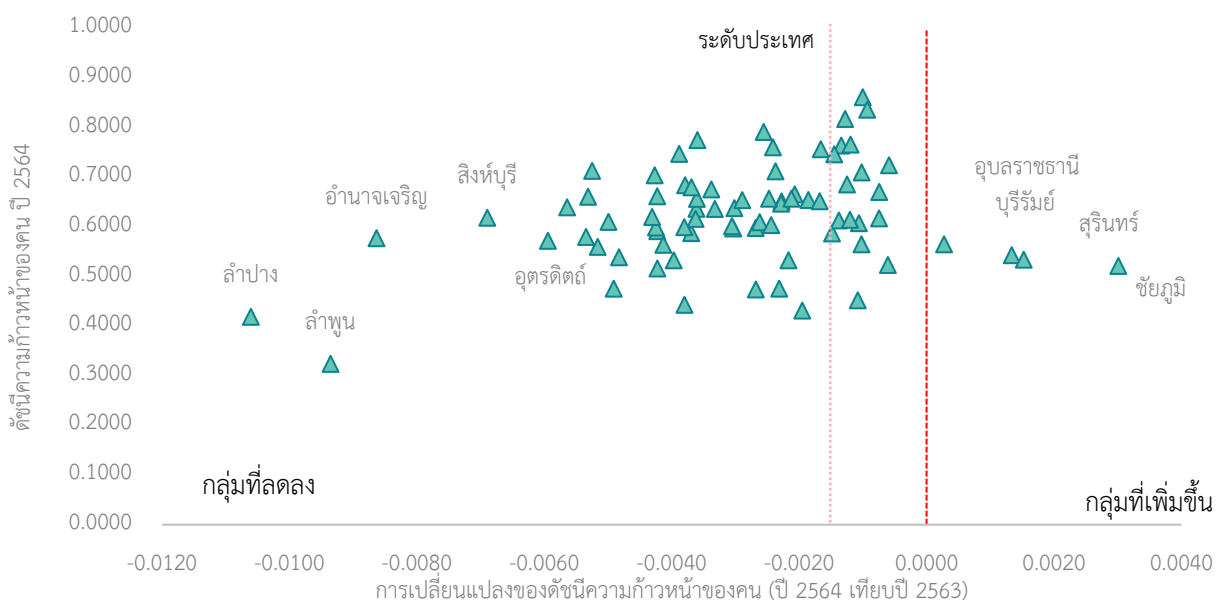
แผนภาพ 3.6 ความถี่ในการติดอันดับในช่วงปี 2558 – 2564 (ในรอบ 7 ปี)

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

หากพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพรายจังหวัดในปี 2564 เทียบกับปี 2563 พบว่า จังหวัดส่วนใหญ่มีความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพลดลง ซึ่งมีเพียง 4 จังหวัดเท่านั้นที่ความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น ได้แก่ ชัยภูมิ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และอุบลราชธานี ตามลำดับ เนื่องจากประชากรที่พิการมีสัดส่วนลดลง ในขณะที่จังหวัดที่เหลือ (73 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 94.8 ของทั้งประเทศ) มีดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพปรับตัวลดลงทั้งหมด โดยจังหวัดที่มีความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพลดลงสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ลำพูน ลำปาง อำนาจเจริญ สิงห์บุรี และยโสธร ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่พื้นที่ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

แผนภาพ 3.7 การเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพ ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

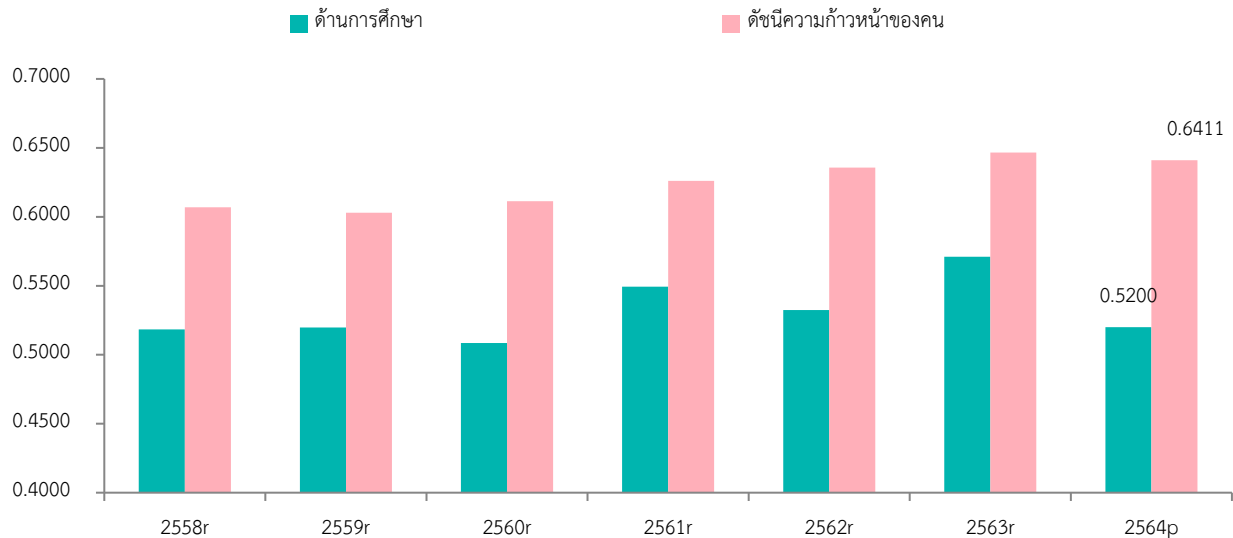
3.2 ความก้าวหน้าการพัฒนาคนในด้านการศึกษา

การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษามีทิศทางที่ดีขึ้นโดยเฉพาะในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและปริญญาตรี อย่างไรก็ตาม ยังมีความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษาระหว่างสังกัดโรงเรียน ขนาดโรงเรียนที่ตั้ง และภูมิภาค ซึ่งโรงเรียนขนาดใหญ่มีคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษา (O-NET) สูงกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีคะแนนผลการทดสอบสูงกว่าภูมิภาคอื่นอย่างชัดเจน นอกจากนี้เมื่อพิจารณามิติการพัฒนาคนด้านการศึกษาในภาพรวมมีระดับการพัฒนาที่น่ากังวลโดยมีระดับความก้าวหน้าน้อยสุดเมื่อเทียบกับมิติย่อยทั้ง 8 มิติ ซึ่งการพัฒนาคนด้านการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นปัจจัยที่ต่อยอดสู่การทำงานและสร้างรายได้ จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในปี 2564 สะท้อนให้เห็นว่า คนยากจนมีการศึกษาในระดับต่ำ โดยร้อยละ 73.75 เป็นกลุ่มที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า รองลงมาเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ร้อยละ 15.01 ดังนั้นการพัฒนาคนในด้านการศึกษามีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ประชาชนหลุดพ้นจากปัญหาความยากจน มีความได้เปรียบในการประกอบอาชีพ มีรายได้ที่มั่นคง รวมถึงช่วยพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิต ซึ่งดัชนีย่อยการพัฒนาคนด้านการศึกษาให้ความสำคัญกับการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ โดยตัวชี้วัดที่เป็นองค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านการศึกษามี 4 ตัวชี้วัด คือ 1) จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป 2) อัตราการเข้าเรียนรวมระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา 3) เด็ก 0 - 5 ปีที่มีพัฒนาการสมวัย และ 4) คะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยตัวชี้วัดดังกล่าวเป็นตัวบ่งชี้ถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาคนด้านการศึกษาของแต่ละจังหวัด รวมถึงประเด็นเกี่ยวกับการกระจายตัวและความแตกต่างของระดับการพัฒนาคนด้านการศึกษารายจังหวัด ผลการประเมินความก้าวหน้าของคนด้านการศึกษาในภาพรวมทุกจังหวัดทั่วประเทศ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

3.2.1 สถานการณ์ภาพรวมในปัจจุบันและแนวโน้มที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564)

การพัฒนาคนด้านการศึกษาปรับตัวลดลงอย่างชัดเจนและมีระดับความก้าวหน้าน้อยสุดเมื่อเทียบกับมิติย่อยทั้ง 8 มิติ โดยมีคะแนนลดลงจาก 0.5711 ในปี 2563 มาอยู่ที่ 0.5200 ในปี 2564 เนื่องจากเด็ก 0 - 5 ปี ที่มีพัฒนาการสมวัยมีส่วนและนักเรียนมีคะแนนผลการทดสอบเพื่อวัดความรู้ลดลง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากวิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้สถานศึกษาจำนวนมากต้องปิดโรงเรียนเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค และจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียน ซึ่งข้อจำกัดด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนออนไลน์ เทคโนโลยีสำหรับการจัดการเรียนการสอน และความไม่พร้อมด้านรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ส่งผลให้เด็กนักเรียนจำนวนมากต้องเผชิญปัญหาการสูญเสียการเรียนรู้ (Learning loss) รวมถึงปัญหาการหลุดออกนอกระบบของเด็กนักเรียน

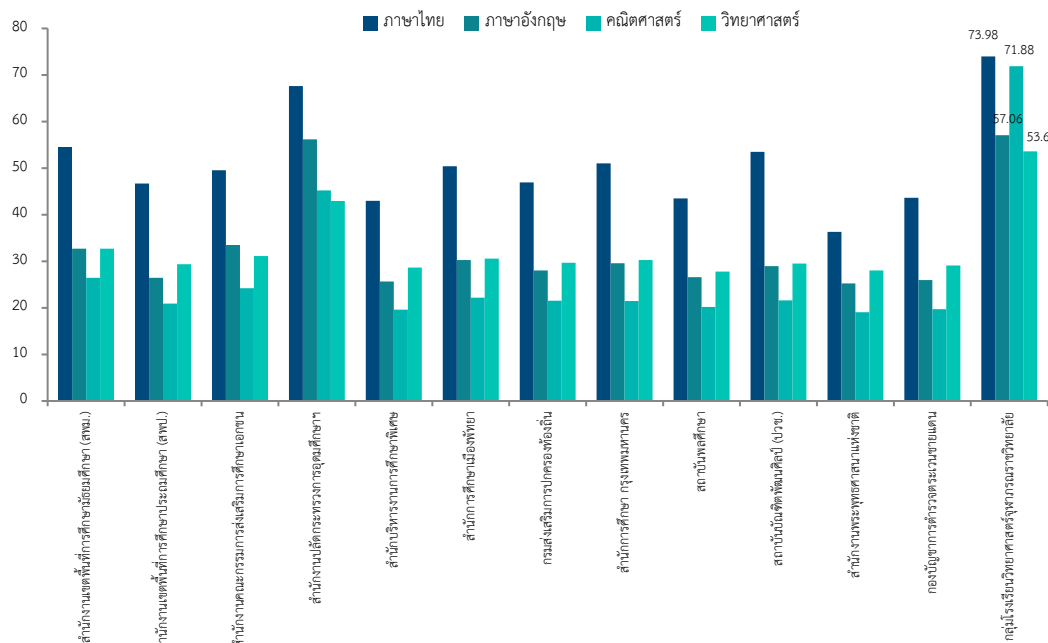
แผนภาพ 3.8 ความก้าวหน้าของคนด้านการศึกษา ปี 2558 - 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

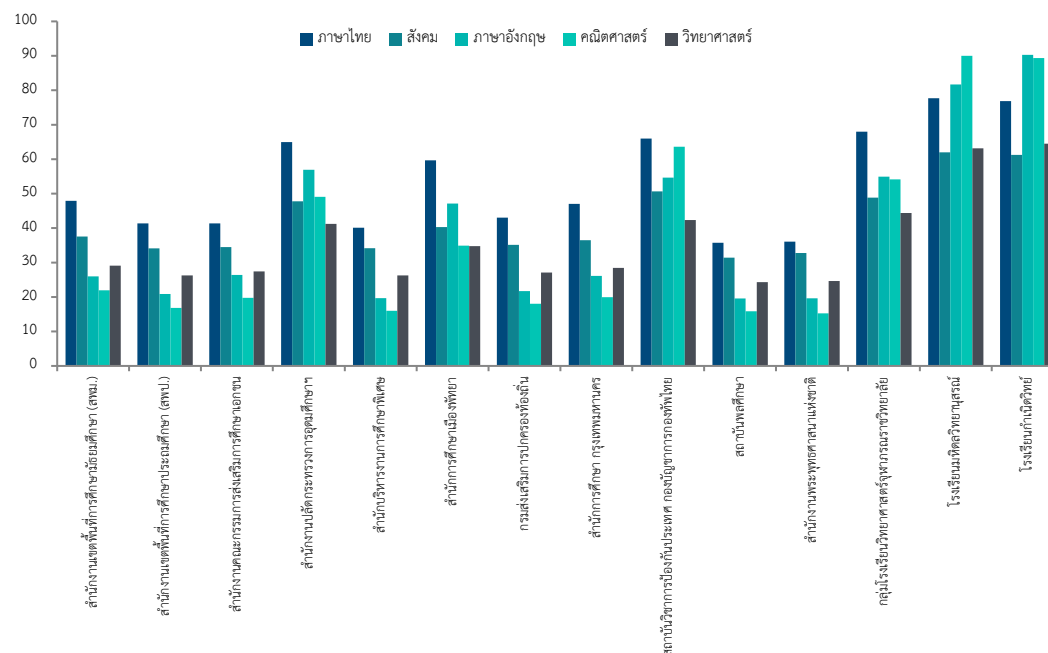
โดยผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นผ่านคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษาของเด็กนักเรียนในปี 2564 ซึ่งคะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET ของนักเรียนลดลงในทุกระดับชั้น โดยมีคะแนนเฉลี่ยลดลงตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยลดลงจาก 42.13 คะแนน มาอยู่ที่ 40.19 คะแนน ในปี 2564 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยลดลงจาก 36.03 มาอยู่ที่ 34.57 คะแนน ในปี 2564 และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยลดลงจาก 33.78 เป็น 31.57 คะแนน ในปี 2564 นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาผลคะแนน O-NET ตามสังกัดโรงเรียน พบว่า **คุณภาพการศึกษามีความเหลื่อมล้ำระหว่างสังกัดโรงเรียน** หากจำแนกผลคะแนน O-NET ตามสังกัดโรงเรียน จะพบว่า ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนที่มีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งที่เน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ได้แก่ โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในทุกวิชา โดยมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่า 50 คะแนนในทุกวิชา โดยมีคะแนนเพิ่มขึ้นในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ รองลงมาคือ โรงเรียนสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กลุ่มโรงเรียนสาธิต) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มโรงเรียนที่เน้นวิทยาศาสตร์ ได้แก่ โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์มีคะแนนสูงที่สุดในทุกวิชา รองลงมาคือ โรงเรียนกำเนิดวิทย์ และโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย ตามลำดับ

แผนภาพ 3.9 คะแนนเฉลี่ยการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำแนกตามสังกัด

ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

แผนภาพ 3.10 คะแนนเฉลี่ยการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำแนกตามสังกัด

ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม ในปี 2564 มีเด็กนักเรียนจำนวนมากต้องเผชิญปัญหาการสูญเสียการเรียนรู้ (Learning loss) โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเล็ก ซึ่งธนาคารโลกประเมินว่า การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ทำให้สถานศึกษาต้องปิดโรงเรียนนั้น อาจทำให้เกิดการสูญเสียการเรียนรู้ของเด็กะหว่าง 3 – 9 เดือน และในระยะยาว อาจทำให้เด็กคนหนึ่งสูญเสียความสามารถในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในช่วงชีวิตสูงถึง 6,472 – 25,689 ดอลลาร์ สรอ. (คิดเป็น 217,000 – 864,000 บาท)¹⁹ โดยจะเห็นได้ว่า การศึกษาส่งผลกับการมีรายได้ การศึกษาสูงช่วยให้มีโอกาสและมีศักยภาพในการทำงานได้หลากหลายกว่า ส่งผลให้มีรายได้ที่สูงกว่าตามมา ทั้งนี้ แม้ว่าแนวโน้มการพัฒนาศักยภาพด้านการศึกษาในช่วงที่ผ่านมา จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แต่ยังคงต้องเร่งให้ความสำคัญกับการส่งเสริมพัฒนาการที่สมวัยในกลุ่มเด็กเล็ก การเพิ่มคุณภาพการศึกษาและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมประชากรวัยเรียน เพื่อยกระดับการพัฒนาคนในด้านการศึกษาให้ดีขึ้น

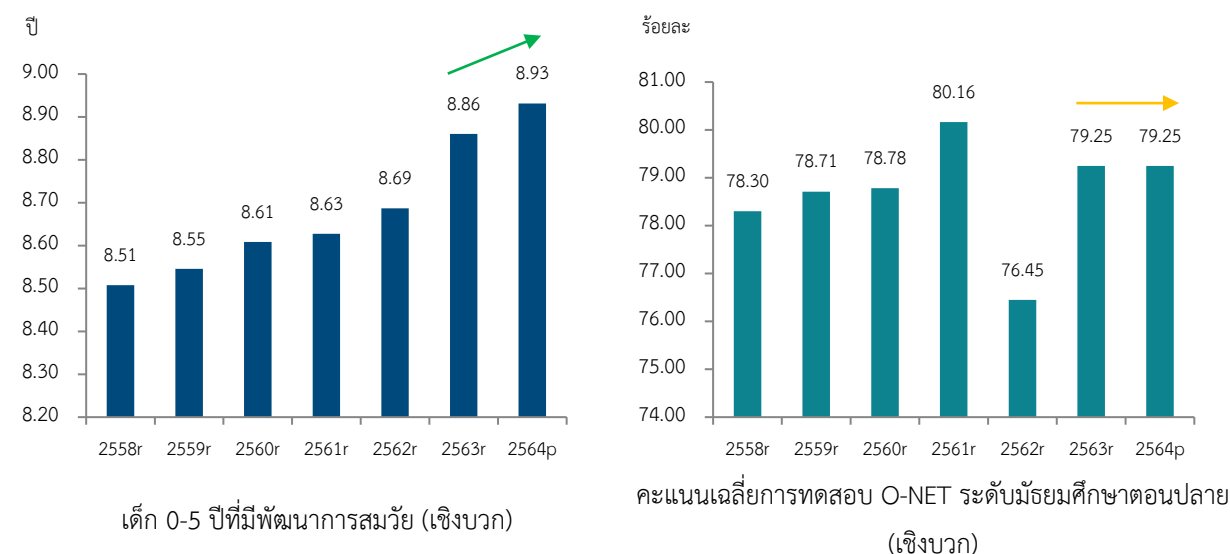
3.2.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคนด้านการศึกษา

ตัวชี้วัดหลักที่ส่งผลให้ความก้าวหน้าของคนด้านการศึกษามีคะแนนลดลงคือ คะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และเด็กอายุ 0 – 5 ปีที่มีพัฒนาการสมวัย โดยคะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายลดลงจากร้อยละ 33.78 ในปี 2563 มาอยู่ที่ร้อยละ 31.57 ในปี 2564 ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยลดลงในรายวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ โดยวิชาภาษาอังกฤษลดลงจาก 29.94 เป็น 25.56 คะแนน วิชาคณิตศาสตร์จาก 26.04 เป็น 21.28 คะแนน และวิชาวิทยาศาสตร์จาก 32.68 เป็น 28.65 คะแนน นอกจากนี้ เด็ก 0 - 5 ปี ที่มีพัฒนาการสมวัยลดลงจากร้อยละ 88.10 ในปี 2563 มาอยู่ที่ร้อยละ 82.55 ในปี 2564 โดยเด็กมีพัฒนาการทางภาษาล่าช้า ทั้งการใช้ภาษาและการเข้าใจภาษา ในขณะที่จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ปรับตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 8.86 ปี ในปี 2563 มาอยู่ที่ 8.93 ปี ในปี 2564 ซึ่งยังคงต่ำกว่าการศึกษามัธยมศึกษาบังคับ 9 ปี (ประถมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาตอนต้น) ส่วนการเข้าเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา ข้อมูลล่าสุดเป็นของปี 2563 อยู่ที่ร้อยละ 79.25 ทำให้ค่าคะแนนของดัชนีในส่วนนี้ในปี 2564 ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

¹⁹ ที่มา: World Bank, “Simulating the Potential Impacts of COVID-19 School Closures on Schooling and Learning Outcomes: A Set of Global Estimates”, June 2020

แผนภาพ 3.11 องค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านการศึกษา ปี 2558 – 2564

จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป (เชิงบวก) การเข้าเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา (เชิงบวก)

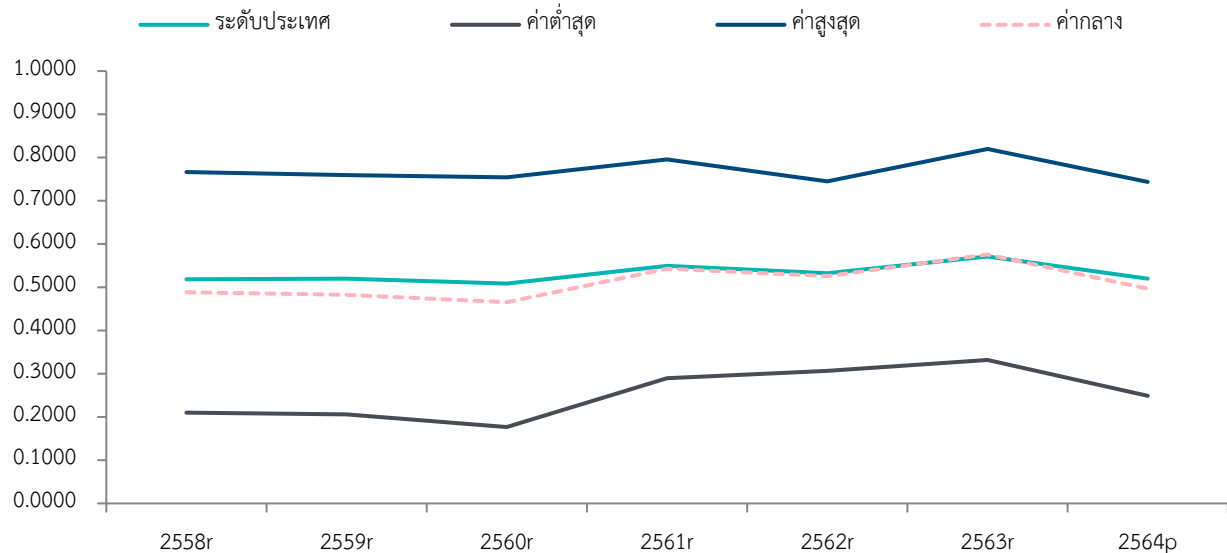
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.2.3 ความก้าวหน้าของคนด้านการศึกษารายจังหวัด

การพัฒนาคนด้านการศึกษาของประเทศไทยในปี 2564 ค่อนข้างแสดงให้เห็นการกระจุกตัวของระดับความก้าวหน้าของคนด้านการศึกษาโดยเฉพาะในบางพื้นที่ อาทิ ภาคเหนือตอนบน ภาคกลางและกลุ่มจังหวัดในภาคตะวันออก และภาคใต้ เช่นเดียวกับการพัฒนาคนด้านการศึกษาในระยะ 7 ปีที่ผ่านมา โดยพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงกว่าจังหวัดอื่นอย่างชัดเจน มีความก้าวหน้าด้านการศึกษาสูงสุดในประเทศ สะท้อนได้จากคะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในปี 2564 ที่สูงเป็นลำดับ 2 ของประเทศ และมีอัตราการเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษาสูงเป็นลำดับ 1 อย่างไรก็ตาม ยังคงมีจังหวัดที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาด้านการศึกษาเป็นพิเศษ คือ นราธิวาสและแม่ฮ่องสอน ซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่ติดชายแดนหรืออยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ และมีความก้าวหน้าการพัฒนาคนด้านการศึกษาในระดับต่ำกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดของดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านการศึกษาตั้งแต่ปี 2558 - 2564 พบว่า

เริ่มมีความแตกต่างลดลงตั้งแต่ปี 2561 โดยค่าดัชนีสูงสุดและต่ำสุดปรับตัวในทิศทางเดียวกัน และค่าเฉลี่ยระดับประเทศใกล้เคียงกับค่ากลาง สะท้อนว่า ความเหลื่อมล้ำการพัฒนาคนด้านการศึกษาระหว่างพื้นที่ของประเทศไทยปรับตัวดีขึ้น

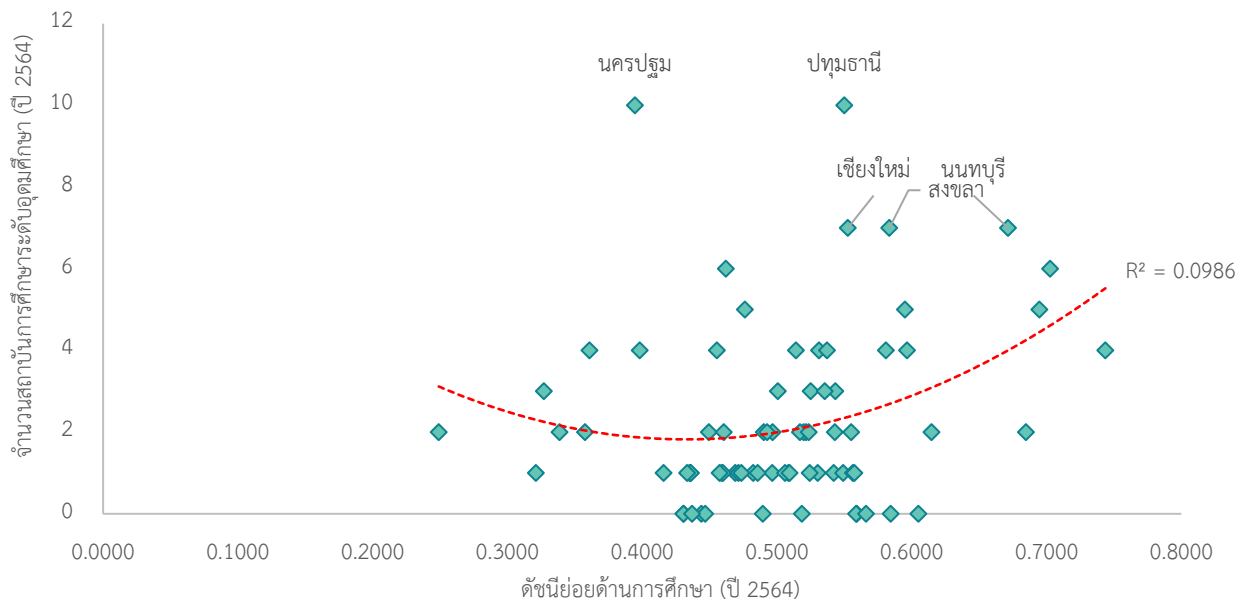
แผนภาพ 3.12 ค่าสถิติของดัชนีย่อยด้านการศึกษา ปี 2558 – 2564

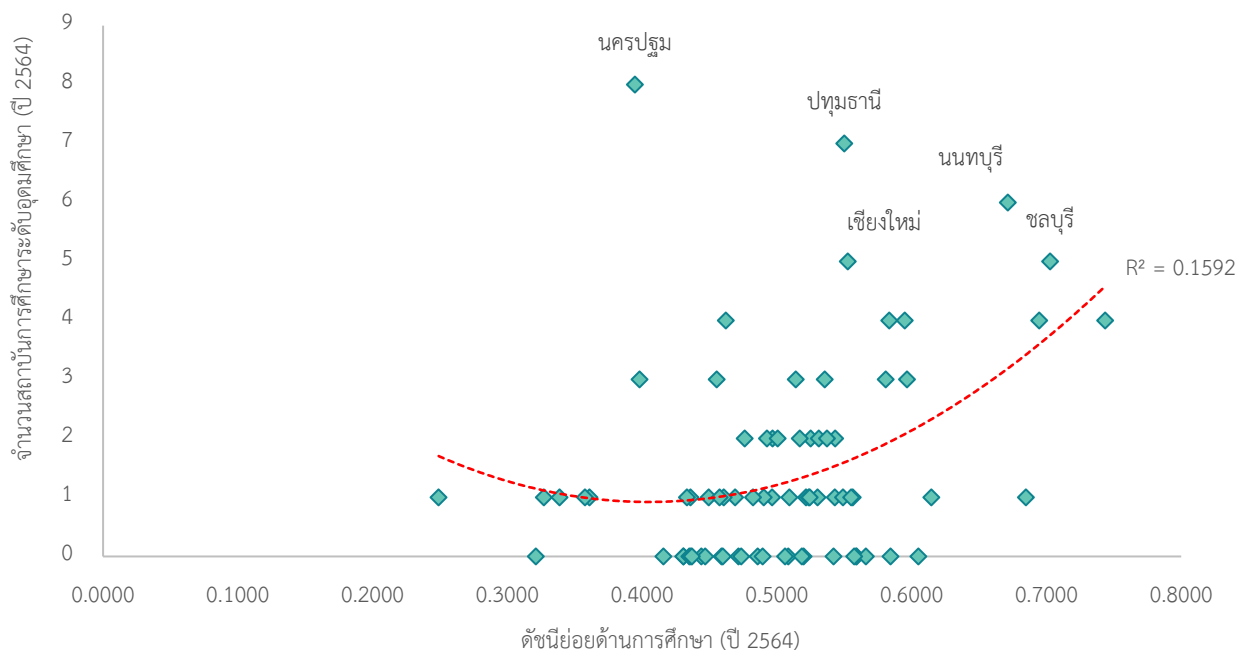
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาคนด้านการศึกษาและสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่า จังหวัดที่มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายแห่งในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะมีคะแนนการพัฒนาคนด้านการศึกษาสูงโดยเฉพาะจังหวัดชลบุรีและนครปฐม ติดอันดับ 1 ใน 5 ของจังหวัดที่มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษามากที่สุด และเป็นจังหวัดที่มีคะแนนการพัฒนาคนสูงสุดอยู่ใน 5 อันดับแรก 4 ปีต่อเนื่อง ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า จังหวัดที่มีการลงทุนด้านการจัดตั้งสถาบันการศึกษาและทรัพยากรทางการศึกษามีส่วนช่วยส่งเสริมให้คะแนนการพัฒนาคนด้านการศึกษาเพิ่มสูงขึ้น

แผนภาพ 3.13 ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาคนด้านการศึกษาและสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา
สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งหมด

สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เฉพาะมหาวิทยาลัย (รัฐและเอกชน) วิทยาลัย และสถาบัน

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

แผนภาพ 3.14 ดัชนีย่อยด้านการศึกษา ปี 2558 - 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

5 จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการศึกษามากที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร ชลบุรี นครนายก ภูเก็ต และนครปฐม ตามลำดับ จากการประเมินความก้าวหน้าด้านการศึกษาในภาพรวมทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยใช้ดัชนีย่อยด้านการศึกษาเป็นเกณฑ์ในการวัด พบว่า กรุงเทพมหานครมีความก้าวหน้าด้านการศึกษามากที่สุด

โดยมีตัวชี้วัดที่มีค่าสูงที่สุดเป็นลำดับ 1 ของประเทศ คือ การเข้าเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา อยู่ที่ร้อยละ 115.34 นอกจากนี้ คะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ที่ร้อยละ 40.27 สูงเป็นลำดับ 2 ของประเทศ รองลงมาคือ **ชลบุรี** มีตัวชี้วัดการเข้าเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา สูงเป็นลำดับที่ 3 ของประเทศ รวมถึงคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET สูงเป็นลำดับที่ 6 สำหรับ**นครนายก** มีจุดเด่นด้านคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET อยู่ที่ 39.79 สูงเป็นลำดับ 3 ของประเทศ ส่วน**ภูเก็ต** มีจุดเด่นในด้านจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย สูงเป็นลำดับ 3 ของประเทศ รวมถึงคะแนนการทดสอบ O-NET สูงเป็นลำดับที่ 5 ขณะที่ **นครปฐม** มีจุดเด่นด้านคะแนนการทดสอบ O-NET อยู่ที่ 41.15 สูงเป็นลำดับที่ 1 ของประเทศ โดยจะเห็นได้ว่าจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาและการเรียนรู้จะมีความก้าวหน้าด้านการศึกษาสูงกว่าจังหวัดอื่น โดยเฉพาะในด้านคุณภาพการศึกษาที่สะท้อนจากคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET มีคะแนนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยรวมทั้งประเทศ

ตารางที่ 3.2 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านการศึกษาระดับสูงสุดและต่ำสุด

5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านการศึกษาระดับสูงสุด

ปีที่	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
2558	กรุงเทพมหานคร 0.7665	ชลบุรี 0.6504	ปทุมธานี 0.6493	แพร่ 0.6248	นนทบุรี 0.6121
2559	กรุงเทพมหานคร 0.7594	นครนายก 0.6675	ชลบุรี 0.6363	ปทุมธานี 0.6145	แพร่ 0.6058
2560	กรุงเทพมหานคร 0.7542	นครนายก 0.6979	ชลบุรี 0.6299	ปทุมธานี 0.5911	สงขลา 0.5883
2561	กรุงเทพมหานคร 0.7957	ชลบุรี 0.6966	นครปฐม 0.6148	นนทบุรี 0.6087	ปทุมธานี 0.6048
2562	กรุงเทพมหานคร 0.7448	ชลบุรี 0.6783	ภูเก็ต 0.6104	นครนายก 0.5981	นครปฐม 0.5948
2563	กรุงเทพมหานคร 0.8198	ภูเก็ต 0.7079	ชลบุรี 0.7003	นครปฐม 0.6523	นครนายก 0.6438
2564	กรุงเทพมหานคร 0.7436	ชลบุรี 0.7027	นครนายก 0.6947	ภูเก็ต 0.6848	นครปฐม 0.6714

5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านการศึกษาระดับต่ำสุด

ปีที่	ลำดับที่ 77	ลำดับที่ 76	ลำดับที่ 75	ลำดับที่ 74	ลำดับที่ 73
2558	แม่ฮ่องสอน 0.2101	สมุทรสาคร 0.3049	กำแพงเพชร 0.3358	อำนาจเจริญ 0.3366	ตาก 0.3409
2559	แม่ฮ่องสอน 0.2058	สมุทรสาคร 0.3279	นราธิวาส 0.3408	ตาก 0.3469	กำแพงเพชร 0.3507
2560	แม่ฮ่องสอน 0.1766	นราธิวาส 0.3186	ตาก 0.3345	สมุทรสาคร 0.3472	กำแพงเพชร 0.3544

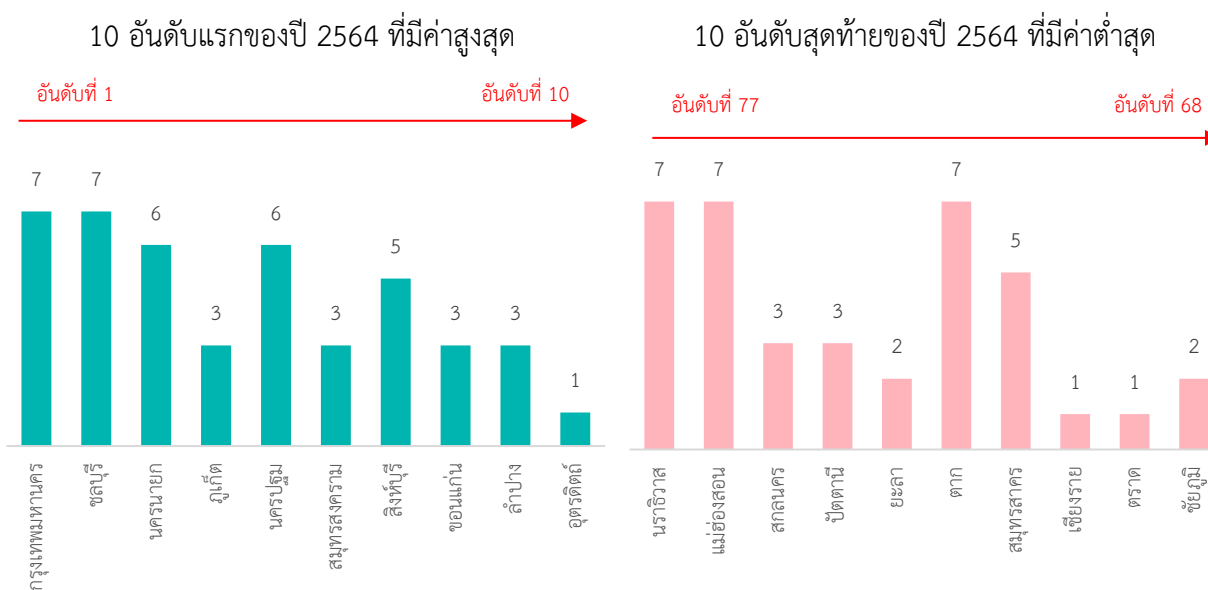
ปีที่	ลำดับที่ 77	ลำดับที่ 76	ลำดับที่ 75	ลำดับที่ 74	ลำดับที่ 73
2561	แม่ฮ่องสอน 0.2895	สกลนคร 0.3383	นราธิวาส 0.3522	ตาก 0.3623	สมุทรสาคร 0.3685
2562	แม่ฮ่องสอน 0.3065	นราธิวาส 0.3093	ตาก 0.3383	ปัตตานี 0.3776	หนองบัวลำภู 0.3952
2563	นราธิวาส 0.3318	แม่ฮ่องสอน 0.3346	ตาก 0.3928	ปัตตานี 0.3930	สกลนคร 0.4297
2564	นราธิวาส 0.2490	แม่ฮ่องสอน 0.3211	สกลนคร 0.3271	ปัตตานี 0.3388	ยะลา 0.3576

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

5 จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานน้อยที่สุด คือ นราธิวาส แม่ฮ่องสอน สกลนคร ปัตตานี และยะลา ตามลำดับ จากการประเมินความก้าวหน้าด้านการศึกษาในภาพรวมทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยใช้ดัชนีย่อยด้านการศึกษาเป็นเกณฑ์ในการวัด พบว่า จังหวัดนราธิวาส มีความก้าวหน้าด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานน้อยที่สุด จัดอยู่ลำดับสุดท้ายของทั้งประเทศ เนื่องจากมีคะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพียงร้อยละ 25.03 ต่ำที่สุดของประเทศ การเข้าเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา อยู่ในลำดับที่ 76 และการมีพัฒนาการที่สมวัยอยู่ใน 6 อันดับสุดท้าย รองลงมาคือ แม่ฮ่องสอน มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเพียง 6.37 ปี อยู่ในลำดับต่ำสุดของประเทศ การเข้าเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา อยู่ในลำดับที่ 74 ส่วนจังหวัด สกลนครมีพัฒนาการที่สมวัยเพียงร้อยละ 52.43 อยู่ในลำดับ 76 ของประเทศ นอกจากนี้ ปัตตานีและยะลา เป็นจังหวัดที่มีคะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET อยู่ใน 3 อันดับสุดท้าย โดยมีคะแนนเพียง 25.29 และ 26.18 ตามลำดับ

หากพิจารณาความถี่ในการติดอยู่ใน 10 อันดับแรก (ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด) ของจังหวัดต่าง ๆ ในปี 2558 - 2564 พบว่า การพัฒนาคนด้านการศึกษาแสดงให้เห็นการคงสถานะในกลุ่มจังหวัดที่มีการพัฒนาคนสูงสุด และจังหวัดที่มีการพัฒนาคนต่ำสุด โดยกรุงเทพมหานคร ชลบุรี นครนายก นครปฐม เป็นจังหวัดที่มีความถี่สูงในการติดอยู่ใน 10 อันดับแรกที่มีระดับการพัฒนาคนด้านการศึกษาสูงที่สุด ขณะที่นราธิวาส แม่ฮ่องสอน ตาก เป็นจังหวัดที่มีความถี่สูงในการติดอยู่ใน 10 อันดับแรกที่มีระดับการพัฒนาคนด้านการศึกษาต่ำที่สุด สะท้อนความเร่งด่วนของปัญหาการพัฒนาคนในด้านการศึกษาที่สะสมต่อเนื่อง ซึ่งควรให้ความสำคัญและเร่งรัดการพัฒนา และแก้ปัญหาในกลุ่มจังหวัดดังกล่าวเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในด้านการยกระดับคุณภาพการศึกษา เพื่อให้คะแนนการพัฒนาคนในด้านการศึกษาปรับตัวในทิศทางที่ดีขึ้น

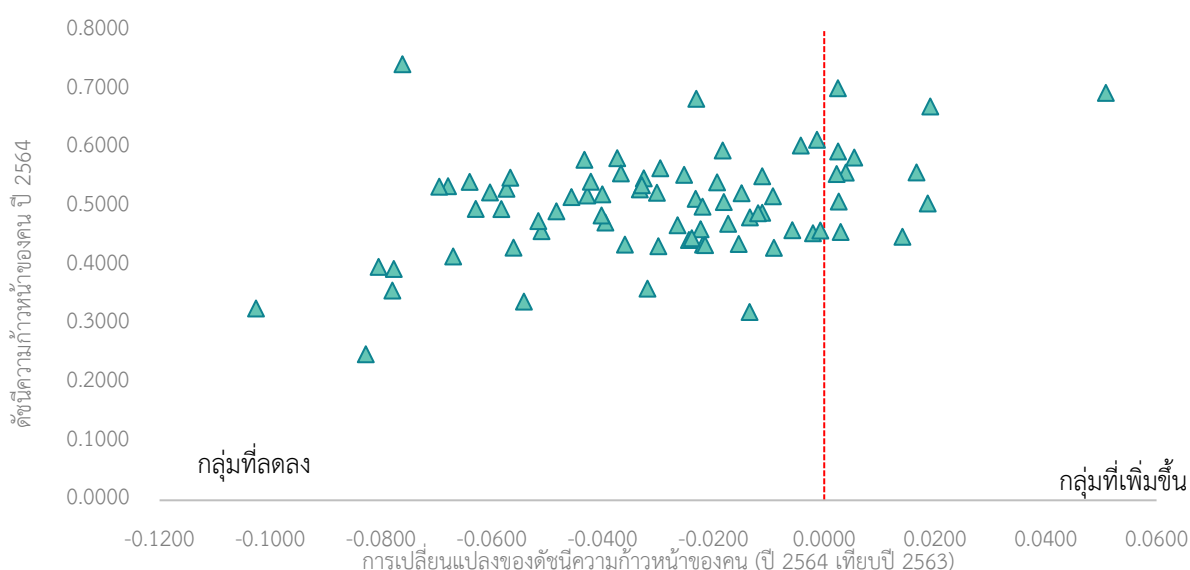
แผนภาพ 3.15 ความถี่ในการติดอันดับในช่วงปี 2558 – 2564 (ในรอบ 7 ปี)

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

จังหวัดส่วนใหญ่มีความก้าวหน้าของคนด้านการศึกษาลดลงจากปีก่อน หากพิจารณาการเพิ่มขึ้นของความก้าวหน้าของคนด้านการศึกษา พบว่า มีเพียง 12 จังหวัดที่มีการเพิ่มขึ้นของความก้าวหน้าของคนด้านการศึกษา โดยจังหวัดที่มีอัตราเพิ่มขึ้นมากที่สุด 5 จังหวัดแรก ได้แก่ นครนายก อุทัยธานี หนองบัวลำภู ลำพูน และนครปฐม โดยขยายตัวร้อยละ 7.90 ร้อยละ 3.83 ร้อยละ 3.24 ร้อยละ 3.07 และ ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ ในขณะที่ 5 จังหวัดสุดท้ายที่มีอัตราความก้าวหน้าลดลง ได้แก่ นราธิวาส สกลนคร ยะลา เชียงราย และสุพรรณบุรี โดยลดลงร้อยละ 24.95 ร้อยละ 23.88 ร้อยละ 17.90 ร้อยละ 16.81 และ ร้อยละ 16.45 ตามลำดับ เนื่องจากการลดลงของคะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET และการมีพัฒนาการสมวัยของเด็กอายุ 0 – 5 ปี

แผนภาพ 3.16 การเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนในด้านการศึกษา ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.3 ความก้าวหน้าของคนในด้านการชีวิตการงาน

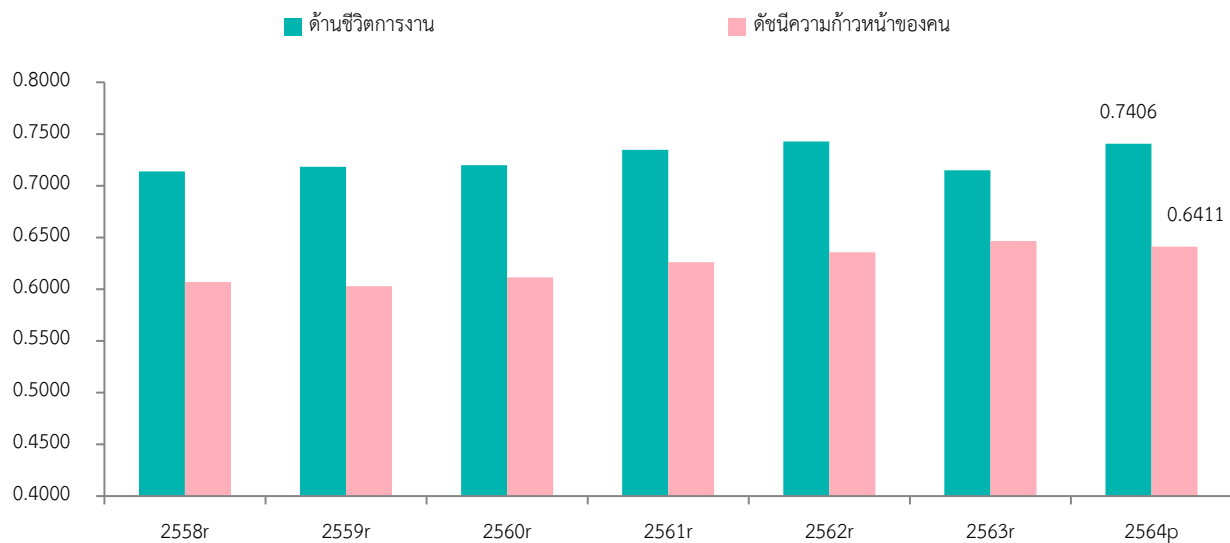
สถานการณ์ด้านการทำงานของประชากรไทย ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 มาตั้งแต่ปี 2563 ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการจ้างงาน ผู้ประกอบการลดการจ้างงาน แรงงานถูกพักงานหรือถูกเลิกจ้าง อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้น อัตราการทำงานต่ำระดับเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสถานการณ์การพัฒนาคนด้านชีวิตการงานในภาพรวมที่มีทิศทางดีขึ้น มีคะแนนความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นจากปี 2563 และมีระดับการพัฒนาสูงเป็นอันดับสองเมื่อเทียบกับดัชนีย่อยทั้ง 8 มิติ เนื่องจากแรงงานมีหลักประกันทางสังคมเพิ่มขึ้น นอกจากนี้จังหวัดส่วนใหญ่ยังมีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานเพิ่มขึ้น ซึ่งการพัฒนาคนในด้านชีวิตการงานค่อนข้างมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับมิติการพัฒนาทางเศรษฐกิจของคน โดยเป็นมิติที่ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงโอกาสในการมีรายได้จากการมีงานทำ ทักษะ ความสามารถในการทำงาน ซึ่งจะนำไปสู่การมีรายได้ที่มั่นคงและช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการได้รับการคุ้มครองทางสังคมและมีความปลอดภัยในการทำงาน ทั้งนี้ องค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านชีวิตการงาน ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด คือ 1) อัตราการว่างงาน 2) อัตราการทำงานต่ำระดับ 3) ร้อยละของแรงงานที่มีหลักประกันทางสังคม และ 4) อัตราการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงานต่อลูกจ้าง 1,000 คน โดยผลการประเมินความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานในภาพรวมทุกจังหวัดทั่วประเทศ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

3.3.1 สถานการณ์ภาพรวมในปัจจุบันและแนวโน้มที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564)

ในปี 2564 การพัฒนาคนด้านชีวิตการงานยังคงเป็นมิติที่มีระดับการพัฒนาสูงและมีอัตราการขยายตัวสูงสุดจากปีที่ผ่านมาเมื่อเทียบกับการพัฒนาคนในมิติอื่น ๆ แม้ว่าการพัฒนาคนในภาพรวมของประเทศจะปรับตัวลดลงก็ตาม โดยดัชนีความก้าวหน้าของคนในด้านการชีวิตการงานมีค่าอยู่ที่ 0.7406 เพิ่มขึ้นจาก 0.7149 ในปี 2563 คิดเป็นอัตราการขยายตัวร้อยละ 3.59 ปัจจัยสำคัญมาจากการเพิ่มขึ้นสูงของแรงงานที่มีหลักประกันทางสังคมโดยเฉพาะในส่วนของจำนวนผู้ประกันตนภาคสมัครใจ (มาตรา 40) ของกลุ่มแรงงานนอกระบบหรือประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้ามาอยู่ในระบบเพื่อรับความช่วยเหลือและมาตรการเยียวยาต่าง ๆ ของผู้ได้รับผลกระทบทั้งในส่วนที่เป็นสิทธิประโยชน์ 5 กรณี และมาตรการเพิ่มเติมอื่น ๆ ภายใต้อาณัติของสำนักงานประกันสังคมที่ยังคงอยู่ในช่วงที่อัตราการว่างงานและอัตราการทำงานต่ำระดับที่อยู่ในระดับสูง ทำให้การฟื้นตัวของสถานการณ์แรงงานอาจเป็นไปได้ช้า ๆ แม้ว่าการจ้างงานจะเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากภาคเกษตรกรรมที่เป็นผลของการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เคยได้รับผลกระทบจากโควิด-19 และเข้ามาทำงานในสาขาดังกล่าวก็ตาม นอกจากนี้การฟื้นตัวของแรงงานอาจยังไม่สามารถกลับไปอยู่ในระดับเดิมก่อนช่วงเกิดสถานการณ์แพร่ระบาดโควิด-19 (ปี 2562) ได้อย่างชัดเจนมากนัก ในแง่หนึ่งสะท้อนว่า การดำเนินมาตรการหรือกระบวนการพัฒนาคนทางด้านการชีวิตการงานจำเป็นต้องเร่งดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อเร่งพัฒนาผลลัพธ์การพัฒนาคนให้กลับเข้าสู่ภาวะปกติโดยเร็ว

ในช่วงที่ผ่านมาแนวโน้มการพัฒนาคนด้านชีวิตการทำงานปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีทิศทางใกล้เคียงกับการพัฒนาคนในภาพรวมของประเทศ มีเพียงช่วงตั้งแต่สถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ความก้าวหน้าของคนปรับตัวลดลงและฟื้นตัวได้ช้า โดยอัตราการขยายตัวของการพัฒนาคนด้านชีวิตการทำงานเฉลี่ยในช่วงปี 2558 – 2564 อยู่ที่ร้อยละ 0.6 ใกล้เคียงกับอัตราการขยายตัวเฉลี่ยของดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมอยู่ที่ร้อยละ 0.9 และหากพิจารณาในปี 2563 ซึ่งสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลกระทบอย่างชัดเจนและรุนแรงต่อการพัฒนาคนทางด้านชีวิตการทำงาน พบว่า อัตราการขยายตัวของดัชนีนี้ย่ำแย่ลงร้อยละ 3.8 สูงที่สุดเมื่อเทียบกับมิติอื่น รวมทั้งการพัฒนาคนในภาพรวมที่ยังคงขยายตัวต่อเนื่องจากปีก่อนหน้า

แผนภาพ 3.17 ความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการทำงาน ปี 2558 - 2564

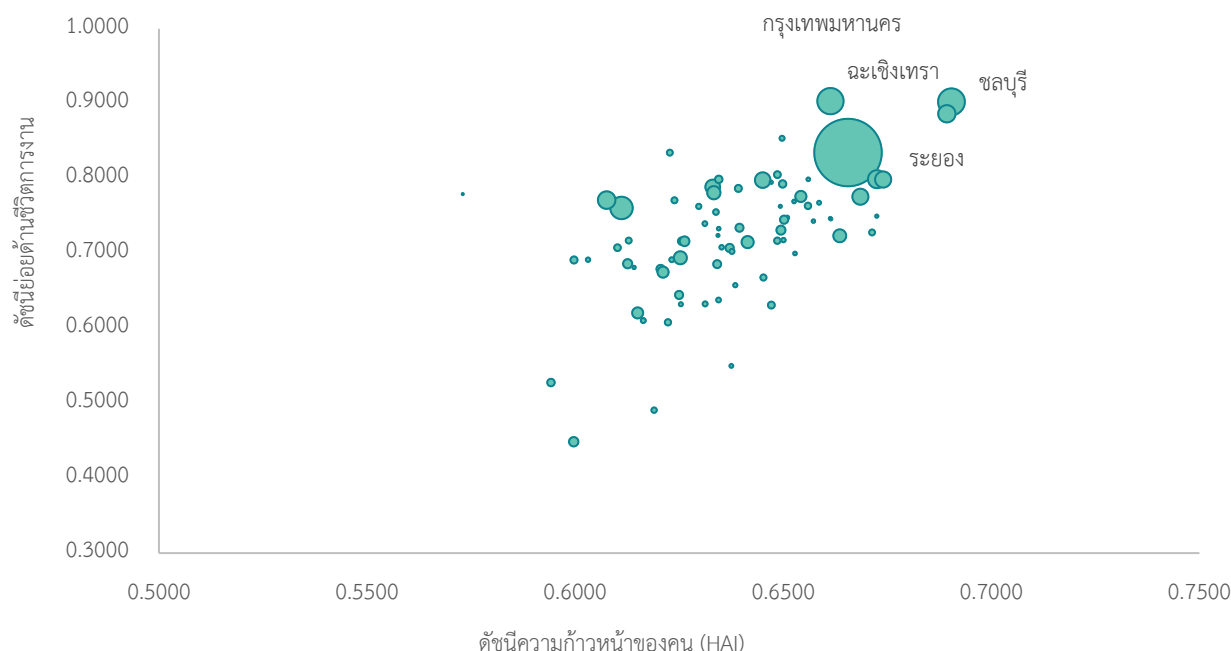

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ระดับการพัฒนาคนด้านชีวิตการทำงานค่อนข้างมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาคนในภาพรวม และขนาดเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัดอย่างชัดเจน จากแผนภาพ 3.18 จะเห็นได้ว่า ในจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนในภาพรวมสูงจะมีค่าดัชนีย่อยด้านชีวิตการทำงานสูงด้วยเช่นกัน สะท้อนว่า จังหวัดที่มีความเจริญสูงหรือมีระดับการพัฒนาคนสูง ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการมีชีวิตการทำงานหรือโอกาสในการทำงานภายในจังหวัดที่ดี เพราะการมีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ ทำให้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากและเสริมสร้างโอกาสในการทำงานได้ดี รวมทั้งการมีระดับรายได้ที่สูงและมั่นคง ซึ่งจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ดี เช่น ชลบุรี ฉะเชิงเทรา ระยอง กรุงเทพมหานคร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่งคือ ในพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาคนด้านชีวิตการทำงานสูง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมหลักของประเทศไทย โดยในปี 2563 สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดของสาขาการผลิต (Manufacturing sector) ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดทั้งหมดของ กรุงเทพมหานคร ชลบุรี ระยอง สมุทรปราการ และสมุทรสาคร เท่ากับร้อยละ 13.72 ร้อยละ 11.61 ร้อยละ 9.89 ร้อยละ 7.15 และร้อยละ 6.81 ตามลำดับ นอกจากนี้ หากวิเคราะห์ในมิติของภาคบริการจากสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดของภาคบริการต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดทั้งหมด พบว่า กรุงเทพมหานครและชลบุรี เป็นพื้นที่สำคัญที่มีสัดส่วนดังกล่าวค่อนข้างสูงร้อยละ 49.11 และร้อยละ 3.92 ตามลำดับ และยังเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมสำคัญของประเทศ รวมทั้งยังเป็นพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมหลักที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากภาครัฐ

ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดชลบุรีที่มีแหล่งนิคมอุตสาหกรรมสูงสุด จำนวน 15 นิคม อาทิ นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอ นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ และนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง จังหวัดระยอง จำนวน 13 นิคม อาทิ นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอ อีสเทิร์นซีบอร์ด และนิคมอุตสาหกรรมหลักชัยเมืองยาง เป็นต้น

แผนภาพ 3.18 ดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมกับดัชนีย่อยด้านชีวิตการงาน ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

หมายเหตุ : ขนาดวงกลม เท่ากับ มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ณ ปี 2563

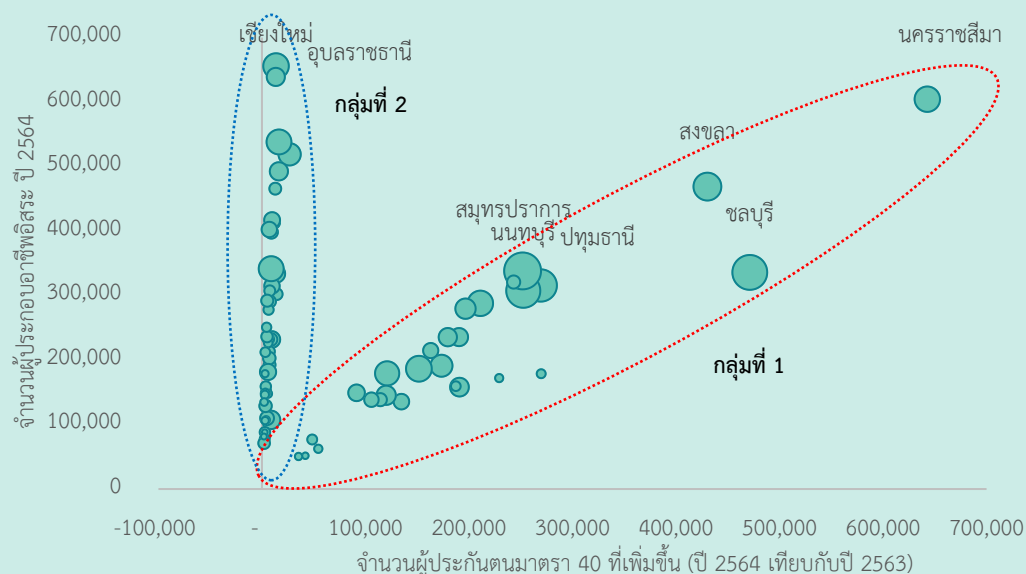
3.3.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคนด้านการชีวิตการงาน

ความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจนจากการปรับตัวเพิ่มสูงของ ความคุ้มครองจากการทำงานของผู้มีงานทำ โดยในปี 2564 ดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานปรับตัวเพิ่มสูงตามร้อยละแรงงานที่มีหลักประกันทางสังคมที่เพิ่มจากร้อยละ 43.72 ในปี 2563 มาอยู่ที่ร้อยละ 62.43 ในปี 2564 หรือคิดเป็นอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 42.79 เนื่องจากการขยายความคุ้มครองประกันสังคมสู่แรงงานอิสระภาคสมัครใจผ่านการช่วยเหลือการลงทะเบียนเป็นผู้ประกันตนมาตรา 40 ของสำนักงานประกันสังคม และการขยายอายุผู้ประกันตนมาตรา 40 โดยปรับปรุงกฎหมายเพื่อเปิดโอกาสให้แรงงานอิสระหรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระที่มีอายุเกิน 60 ปีแต่ไม่เกิน 65 ปีบริบูรณ์ สามารถสมัครขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกันตนตามมาตรา 40 ได้ รวมทั้งเพิ่มช่องทางชำระเงินสมทบเพื่อความสะดวกและรวดเร็ว ซึ่งจะมีส่วนจูงใจให้แรงงานเข้าสู่ระบบประกันสังคมเพิ่มขึ้น ซึ่งจำนวนผู้ประกันตนทั้งหมดของกองทุนประกันสังคมในปี 2564 เพิ่มขึ้นประมาณ 7.31 ล้านคน ทำให้ ณ เดือนธันวาคม 2564 มีจำนวนผู้ประกันตนทั้งหมด (มาตรา 33 มาตรา 39 และ มาตรา 40) 23.74 ล้านคน

Box : แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้ประกันตนตามมาตรา 40 ของกองทุนประกันสังคม

โครงสร้างผู้ประกันตนของกองทุนประกันสังคม สำนักงานประกันสังคมของประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ประกันตนตามมาตรา 33 หรือภาคบังคับเป็นหลัก (เป็นลูกจ้างที่มีนายจ้างและอยู่ในสถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป ซึ่งได้รับความคุ้มครอง 7 กรณี ได้แก่ ประสบนันตรายหรือเจ็บป่วย คลอดบุตร ทูพพลภาพ ตาย สงเคราะห์บุตร ชราภาพ และว่างงาน) โดยในปี 2563 มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 67.69 ของผู้ประกันตนทั้งหมด หรือประมาณ 11.12 ล้านคน ส่วนผู้ประกันตนภาคสมัครใจ (มาตรา 40) มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 21.35 อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและปัญหาการจ้างงานในหลายพื้นที่ ทำให้ภาครัฐมีแนวทางในการสนับสนุนให้กลุ่มแรงงานอิสระหันมาเข้าสู่ระบบประกันสังคมมากขึ้น เพื่อช่วยเหลือและเสริมสร้างระบบความคุ้มครองทางสังคมให้แก่แรงงานที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว โดยกลุ่มผู้ประกันตนตามมาตรา 40 ในปี 2564 เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าค่อนข้างมากประมาณ 7.16 ล้านคน และหากพิจารณาผู้ประกันตนดังกล่าวกับจำนวนผู้ประกอบการอาชีพอิสระรายจังหวัด พบว่า การวิเคราะห์สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ **กลุ่มที่ 1 กลุ่มจังหวัดที่แรงงานอิสระมีอิทธิพลต่อการเพิ่มขึ้นของผู้ประกันตนมาตรา 40** (24 จังหวัด) เช่น นครราชสีมา ชลบุรี สงขลา สมุทรสาคร เป็นต้น โดยเป็นจังหวัดที่แรงงานอิสระมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของผู้ประกันตนมาตรา 40 ซึ่งหากมีจำนวนแรงงานอิสระมากจะมีการเพิ่มขึ้นของผู้ประกันตนภาคสมัครใจสูงเช่นกัน นอกจากนี้ จังหวัดส่วนใหญ่ในกลุ่มดังกล่าวยังมีจำนวนประชากรที่ไม่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (ขนาดของวงกลม) สูงกว่ากลุ่มที่ 2 โดยเปรียบเทียบ สะท้อนว่า ในกลุ่มที่เข้าสู่ระบบประกันสังคม (มาตรา 40) ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 แต่ไม่ได้มีหลักประกันหรือความคุ้มครอง ทำให้มีแนวโน้มที่จะเข้าสู่ระบบประกันสังคมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ตนเองได้เข้าถึงความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่จะส่งผ่านมาทางกลไกของกองทุนประกันสังคม และ **กลุ่มที่ 2 กลุ่มจังหวัดที่แรงงานอิสระไม่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มขึ้นของผู้ประกันตนมาตรา 40** (52 จังหวัด) เช่น เชียงใหม่ อุบลราชธานี สระแก้ว พัทลุง แม่ฮ่องสอน เป็นต้น โดยกลุ่มดังกล่าวเป็นจังหวัดที่มีการเพิ่มขึ้นของผู้ประกันตนมาตรา 40 ไม่สูงมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ รวมทั้งยังเป็นกลุ่มที่มีจำนวนประชากรที่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐสูงกว่ากลุ่มที่ 1 ในหนึ่งหนึ่งแสดงให้เห็นว่า ในกลุ่มที่มีหลักประกันอยู่แล้ว (บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ) ไม่ได้เป็นกลุ่มที่เข้าสู่ระบบประกันภาคสมัครใจ (มาตรา 40) ของกองทุนประกันสังคม ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 เพื่อลดความซ้ำซ้อนของการให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ

การเพิ่มขึ้นของผู้ประกันตนตามมาตรา 40 และผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ปี 2564

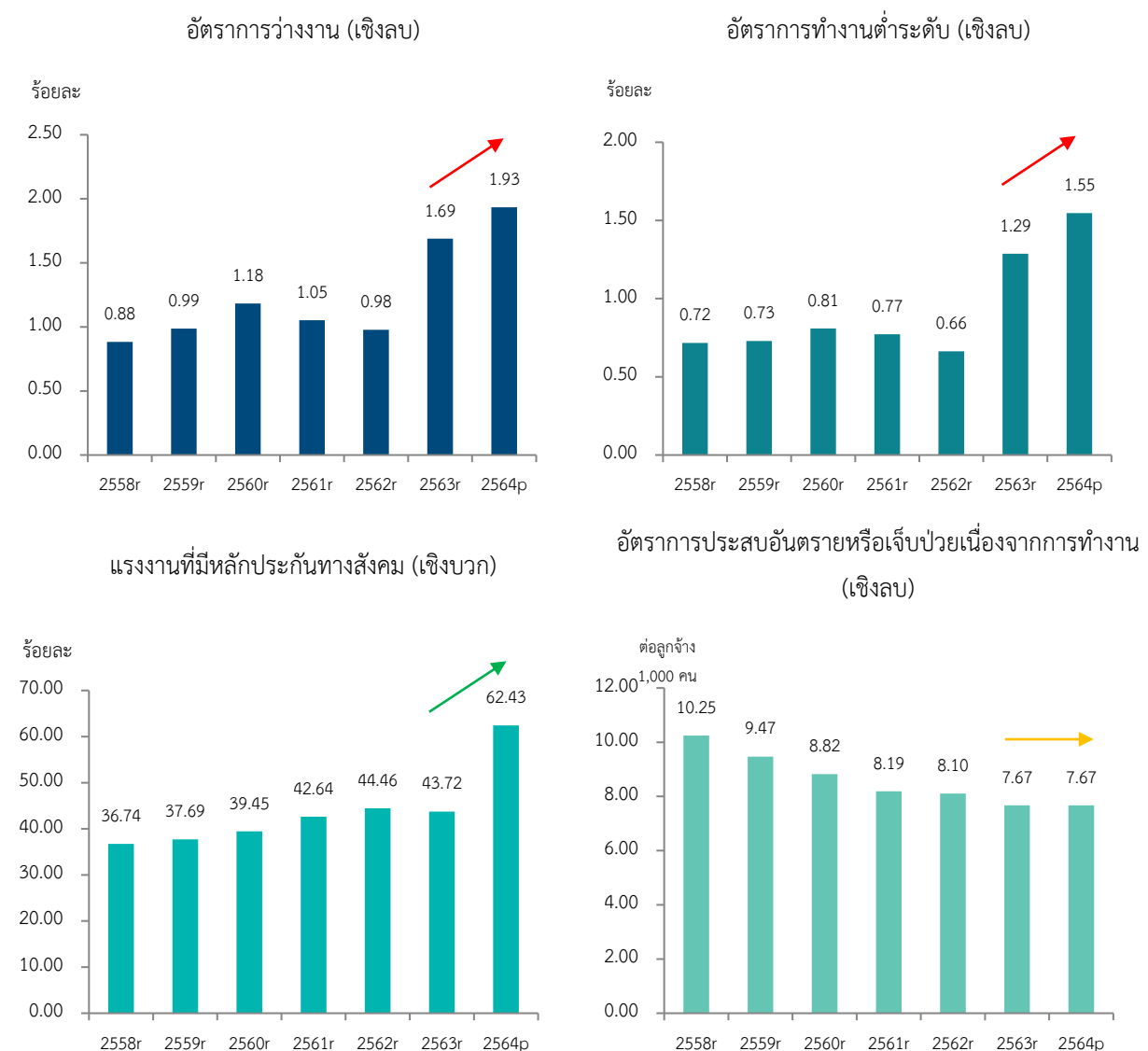

ที่มา: จำนวนผู้ประกันตน จำแนกรายจังหวัด สำนักงานประกันสังคม และ การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลสังคมและตัวชี้วัด สศช.

หมายเหตุ : ขนาดวงกลม เท่ากับ จำนวนประชากรที่ไม่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของแต่ละจังหวัด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแรงงานที่มีหลักประกันทางสังคมจะปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น แต่ระดับอัตรา
การว่างงานและอัตราการทำงานต่ำระดับกลับเพิ่มขึ้นเช่นกัน โดยอัตราการว่างงานในปี 2564 อยู่ที่ร้อยละ 1.93
เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 1.69 ในปีก่อนหน้านี้ และอัตราการทำงานต่ำระดับอยู่ที่ร้อยละ 1.55 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 1.29
ในปีที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากวิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบอย่างชัดเจนและ
สะสมตั้งแต่ในช่วงต้นปีที่มีการแพร่ระบาดของโควิด-19 ยังคงอยู่ในระดับสูง สำหรับตัวชี้วัดอัตราการประสบ
อันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงานต่อลูกจ้าง 1,000 คน ข้อมูลล่าสุดเป็นของปี 2563 อยู่ที่ร้อยละ 7.67
ทำให้การประมวลผลค่าคะแนนของดัชนีย่อความก้าวหน้าของคนในด้านชีวิตการงานของในส่วนนี้ของในปี 2564
ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

แผนภาพ 3.19 องค์ประกอบของดัชนีย่อด้านชีวิตการงาน ปี 2558 – 2564

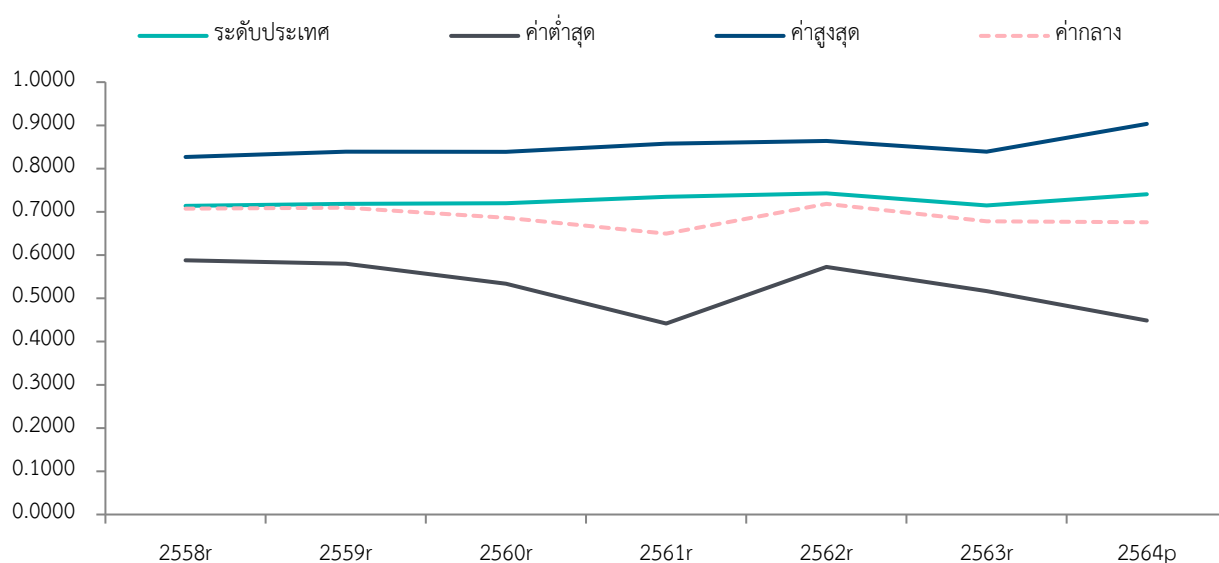
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

กล่าวได้ว่า ในช่วงที่ผ่านมาแนวโน้มการยกระดับของการพัฒนาคนทางด้านชีวิตการงานมีทิศทางที่ดีต่อเนื่องโดยเฉพาะผลจากปัจจัยทางด้านการมีระบบความคุ้มครองแรงงานที่เพิ่มสูงขึ้นและความปลอดภัยจากการทำงานที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม สถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 มีส่วนสำคัญในการส่งผลให้การพัฒนาคนด้านชีวิตการปรับตัวลดลงทั้งจากการว่างงานและการทำงานต่ำระดับที่เพิ่มสูงขึ้น

3.3.3 ความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานรายจังหวัด

แนวโน้มการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานค่อนข้างสะท้อนให้เห็นการกระจุกตัวของจังหวัดที่มีระดับความก้าวหน้าของคนสูงโดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดที่มีนิคมอุตสาหกรรมต่าง ๆ อาทิ ระยอง ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา และกรุงเทพมหานคร โดยการกระจุกตัวดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานระหว่างจังหวัดที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น สังเกตได้จากแผนภาพ 3.20 ช่องว่างความแตกต่างระหว่างจังหวัดที่มีค่าดัชนีน้อยสูงสุดและต่ำสุดค่อย ๆ ปรับตัวเพิ่มขึ้นตลอดช่วงปี 2558 – 2564 นอกจากนี้ หากพิจารณาข้อมูลในปี 2564 พบว่า จังหวัดส่วนใหญ่ (ร้อยละ 53.2) มีค่าดัชนีย่อยด้านชีวิตการงานของแต่ละจังหวัดต่ำกว่าค่าดัชนีย่อยเฉลี่ยของประเทศ แต่ค่าดัชนีย่อยเฉลี่ยระดับประเทศกลับสูงกว่าค่ากลาง ในแง่หนึ่งสะท้อนว่าจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานสูงจะมีค่าดัชนีสูงกว่าจังหวัดในกลุ่มที่มีค่าดัชนีต่ำกว่าค่อนข้างมาก ซึ่งเป็นการสะท้อนภาพความเหลื่อมล้ำระหว่างจังหวัดของการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานที่ชัดเจน

แผนภาพ 3.20 ค่าสถิติของดัชนีย่อยด้านชีวิตการงาน ปี 2558 – 2564

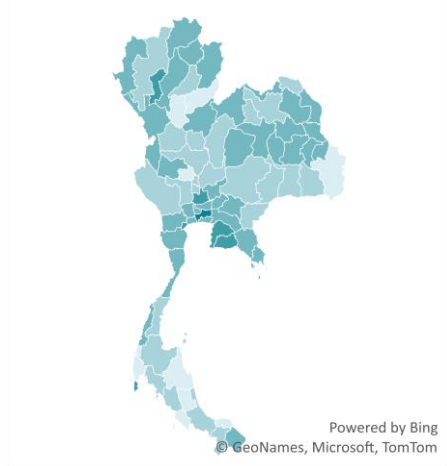

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

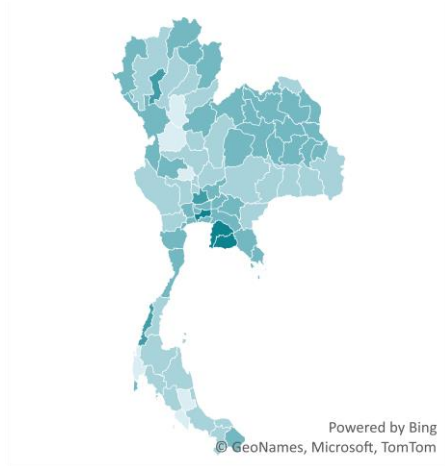
หากพิจารณาความแตกต่างของความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานรายจังหวัดโดยจำแนกออกเป็นภูมิภาคต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่ความเหลื่อมล้ำระหว่างจังหวัดในแต่ละภูมิภาคปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นจากอดีตอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในภาคใต้และภาคตะวันออกที่ความเหลื่อมล้ำปรับตัวเพิ่มขึ้นสูง และจัดอยู่ใน 3 ภูมิภาคแรกที่มีระดับความเหลื่อมล้ำสูง ในปี 2564 อย่างไรก็ตาม จากแผนภาพ 3.21 แนวโน้มในภาพรวมตลอดช่วงปี 2558 – 2564 จังหวัดต่าง ๆ มีระดับการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานที่สูงขึ้นจากอดีต (สีเข้มขึ้น) แม้ว่าความแตกต่างระหว่างจังหวัดยังอยู่ในระดับค่อนข้างสูงก็ตาม ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มุ่งเน้นพื้นที่เป้าหมายเป็นสำคัญ ทำให้อัตราเร่งของการพัฒนาความเจริญในแต่ละพื้นที่/จังหวัดแตกต่างกันออกไป ประกอบกับจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาสูงหรือมีศักยภาพสูงยังคงได้รับทรัพยากรในการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาที่สูงเช่นกัน ทำให้ความแตกต่างของระดับการพัฒนาดังกล่าวยังคงกว้างขวางระหว่างจังหวัดต่าง ๆ ตัวอย่างพื้นที่เป้าหมายการพัฒนา เช่น เขตเศรษฐกิจพิเศษ ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ เป็นต้น ซึ่งได้รับการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคสำคัญเพื่อรองรับเขตนิคมอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างงานและโอกาสในการทำงานภายในพื้นที่และบริเวณโดยรอบ และนำไปสู่การพัฒนาคนในด้านชีวิตการงานที่สูง

แผนภาพ 3.21 ดัชนีย่อยด้านชีวิตการงาน ปี 2558 - 2564

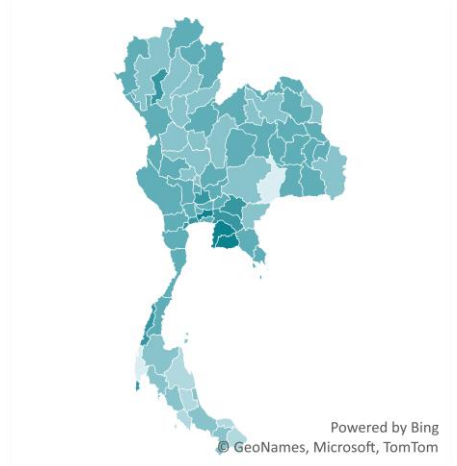
ปี 2558

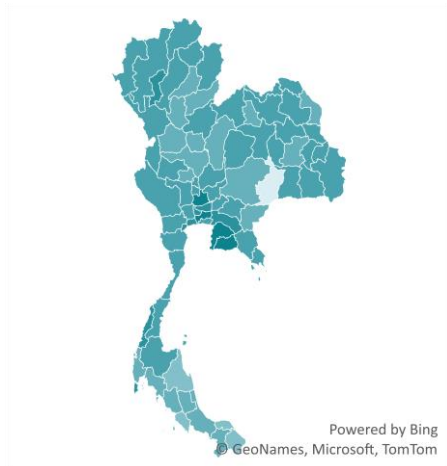
ปี 2559

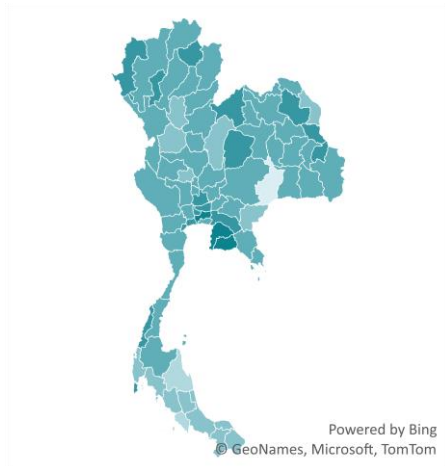
ปี 2560

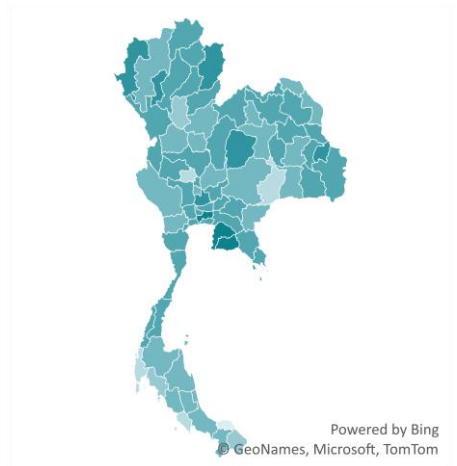
ปี 2561

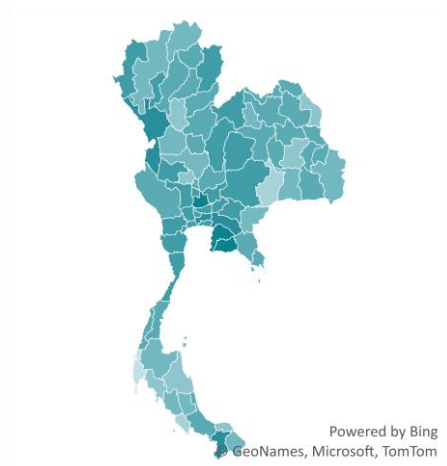
ปี 2562

ปี 2563

ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

5 จังหวัดแรกที่มีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานมากที่สุด ได้แก่ ระยอง ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา ยะลา และฉะเชิงเทรา ตามลำดับ โดยจากการประเมินความก้าวหน้าด้านชีวิตการงาน ทุกจังหวัดทั่วประเทศ พบว่า ระยอง มีความก้าวหน้าด้านชีวิตการงานมากที่สุด ค่าดัชนีอยู่ที่ 0.9034 เพราะแรงงานที่มีหลักประกันทางสังคมมีค่าสูงถึงร้อยละ 119.78 และอัตราการทำงานต่ำระดับอยู่ที่ร้อยละ 0.02 รองลงมา คือ ชลบุรี มีค่าดัชนีย่อยด้านชีวิตการงานอยู่ที่ 0.9025 โดยมีแรงงานที่มีหลักประกันทางสังคมร้อยละ 127.85 และอัตราการทำงานต่ำระดับอยู่ที่ร้อยละ 0.34 ส่วนพระนครศรีอยุธยา ยะลา และฉะเชิงเทรา มีค่าดัชนีย่อยด้านชีวิตการงานอยู่ที่ 0.8866 0.8538 และ 0.8534 ตามลำดับ โดยจังหวัดยะลาและฉะเชิงเทราเป็นเพียงสอง จังหวัดที่ในปี 2564 มีอันดับดีขึ้นมาอยู่ใน 5 อันดับแรก เนื่องจากการเพิ่มขึ้นสูงของตัวชี้วัดทางด้านแรงงานที่มีหลักประกันทางสังคม อย่างไรก็ตาม หากพิจารณากลุ่มจังหวัดที่มีอันดับต่ำสุด พบว่า ภูเก็ต พังงา บุรีรัมย์ สตูล และกระบี่ มีระดับการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานต่ำสุด ตามลำดับ โดยจากข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงาน จะเห็นได้ว่า ภูเก็ต มีความก้าวหน้าด้านชีวิตการงานน้อยที่สุด ค่าดัชนีอยู่ที่ 0.4487 อยู่ในลำดับสุดท้ายของทั้งประเทศ เนื่องจากมีอัตราการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน อัตราการทำงานต่ำระดับ และอัตราการว่างงาน อยู่ในลำดับที่ไม่ดีนัก คือ อันดับที่ 68 อันดับที่ 73 และอันดับที่ 77 ตามลำดับ รองลงมา คือ พังงา มีอัตราการทำงานต่ำระดับร้อยละ 10.34 อยู่ในลำดับ 76 ของประเทศ อัตราการว่างงานร้อยละ 4.15 สูงเป็นลำดับที่ 75 ของประเทศ สำหรับบุรีรัมย์ มีอัตราการทำงานต่ำระดับสูงถึงร้อยละ 10.04 อยู่ในลำดับที่ 75 ของประเทศ ถัดมาคือ สตูลและกระบี่ มีอัตราการว่างงาน สูงเป็นลำดับที่ 70 และลำดับที่ 73 ของประเทศตามลำดับ

ตารางที่ 3.3 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านชีวิตการงานสูงสุดและต่ำสุด

5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านชีวิตการงานสูงสุด

ปีที่	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
2558	กรุงเทพมหานคร 0.8269	ระยอง 0.8192	พระนครศรีอยุธยา 0.8191	ชลบุรี 0.8057	ลำพูน 0.7634
2559	กรุงเทพมหานคร 0.8392	ชลบุรี 0.8264	ระยอง 0.8255	พระนครศรีอยุธยา 0.8175	ลำพูน 0.7700
2560	กรุงเทพมหานคร 0.8390	ระยอง 0.8310	ชลบุรี 0.8263	พระนครศรีอยุธยา 0.8056	ภูเก็ต 0.7803
2561	ระยอง 0.8576	กรุงเทพมหานคร 0.8558	ชลบุรี 0.8478	พระนครศรีอยุธยา 0.8347	สมุทรสาคร 0.8165
2562	กรุงเทพมหานคร 0.8641	ชลบุรี 0.8549	ระยอง 0.8492	พระนครศรีอยุธยา 0.8157	ภูเก็ต 0.8039
2563	ระยอง 0.8392	กรุงเทพมหานคร 0.8305	ชลบุรี 0.8274	พระนครศรีอยุธยา 0.8059	ลำพูน 0.7850
2564	ระยอง 0.9034	ชลบุรี 0.9025	พระนครศรีอยุธยา 0.8866	ยะลา 0.8538	ฉะเชิงเทรา 0.8534

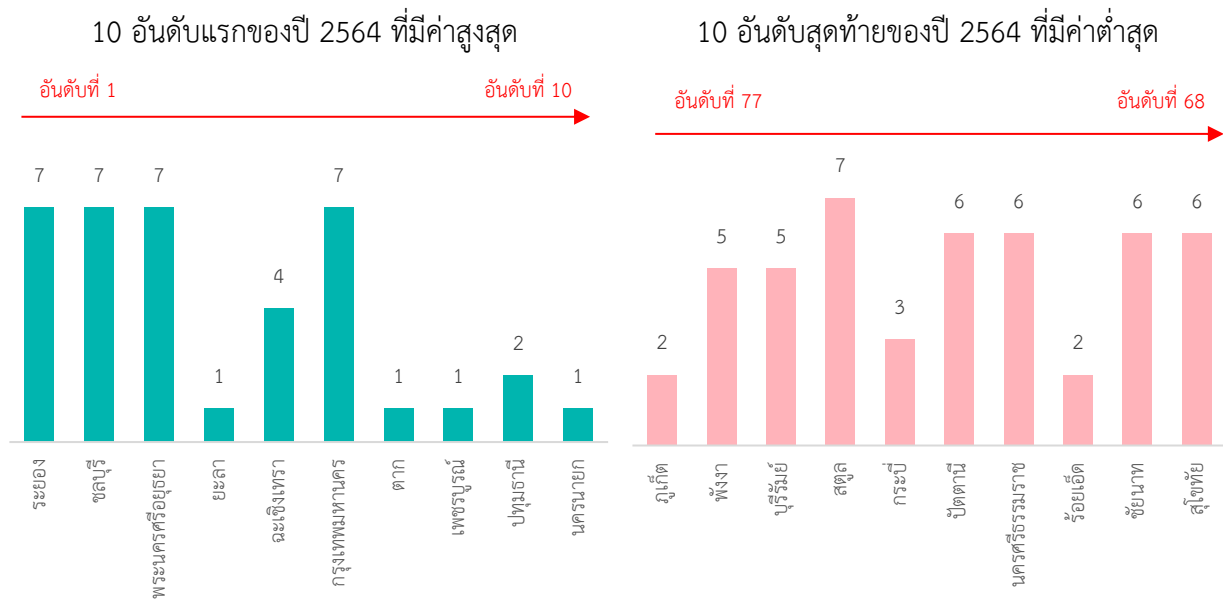
5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านชีวิตการงานต่ำสุด

ปีที่	ลำดับที่ 77	ลำดับที่ 76	ลำดับที่ 75	ลำดับที่ 74	ลำดับที่ 73
2558	ชัยนาท 0.5880	สุโขทัย 0.6079	พังงา 0.6095	สตูล 0.6130	พัทลุง 0.6133
2559	พังงา 0.5801	สุโขทัย 0.5877	สตูล 0.5905	ชัยนาท 0.6037	พัทลุง 0.6290
2560	บุรีรัมย์ 0.5338	พังงา 0.5704	สตูล 0.5813	นครศรีธรรมราช 0.5953	พัทลุง 0.6043
2561	บุรีรัมย์ 0.4417	สตูล 0.5952	นราธิวาส 0.6018	ปัตตานี 0.6107	นครศรีธรรมราช 0.6276
2562	บุรีรัมย์ 0.5728	นครศรีธรรมราช 0.6249	สตูล 0.6355	ปัตตานี 0.6404	นราธิวาส 0.6580
2563	ปัตตานี 0.5169	บุรีรัมย์ 0.5256	ภูเก็ต 0.5351	พังงา 0.5558	ชัยนาท 0.5579
2564	ภูเก็ต 0.4487	พังงา 0.4909	บุรีรัมย์ 0.5277	สตูล 0.5499	กระบี่ 0.6081

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

การรักษาระดับการพัฒนาเป็นประเด็นสำคัญหนึ่งของการกระบวนการพัฒนาคนในทุกมิติ โดยหากพิจารณาจากข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคนในจังหวัดต่าง ๆ ในช่วงปี 2558 – 2564 พบว่า จังหวัดที่มีความถี่ในการติดอยู่ใน 10 อันดับแรกสูงมีเพียงไม่กี่จังหวัดเท่านั้น โดยในกลุ่มที่มีค่าสูงสุดมีเพียงจังหวัดระยอง ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา และกรุงเทพมหานครเท่านั้นที่อยู่ใน 10 อันดับแรกอย่างต่อเนื่อง ในทางกลับกันกลุ่มที่มีค่าต่ำสุดกลับสะท้อนภาพการคงสถานะของการอยู่ในกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานต่ำอย่างเรื้อรัง กล่าวคือ 7 ใน 10 ของจังหวัดที่มีอันดับต่ำสุด (ณ ปี 2564) เป็นจังหวัดที่เคยอยู่ใน 10 อันดับสุดท้าย ตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นมา โดยมีความถี่ในการอยู่ใน 10 อันดับสุดท้าย ประมาณ 5 – 7 ครั้ง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความรุนแรงของปัญหาการเป็นพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานต่ำอย่างเรื้อรัง และอาจมีส่วนสำคัญในการหนุนเสริมและส่งผลให้ระดับความก้าวหน้าของคนในมิติอื่น ๆ เกิดการพัฒนาไปอย่างช้า ๆ

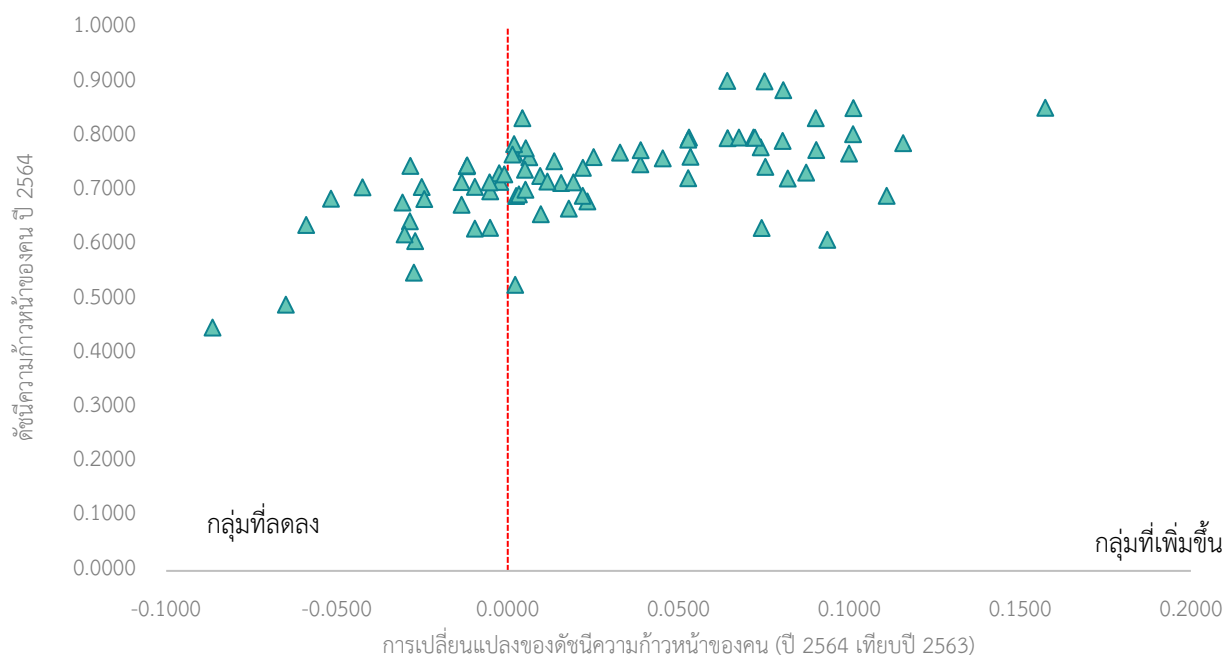
แผนภาพ 3.22 ความถี่ในการติดอันดับในช่วงปี 2558 – 2564 (ในรอบ 7 ปี)

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

จังหวัดส่วนใหญ่มีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานเพิ่มขึ้น หากพิจารณาอัตราการขยายตัวของความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานรายจังหวัด พบว่า ในปี 2564 มีจังหวัดที่มีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานเพิ่มขึ้น จำนวน 52 จังหวัด โดยจังหวัดที่มีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานขยายตัวเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ ยะลา นราธิวาส ปัตตานี นครราชสีมา และอ่างทอง โดยขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 22.60 ร้อยละ 19.10 ร้อยละ 18.09 ร้อยละ 17.20 และร้อยละ 14.92 ตามลำดับ โดยเฉพาะจังหวัดยะลามีแรงงานที่มีหลักประกันทางสังคมเพิ่มจากร้อยละ 24.54 ในปี 2563 เป็น 106.80 ในปี 2564 มีอัตราการจ้างงานต่ำระดับลดลงจาก 1.57 มาอยู่ที่ 1.52 ในปี 2564 เช่นเดียวกับนราธิวาส ปัตตานี นครราชสีมา และอ่างทอง ที่มีแรงงานที่มีประกันสังคมเพิ่มขึ้น สำหรับจังหวัดที่มีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานลดลง มีจำนวน 25 จังหวัด โดย 5 จังหวัดอันดับสุดท้ายที่มีการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานลดลงมากที่สุดคือ ภูเก็ต พังงา นครพนม อุบลราชธานี และอุดรธานี โดยลดลงร้อยละ 16.15 ร้อยละ 11.69 ร้อยละ 8.47 ร้อยละ 7.01 และร้อยละ 5.67 ตามลำดับ เป็นผลจากการเพิ่มขึ้นของอัตราการว่างงาน

แผนภาพ 3.23 การเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนในด้านชีวิตการทำงาน ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.4 ความก้าวหน้าของคนในด้านเศรษฐกิจ

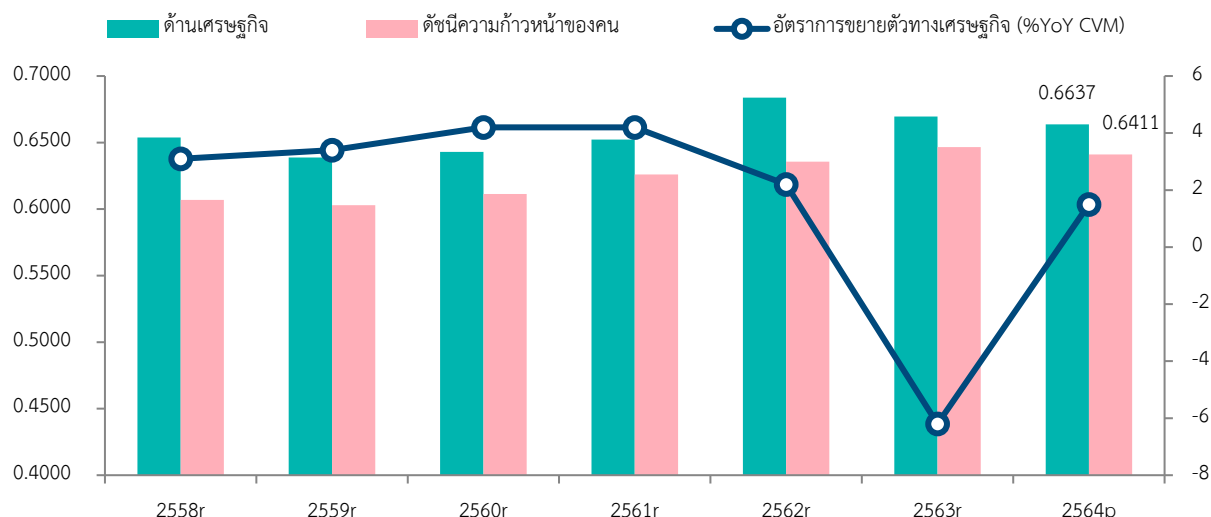
การพัฒนาทางเศรษฐกิจมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนที่สะท้อนผ่านรายได้/รายจ่ายของครัวเรือน ภาระหนี้สินด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถบ่งชี้ถึงระดับความยากจน การกระจายรายได้ ตลอดจนความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในสังคม ในช่วงที่ผ่านมาประเทศไทยต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในหลายประเด็น โดยเฉพาะการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดการเจ็บป่วยและเสียชีวิตของประชากร แต่ยังส่งผลทางเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตของคนในสังคมด้วย การกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจจึงต้องให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ที่จะส่งผลกระทบไปถึงการพัฒนาคนในท้ายที่สุด ทั้งนี้ ดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ เป็นตัวชี้วัดสำคัญในการสะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าของการพัฒนาคนในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงและประเด็นท้าทายที่ต้องให้ความสำคัญหรือพัฒนาเพิ่มเติมในแต่ละพื้นที่ โดยตัวชี้วัดที่เป็นองค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจมี 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว 2) สัดส่วนประชากรยากจน 3) ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้เพื่อการอุปโภคบริโภค และ 4) ดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายจ่าย นอกจากนี้ ตัวชี้วัดดังกล่าวจะสามารถสะท้อนถึงผลสัมฤทธิ์ของการวางนโยบายการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน โดยผลการประเมินความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจในภาพรวมทุกจังหวัดทั่วประเทศ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

3.4.1 สถานการณ์ภาพรวมในปัจจุบันและแนวโน้มที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564)

ในปี 2564 ความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจปรับตัวลดลงเล็กน้อยจากปีที่ผ่านมา ดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจ มีค่าอยู่ที่ 0.6637 ลดลงเล็กน้อยจาก 0.6696 ในปี 2563 เป็นผลจากความเหลื่อมล้ำกับหนี้สินครัวเรือนยังคงขยายตัว โดยภาวะเศรษฐกิจของไทยในปี 2564 เริ่มฟื้นตัวกลับมาขยายตัวอีกครั้งภายหลังจากการเผชิญกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจไทยปรับตัวลดลงสูงจากปีก่อน เป็นการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะในสาขาเกษตรกรรมและสาขาการผลิตอุตสาหกรรมที่กลับมาขยายตัวร้อยละ 1.0 และร้อยละ 4.9 จากการลดลงร้อยละ 3.5 และร้อยละ 5.6 ในปีก่อนหน้า ตามลำดับ ซึ่งในการกลับมาขยายตัวในช่วงแรกอาจทำได้อย่างจำกัดและไม่สามารถครอบคลุมประชากรทุกกลุ่มฐานะทางเศรษฐกิจได้ โดยกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีอาจมีต้นทุนและความสามารถในการฟื้นตัวและปรับตัวได้ดีกว่ากลุ่มฐานะทางเศรษฐกิจอื่น ในขณะที่กลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีอาจปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และผลกระทบที่เปลี่ยนแปลงไปได้ช้ากว่า ทำให้แนวโน้มของความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นมีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น รวมถึงการเพิ่มสูงขึ้นของหนี้สินครัวเรือน เนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ยังไม่สามารถฟื้นตัวได้อย่างเต็มที่ ทำให้ครัวเรือนจำเป็นต้องอาศัยการก่อหนี้เพื่อชดเชยกับรายได้ที่หายไปในช่วงสถานการณ์โควิด-19 โดย ณ ไตรมาสสี่ ปี 2564 ภาพรวมหนี้สินครัวเรือนในระบบขยายตัวร้อยละ 3.9 ชะลอลงจากร้อยละ 4.2 ในไตรมาสก่อน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 90.1 ต่อ GDP ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการขยายตัวสูงขึ้นของสินเชื่อเพื่อยานยนต์และสินเชื่อบัตรเครดิต อย่างไรก็ตาม ประเด็นทางด้านความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนยังคงมีความสำคัญเพราะรายได้ของแรงงานยังคงไม่ฟื้นตัวอย่างชัดเจนและความเปราะบางทางการเงินของครัวเรือนจากการเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจที่หดตัวมานานและค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้น

แนวโน้มการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่ลดลงตั้งแต่ปี 2563 จากผลกระทบของสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ หยุดชะงักจากผลของการดำเนินมาตรการควบคุมการระบาดของภาครัฐ เช่น การยกเลิกการเดินทางระหว่างประเทศ การจำกัดการเดินทางระหว่างพื้นที่ การปิดสถานที่บางประเภท เป็นต้น ทำให้อัตราการขยายตัวเฉลี่ยตั้งแต่ปี 2558 - 2564 ของดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนัก ประมาณร้อยละ 0.28 ต่อปี ในขณะที่ อัตราการขยายตัวของดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวม เฉลี่ยร้อยละ 0.9 ต่อปี นอกจากนี้ ในช่วงปี 2563 ความก้าวหน้าของคนในด้านเศรษฐกิจมีการปรับตัวลดลงอย่างชัดเจน โดยลดลงร้อยละ 2.1 สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจไทยที่มีการหดตัวร้อยละ 6.2 ประกอบกับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้นโดยเฉพาะค่าใช้จ่ายด้านเวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล และหนี้สินของครัวเรือนเพื่อการอุปโภคบริโภคทั้งในระบบและนอกระบบ

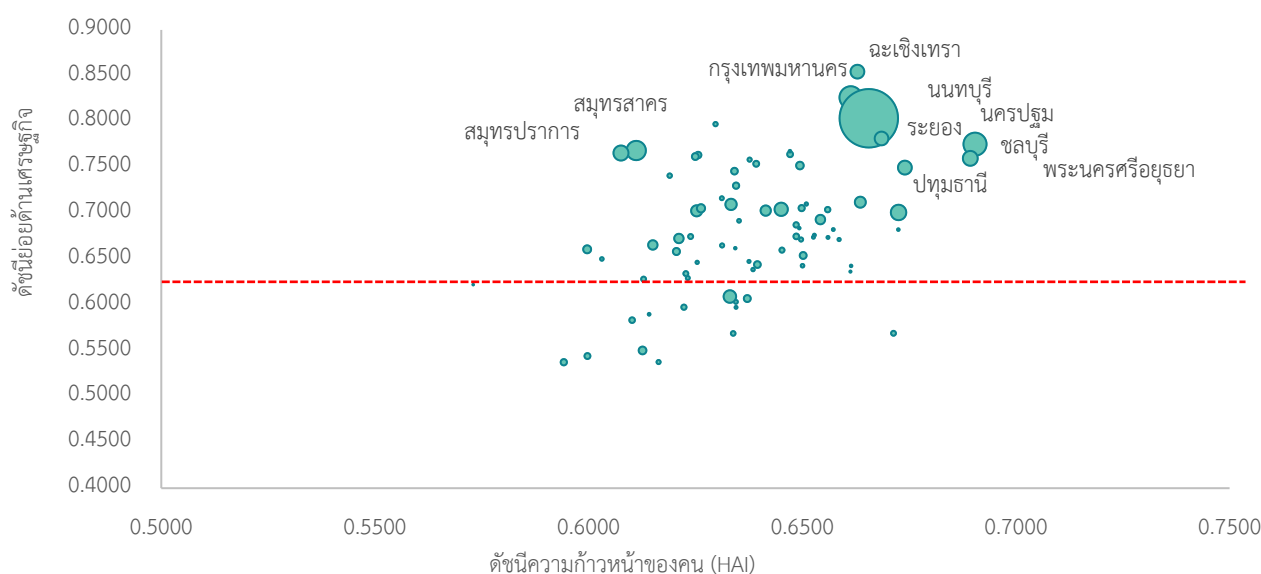
แผนภาพ 3.24 ความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจ ปี 2558 - 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมและดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจตามแผนภาพ 3.25 ชี้ให้เห็นว่า **ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาคนในภาพรวมกับการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจเป็นไปในทิศทางเดียวกัน** กล่าวคือ ในพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาคนในภาพรวมสูง (ดัชนีความก้าวหน้าของคนมีค่ามาก) จะมีความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจสูงเช่นกัน โดยรูปแบบดังกล่าวสอดคล้องกับค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจกับดัชนีรวมของการพัฒนาคนในปี 2564 ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.4196 นอกจากนี้ หากพิจารณาจากข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด จะเห็นได้ว่า จังหวัดที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่ (ขนาดวงกลมใหญ่) มีแนวโน้มของการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาคนในภาพรวมสูงเช่นกัน ในแง่หนึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยทางด้านขนาดเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่มีอิทธิพลสำคัญในการช่วยสนับสนุนการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ ในฐานะพื้นที่ที่มีศักยภาพและโอกาสทางด้านเศรษฐกิจที่จะมีส่วนช่วยพัฒนาคนทางด้านดังกล่าวได้

แผนภาพ 3.25 ดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมกับดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

หมายเหตุ : ขนาดวงกลม เท่ากับ มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Products: GPP) หรือขนาดเศรษฐกิจของจังหวัด (ปี 2563)

3.4.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจ

การปรับตัวลดลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจเป็นผลมาจากครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภคเพิ่มสูงขึ้น โดยดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจ ในปี 2564 ลดลงร้อยละ 0.88 เทียบกับการลดลงร้อยละ 2.08 ในปี 2563 แสดงให้เห็นทิศทางการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจที่ยังคงปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่การเผชิญกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ที่เริ่มเมื่อช่วงต้นปี 2563 ที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภาวะเศรษฐกิจไทยภาพรวมในปี 2564 จะค่อย ๆ เริ่มฟื้นตัวจากวิกฤตการแพร่ระบาดแล้ว โดยเป็นการกลับมาขยายตัวเล็กน้อยจากการหดตัวในปีก่อนหน้า แต่ผลลัพธ์จากการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจดังกล่าว ยังคงไม่สามารถส่งผ่านไปยังประชากรในกลุ่มฐานะทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนมากนัก สะท้อนได้จาก (1) การปรับตัวเพิ่มขึ้นของร้อยละครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อครัวเรือนทั้งหมดจากร้อยละ 34.11 ในปี 2563 มาอยู่ที่ร้อยละ 36.28 ในปี 2564 โดยเฉพาะในกลุ่มครัวเรือนยากจนที่มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 18.9 ในปี 2564 เทียบกับปี 2562 หรือประมาณ 598,443 ครัวเรือน มากกว่าในกลุ่มครัวเรือนที่ไม่ยากจนที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 13.7²⁰ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ครัวเรือนขาดสภาพคล่องในการใช้จ่ายของครัวเรือนจึงจำเป็นต้องก่อหนี้เพื่อให้สามารถรักษาระดับการบริโภคให้ใกล้เคียงเดิม นอกจากนี้ ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนยังอาจเป็นประเด็นสำคัญหรือข้อจำกัดที่ควรเฝ้าระวัง เนื่องจากรายได้แรงงานที่ยังอาจไม่สามารถฟื้นตัวเข้าสู่ภาวะปกติได้อย่างชัดเจน รวมทั้งรายได้พึงจับจ่ายใช้สอย (Disposable income) ที่ปรับตัวลดลงจากร้อยละ 26.9 ในปี 2563 ในขณะที่มูลค่าหนี้สินครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น และ (2) การเพิ่มขึ้นของความไม่เสมอภาคทางด้านรายจ่าย โดยดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายจ่ายปรับตัวเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 34.95 ในปี 2563 มาอยู่ที่ร้อยละ 34.99 ในปี 2564 สืบเนื่องจากความสามารถในการฟื้นตัวของประชากรในกลุ่มฐานะทางเศรษฐกิจต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน ทำให้การปรับตัวเข้าสู่ภาวะปกติ (ก่อนเกิดวิกฤติ) ของประชากรกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีในช่วงการฟื้นตัวของภาวะเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นไปได้ช้ากว่าประชากรกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งความแตกต่างระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจของทั้งสองกลุ่มจะถ่างกว้างมากขึ้น และนำไปสู่การเพิ่มสูงขึ้นของความเหลื่อมล้ำ

²⁰ การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ มีการเก็บข้อมูลในส่วนของรายได้และสินทรัพย์ทุก 2 ปี

แผนภาพ 3.26 องค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ ปี 2558 – 2564

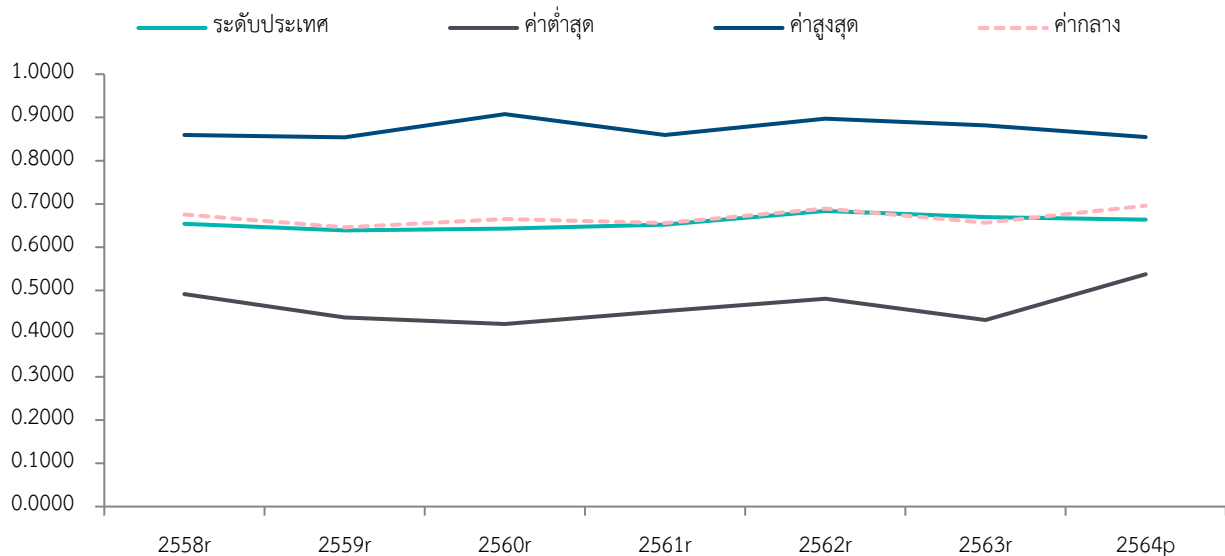
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจจะปรับตัวลดลง แต่ตัวชี้วัดบางส่วนยังคงมีแนวโน้มในทิศทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะ**สัดส่วนประชากรยากจน** ปรับลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 6.83 ในปี 2563 มาอยู่ที่ร้อยละ 6.32 ในปี 2564 ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการดำเนินนโยบายของภาครัฐในช่วงปี 2564 ที่มุ่งเน้นไปยังกลุ่มเป้าหมายที่มีรายได้น้อยหรือกลุ่มคนจนเพื่อช่วยเหลือและบรรเทาผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 อย่างต่อเนื่อง อาทิ โครงการเพิ่มกำลังซื้อผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และโครงการเราชนะ รวมถึงการช่วยเหลือของบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้คนยากจนมีรายได้เพิ่มขึ้นและภาพรวมทั้งประเทศมีจำนวนคนจนลดลงจาก 4.8 ล้านคน มาอยู่ที่ 4.4 ล้านคน ในปี 2564 สำหรับตัวชี้วัด **ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว** ข้อมูลล่าสุดที่ใช้ในการประมวลผลรายจังหวัดอยู่ที่ 224,962 บาทต่อคนต่อปี (ณ ปี 2563) ทำให้ค่าดัชนีย่อยด้านดังกล่าวไม่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาแนวโน้มจากข้อมูลในระดับประเทศปี 2564 พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว มีแนวโน้มปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นประมาณร้อยละ 3.2 (232,176 บาทต่อคนต่อปี) เทียบกับการลดลงร้อยละ 7.7 ในปี 2563 แต่มูลค่าของผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวดังกล่าว ยังคงไม่เท่ากับช่วงก่อนเกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 (ปี 2562) ซึ่งสะท้อนว่า การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจอาจยังไม่เข้าสู่ภาวะปกติ

3.4.3 ความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจรายจังหวัด

สถานการณ์การพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจในระดับจังหวัดสะท้อนให้เห็นการกระจายตัวในทิศทางที่ดีขึ้น โดยจากแผนภาพ 3.27 แสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างระหว่างค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจของจังหวัดสูงสุดและต่ำสุดตั้งแต่ปี 2558 - 2564 มีแนวโน้มลดลงอย่างช้า ๆ หรือจังหวัดต่าง ๆ มีระดับการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจที่ใกล้เคียงกันมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ จังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศมีจำนวนลดลงอย่างชัดเจนตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นมา โดยในปี 2564 มีจำนวนจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจต่ำกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ ประมาณ 30 จังหวัด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 39.0 ของจังหวัดทั้งหมด อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในภาพรวมแนวโน้มความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจจะมีทิศทางที่ดีขึ้น แต่ในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาต่ำ เช่น บุรีรัมย์ ปัตตานี สุรินทร์ (ค่าดัชนีต่ำสุด 3 อันดับสุดท้าย ปี 2564) เป็นต้น ยังคงมีความแตกต่างกับจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจสูงที่สุดหรือค่าเฉลี่ยระดับประเทศค่อนข้างสูง สะท้อนว่า กลุ่มจังหวัดดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ควรให้ความสำคัญในเชิงนโยบายการพัฒนาพื้นที่และเร่งกระจายทรัพยากรไปสู่พื้นที่ดังกล่าวเพื่อยกระดับการพัฒนาและลดช่องว่างการพัฒนาที่เกิดขึ้น

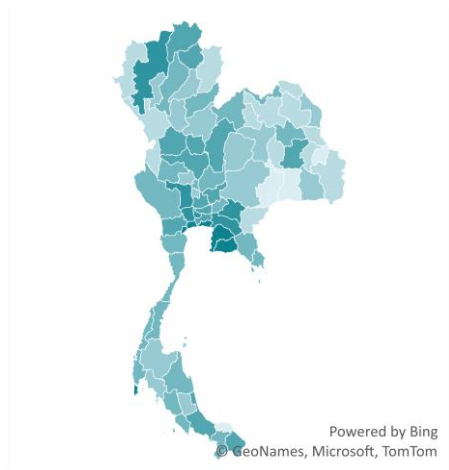
แผนภาพ 3.27 ค่าสถิติของดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ ปี 2558 - 2564

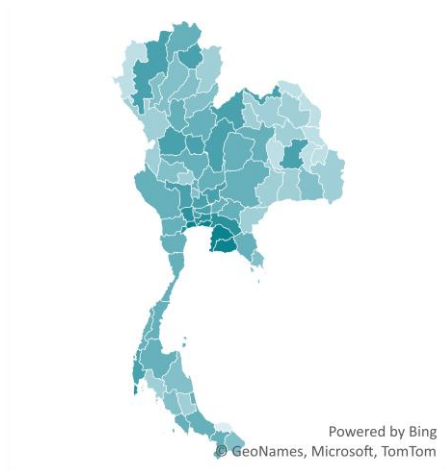
นอกจากนี้ ในปี 2558 จังหวัดที่มีความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจในระดับสูงส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นหลัก โดยมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปี 2562 ที่ระดับความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจเริ่มลดลงเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ขณะที่ ในปี 2564 ความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจรายจังหวัดเริ่มปรับตัวดีขึ้น สะท้อนให้เห็นได้จากในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาสูง (แผนภาพ 3.28) ที่ส่วนใหญ่อยู่ในแถบภาคกลางและภาคตะวันออก (สึเขียวเข้ม) ไม่ว่าจะเป็นฉะเชิงเทรา ระยอง กรุงเทพมหานคร รวมทั้งในภาคเหนือ อาทิ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และพะเยา ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีจังหวัดร้อยเอ็ด ยโสธร มุกดาหาร และภาคใต้เป็นจังหวัดสงขลา และยะลา

แผนภาพ 3.28 ดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ ปี 2558 – 2564

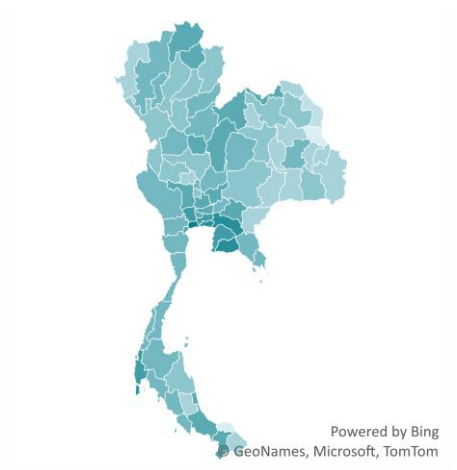
ปี 2558

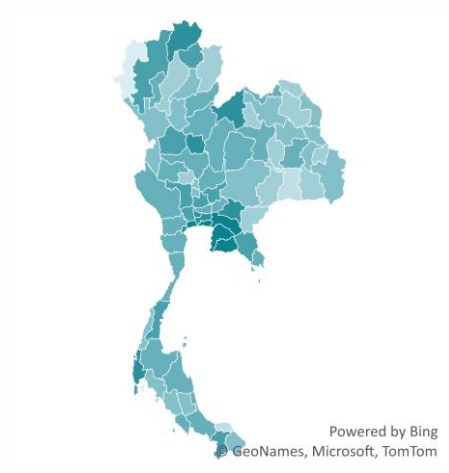
ปี 2559

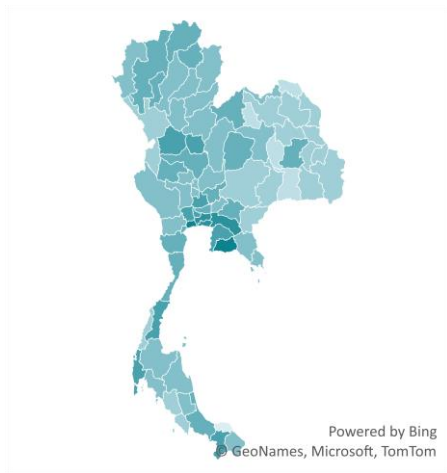
ปี 2560

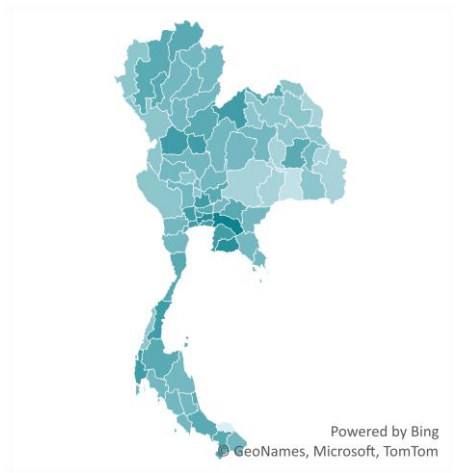
ปี 2561

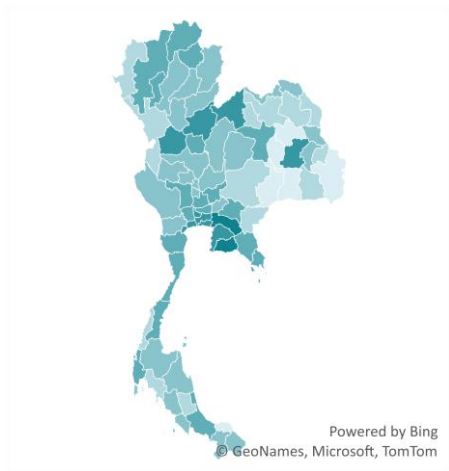
ปี 2562

ปี 2563

ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ในปี 2564 จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจมากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ ฉะเชิงเทรา ระยอง กรุงเทพมหานคร เลย และนนทบุรี ตามลำดับ โดยฉะเชิงเทรา มีความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจสูงที่สุดเป็นลำดับที่ 1 จาก 77 จังหวัด เช่นเดียวกับปีก่อนหน้า โดยมีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.8545 ซึ่งมีสัดส่วนประชากรยากจนลดลงเป็นลำดับที่ 4 ขณะที่ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวอยู่ที่ 403,574 ต่อคนต่อปี เป็นลำดับที่ 6 ของประเทศ ซึ่งเคยอยู่ในลำดับที่ 5 – 6 มาตั้งแต่ปี 2558 – 2563 (ข้อมูลล่าสุด ณ ปี 2563) ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภคจะอยู่ในลำดับที่ 2 ปรับตัวสูงขึ้นมาจากปีก่อนหน้า และดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายจ่ายอยู่ที่ลำดับที่ 12 รองลงมาคือ ระยอง มีระดับการพัฒนามนุษย์ในลำดับที่ 2 โดยมีผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวสูงสุด 831,734 บาทต่อคนต่อปี (ข้อมูลล่าสุด ณ ปี 2563) เป็นลำดับที่ 1 ตั้งแต่ปี 2561 – 2563 และมีสัดส่วนประชากรยากจนอยู่ที่ร้อยละ 0.12 เป็นลำดับที่ 3 สำหรับกรุงเทพมหานคร มีผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวสูงเป็นลำดับที่ 2 และสัดส่วนประชากรยากจนลดลงเป็นลำดับที่ 5 ขณะที่ เลยและนนทบุรี มีระดับการพัฒนามนุษย์ในลำดับที่ 4 – 5 เป็นครั้งแรกในช่วงระยะ 7 ปีที่ผ่านมา โดยนนทบุรีเป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนประชากรยากจนปรับตัวลดลงมากที่สุด จากปี 2563 อยู่ที่ร้อยละ 0.54 เป็นร้อยละ 0.00 ในปี 2564 จัดอยู่ในลำดับที่ 2 จากทั่วประเทศ

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มจังหวัดที่มีลำดับต่ำสุด พบว่า จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจน้อยที่สุด คือ บุรีรัมย์ ปัตตานี สุรินทร์ อุบลราชธานี และกาฬสินธุ์ ตามลำดับ โดยจากข้อมูลดัชนีย่อยความก้าวหน้าของชนด้านเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่า บุรีรัมย์ มีระดับการพัฒนามนุษย์ด้านเศรษฐกิจน้อยที่สุด จัดอยู่ในลำดับสุดท้ายของประเทศ เป็นผลมาจากตัวชี้วัดทั้ง 4 ตัวชี้วัดจัดอยู่ในลำดับไม่ดีนัก โดยเฉพาะตัวชี้วัดดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายจ่ายที่อยู่ในลำดับสุดท้ายของประเทศ และการเพิ่มขึ้นของร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค ที่อยู่ในลำดับที่ 71 ของประเทศ ขณะที่มีเพียงตัวชี้วัดสัดส่วนประชากรยากจนที่ลดลงจนปรับลำดับมาอยู่ที่ 52 รองลงมา คือ ปัตตานี และ สุรินทร์ ที่ในช่วงปี 2558 – 2564 อยู่ในกลุ่ม 5 ลำดับสุดท้ายอย่างต่อเนื่อง โดยปัจจัยสำคัญมาจากผลของสัดส่วนประชากรยากจนและครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค ในขณะที่ อุบลราชธานีและกาฬสินธุ์ เป็นจังหวัดที่เริ่มเข้ามาอยู่ในกลุ่มดังกล่าวเป็นครั้งแรกในรอบ 7 ปี

ตารางที่ 3.4 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจสูงสุดและต่ำสุด

5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านสูงสุด

ปีที่	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
2558	สมุทรปราการ 0.8595	ระยอง 0.8578	สมุทรสงคราม 0.8418	ชลบุรี 0.8331	ภูเก็ต 0.8309
2559	สมุทรสาคร 0.8540	สมุทรปราการ 0.8375	ระยอง 0.8277	ชลบุรี 0.8258	สมุทรสงคราม 0.8122
2560	สมุทรสาคร 0.9077	สมุทรปราการ 0.8409	ฉะเชิงเทรา 0.8328	ระยอง 0.8294	ภูเก็ต 0.8270
2561	ระยอง 0.8593	สมุทรสาคร 0.8514	สมุทรปราการ 0.8475	ฉะเชิงเทรา 0.8464	ชลบุรี 0.8440

ปีที่	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
2562	ระยอง 0.8972	สมุทรสาคร 0.8829	สมุทรปราการ 0.8763	ฉะเชิงเทรา 0.8643	กรุงเทพมหานคร 0.8384
2563	ฉะเชิงเทรา 0.8816	ระยอง 0.8510	กรุงเทพมหานคร 0.8254	สมุทรสาคร 0.8098	ชลบุรี 0.8097
2564	ฉะเชิงเทรา 0.8545	ระยอง 0.8263	กรุงเทพมหานคร 0.8036	เลย 0.7972	นนทบุรี 0.7816

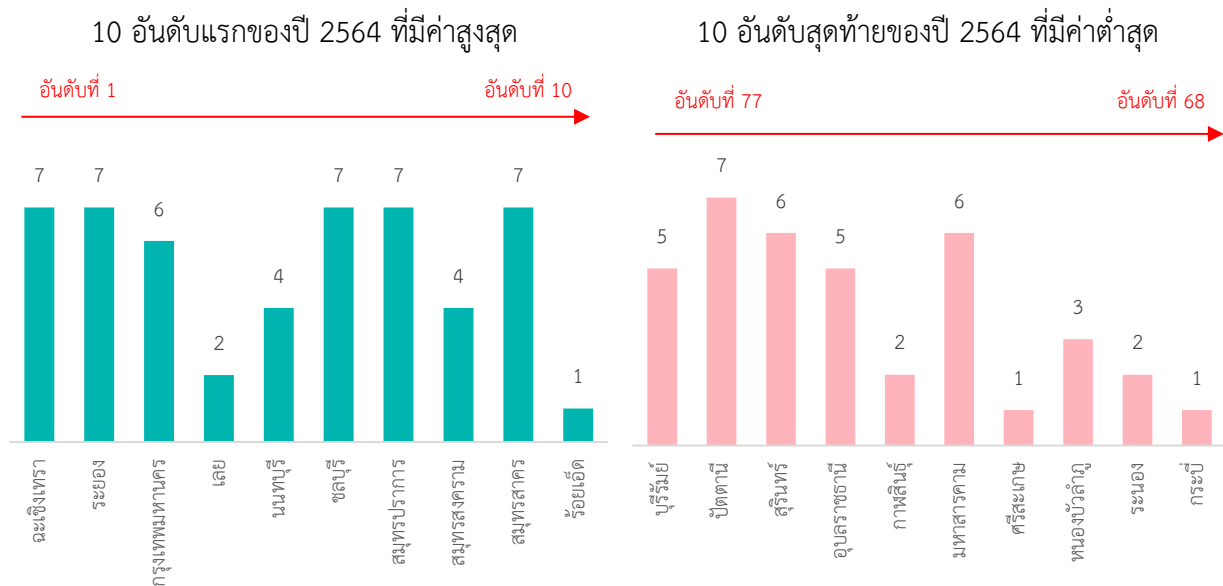
5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย้อยต่ำสุด

ปีที่	ลำดับที่ 77	ลำดับที่ 76	ลำดับที่ 75	ลำดับที่ 74	ลำดับที่ 73
2558	บุรีรัมย์ 0.4914	สุรินทร์ 0.4997	ปัตตานี 0.5053	อำนาจเจริญ 0.5147	สกลนคร 0.5288
2559	ปัตตานี 0.4375	อำนาจเจริญ 0.4708	บึงกาฬ 0.4861	มุกดาหาร 0.4875	แม่ฮ่องสอน 0.4980
2560	มุกดาหาร 0.4223	ปัตตานี 0.4576	นครพนม 0.5145	อำนาจเจริญ 0.5210	สุรินทร์ 0.5227
2561	แม่ฮ่องสอน 0.4524	ปัตตานี 0.4647	สุรินทร์ 0.5110	หนองบัวลำภู 0.5217	อำนาจเจริญ 0.5248
2562	ปัตตานี 0.4807	สุรินทร์ 0.5575	บึงกาฬ 0.5753	มหาสารคาม 0.5774	หนองบัวลำภู 0.5775
2563	ปัตตานี 0.4314	สุรินทร์ 0.5008	บุรีรัมย์ 0.5287	อำนาจเจริญ 0.5609	นครพนม 0.5622
2564	บุรีรัมย์ 0.5374	ปัตตานี 0.5376	สุรินทร์ 0.5442	อุบลราชธานี 0.5503	กาฬสินธุ์ 0.5689

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากความถี่ในการติดอยู่ใน 10 ลำดับแรก (ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด) ของจังหวัดต่าง ๆ ในช่วงปี 2558 – 2564 พบว่า มีการคงสถานะหรือระดับความก้าวหน้าของคน ที่ค่อนข้างชัดเจนในจังหวัดส่วนใหญ่ในกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาสูง ส่วนกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำ อาจแสดงให้เห็นได้ในบางพื้นที่ โดยในกลุ่มจังหวัดที่มีการพัฒนาคนสูง ได้แก่ ฉะเชิงเทรา ระยอง ชลบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร และกรุงเทพมหานคร เป็นจังหวัดที่อยู่ใน 10 ลำดับแรกที่มีการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจ สูงตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว ในขณะที่จังหวัดปัตตานี สุรินทร์ มหาสารคาม บุรีรัมย์ และอุบลราชธานี ค่อนข้างมีความถี่สูงในการติดอยู่ใน 10 ลำดับที่มีระดับการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจต่ำที่สุด ในแง่หนึ่งสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของนโยบายการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ อาทิ การจัดตั้งเป็นพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ที่จะเอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และยกระดับศักยภาพของพื้นที่ โดยเฉพาะในกลุ่มพื้นที่ที่มีการพัฒนาคนสูง ให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้มากกว่าพื้นที่ปกติ

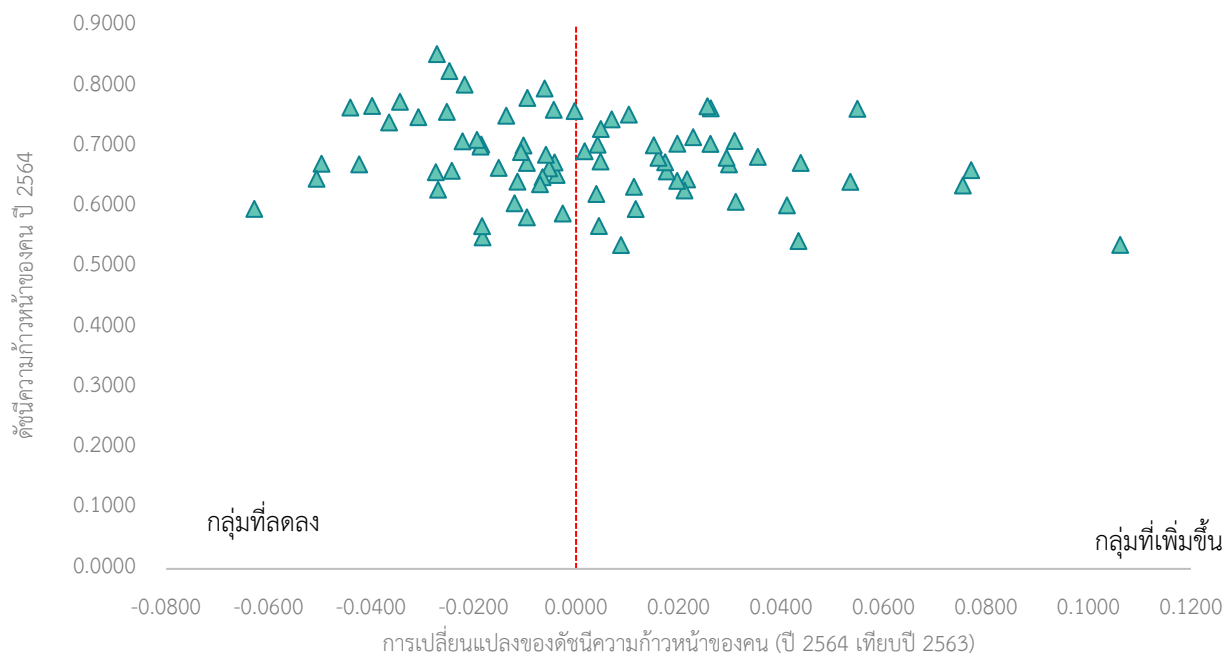
แผนภาพ 3.29 ความถี่ในการติดอันดับในช่วงปี 2558 – 2564 (ในรอบ 7 ปี)

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

จังหวัดส่วนใหญ่มีความก้าวหน้าของคนด้านเศรษฐกิจลดลงจากปีก่อน โดยในปี 2564 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจลดลง มีจำนวน 41 จังหวัด (ร้อยละ 53.24 ของจังหวัดทั้งหมด) อาทิ กระบี่ สตูล สุราษฎร์ธานี ยะลา และสมุทรสาคร เป็นผลมาจากสัดส่วนประชากรยากจน ครึ่งเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค และดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายจ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นจากปีที่ผ่านมา โดยมากกว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มดังกล่าว (33 จังหวัด หรือคิดเป็นร้อยละ 80.49) มีระดับการลดลงของดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจต่ำกว่าระดับประเทศ ส่วนใหญ่อยู่ในภาคใต้ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเป็นหลัก โดยเฉพาะกระบี่ สตูล สุราษฎร์ธานี ยะลา สมุทรสาคร สมุทรปราการ พังงา และชลบุรี ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีบางจังหวัดที่อยู่ในภูมิภาคอื่น ๆ เช่น ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น มีการปรับตัวลดลงของดัชนีย่อยต่ำกว่าร้อยละ 1.00 ถือว่าค่อนข้างมากกว่าเมื่อเทียบกับระดับประเทศ (ลดลงร้อยละ 0.88) อย่างไรก็ตาม มีเพียง 3 จังหวัดที่มีอัตราการขยายตัวของดัชนีย่อยสูงกว่าร้อยละ 10 ได้แก่ ปัตตานี อำนาจเจริญ และบึงกาฬ โดยมีค่าดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 24.62 ร้อยละ 13.46 และร้อยละ 13.19 ตามลำดับ ซึ่งเป็นผลจากการลดลงของสัดส่วนประชากรยากจน ร้อยละของครึ่งเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค และดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายจ่าย

แผนภาพ 3.30 การเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนในด้านเศรษฐกิจ ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.5 ความก้าวหน้าของคนในด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

ดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการมีบ้านหรือที่พักอาศัยและสภาพแวดล้อมที่พร้อม อันเป็นหนึ่งในปัจจัยพื้นฐานสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิต และจากแนวโน้มความเป็นเมืองที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันอาจส่งผลต่อการมีที่อยู่อาศัยที่เป็นสัดส่วน ซึ่งการวัดความก้าวหน้าด้านนี้จึงจะอาศัยตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงการมีบ้านหรือโครงสร้างทางกายภาพของที่อยู่อาศัยที่คงทนถาวรและเป็นของตนเอง นอกจากนี้ ยังวัดการมีสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ ความปลอดภัยจากปัญหามลพิษ รวมถึงผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติต่าง ๆ อาทิ อุทกภัย ภัยแล้ง ตลอดจนการหันมาใช้พลังงานทดแทนเพื่อดูแลสภาพแวดล้อม โดยทั้งหมดนี้เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าด้านที่อยู่อาศัยและการสร้างสภาพแวดล้อมที่จะเอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพของคนทุกกลุ่มทุกวัยในสังคม ซึ่งจะเป็นการนำเสนอสถานการณ์ภาพรวมในปัจจุบันและแนวโน้มที่ผ่านมามาตลอดช่วงปี 2558 – 2564 ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาคนทั้งในภาพรวมของประเทศและรายจังหวัด ผลการประเมินความก้าวหน้าของคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

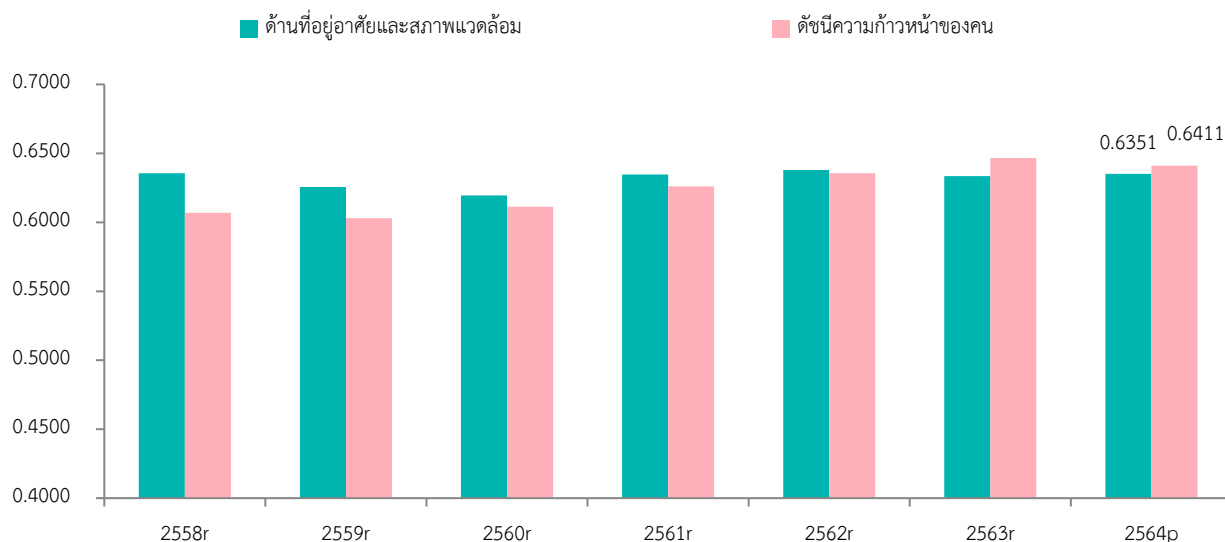
3.5.1 สถานการณ์ภาพรวมในปัจจุบันและแนวโน้มที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564)

ความก้าวหน้าของคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมปรับตัวดีขึ้นเล็กน้อยจากปีที่ผ่านมา โดยค่าดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมในปี 2564 อยู่ที่ 0.6351 เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 0.6336 ในปี 2563 ซึ่งการเพิ่มขึ้นของผลลัพธ์การพัฒนาคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม เนื่องจากประชากรที่ประสบภัยพิบัติลดลงมาก และผลจากสัดส่วนกำลังการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนต่อการใช้พลังงานไฟฟ้ารวมที่ไม่เปลี่ยนแปลงจากปีก่อนหน้า (ข้อมูลล่าสุดเป็นของปี 2563) ขณะที่ครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนและ

เป็นของตนเองลดลง และผลลัพธ์ดัชนีย่อยเชิงลบของอัตราการร้องเรียนปัญหามลพิษปรับเปลี่ยนขึ้นเล็กน้อย
ทั้งจากปัญหามลพิษทางอากาศ น้ำเสีย และขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูลและของเสียอันตราย

ในช่วงปี 2558 – 2564 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคนด้านที่อยู่อาศัยและ
สภาพแวดล้อมมีทิศทางใกล้เคียงกับการพัฒนาคนในภาพรวม สะท้อนได้จากอัตราการขยายตัวของ
ความก้าวหน้าของคนด้านดังกล่าวในช่วงปี 2558 – 2564 ที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับอัตราการขยายตัวของ
ดัชนีความก้าวหน้าคนในภาพรวม หากพิจารณาจากแนวโน้มที่ผ่านมามาตลอดช่วงปี 2558 – 2564 ในมิติทางด้าน
ที่อยู่อาศัยฯ จะเห็นได้ว่า ครุภัณฑ์ที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนและเป็นของตนเองมีทิศทางที่ส่งผลเชิงบวก
ต่อการพัฒนาคนทางด้านที่อยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินงานของกระทรวงการพัฒนา
สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ได้ขับเคลื่อนงานตามนโยบายรัฐบาลในการพัฒนาที่อยู่อาศัยเพื่อทำให้ประชาชน
โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยได้เข้าถึงสวัสดิการพื้นฐานด้านที่อยู่อาศัยอันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต
อาทิ โครงการบ้านเอื้ออาทร โครงการบ้านมั่นคง โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง เช่นเดียวกับสัดส่วน
กำลังติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนต่อการใช้พลังงานไฟฟ้ารวม แม้ปี 2564 จะที่ไม่เปลี่ยนแปลงจากปีก่อนหน้า
(ข้อมูลล่าสุดเป็นของปี 2563) แต่หากพิจารณาแนวโน้มช่วงปี 2558 – 2564 พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด
ส่วนในด้านการประสพภัยพิบัติของประชาชนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นกัน เนื่องจากในปัจจุบันได้มีการจัดตั้ง
หน่วยงานเฉพาะเพื่อรับมือกับปัญหาภัยพิบัติต่าง ๆ อาทิ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ทำหน้าที่ในการเฝ้าระวัง
จัดการความเสี่ยง การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลสาธารณภัยและช่วยเหลือสงเคราะห์สำหรับรับมือกรณีที่มีผู้ประสบภัย
สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ทำหน้าที่จัดการน้ำท่วมและอุทกภัยเพื่อลดความเสียหายจากอุทกภัยของชุมชน
เมืองและพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญ

แผนภาพ 3.31 ความก้าวหน้าของคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ปี 2558 - 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

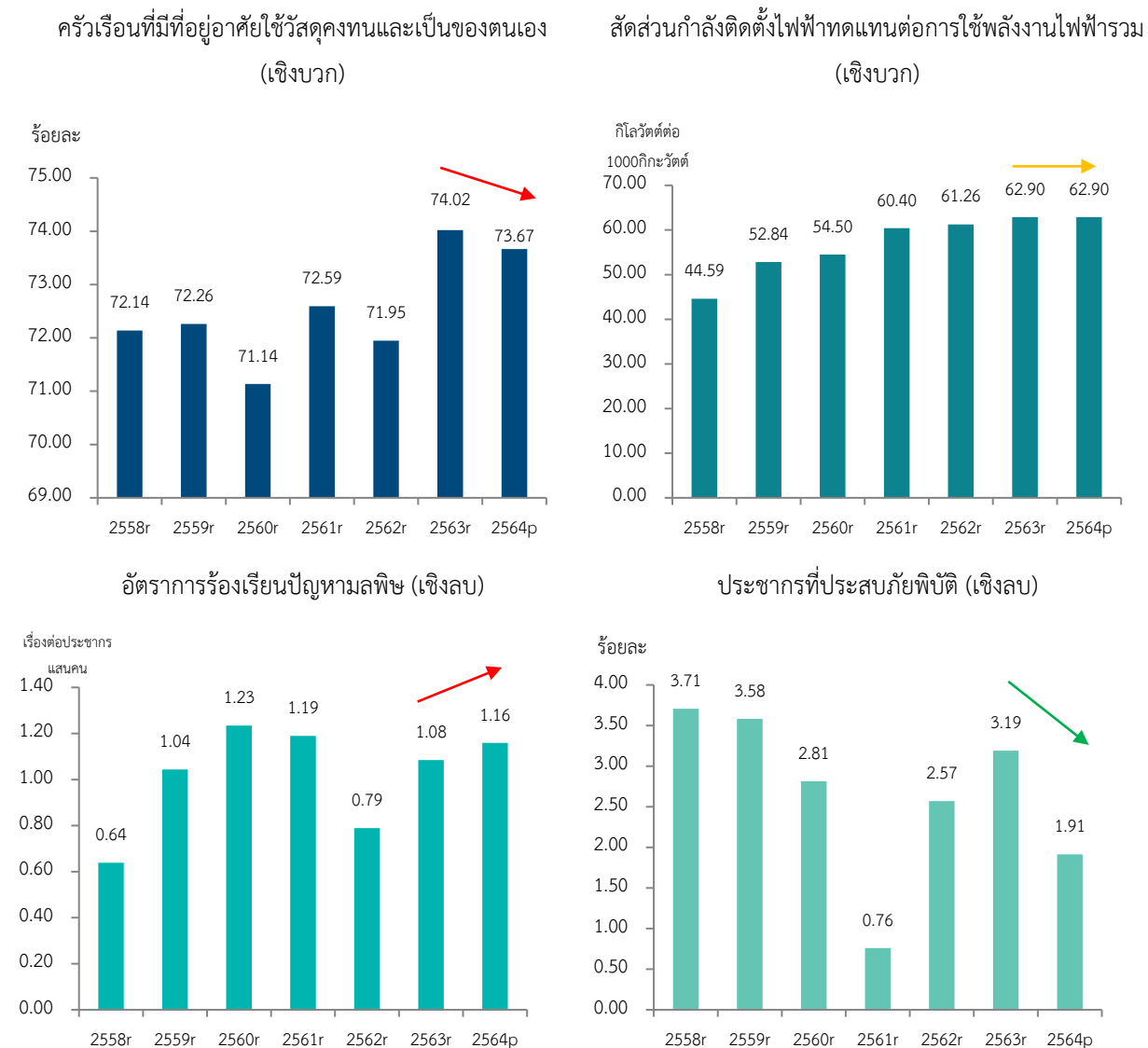
3.5.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

การปรับตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อยของความก้าวหน้าของคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม เป็นผลมาจากประชากรที่ประสพภัยพิบัติลดลงซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ดีขึ้น ทิศทางของแนวโน้มสัดส่วนกำลังการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนต่อการใช้พลังงานไฟฟ้ารวมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนและเป็นของตนเองจะลดลงจากเดิม เช่นเดียวกับอัตราการร้องเรียนปัญหามลพิษที่ปรับเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมและสถานประกอบการ โดยในปี 2564 ดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.25 จากปีก่อนหน้า จากการปรับตัวลดลงอย่างมากของประชากรที่ประสพภัยพิบัติมาอยู่ที่ร้อยละ 1.91 จากร้อยละ 3.19 ในปีก่อนหน้า โดยปี 2564 จังหวัดส่วนใหญ่มีประชากรประสบปัญหาดังกล่าวลดลง (จำนวน 50 จังหวัด หรือคิดเป็นร้อยละ 71.4) โดยมีค่าคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ (ค่าเฉลี่ยทั้งประเทศ 1.91) และยังพบว่ามี 11 จังหวัดในกลุ่มดังกล่าวที่ค่าคะแนนประชากรที่ประสพภัยพิบัติอยู่ที่ 0.00 ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากอุทกภัยแก่ประชาชน อาทิ โครงการนำร่องการติดตาม เฝ้าระวังและเตรียมความพร้อมรับอุทกภัย อย่างไรก็ตาม ยังคงมีจังหวัดที่น่าเป็นห่วง ได้แก่ แม่ฮ่องสอนและตากที่มีค่าสูง อยู่ในลำดับที่ 76 และ 77 ของประเทศ ซึ่งเป็นผลมาจากการประสพอุทกภัยหนักในปี 2564 โดยเฉพาะการรับมือกับฝนตกหนัก น้ำท่วมฉับพลัน และน้ำป่าไหลหลาก ในส่วนสัดส่วนกำลังการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนต่อการใช้พลังงานไฟฟ้ารวม แม้จะไม่มีเปลี่ยนแปลงจากปีก่อนหน้าเพราะเป็นการใช้ข้อมูลเดิมของปี 2563 จึงอยู่ที่ร้อยละ 62.90 แต่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ภาพรวมครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนและเป็นของตนเองลดลงเล็กน้อยจากเดิมที่ร้อยละ 74.02 มาอยู่ที่ร้อยละ 73.67 ในปี 2564 และผลลัพธ์ดัชนีย่อยเชิงลบอีกตัว คือ อัตราการร้องเรียนปัญหามลพิษปรับเพิ่มขึ้นเล็กน้อย จากเดิมร้อยละ 1.08 มาอยู่ที่ร้อยละ 1.16 ในปี 2564 สะท้อนได้จากจำนวนการร้องเรียนปัญหามลพิษเพิ่มขึ้นจากปี 2563 อยู่ที่จำนวน 718 เรื่องเป็น 767 เรื่อง ในปี 2564 ซึ่งประเภทปัญหามลพิษที่ได้รับการร้องเรียนสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ ปัญหากลิ่นเหม็น คิดเป็นร้อยละ 41 รองลงมาปัญหาฝุ่นละออง/เขม่าควัน คิดเป็นร้อยละ 28 และปัญหาเสียงดัง/เสียงรบกวน คิดเป็นร้อยละ 14 ส่วนแหล่งที่มาของปัญหามลพิษที่ได้รับการแจ้งเรื่องร้องเรียน พบว่า ส่วนใหญ่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม คิดเป็นร้อยละ 41 รองลงมา คือ สถานประกอบการ คิดเป็นร้อยละ 32²¹ อีกทั้งส่วนหนึ่งอาจมาจากผลกระทบการแพร่ระบาดของโควิด-19 แม้จะทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวถดถอยลง แนวโน้มการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และปริมาณขยะมูลฝอยโดยรวมของประเทศลดลง โดยในปี 2564 ปริมาณขยะมูลฝอยลดลงอยู่ที่ 24.98 ล้านตัน แต่ในขณะเดียวกันการมีมาตรการกำหนดให้ปฏิบัติงานที่บ้าน (Work From Home) ทำให้มีการสั่งอาหารผ่านระบบบริการส่งอาหาร (Food Delivery) จนทำให้มีปริมาณขยะพลาสติกเพิ่มขึ้น รวมทั้งขยะติดเชื้อที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นจนเกินศักยภาพในการกำจัด โดยปี 2564 มีปริมาณถึง 90,009.23 ตัน

²¹ สถิติเรื่องร้องเรียนและผลดำเนินการเรื่องร้องเรียนด้านมลพิษ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 กรมควบคุมมลพิษ

เพิ่มขึ้นจากปี 2563 ร้อยละ 87 โดยเกิดจากขยะติดเชื้อจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 อาทิ หน้ากากอนามัย และชุดทดสอบแอนติเจน (ATK) ที่ใช้แล้ว ซึ่งอาจเป็นหนึ่งในสาเหตุของปัญหามลพิษได้²²

แผนภาพ 3.32 องค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ปี 2558 – 2564

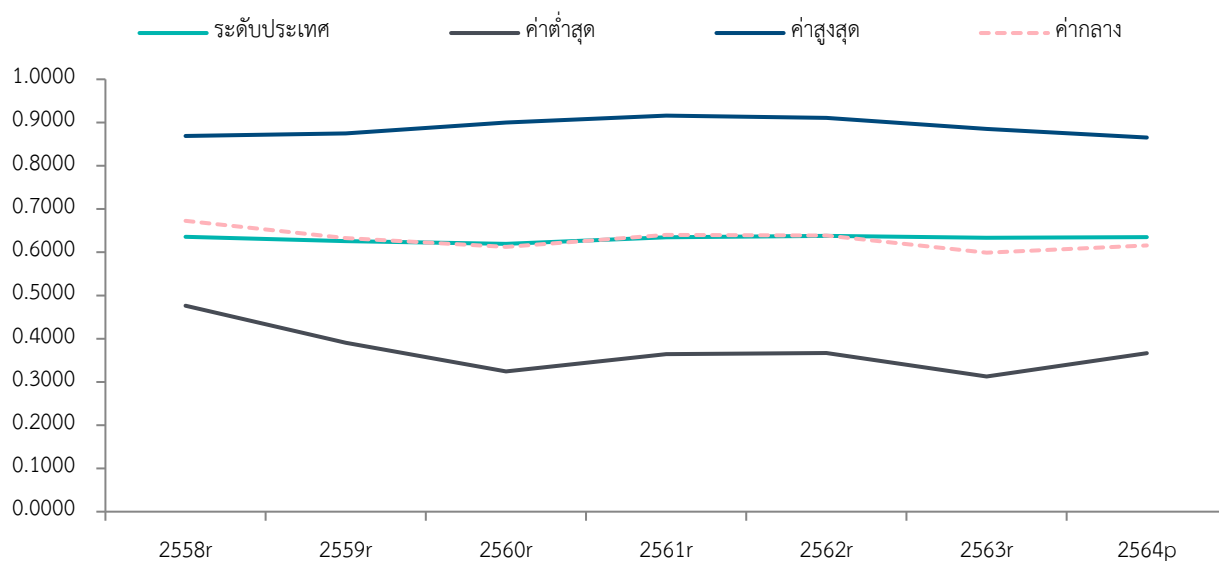
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.5.3 ความก้าวหน้าของคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมรายจังหวัด

สถานการณ์การพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมในระดับจังหวัดมีการพัฒนา และการกระจายตัวของการพัฒนาที่ดีขึ้น โดยจากแผนภาพ 3.33 แสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างระหว่างค่าสูงสุด และค่าต่ำสุดของดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมรายจังหวัดตั้งแต่ปี 2558 – 2564 มีการปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องของจังหวัดที่มีค่าสูงสุดกับจังหวัดที่มีค่าต่ำสุด ในปี 2564 จังหวัดส่วนใหญ่ (จำนวน 57 จังหวัด) มีระดับการพัฒนาที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ (0.6351)

²² ปี 2564 ขยะมูลฝอยลดลง ขยะติดเชื้อและขยะอันตรายเพิ่มขึ้น บริหารจัดการอย่างถูกวิธี เข้าถึง https://www.pcd.go.th/pcd_news/20802 เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2565 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนภาพ 3.33 ค่าสถิติของดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ปี 2558 – 2564

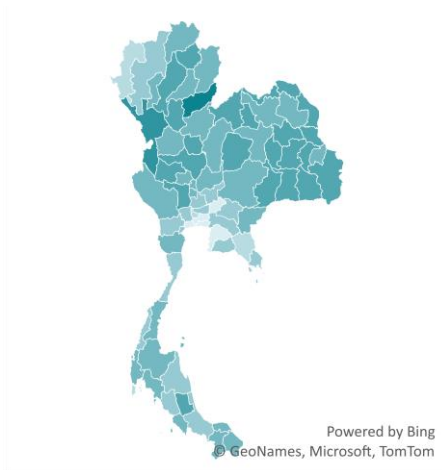
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

เมื่อพิจารณาความก้าวหน้าของคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมจากแผนภาพประเทศด้านล่างพบว่า จังหวัดที่มีความก้าวหน้าของคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่มีการพัฒนามากที่สุดในอันดับต้น ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ โดยเฉพาะนครราชสีมา และแม่ฮ่องสอน โดยมีปัจจัยสนับสนุนหลักจากการเพิ่มขึ้นของครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนเพิ่มขึ้น ส่วนการประสพภัยพิบัติลดลงขณะที่จังหวัดที่มีความก้าวหน้าของคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมน้อยมักจะมีลักษณะความเป็นเมืองสูง อาทิ ชลบุรี ระยอง กรุงเทพมหานคร และจังหวัดในเขตปริมณฑล เนื่องจากยังคงประสบปัญหาเกี่ยวกับการร้องเรียนปัญหามลพิษสูงกว่าจังหวัดอื่น สะท้อนได้จากข้อมูลของกรมควบคุมมลพิษ ในปี 2564 ได้รับแจ้งเรื่องร้องเรียนด้านมลพิษ จำนวนทั้งหมด 767 เรื่อง พบว่า พื้นที่ที่มีปัญหาได้รับการแจ้งเรื่องร้องเรียนสูงสุด คือ กรุงเทพมหานคร 207 เรื่อง รองลงมา คือ จังหวัดสมุทรปราการ 70 เรื่อง จังหวัดสมุทรสาคร 39 เรื่อง และจังหวัดนนทบุรี 37 เรื่อง

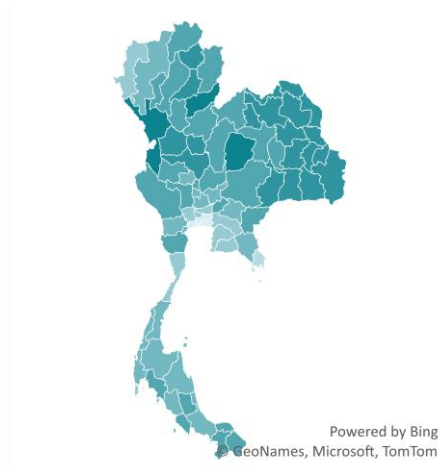
ทั้งนี้ หากพิจารณาในดัชนีย่อยรายจังหวัด ยังพบว่าจังหวัดที่มีกำลังการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนต่อการใช้พลังงานไฟฟ้ารวมสูงที่สุด 3 ลำดับแรกและสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั้งประเทศ (62.90 กิโลวัตต์ต่อ 1,000 กิกะวัตต์) คือ จังหวัดตาก อุตรดิตถ์ และกาญจนบุรี มีกำลังในการผลิตสูงถึง 1,144.81 1,027.00 และ 817.39 กิโลวัตต์ต่อ 1,000 กิกะวัตต์ ตามลำดับ และอยู่ในลำดับที่ 1 – 3 ของประเทศ เนื่องจาก 3 จังหวัดดังกล่าวเป็นที่ตั้งของเขื่อนและโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ของประเทศ อาทิ เขื่อนภูมิพลจังหวัดตาก เขื่อนสิริกิติ์ โรงไฟฟ้าห้วยเขื่อนฝาก โรงไฟฟ้าห้วยเขื่อนคลองตรอนจังหวัดอุตรดิตถ์ และเขื่อนศรีนครินทร์ โรงไฟฟ้าห้วยเขื่อนแม่กลอง จังหวัดกาญจนบุรี รวมถึงแม้ภาพรวมดัชนีย่อยครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนและเป็นของตนเองจะลดลงจากเดิม แต่หากพิจารณารายจังหวัดกลับพบว่ามียุครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนและเป็นของตนเองจำนวนถึง 58 จังหวัดที่มีค่าดัชนีย่อยสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั้งประเทศ (ร้อยละ 73.67)

แผนภาพ 3.34 ดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ปี 2558 – 2564

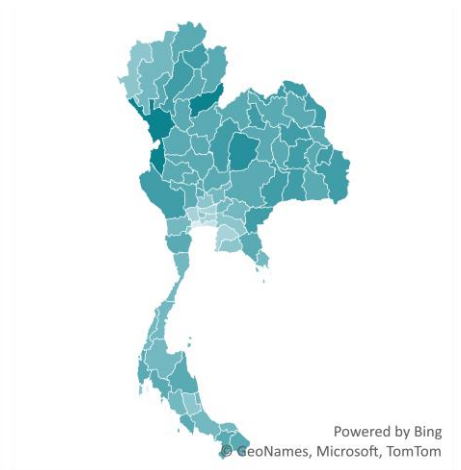
ปี 2558

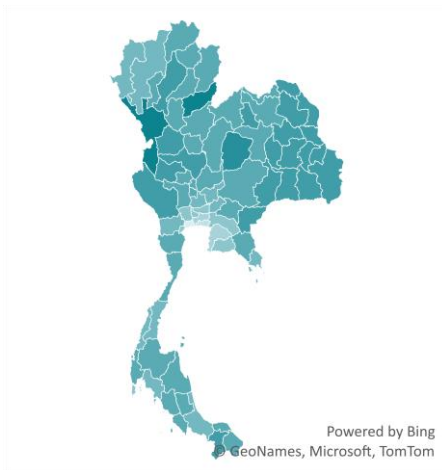
ปี 2559

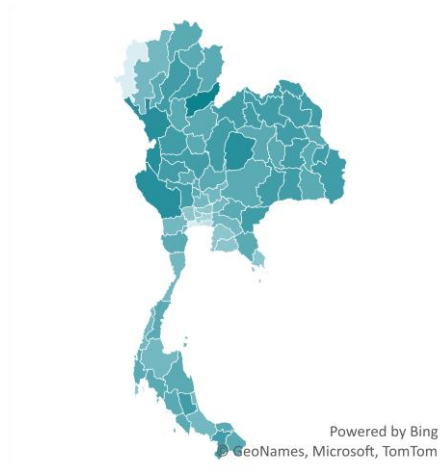
ปี 2560

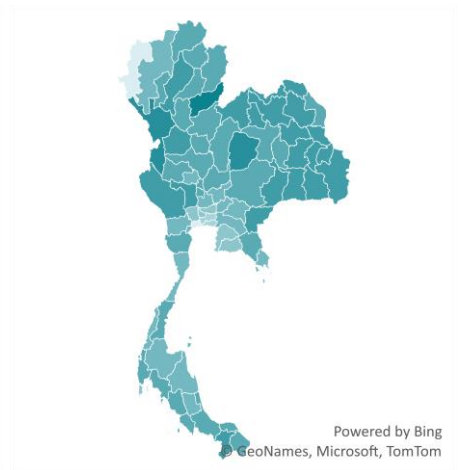
ปี 2561

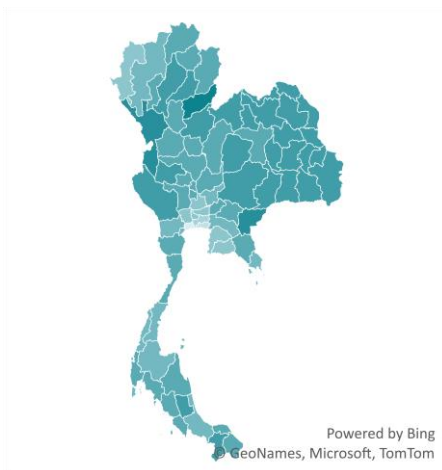
ปี 2562

ปี 2563

ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ในปี 2564 จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมมากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ อุตรดิตถ์ ตาก สระแก้ว ชัยภูมิ และมุกดาหาร ตามลำดับ โดยอุตรดิตถ์มีความก้าวหน้าด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมมากที่สุดและอยู่ในลำดับที่ 1 ยาวนานมาตั้งแต่ปี 2558 จนถึงปัจจุบัน มีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.8653 ซึ่งมีสัดส่วนกำลังการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนต่อการใช้พลังงานไฟฟ้ารวมสูง อยู่ที่ 1,027.00 กิโลวัตต์ ต่อ 1,000 กิกะวัตต์ และอยู่ในลำดับที่ 2 ของประเทศ ตั้งแต่ปี 2561 – 2564 เช่นเดียวกับตัวชี้วัดประชากรที่ประสพภัยพิบัติลดลง อยู่ที่ร้อยละ 0.02 อยู่ในลำดับที่ 14 จาก 77 จังหวัด แม้ว่าร้อยละครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนและเป็นของตนเองจะปรับตัวลดลงเล็กน้อยจากปีก่อนหน้า อยู่ที่ร้อยละ 86.54 หรือลำดับที่ 32 แต่หากพิจารณาค่าดัชนีย่อยตัวชี้วัดนี้ยังสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศค่อนข้างมาก (ค่าเฉลี่ยประเทศร้อยละ 73.67) ในส่วนอัตราการร้องเรียนปัญหามลพิษเพิ่มขึ้นจากลำดับที่ 21 ในปี 2563 มาอยู่ในลำดับที่ 54 ในปี 2564 รองลงมา คือ ตาก มีพัฒนาการคนด้านนี้อยู่ในลำดับที่ 2 ยาวนานมาตั้งแต่ปี 2558 – 2564 เช่นกัน ส่วนสระแก้ว ชัยภูมิ และมุกดาหาร อยู่ในลำดับที่ 3 – 5 โดยมีการเปลี่ยนแปลงลำดับสลับไปมาภายในช่วงดังกล่าวตลอดช่วง 7 ปีที่ผ่านมา

และเมื่อพิจารณาในกลุ่มจังหวัดที่มีลำดับต่ำสุด พบว่า จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด คือ สมุทรสาคร สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร นครปฐม และระยอง ตามลำดับ โดยจากข้อมูลดัชนีย่อยความก้าวหน้าด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม จะเห็นได้ว่า สมุทรสาคร มีระดับการพัฒนาคนด้านดังกล่าวน้อยที่สุดอยู่ในลำดับที่ 77 ของประเทศ ซึ่งเป็นผลมาจากยังคงมีปัญหาการร้องเรียนปัญหามลพิษมากที่สุดทำให้คงอยู่ในลำดับที่ 77 ยาวนานมาตั้งแต่ปี 2561 จนถึงปัจจุบัน ในส่วนตัวชี้วัดครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนและเป็นของตนเองแม้จะปรับลำดับขึ้นเพียงลำดับเดียวจากปีก่อนหน้ามาอยู่ในลำดับ 76 แต่ยังคงมีค่าคะแนนตัวชี้วัดต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของทั้งประเทศอยู่ค่อนข้างมาก ขณะที่สัดส่วนกำลังการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนต่อการใช้พลังงานไฟฟ้ารวมอยู่ในลำดับ 59 เช่นเดียวกับปีก่อนหน้า ซึ่งค่อนข้างต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั้งประเทศเช่นกัน ขณะที่ประชากรที่ประสพภัยพิบัติเป็นเพียงตัวชี้วัดเดียวที่ปรับลำดับดีขึ้นมาอยู่ในลำดับที่ 10 ของประเทศ รองลงมา คือ สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร และนครปฐม ที่ส่วนใหญ่ในช่วงปี 2558 – 2564 จะอยู่ในกลุ่ม 5 ลำดับสุดท้าย โดยเฉพาะอัตราการร้องเรียนปัญหามลพิษสูง ส่วนระยอง ติดลำดับในกลุ่มจังหวัดที่มีลำดับต่ำสุดเป็นครั้งแรก

ตารางที่ 3.5 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมสูงสุดและต่ำสุด

5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมสูงสุด

ปีที่	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
2558	อุตรดิตถ์ 0.8691	ตาก 0.8053	กาฬสินธุ์ 0.7791	ชัยภูมิ 0.7679	บุรีรัมย์ 0.7599
2559	อุตรดิตถ์ 0.8493	ตาก 0.8430	ชัยภูมิ 0.8115	กาฬสินธุ์ 0.7802	บึงกาฬ 0.7490
2560	อุตรดิตถ์ 0.9000	ตาก 0.8779	ชัยภูมิ 0.7919	กาฬสินธุ์ 0.7779	กาญจนบุรี 0.7655

ปีที่	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
2561	อุดรดิตถ์ 0.9160	ตาก 0.8613	ชัยภูมิ 0.7920	สระแก้ว 0.7845	กาญจนบุรี 0.7815
2562	อุดรดิตถ์ 0.9108	ตาก 0.8231	ชัยภูมิ 0.8191	กาญจนบุรี 0.8036	สระแก้ว 0.7801
2563	อุดรดิตถ์ 0.8853	ตาก 0.8427	ชัยภูมิ 0.8102	กาญจนบุรี 0.7728	มุกดาหาร 0.7683
2564	อุดรดิตถ์ 0.8653	ตาก 0.8056	สระแก้ว 0.8004	ชัยภูมิ 0.7810	มุกดาหาร 0.7781

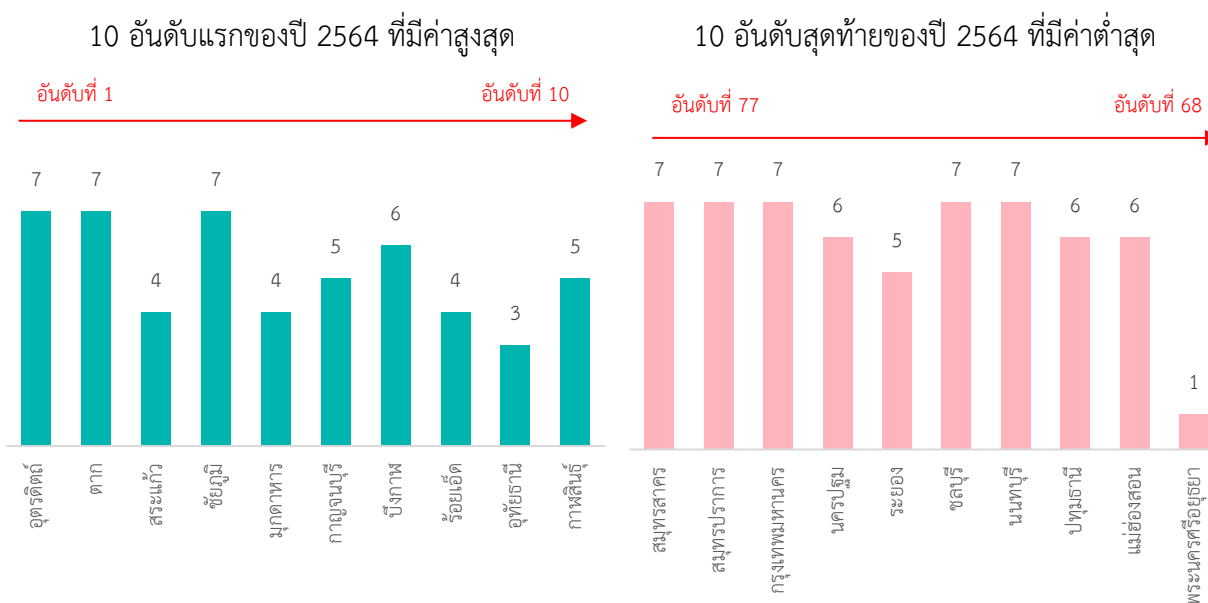
5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมต่ำสุด

ที่	ลำดับที่ 77	ลำดับที่ 76	ลำดับที่ 75	ลำดับที่ 74	ลำดับที่ 73
2558	กรุงเทพมหานคร 0.4763	สมุทรสาคร 0.4873	สมุทรปราการ 0.4891	ชลบุรี 0.5022	นครนายก 0.5095
2559	สมุทรสาคร 0.3905	สมุทรปราการ 0.4004	กรุงเทพมหานคร 0.4329	ตราด 0.4425	ชลบุรี 0.5171
2560	สมุทรสาคร 0.3244	สมุทรปราการ 0.3948	กรุงเทพมหานคร 0.4583	ปทุมธานี 0.4823	นครปฐม 0.4858
2561	สมุทรสาคร 0.3644	สมุทรปราการ 0.3953	กรุงเทพมหานคร 0.4553	ชลบุรี 0.4914	ปทุมธานี 0.5213
2562	สมุทรสาคร 0.3668	แม่ฮ่องสอน 0.3681	สมุทรปราการ 0.4379	กรุงเทพมหานคร 0.4884	ชลบุรี 0.5205
2563	สมุทรสาคร 0.3126	แม่ฮ่องสอน 0.3664	สมุทรปราการ 0.4589	กรุงเทพมหานคร 0.4664	นครปฐม 0.5134
2564	สมุทรสาคร 0.3664	สมุทรปราการ 0.4173	กรุงเทพมหานคร 0.4515	นครปฐม 0.5179	ระยอง 0.5268

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากความถี่ในการติดอยู่ใน 10 ลำดับแรก (ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด) ของจังหวัดต่าง ๆ ในช่วงปี 2558 – 2564 พบว่า การพัฒนาคนทางด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมค่อนข้างแสดงให้เห็นรูปแบบการคงสถานะที่ชัดเจน โดยในกลุ่มจังหวัดที่มีการพัฒนาคนสูงโดยเฉพาะอุดรดิตถ์ ตาก ชัยภูมิ บึงกาฬ และกาฬสินธุ์ เป็นจังหวัดที่อยู่ใน 10 อันดับแรกที่มีการพัฒนาสูงตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว คล้ายคลึงกับจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร ชลบุรี นนทบุรี ปทุมธานี แม่ฮ่องสอน และนครปฐม ที่มีความถี่สูงในการติดอยู่ใน 10 ลำดับที่มีการพัฒนาคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมต่ำที่สุดเช่นกัน ซึ่งหากพิจารณาในรายละเอียดค่าคะแนนจังหวัดเหล่านี้จะพบว่า มีปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขคล้าย ๆ กัน อาทิ ปัญหามลพิษที่ทำให้มีการร้องเรียนสูงจึงควรต้องเร่งมุ่งเน้นแก้ไขให้ตรงจุดมากขึ้นเพื่อยกระดับการพัฒนาคนในจังหวัดนั้น ๆ ต่อไป

แผนภาพ 3.35 ความถี่ในการติดอันดับในช่วงปี 2558 – 2564 (ในรอบ 7 ปี)

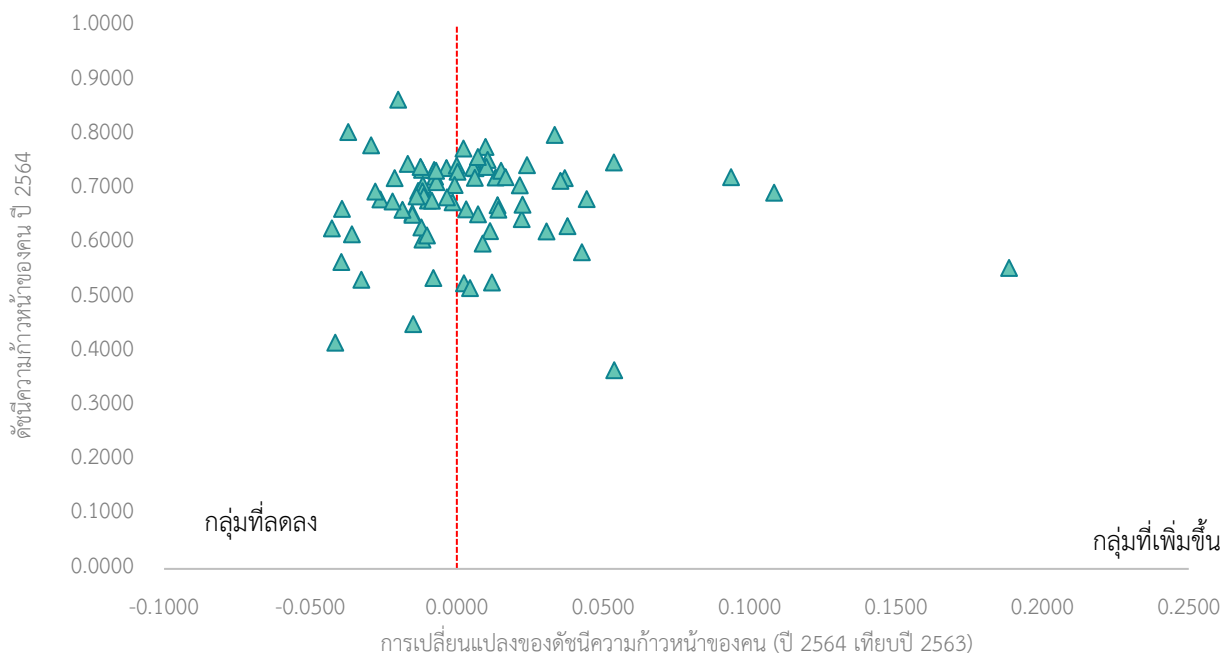

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

จังหวัดส่วนใหญ่มีความก้าวหน้าของคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมลดลงจากปีก่อนหน้า

เล็กน้อย โดยในปี 2564 มีจำนวน 40 จังหวัด ที่มีดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมลดลง อาทิ ชุมพร สมุทรปราการ พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี และตาก โดยเกิดจากการเพิ่มขึ้นของการร้องเรียนปัญหามลพิษ และประชากรที่ประสบภัยพิบัติจากปีที่ผ่านมา อีกทั้งมีจังหวัดมากกว่าครึ่งหนึ่งของทั้งประเทศ (41 จังหวัด หรือคิดเป็น ร้อยละ 53.24) ที่มีอัตราการขยายตัวของดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมต่ำกว่าระดับประเทศ และส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือเป็นหลัก โดยเฉพาะตาก ชัยภูมิ ศรีสะเกษ ตามลำดับ และมีบางจังหวัดที่อยู่ในภูมิภาคอื่น เช่น ภาคกลาง ภาคใต้ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มดังกล่าวมีอัตราการขยายตัวอยู่ระหว่าง ร้อยละ -9.05 ถึง 0.03 ถือว่า ลดลงค่อนข้างมากกว่าของดัชนีย่อยในระดับประเทศมาก (ร้อยละ 0.25) อย่างไรก็ตาม มีเพียง 4 จังหวัดที่มีอัตราการขยายตัวของดัชนีย่อยสูงกว่าร้อยละ 10 โดยเฉพาะจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีค่าดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเพิ่มขึ้นมากที่สุดอยู่ที่ร้อยละ 51.48 รองลงมา คือ นครศรีธรรมราชอยู่ที่ร้อยละ 18.51 สมุทรสาครอยู่ที่ร้อยละ 17.21 และพัทลุงอยู่ที่ร้อยละ 14.90 ตามลำดับ โดยมีค่าดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเพิ่มขึ้นจากการที่ครัวเรือนมีที่อยู่อาศัยใช้สอยคงทนและเป็นของตนเองเพิ่มขึ้น

แผนภาพ 3.36 การเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนในด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.6 ความก้าวหน้าของคนในด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน

ดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนถือเป็นตัวชี้วัดปัจจัยพื้นฐานที่จะสะท้อนให้เห็นความสำคัญของครอบครัวว่า มีบทบาทต่อการสร้างความอบอุ่นและการให้ความคุ้มครองช่วยเหลือแก่สมาชิกในครอบครัวให้สามารถเจริญเติบโตได้อย่างมีคุณภาพทั้งต่อตนเองและชุมชน ซึ่งการวัดความก้าวหน้าด้านนี้จึงจะอาศัยตัวชี้วัดที่สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการอยู่เป็นครอบครัวของคนในประเทศโดยเฉพาะแนวโน้มผู้สูงอายุที่ต้องอยู่ตามลำพังและการมีหัวหน้าครัวเรือนเดียว การสร้างความอบอุ่นและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกภายในครัวเรือนเพื่อป้องกันและคุ้มครองเด็กและเยาวชนไม่ให้กระทำความผิดและเข้าสู่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมทั้งลักษณะสภาพแวดล้อมในชุมชนที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่มีปัญหาการทำร้ายร่างกาย และประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน เพื่อให้คนที่อาศัยในพื้นที่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมั่นคงและสงบสุข ซึ่งจะเป็นการนำเสนอสถานการณ์ภาพรวมในปัจจุบันและแนวโน้มที่ผ่านมามาตลอดช่วงปี 2558 – 2564 ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการพัฒนาคนทั้งในภาพรวมประเทศและรายจังหวัด ซึ่งผลการประเมินความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

3.6.1 สถานการณ์ภาพรวมในปัจจุบันและแนวโน้มที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564)

ความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนปรับตัวลดลงเล็กน้อยจากปีที่ผ่านมา โดยค่าดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนในปี 2564 อยู่ที่ 0.6448 ลดลงจาก 0.6560 ในปี 2563 ซึ่งการลดลงของผลลัพธ์การพัฒนาคนด้านครอบครัวและชุมชน เนื่องจากครัวเรือนมีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยวมากขึ้น เช่นเดียวกับผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียว ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรเด็กเกิดใหม่น้อยลง สะท้อนได้จากจำนวนประชากรเกิดระหว่างปี 2555 - 2564 มีลักษณะดังลงอย่างต่อเนื่อง

โดยเฉพาะปี 2564 มีเด็กเกิดใหม่เพียงแค่ 544,570 คนเท่านั้น²³ ขณะที่ประชากรรุ่นเกิดล้านคือ ผู้ที่เกิดระหว่างปี 2506 - 2526 ซึ่งเป็นสัณนิบาตประชากรของประเทศที่กำลังกลายเป็นกลุ่มประชากรสูงอายุก่อมใหญ่มาขึ้นเรื่อย ๆ²⁴ ประกอบกับปัจจุบันรูปแบบครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเมื่อ 30 ปีก่อน ครัวเรือนคนเดียวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 1.4 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 8.1 ในปี 2563 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดส่งผลให้ครอบครัวหนึ่งมีจำนวนสมาชิกลดลงเหลือเพียง 2.4 คนเท่านั้น²⁵ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้วัยแรงงานต้องย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำ หารายได้เลี้ยงครอบครัว จึงอาจทำให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลโดยครอบครัวน้อยลงและมีแนวโน้มที่ต้องอยู่ตามลำพังคนเดียวเพิ่มสูงขึ้น รวมถึงในช่วง 2 ปีที่ผ่านมายังเป็นผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ภาครัฐมีมาตรการจำกัดการเดินทางและเว้นระยะห่างทางสังคมส่งผลให้การปฏิสัมพันธ์และการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกในครัวเรือนและชุมชนลดลงอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ผู้สูงอายุมีโอกาสต้องอาศัยอยู่ตามลำพังมากขึ้น เพราะจำเป็นต้องแยกกันอยู่อาศัยกับสมาชิกบางกลุ่มภายในครอบครัวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคและความปลอดภัยของผู้สูงอายุหรือกลุ่มเสี่ยงต่าง ๆ อีกทั้งจากสถานการณ์ดังกล่าวยังส่งผลกระทบให้เกิดการชะลอตัวทางเศรษฐกิจ ประชาชนเกิดความตึงเครียดจากรายได้ลดลง ปัญหาการว่างงาน จึงทำให้การก่ออาชญากรรมโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะคดียาเสพติดที่มีจำนวนสูงถึง 4.6 แสนคดี อย่างไรก็ตาม แม้จำนวนเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศจะปรับลดลงจากปีก่อนหน้า แต่เด็กและเยาวชนเหล่านี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่แยกกันอยู่ และคดีที่กระทำผิดมากที่สุดคือ คดียาเสพติดให้โทษที่อาจเป็นต้นตอนำไปสู่การก่อความผิดและอาชญากรรมที่รุนแรงมากขึ้นได้

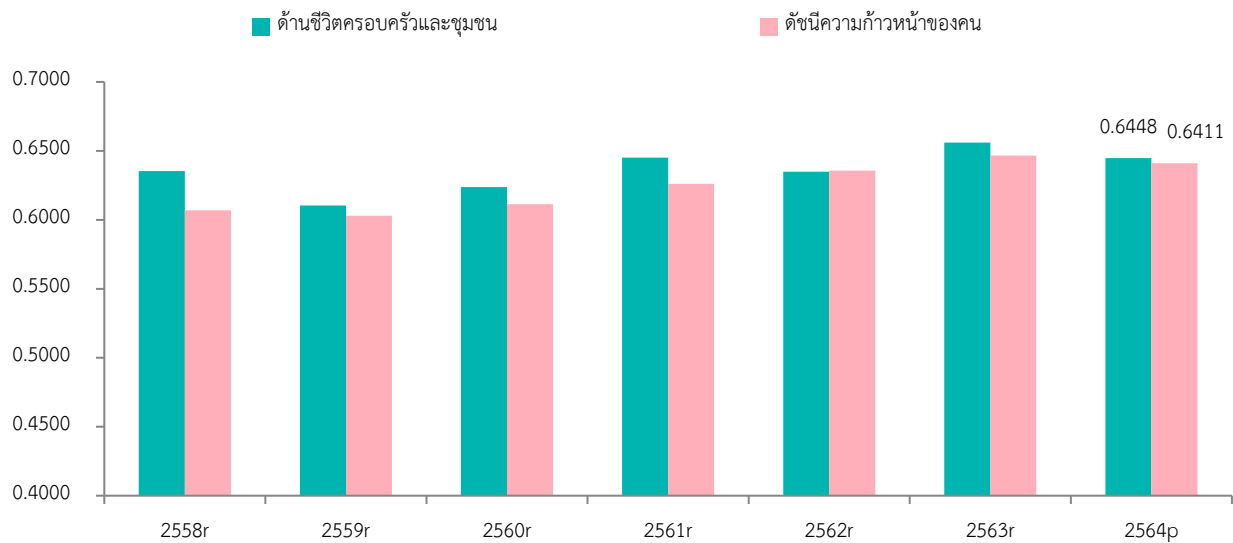
ในช่วงปี 2558 – 2564 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคนด้านชีวิตครอบครัว และชุมชนมีทิศทางใกล้เคียงกับการพัฒนาคนในภาพรวม สะท้อนได้จากอัตราการขยายตัวของความก้าวหน้าของคนด้านดังกล่าวในช่วงปี 2558 – 2564 ที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับอัตราการขยายตัวของดัชนีความก้าวหน้าคนในภาพรวม หากพิจารณาจากแนวโน้มที่ผ่านมาตลอดช่วงปี 2558 – 2564 ในมิติทางด้านชีวิตครอบครัว จะเห็นได้ว่า รูปแบบและลักษณะของครอบครัวมีทิศทางที่ส่งผลเชิงลบต่อการพัฒนาคนทางด้านชีวิตครอบครัวมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการมีครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยวและผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังคนเดียวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร ทำให้รูปแบบของครอบครัวมีขนาดเล็กลง และมีรูปแบบหลากหลายมากขึ้นจากในอดีตที่มีลักษณะครอบครัวเดี่ยวแบบมีพ่อแม่ลูกกลายเป็นครอบครัวที่มีขนาดเล็กลงหรืออาจเป็นครัวเรือนคนเดียว แนวโน้มของการเป็นโสดและการหย่าร้างที่เพิ่มสูงขึ้นซึ่งเหล่านี้เป็นผลจากค่านิยมและทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ขณะเดียวกันการเข้าสู่สังคมสูงวัยสมบูรณ์ เด็กเกิดน้อยสวนทางกับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นยังเป็นผลทำให้แนวโน้มผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวมีมากขึ้น

²³ จำนวนการเกิดจากการทะเบียน จำแนกตามเพศ ภาค และจังหวัด พ.ศ. 2555 - 2564 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

²⁴ รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2563 มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย

²⁵ ครอบครัวไทยในอนาคต: พ.ศ. 2583 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลร่วมกับสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ 2565

แผนภาพ 3.37 ความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ปี 2558 – 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.6.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน

การปรับตัวลดลงของดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนเป็นผลมาจากครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยวเพิ่มมากขึ้นอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรศาสตร์ ทศนคติ และค่านิยมสมัยใหม่ในการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลโดยครอบครัวน้อยลง และผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่ต้องอยู่ตามลำพังและต้องการการดูแลเพิ่มมากขึ้นในอนาคต โดยในปี 2564 ดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนปรับลดลงร้อยละ 2.1 จากปีก่อนหน้า จากการปรับตัวเพิ่มขึ้นของร้อยละผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียวมาอยู่ที่ร้อยละ 8.12 จากร้อยละ 7.23 ในปีก่อนหน้า และมีทิศทางของแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงปี 2558 - 2564 เช่นเดียวกับร้อยละครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยว ปรับตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากเดิมร้อยละ 7.05 มาอยู่ที่ร้อยละ 7.74 ในปี 2564 โดยเป็นผลจากการก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยสมบูรณ์ การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรศาสตร์ ทศนคติในการดำเนินชีวิต และค่านิยมสมัยใหม่ ทำให้ครอบครัวมีขนาดเล็กลงและมีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้นจากในอดีตที่มีลักษณะครอบครัวเดี่ยวแบบมีพ่อแม่ลูกกลายเป็นครอบครัวที่มีขนาดเล็กลงหรืออาจเป็นครัวเรือนคนเดียว ทั้งนี้ คาดการณ์ว่าในอนาคตครัวเรือนคนเดียวอาจจะมีสัดส่วนถึง 1 ใน 5 ของครัวเรือนทั้งหมด และเป็นผลให้แนวโน้มผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวมีมากขึ้นและต้องการการดูแลเพิ่มมากขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะผู้สูงอายุเพศหญิงเนื่องจากมีอายุคาดเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย²⁶

ในส่วนมิติชุมชน พบว่า การแจ้งความคดี ชีวิตร่างกาย เพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สินปรับตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 87.34 รายต่อประชากรแสนคน ในปี 2563 มาอยู่ที่ 89.16 รายต่อประชากรแสนคน ในปี 2564 ส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบต่อเนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่มีการล็อกดาวน์ทั่วประเทศ การบังคับใช้มาตรการด้านสาธารณสุขอย่างเข้มงวด ส่งผลให้เกิดการชะลอตัวทางเศรษฐกิจ

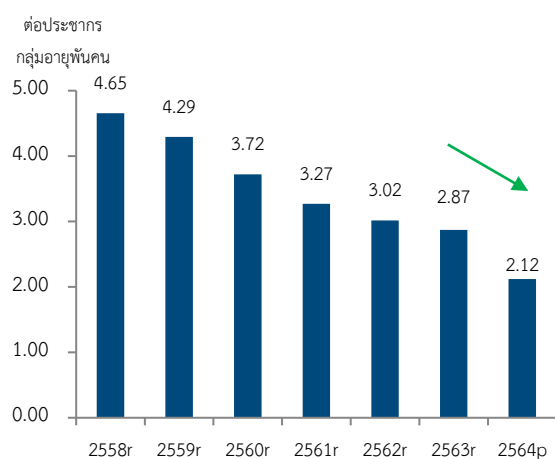
²⁶ แผนพัฒนาประชากรเพื่อการพัฒนาประเทศระยะยาว (พ.ศ. 2565 - 2580) สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ประชาชนบางส่วนเกิดภาวะว่างงาน ขาดรายได้ ครอบครัวต้องแยกกันอยู่ทำให้เกิดสภาพความตึงเครียด จึงทำให้การก่ออาชญากรรมโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะคดียาเสพติด สะท้อนได้จากภาพรวมการก่ออาชญากรรมโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น คดีอาญารวมมีการรับแจ้ง 523,053 คดี โดยเป็นการรับแจ้งคดียาเสพติด 456,377 คดี สูงสุดในรอบ 8 ปีนับตั้งแต่ปี 2557 ขณะที่คดีชีวิตร่างกาย และเพศ รับแจ้ง 15,501 คดี และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ รับแจ้ง 51,175 คดี²⁷ ในส่วนของจำนวนเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ กลับพบว่า เป็นเพียงตัวเดียวที่ปรับลดลงจากปีก่อนหน้า จาก 2.87 คนต่อจำนวนประชากรในช่วงอายุดังกล่าว 1,000 คน ในปี 2563 มาอยู่ที่ร้อยละ 2.12 คนต่อจำนวนประชากรในช่วงอายุดังกล่าว 1,000 คน ในปี 2564 ซึ่งเป็นการปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นมา แต่หากพิจารณาจากเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ จำแนกตามลักษณะการอยู่อาศัยแล้ว ส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชนที่ครอบครัวแยกกันอยู่มากที่สุดถึงร้อยละ 62.19 และคดีที่พบสูงสุดแต่ละปี คือ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษที่เป็นต้นตอนำไปสู่การก่อความผิดและอาชญากรรมที่รุนแรงมากขึ้นได้²⁸

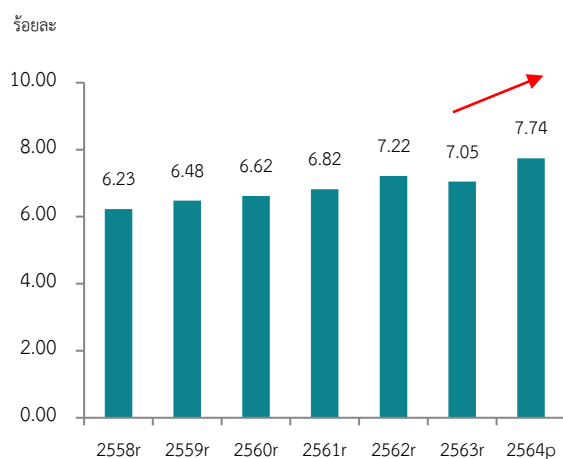
จะเห็นได้ว่า การลดลงของระดับความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนเป็นผลมาจากการปรับตัวเพิ่มขึ้น (ตัวชี้วัดเชิงลบ) ทั้งครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยว ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียว และการแจ้งความคดี ชีวิตร่างกาย เพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ ซึ่งสะท้อนถึงภาพความสัมพันธ์จากการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ของด้านชีวิตและครอบครัวและชุมชนที่ส่งผลกระทบไปพร้อมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและสภาพแวดล้อมชุมชนที่เอื้อต่อการดำรงอยู่อย่างมั่นคงและอบอุ่น

แผนภาพ 3.38 องค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ปี 2558 – 2564

เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (เชิงลบ)

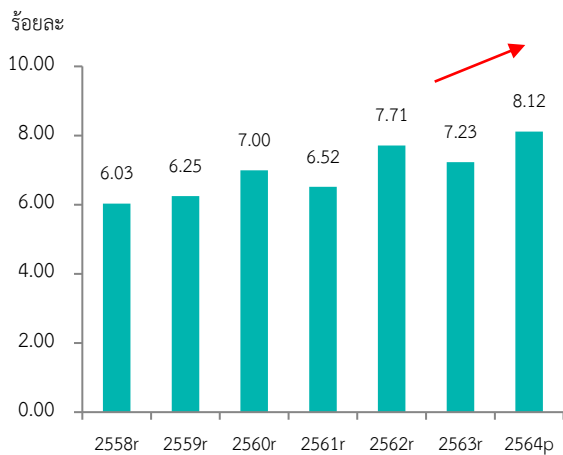
ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยว (เชิงลบ)

²⁷ ภาวะสังคมไทย Social situation and outlook ไตรมาสสี่และภาพรวม ปี 2564 ที่ 20 ฉบับที่ 1 เดือนกุมภาพันธ์ 2565

²⁸ รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียว (เชิงลบ)

การแจ้งความคดี ชีวิตร่างกาย เพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ (เชิงลบ)

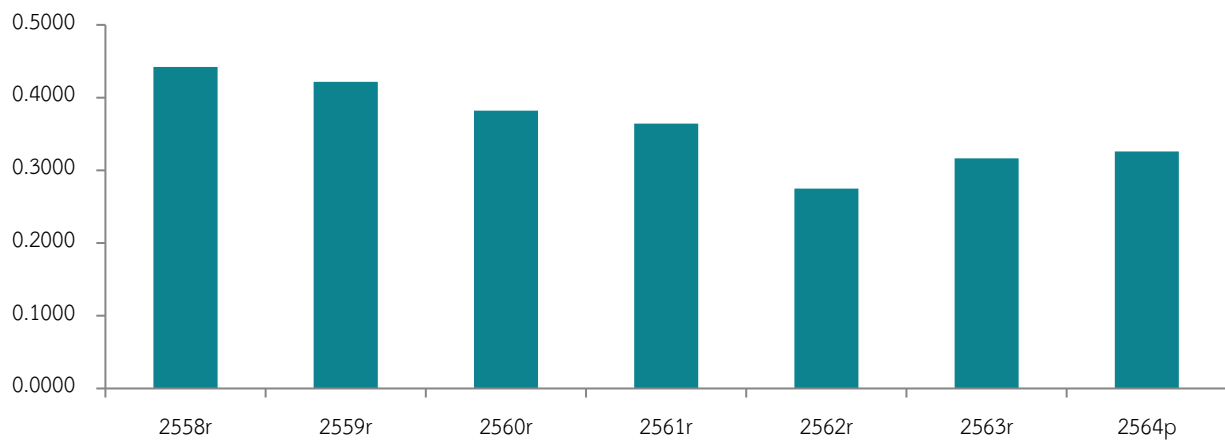
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.6.3 ความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนรายจังหวัด

แนวโน้มการพัฒนาคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนในระดับจังหวัดสะท้อนให้เห็นการกระจายตัวของทิศทางการพัฒนาที่ดีและแนวโน้มความเหลื่อมล้ำระหว่างจังหวัดที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยช่องว่างความแตกต่างระหว่างค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดของดัชนีย่อยความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนรายจังหวัดตั้งแต่ปี 2558 – 2564 ปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากโครงการสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน อาทิ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้นำโปรแกรมบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ (Individual Routing Counselor : IRC) มาใช้ซึ่งเป็นกระบวนการเริ่มตั้งแต่เด็กและเยาวชนเข้าสู่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ จนกระทั่งได้รับการปล่อยตัวกลับสู่ชุมชน และการติดตามดูแลการใช้ชีวิตในชุมชนของเด็กและเยาวชน เพื่อให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขและลดการกระทำผิดซ้ำอีกในอนาคต จึงทำให้ในภาพรวมจำนวนคดีทั้งหมดเด็กและเยาวชนกระทำผิดมีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีการเพิ่มมาตรการป้องกันเหตุที่เข้มงวดมากขึ้น ทั้งการตั้งจุดตรวจสกัดเน้นการตรวจค้นสิ่งผิดกฎหมายโดยอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง มีระบบคัดเลือกให้ประชาชนในชุมชนร่วมออกตรวจ ดูแล แจ้งเบาะแส เพื่อลดโอกาสในการก่อเหตุอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตร่างกาย เพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ และที่สำคัญมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ อาทิ เทคโนโลยีระบบ Artificial Intelligence (AI) ในการป้องกัน และลดโอกาสก่อเหตุ โดยเฉพาะคดีที่มีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ทั้งการหลอกลวงให้หลงเชื่อขายสินค้า Online หลอกให้โอนเงินผ่านแอปพลิเคชันเงินกู้²⁹

²⁹ ก้าวะสังคมไทย Social situation and outlook ไตรมาสสี่และภาพรวม ปี 2564 ที่ 20 ฉบับที่ 1 เดือนกุมภาพันธ์ 2565

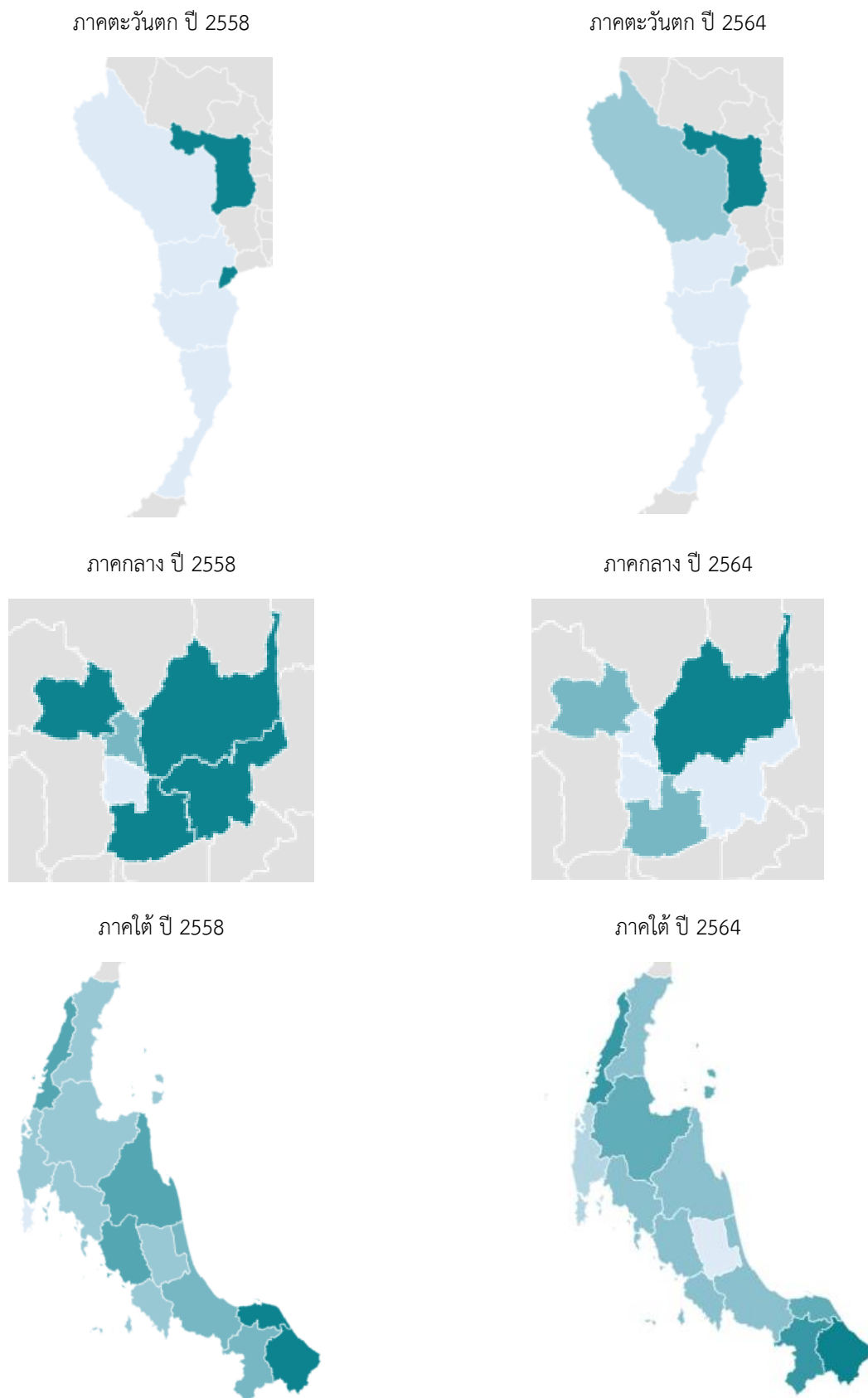
แผนภาพ 3.39 ความแตกต่างระหว่างค่าสูงสุดและต่ำสุดของดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ปี 2558 – 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

แม้ว่าภาพรวมความก้าวหน้าของคนในด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนตั้งแต่ปี 2558 – 2564 จะปรับลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่หากพิจารณาในระดับภูมิภาค พบว่า มีบางจังหวัดภายในภูมิภาคที่มีทิศทางการพัฒนาด้านดังกล่าวยังคงเพิ่มสูงขึ้นอย่างโดดเด่น ภาคตะวันตก ภาคกลาง และภาคใต้ สะท้อนได้จากแผนภาพด้านล่างนี้ โดยในภาคตะวันตก พบว่า จังหวัดสุพรรณบุรีมีอัตราการขยายตัวของความก้าวหน้าของคนด้านดังกล่าวในช่วงปี 2558 – 2564 อยู่ที่ร้อยละ 21.10 (เฉลี่ยร้อยละ 3.81 ต่อปี) เพิ่มสูงที่สุดในภาคตะวันตก และมีค่าดัชนีย่อยในปี 2564 อยู่ที่ 0.6661 อีกทั้งยังสูงกว่าค่าระดับประเทศด้วย (ค่าระดับประเทศ 0.6448) เช่นเดียวกับจังหวัดลพบุรีและจังหวัดภูเก็ตมีระดับการพัฒนาด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนในปี 2564 อยู่ที่ 0.6803 และอยู่ที่ 0.8219 หรือเป็นลำดับที่ 1 ของภาคกลางและภาคใต้ ตามลำดับ ซึ่งนราธิวาสมีระดับการพัฒนาด้านนี้สูงตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว

แผนภาพ 3.40 ดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนรายจังหวัดในภูมิภาคสำคัญ ปี 2558 และปี 2564

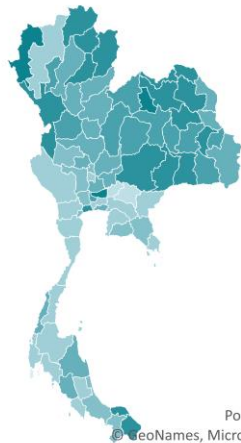

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

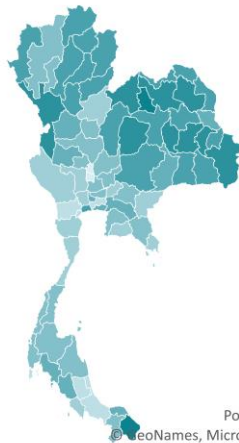
เมื่อพิจารณาความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนรายจังหวัดจากแผนภาพ 3.41 ดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ปี 2558 – 2564 ด้านล่างนี้ พบว่า ในปี 2558 – 2564 ความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนรายจังหวัดแสดงให้เห็นการกระจายตัวของระดับการพัฒนาของคนที่ดีส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สีเขียวแก่อ่อนใกล้เคียงกันทั่วประเทศและจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคมนในด้านดังกล่าวสูงกว่าจังหวัดต่าง ๆ โดยเฉลี่ยจะอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะนครพนม อุบลราชธานี มหาสารคาม และภาคเหนือเป็นหลัก อาทิ แม่ฮ่องสอน เพชรบูรณ์ เชียงราย ตาก อาจมีบางจังหวัดที่อยู่ในภาคใต้และภาคกลาง อาทิ นราธิวาส ระนอง ยะลาในภาคใต้ และ ลพบุรี ชัยนาท และพระนครศรีอยุธยาในภาคกลาง อย่างไรก็ตาม ในระยะต่อมา การพัฒนาคมนในบางจังหวัดระดับการพัฒนาคมนของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนของจังหวัดต่าง ๆ กลับปรับตัวลดลง โดยเฉพาะในปี 2564 เช่น ฉะเชิงเทรา ประจวบคีรีขันธ์ ขอนแก่น (ความเข้มของสีในแผนที่ลดลง) เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยว ผู้สูงอายุอยู่ลำพัง และการแจ้งความคดีชีวิตร่างกาย เพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์

แผนภาพ 3.41 ดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ปี 2558 - 2564

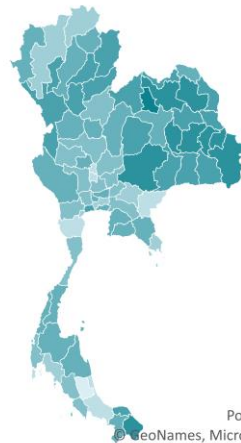
ปี 2558

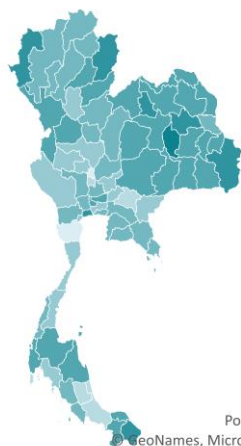
ปี 2559

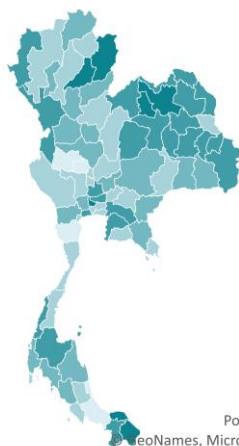
ปี 2560

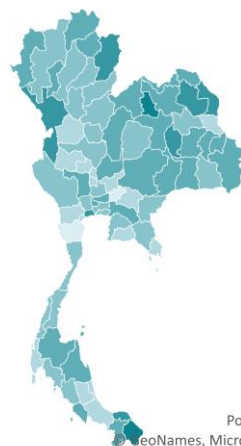
ปี 2561

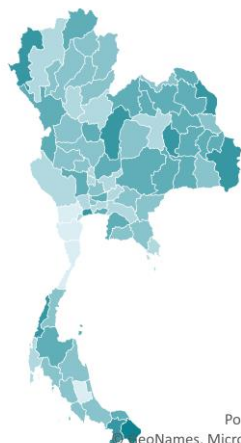
ปี 2562

ปี 2563

ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ในปี 2564 จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนมากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ นราธิวาส สมุทรสาคร เพชรบูรณ์ อุบลราชธานี และมหาสารคาม ตามลำดับ โดยนราธิวาส มีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนสูงที่สุดเป็นลำดับที่ 1 จาก 77 จังหวัด มีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.8219 ซึ่งเป็นผลจากร้อยละผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียวลดลง โดยปี 2564 ขยับขึ้นมาอยู่ในลำดับที่ 4 จากลำดับ 25 ในปีก่อนหน้า เช่นเดียวกับจำนวนเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนลดลงมาอยู่ในลำดับที่ 12 จากที่เคยติดลำดับ 3 ในปี 2563 รวมถึงการลดลงของการแจ้งความคดี ชีวิตร่างกาย เพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ที่อยู่ในลำดับที่ 37 ในปี 2564 มีเพียงตัวชี้วัดครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดียวสูงเป็นลำดับที่ 2 ตั้งแต่ปี 2561 – 2562 และเคยอยู่เป็นอันดับที่ 1 ในปี 2563 ที่ผ่านมา รองลงมา คือ **สมุทรสาคร** มีการพัฒนาคนอยู่ในลำดับที่ 2 ส่วน**เพชรบูรณ์ อุบลราชธานี และมหาสารคาม** อยู่ในลำดับที่ 3 – 5 โดยมีการเปลี่ยนแปลงลำดับสลับไปมาภายในช่วงดังกล่าวตลอดช่วง 7 ปีที่ผ่านมา ยกเว้นเพชรบูรณ์ที่เข้ามาติดลำดับเป็นครั้งแรก

และเมื่อพิจารณากลุ่มจังหวัดที่มีลำดับต่ำสุด พบว่า **จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนน้อยที่สุด คือ เพชรบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ พัทลุง และสระบุรี** ตามลำดับ โดยจากข้อมูลดัชนีย่อยความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน จะเห็นได้ว่า **เพชรบุรี** มีระดับการพัฒนาคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนน้อยที่สุดเป็นผลมาจากตัวชี้วัดทั้ง 4 ตัวชี้วัด จัดอยู่ในลำดับที่ไม่ดีนัก ไม่ว่าจะเป็นตัวชี้วัดผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียว การแจ้งความคดีชีวิตร่างกาย เพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ รวมทั้งครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดียว ขณะที่มียกเว้นตัวชี้วัดเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของทั้งประเทศเล็กน้อย โดยมีลำดับในปี 2564 อยู่ที่ 75 70 63 และ 46 ตามลำดับ หรือกล่าวได้ว่ามีระดับการพัฒนาคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนที่ไม่ดีในเกือบทุกตัวชี้วัด รองลงมา คือ **ราชบุรีและประจวบคีรีขันธ์** ที่ส่วนใหญ่ในช่วงปี 2563 – 2564 จะอยู่ในกลุ่ม 5 ลำดับสุดท้าย โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดียว ส่วน**พัทลุง**ระหว่างช่วงปี 2561 – 2564 ติดลำดับสลับไปมาระหว่างลำดับที่ 73 – 74 สุดท้าย**สระบุรี** เป็นจังหวัดที่เริ่มเข้ามาอยู่ในกลุ่มดังกล่าว

ตารางที่ 3.6 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนสูงสุดและต่ำสุด

5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนสูงสุด

ปีที่	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
2558	แม่ฮ่องสอน 0.8178	หนองบัวลำภู 0.7936	ปทุมธานี 0.7917	นราธิวาส 0.7747	สมุทรสาคร 0.7599
2559	หนองบัวลำภู 0.8173	นราธิวาส 0.7949	ร้อยเอ็ด 0.7428	อุดรธานี 0.7413	มหาสารคาม 0.7384
2560	หนองบัวลำภู 0.7986	อุดรธานี 0.7714	อำนาจเจริญ 0.7524	สกลนคร 0.7524	นราธิวาส 0.7441
2561	มหาสารคาม 0.7919	นราธิวาส 0.7625	หนองบัวลำภู 0.7619	อุบลราชธานี 0.7530	สมุทรสาคร 0.7326

ปีที่	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
2562	นราธิวาส 0.7606	หนองบัวลำภู 0.7473	นนทบุรี 0.7458	ปัตตานี 0.7412	น่าน 0.7397
2563	หนองบัวลำภู 0.8098	นราธิวาส 0.8003	ตาก 0.7566	สมุทรสาคร 0.7497	นครพนม 0.7425
2564	นราธิวาส 0.8219	สมุทรสาคร 0.7588	เพชรบูรณ์ 0.7512	อุบลราชธานี 0.7462	มหาสารคาม 0.7353

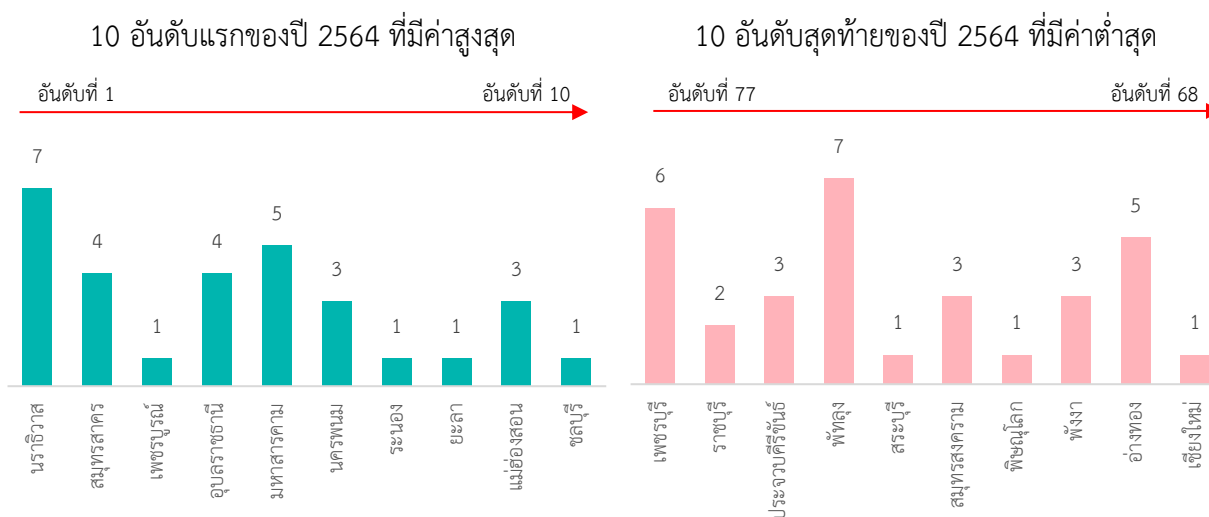
5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนต่ำสุด

ปีที่	ลำดับที่ 77	ลำดับที่ 76	ลำดับที่ 75	ลำดับที่ 74	ลำดับที่ 73
2558	ภูเก็ต 0.3757	นครนายก 0.4368	ปราจีนบุรี 0.4626	พัทลุง 0.4919	กาญจนบุรี 0.4922
2559	อ่างทอง 0.3956	สิงห์บุรี 0.4146	กรุงเทพมหานคร 0.4425	สงขลา 0.4473	ราชบุรี 0.4495
2560	พัทลุง 0.4164	ภูเก็ต 0.4480	สระแก้ว 0.4546	อ่างทอง 0.4625	สงขลา 0.4666
2561	เพชรบุรี 0.4277	สิงห์บุรี 0.4700	สงขลา 0.4984	ปราจีนบุรี 0.5084	พัทลุง 0.5123
2562	อุทัยธานี 0.4857	สงขลา 0.5166	เพชรบุรี 0.5177	ชัยนาท 0.5187	สุพรรณบุรี 0.5410
2563	เพชรบุรี 0.4933	นครนายก 0.5240	พังงา 0.5454	อุทัยธานี 0.5454	ภูเก็ต 0.5519
2564	เพชรบุรี 0.4960	ราชบุรี 0.5209	ประจวบคีรีขันธ์ 0.5229	พัทลุง 0.5352	สระบุรี 0.5472

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากความถี่ในการติดอยู่ใน 10 ลำดับแรก (ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด) ของจังหวัดต่าง ๆ ในช่วงปี 2558 – 2564 พบว่า การคงสถานะหรือระดับความก้าวหน้าของคนของจังหวัดส่วนใหญ่ในกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาสูงและต่ำอาจยังไม่ชัดเจนมากนัก แม้ว่าจะมีบางจังหวัดที่สามารถแสดงให้เห็นรูปแบบดังกล่าวก็ตาม โดยในกลุ่มจังหวัดที่มีการพัฒนาคนสูง โดยเฉพาะนราธิวาส มหาสารคาม สมุทรสาคร และอุบลราชธานี เป็นจังหวัดที่มีความถี่อยู่ใน 10 ลำดับแรกที่มีการพัฒนาสูงตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว คล้ายคลึงกับจังหวัดพัทลุง เพชรบุรี อ่างทอง ที่มีความถี่สูงในการติดอยู่ใน 10 ลำดับที่มีระดับการพัฒนาคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนต่ำที่สุดเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาคนตลอดระยะเวลา 7 ปี ที่ผ่านมายังคงมีจังหวัดเดิมที่มีผลลัพธ์การพัฒนาคนต่ำ จึงควรต้องเร่งมุ่งเน้นแก้ไขให้ตรงจุดมากขึ้นเพื่อยกระดับการพัฒนาคนในจังหวัดนั้น ๆ ให้สามารถหลุดพ้นจากปัญหาการพัฒนาคนต่ำเรื้อรังที่เผชิญได้ต่อไป

แผนภาพ 3.42 ความถี่ในการติดอันดับในช่วงปี 2558 – 2564 (ในรอบ 7 ปี)

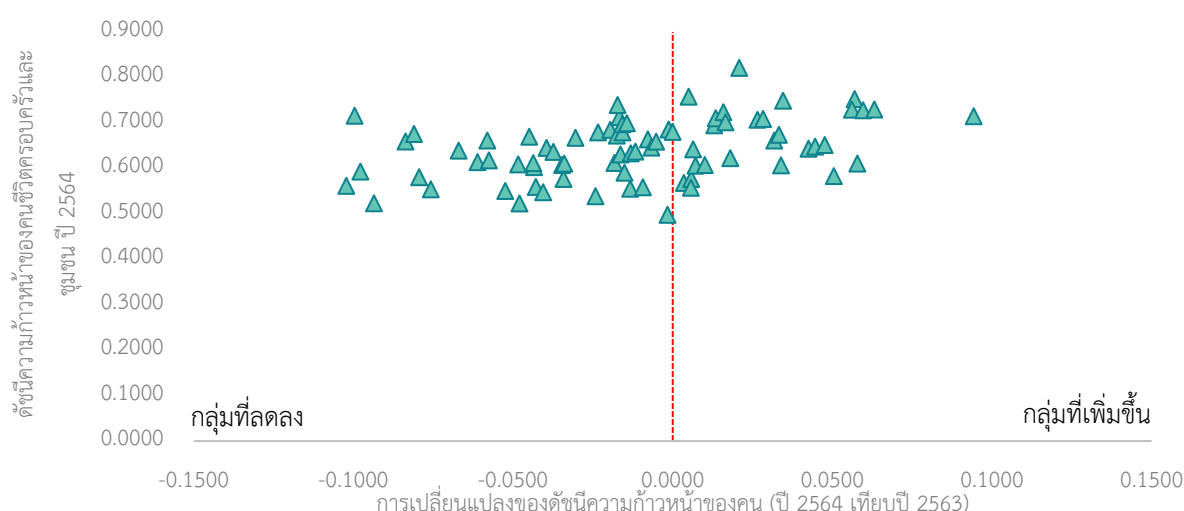

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

จังหวัดส่วนใหญ่มีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนลดลงจากปีก่อน

โดยในปี 2564 มีจำนวน 47 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนลดลง อาทิ ฉะเชิงเทรา ประจวบคีรีขันธ์ ขอนแก่น และหนองบัวลำภู มาจากร้อยละครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยวและผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียวที่เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา ซึ่งมากกว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มดังกล่าว (38 จังหวัด หรือคิดเป็นร้อยละ 80.8) มีอัตราการขยายตัวของดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนต่ำกว่าระดับประเทศ และส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือเป็นหลัก โดยเฉพาะขอนแก่น หนองบัวลำภู น่าน ตาก ตามลำดับ และมีบางจังหวัดที่อยู่ในภูมิภาคอื่น เช่น ภาคตะวันตก ภาคใต้ ภาคกลาง เป็นต้น ซึ่งกลุ่มดังกล่าวมีค่าดัชนีย่อยหดตัวระหว่างร้อยละ 1.86 – 15.20 ถือว่า ลดลงมากกว่าดัชนีย่อยในระดับประเทศมาก (หดตัวร้อยละ 1.72) อย่างไรก็ตาม มีเพียง 4 จังหวัดที่มีอัตราการขยายตัวของดัชนีย่อยสูงกว่าร้อยละ 10 ได้แก่ ชลบุรี มุกดาหาร อุทัยธานี และระนอง โดยมีค่าดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมามากที่สุดอยู่ที่ร้อยละ 15.50 และ 10.83 ตามลำดับ จากการลดลงของครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยว

แผนภาพ 3.43 การเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนในด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.7 ความก้าวหน้าของคนในด้านการคมนาคมและการสื่อสาร

โครงสร้างพื้นฐานเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาคนในหลายด้านโดยเฉพาะด้านคมนาคมที่การวางผังเมือง โครงสร้างพื้นฐาน หรือสาธารณูปโภคต่าง ๆ มีส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่อย่างชัดเจน ซึ่งการออกแบบและสร้างเส้นทางของถนนในพื้นที่ต่าง ๆ จะมีส่วนสำคัญในการช่วยกระจายความเจริญและสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานอื่นให้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึงและเหมาะสม เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ระบบสื่อสารในพื้นที่ เป็นต้น โดยการจัดการระบบขนส่งและการเดินทางที่ดีและเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นทางถนน ทางน้ำ ขนส่งสาธารณะ เป็นต้น จะกลายเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการช่วยลดภาระด้านค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของประชาชน ทำให้เกิดส่วนเกินหรือมีรายได้เหลือมากขึ้นและนำไปสู่การใช้จ่ายสำหรับตนเอง และบุคคลในครอบครัวเพื่อจับจ่ายใช้สอยในสินค้าและบริการอื่น ๆ ที่ช่วยให้เกิดการกระตุ้นภายในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น และยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น นอกจากนี้ ในมิติของการส่งเสริม ปรับปรุง และยกระดับทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารให้มีเสถียรภาพและครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ อย่างทั่วถึงจะมีส่วนช่วยสนับสนุนการศึกษาหาความรู้และการดำเนินงานในทุกภาคส่วนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งการเสริมสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ ให้มีศักยภาพสูงขึ้นและเป็นการเตรียมความพร้อมต่อระบบหรือแผนงานอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคตอย่างมั่นคง

ดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสาร เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของการพัฒนาคนในช่วงระยะดังกล่าวว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด และมีประเด็นใดที่ต้องมีการปรับปรุงหรือพัฒนาเพิ่มเติมในแต่ละพื้นที่ โดยตัวชี้วัดที่เป็นองค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสารมี 4 ตัวชี้วัด คือ 1) ร้อยละของหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี 2) อัตราการตายจากอุบัติเหตุบนท้องถนนต่อประชากรแสนคน 3) ร้อยละของประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือ และ 4) ร้อยละของประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต ซึ่งตัวชี้วัดที่กล่าวมาข้างต้นจะบ่งชี้ถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาคนของแต่ละจังหวัดและสะท้อนถึงผลลัพธ์ความสำเร็จของการวางแผนการพัฒนา และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตคน รวมถึงแผนรับมือและป้องกันเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ซึ่งผลการประเมินความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารในภาพรวมทุกจังหวัดทั่วประเทศ สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

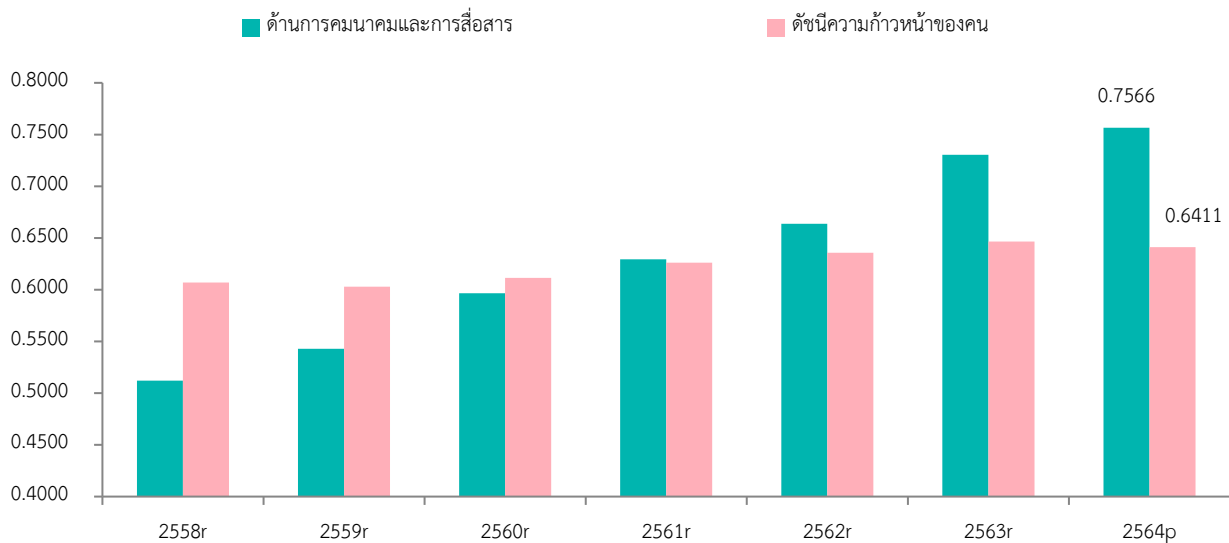
3.7.1 สถานการณ์ภาพรวมในปัจจุบันและแนวโน้มที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564)

ในปี 2564 ความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากปีที่ผ่านมา และยังคงเป็นมิติที่มีระดับการพัฒนาคนสูงที่สุด โดยดัชนีความก้าวหน้าของคนในด้านการคมนาคมและการสื่อสารมีค่าอยู่ที่ 0.7566 เพิ่มขึ้นจาก 0.7304 ในปี 2563 ซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวโน้มการดำเนินงานและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นระบบการขนส่งทางถนน ระบบการขนส่งทางราง และระบบการขนส่งทางน้ำ โดยโครงการสำคัญที่ภาครัฐได้ดำเนินการ เช่น การสร้างศูนย์รวมระบบขนส่งทางรางอย่างสถานีกลางบางซื่อ เป็นต้น สอดคล้องกับงบประมาณรายจ่ายประจำปีภายใต้แผนงานบูรณาการพัฒนาด้านคมนาคมและระบบโลจิสติกส์ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 – 2564 ที่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มาอยู่ที่ 106,116 ล้านบาท ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 จาก 95,375 ล้านบาท ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ยกเว้นในช่วงปี 2562 ที่ปรับตัวลดลง ตามสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ทำให้งิจกรรมต่าง ๆ ต้องหยุดชะงักลง นอกจากนี้ ในส่วนของมิติทางด้านการสื่อสารยังเห็นได้ว่า ตลอดช่วงปี 2558 – 2564 ภาครัฐมีแนวโน้ม

ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการดำเนินโครงการต่าง ๆ อาทิ โครงการเน็ตประชารัฐที่เป็นการขยายโครงข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงให้ครอบคลุมทั่วประเทศเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศ เพื่อเป็นการยกระดับโครงสร้างพื้นฐานทางการสื่อสาร และโครงการขยายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นการต่อยอดโครงการเน็ตประชารัฐ โดยมีการปรับความเร็วของอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งมีส่วนสำคัญในการลดต้นทุนการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของคนไทยให้น้อยลง เมื่อเทียบกับในช่วงก่อนปี 2558 ที่ค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมีมูลค่าสูงกว่าปัจจุบัน

แนวโน้มตลอดช่วง 7 ปีที่ผ่านมา การพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและชัดเจน แตกต่างจากการพัฒนาคนในภาพรวมที่เพิ่มขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยการเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดของความก้าวหน้าของคนด้านดังกล่าวสะท้อนได้จากอัตราการขยายตัวเฉลี่ยในช่วงปี 2558 – 2564 อยู่ที่ร้อยละ 6.8 ในขณะที่อัตราการขยายตัวเฉลี่ยของดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวม อยู่ที่ร้อยละ 0.9 ในแง่หนึ่งสะท้อนให้เห็นแนวโน้มการดำเนินนโยบายและการให้ความสำคัญของภาครัฐในการมุ่งเน้นการพัฒนาประเทศในแต่ละมิติเช่นกัน ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการสื่อสารของประเทศเป็นสำคัญ

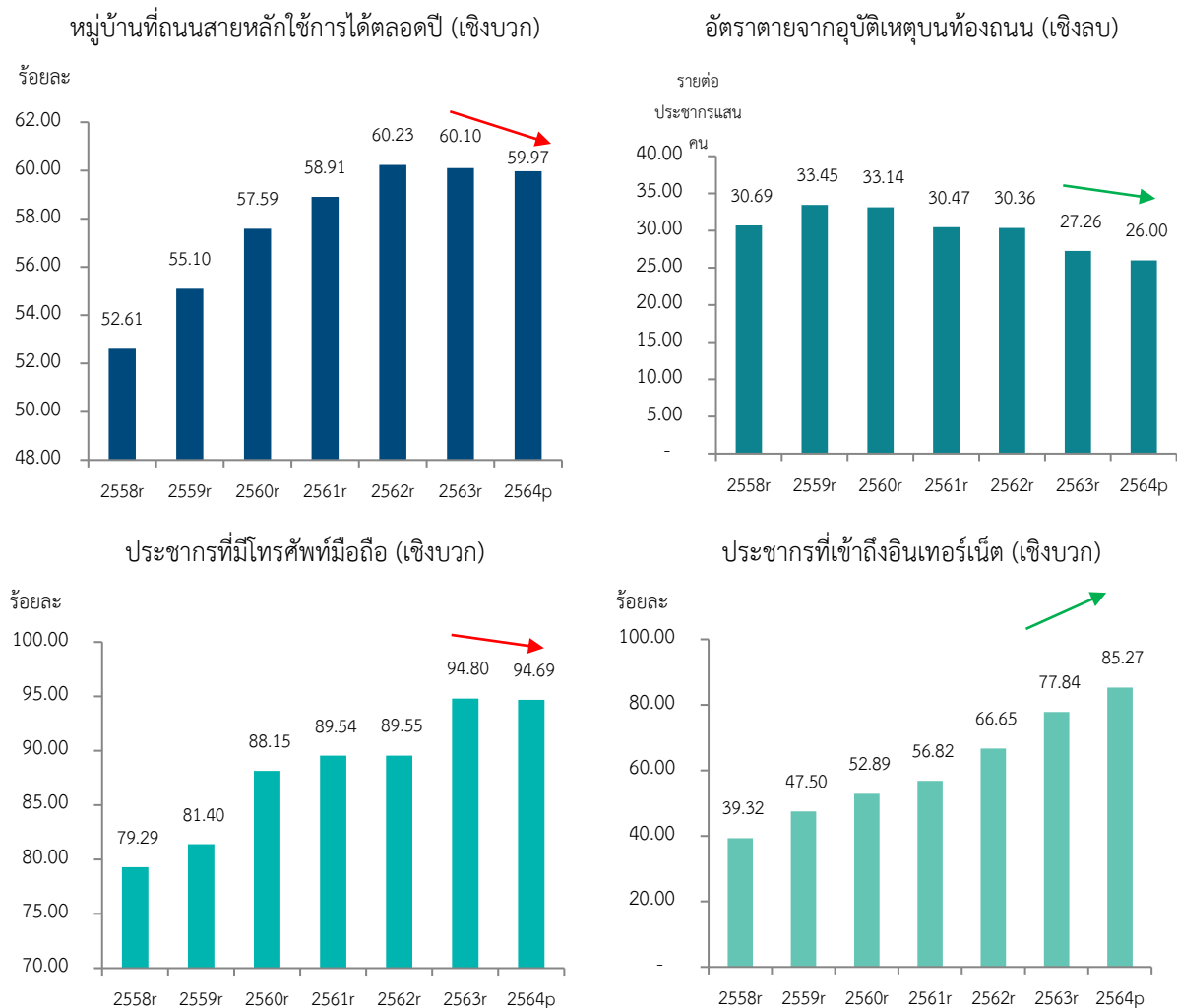
แผนภาพ 3.44 ความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ปี 2558 - 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ของสัดส่วนประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่เพิ่มสูงขึ้นมาอยู่ที่ร้อยละ 85.27 จากร้อยละ 77.84 ในปีก่อน และมีทิศทางของแนวโน้มตลอดช่วงเวลาดังกล่าวที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ จึงส่งผลให้โครงข่ายของระบบอินเทอร์เน็ตเกิดการกระจายไปตามพื้นที่ต่าง ๆ อย่างทั่วถึง และประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้โดยง่าย ซึ่งมีจำนวนผู้เข้าใช้บริการเพิ่มขึ้นจาก 24.59 ล้านคน ในปี 2558 เป็น 54.56 ล้านคน ในปี 2564³⁰ เช่นเดียวกับอัตราการตายจากการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนที่มีจำนวนผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุบนท้องถนนลดลงจากเดิม 17,831 คน ในปี 2563 เป็น 16,957 คน ในปี 2564 แม้ว่าจำนวนรับแจ้งคดีอุบัติเหตุจราจรทางบกและจำนวนผู้บาดเจ็บเพิ่มขึ้นก็ตาม แต่มูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นกลับลดลงแสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นเป็นขนาดเล็ก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ของการนำระบบเทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถตรวจตราและบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้จำนวนผู้เสียชีวิตจากการเกิดอุบัติเหตุจราจรลดน้อยลง

แผนภาพ 3.46 องค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ปี 2558 – 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

³⁰ การสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน, สำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยใช้ข้อมูลไตรมาส 4 เนื่องจากได้มีการปรับแผนการสำรวจจากรายปีเป็นรายไตรมาส

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของร้อยละหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี ปรับตัวลดลงเล็กน้อย จากเดิมร้อยละ 60.10 มาอยู่ที่ร้อยละ 59.97 ในปี 2564 และลดลงต่อเนื่องจากปี 2562 เป็นต้นมา โดยหากพิจารณาจากข้อมูลความยาวของถนนของหน่วยงานต่าง ๆ ในช่วงปี 2558 – 2564 พบว่า ความยาวของถนนของประเทศไทยมีระยะทางเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในส่วนของถนนสายหลักและสายรองที่มีกรมทางหลวงเป็นผู้รับผิดชอบ ทำให้การปรับตัวลดลงของร้อยละหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี有一部分หนึ่งสะท้อนประเด็นในแง่ของการบำรุงรักษาและซ่อมแซมให้ถนนต่าง ๆ สามารถใช้การได้ดีและมีความปลอดภัย โดยถนนเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางบกที่สำคัญที่มีส่วนในการเหนี่ยวนำความเจริญทางด้านต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวและบริเวณใกล้เคียง เช่น สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ความสะดวกสบายในการเดินทาง เป็นต้น ซึ่งในช่วงปี 2558 มีความยาวถนนรวมทั้งสิ้น 454,085 กิโลเมตร เพิ่มขึ้นมาอยู่ที่ 702,989 กิโลเมตร ในปี 2564 (เพิ่มขึ้น 248,906 กิโลเมตร จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ ถนนสายหลักและสายรอง 1,920 กิโลเมตร และถนนท้องถิ่น 246,986 กิโลเมตร)³¹ ในขณะที่สัดส่วนประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือถือครองข้างทางตัวอยู่ที่ร้อยละ 94.69 ในปี 2564 จากเดิมที่ปรับตัวเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในทุกปี โดยเฉพาะในปี 2563 ที่มีการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้มีการเรียนผ่านระบบออนไลน์และการทำงานที่บ้าน (Work From Home) ส่งผลให้มียอดการใช้งานอุปกรณ์ประเภทสมาร์ทโฟนสำหรับสนับสนุนทางด้านการศึกษาหรือใช้ในการติดต่อกิจการผ่านระบบออนไลน์เพิ่มขึ้น

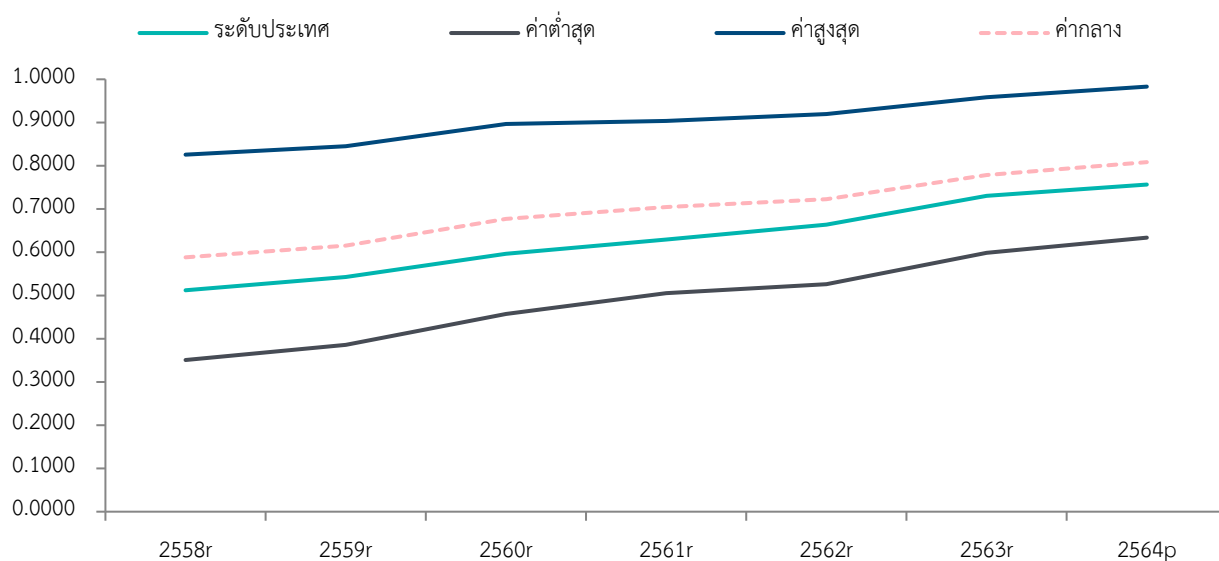
กล่าวได้ว่า แนวโน้มการยกระดับของการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสารที่ดีอย่างต่อเนื่องในช่วงที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นความสอดคล้องกับก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารต่าง ๆ ที่มีส่วนทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงระบบการสื่อสารและอินเทอร์เน็ตที่มีความทันสมัยได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการคมนาคมหรือการเดินทางระหว่างพื้นที่ของคนในประเทศ

3.7.3 ความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารรายจังหวัด

สถานการณ์การพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารในระดับจังหวัดค่อนข้างสะท้อนให้เห็นการกระจายตัวของทิศทางการพัฒนาที่ดีและแนวโน้มความเหลื่อมล้ำระหว่างจังหวัดที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยจากแผนภาพ 3.47 แสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างระหว่างค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดของดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารรายจังหวัดตั้งแต่ปี 2558 – 2564 ปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับค่าเฉลี่ยระดับประเทศที่มีแนวโน้มใกล้เคียงกับค่ากลางมากยิ่งขึ้น สะท้อนว่าความเหลื่อมล้ำของระดับการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสารระหว่างพื้นที่ของประเทศไทยปรับตัวดีขึ้น แม้ว่าจังหวัดส่วนใหญ่จะมีระดับการพัฒนาที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศก็ตาม

³¹ <https://data.gov.mot.go.th/dataset/thailand-road-length/resource/0bb805a6-dd03-4118-890d-17623c01a10f>

แผนภาพ 3.47 ค่าสถิติของดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ปี 2558 – 2564

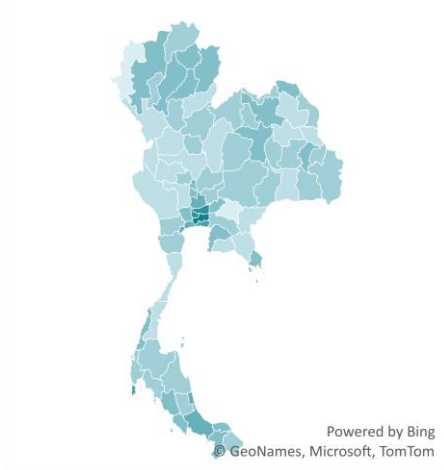

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

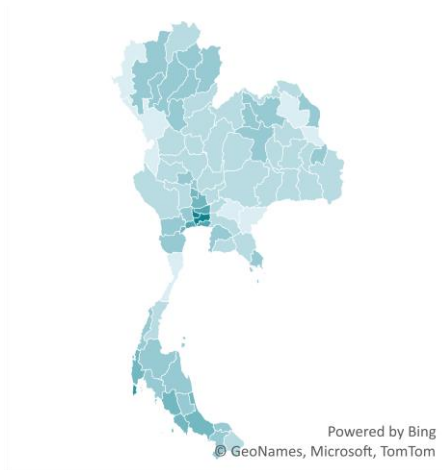
เมื่อพิจารณาความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารจากแผนภาพด้านล่าง พบว่า ในปี 2558 จังหวัดต่าง ๆ ค่อนข้างมีระดับความก้าวหน้าของคนใกล้เคียงกัน ยกเว้นในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และโซนหัวเมืองใหญ่ของแต่ละภูมิภาคที่มีการกระจุกตัวของความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารสูงกว่าจังหวัดอื่นหรือแม้แต่ในจังหวัดพื้นที่ใกล้เคียงก็ตาม ส่วนหนึ่งเป็นผลจากพื้นที่ดังกล่าวมีการพัฒนาระบบคมนาคมสำหรับการเดินทางภายในประเทศ การพัฒนาระบบโครงข่ายสำหรับการติดต่อสื่อสารผ่านระบบโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ตที่มีบทบาทในชีวิตประจำวันให้สามารถรองรับเพื่อตอบสนองความต้องการทั้งการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน การดำเนินงานด้านธุรกิจ สำหรับค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนด้านการศึกษาอย่างเหมาะสม ทำให้ระดับการพัฒนาของกลุ่มจังหวัดดังกล่าวค่อนข้างสูงกว่าพื้นที่อื่น รวมทั้งข้อจำกัดทางด้านสภาพภูมิประเทศ และสภาพอากาศในบางพื้นที่ที่ยังไม่เอื้ออำนวยส่งผลให้เกิดความล่าช้าหรือความไม่คุ้มค่าในการลงทุนพัฒนาระบบคมนาคมและระบบสื่อสาร

แผนภาพ 3.48 ดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ปี 2558 - 2564

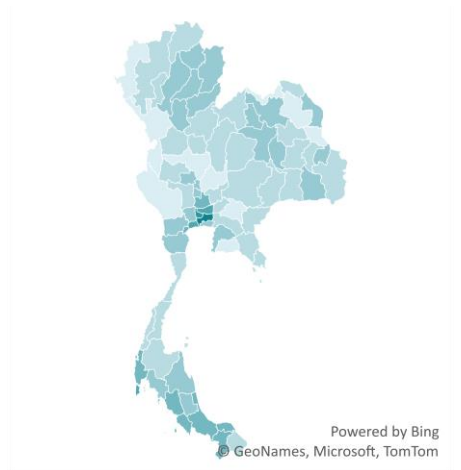
ปี 2558

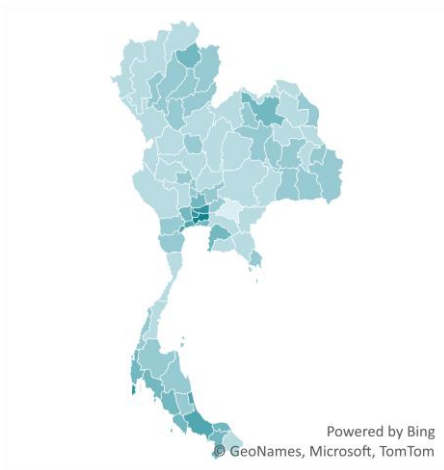
ปี 2559

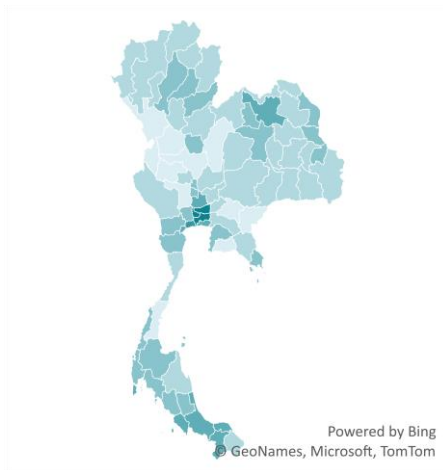
ปี 2560

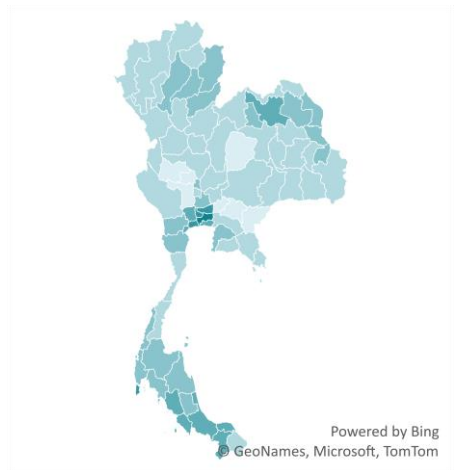
ปี 2561

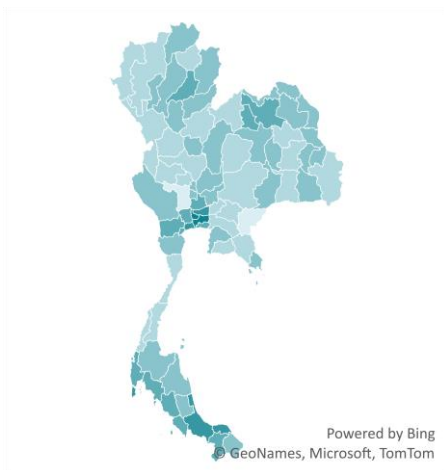
ปี 2562

ปี 2563

ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

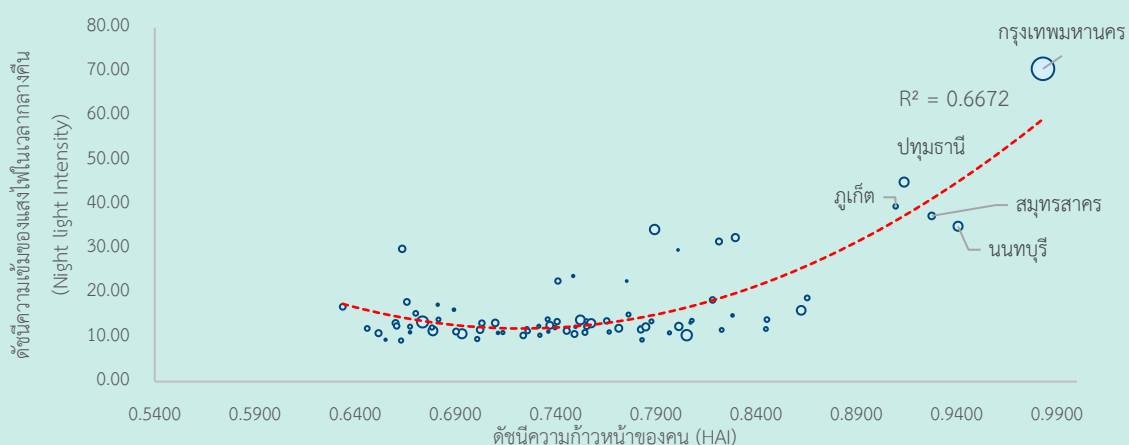
ในระยะเวลาต่อมา ระดับการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสารของจังหวัดต่าง ๆ นอกเหนือจากจังหวัดใหญ่ที่สำคัญค่อย ๆ ปรับตัวดีขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในปี 2564 ระดับการพัฒนาคนในหลายพื้นที่ปรับตัวดีขึ้น เช่น มุกดาหาร สกลนคร นครสวรรค์ พังงา กระบี่ เป็นต้น (ความเข้มของสีในแผนที่เพิ่มขึ้น) ในแง่หนึ่งแสดงให้เห็นว่า แนวโน้มและการพัฒนาเชิงพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการกระจายความเจริญหรือผลลัพธ์ของการพัฒนาคนไปยังจังหวัดหรือพื้นที่ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม แนวโน้มการวิเคราะห์และการพัฒนาเชิงพื้นที่ในปัจจุบันค่อนข้างมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน โดยปัจจุบันมีข้อมูลชุดหนึ่งอาจสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์หรือแสดงถึงระดับการพัฒนาภายในจังหวัดได้ คือ ข้อมูลดัชนีความเข้มของแสงไฟในเวลากลางคืนที่สะท้อนถึงระดับการพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมของพื้นที่ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างผลลัพธ์การพัฒนาความเจริญของแต่ละจังหวัดในระดับพื้นที่

Box : การประยุกต์ใช้ข้อมูลทางด้านการสนเทศภูมิศาสตร์ (ดัชนีแสงไฟในเวลากลางคืน)

กับการพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสาร

ในปัจจุบันความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ความสามารถในการถ่ายภาพและเข้าถึงข้อมูลแผนที่รูปแบบต่าง ๆ ของประเทศจากดาวเทียมเป็นไปได้อย่างสะดวกและมีความละเอียดยิ่งขึ้น ซึ่งการพัฒนาและศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลภูมิศาสตร์สารสนเทศต่าง ๆ อาทิ ลักษณะพื้นผิวบนเปลือกโลก ความหนาแน่นของต้นไม้ และแสงสว่างจากไฟฟ้ายามกลางคืน ทำให้การวิเคราะห์การพัฒนาประเทศเป็นไปได้อย่างกว้างขวางและรอบด้านมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความเข้มของแสงไฟในเวลากลางคืนและดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารในระดับจังหวัด โดยดัชนีความเข้มของแสงไฟในเวลากลางคืนเป็นค่าดัชนีที่สามารถสะท้อนถึงการกระจายตัวของโครงข่ายการพัฒนาของความเจริญเชิงพื้นที่ที่ปรากฏขึ้นผ่านแสงไฟยามค่ำคืนโดยเฉพาะทางด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งต่าง ๆ เช่น แสงไฟจากถนน บริเวณแหล่งอุตสาหกรรม ชุมชนที่อยู่อาศัย เป็นต้น ในขณะที่ดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแสดงถึงระดับการพัฒนาของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารที่เกิดขึ้นจริงในแต่ละจังหวัด โดยจากแผนภาพด้านล่างสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างชัดเจนระหว่างจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารที่สูงกับพื้นที่ที่มีระดับความเข้มของแสงไฟในเวลากลางคืนสูง ในแง่หนึ่งชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชุดข้อมูลทั้งสองที่ค่อนข้างสูงอาจสามารถนำมาช่วยในการอธิบายหรือวิเคราะห์ระดับการพัฒนาคนได้เช่นกัน โดยเฉพาะในระดับพื้นที่ที่มีขนาดเล็กกว่าจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นอำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้าน

ดัชนีความเข้มของแสงไฟในเวลากลางคืนกับดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ปี 2564

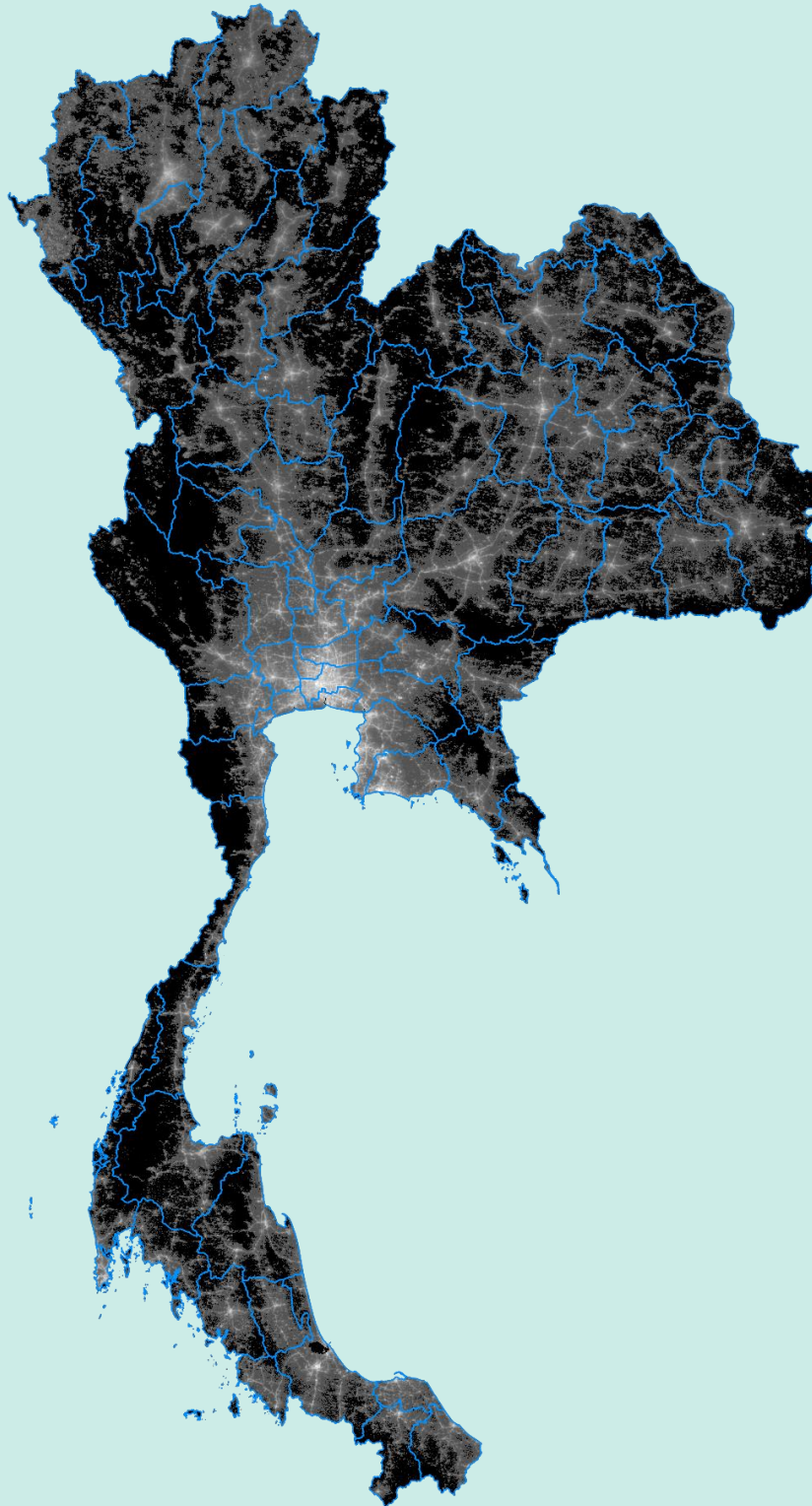
ที่มา : ค่าความเข้มของแสงจากภาพถ่ายดาวเทียมแสงสว่างในเวลากลางคืนจากดาวเทียม DMSP/OLS ของประเทศไทย

ข้อมูลดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสาร รวบรวมและประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลสังคมและตัวชี้วัด สศช.

หมายเหตุ : ขนาวดวงกลม เท่ากับจำนวนของประชากรภายในประเทศไทย

จากแผนภาพด้านล่างเป็นภาพถ่ายดาวเทียมของแสงไฟในเวลากลางคืนในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยในปี 2564 โดยสีขาวเป็นระดับความเข้มของแสงไฟในเวลากลางคืน (สีขาวมาก เท่ากับ ความเข้มของแสงไฟมาก) ซึ่งหากนำความเข้มของแสงไฟมาใช้ในการอธิบายระดับการพัฒนาคนด้านคมนาคมและการสื่อสารแล้ว จะเห็นได้ว่า ในบริเวณที่มีความเข้มของแสงมากจะมีแนวโน้มที่การพัฒนาคนในบริเวณดังกล่าวสูงเช่นกัน

แสงไฟในเวลากลางคืนของประเทศไทยจากภาพถ่ายดาวเทียม ณ ปี 2564

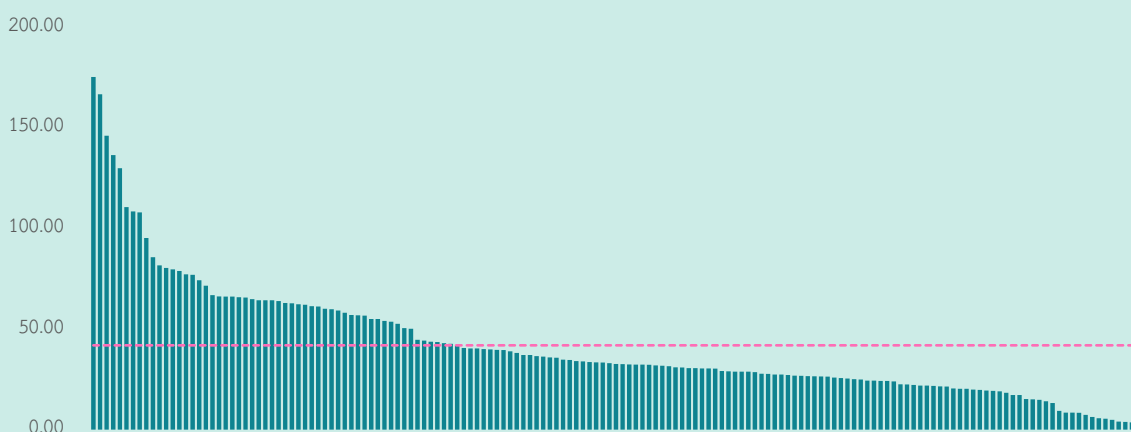
ที่มา : ค่าความเข้มของแสงจากภาพถ่ายดาวเทียมแสงสว่างในเวลากลางคืนจากดาวเทียม DMSP/OLS ของประเทศไทย

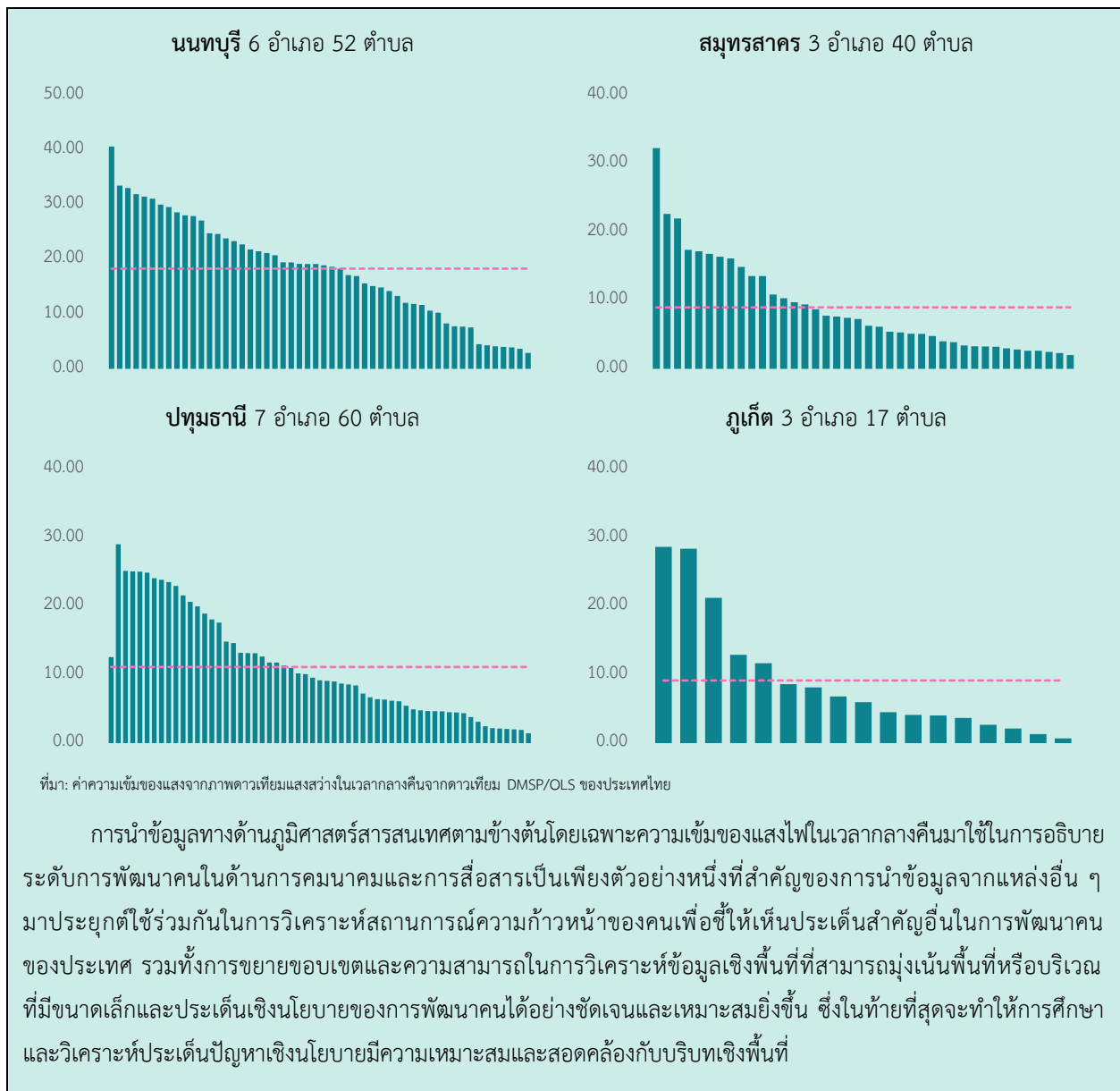
ระดับการพัฒนาคนทางด้านคมนาคมและการสื่อสารที่ถูกอธิบายผ่านความเข้มแสงไฟในแต่ละพื้นที่ภายในจังหวัดสามารถสะท้อนผ่านเส้นแสงและการกระจายตัวไปตามเส้นทางระบบคมนาคมขนส่งทางบกที่เชื่อมต่อภายในจังหวัดและระหว่างจังหวัด โดยในแต่ละจังหวัด (เส้นเขตจังหวัดสีน้ำเงิน) ระดับความเข้มของแสงจะไม่เรียบเสมอกันทั้งจังหวัด ทำให้เห็นได้ว่า ความเจริญหรือการพัฒนาคนแม้แต่ภายในจังหวัดเองอาจมีระดับการกระจุกตัวที่ต่างกันออกไป ซึ่งนอกเหนือจากเส้นแสงแล้วยังมีพื้นที่บริเวณรอบเส้นแสงที่มีความสว่างเพิ่มสูงขึ้นเทียบกับบริเวณที่อยู่ห่างไกลจากเส้นแสงออกไปในแง่หนึ่งเป็นการฉายภาพรูปแบบและลักษณะการพัฒนาคนที่มีพื้นที่บริเวณโหนด (Node) หรือศูนย์กลางของการพัฒนาและค่อย ๆ กระจายความเจริญหรือระดับการพัฒนาคนออกไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การสะท้อนให้เห็นภาพการกระจุกตัวของระดับการพัฒนาคนในพื้นที่ต่าง ๆ ภายในจังหวัด ซึ่งแตกต่างจากการวิเคราะห์ในระดับจังหวัดที่ฉายภาพให้เห็นทิศทางและแนวโน้มในลักษณะของค่าเฉลี่ยของจังหวัด การกระจุกตัวของแสงสว่างที่แสดงถึงการพัฒนาคอนรายพื้นที่ที่เกิดขึ้นภายในแต่ละจังหวัด ชี้ว่า ในช่วงแรกการพัฒนาคนอาจเกิดขึ้นเฉพาะในเขตตัวเมืองหรือพื้นที่สำคัญของแต่ละจังหวัดที่มีระดับความเจริญเป็นรากฐานสำคัญ และจะสามารถนำไปสู่กระบวนการส่งเสริมหรือการกระจายตัวของการพัฒนาความเจริญออกไปยังพื้นที่โดยรอบตามแผนการพัฒนาของแต่ละจังหวัด อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการกระจายความเจริญดังกล่าวอาจเกิดความล่าช้าหรือไม่สามารถเป็นไปตามแผนพัฒนาได้ตามเป้าหมายนัก ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลจากสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และระยะทางที่ห่างไกลจากตัวเมืองจนเกินไปทำให้ไม่เอื้ออำนวยต่อการขยายพื้นที่การพัฒนาและทำให้กระบวนการพัฒนาคนอาจยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ห่างไกลของแต่ละจังหวัดได้เท่าที่ควร

หากพิจารณา 5 จังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารและดัชนีความเข้มของแสงไฟในเวลากลางคืนสูงสุด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรสาคร ปทุมธานี และภูเก็ต พบว่า ในแต่ละจังหวัดมีความเข้มแสงในระดับแขวงหรือตำบลแตกต่างกันออกไป โดยส่วนใหญ่ประมาณ 1 ใน 3 ของตำบลทั้งหมดภายในจังหวัด มีค่าความเข้มของแสงสูงกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัด ซึ่งอีกนัยยะหนึ่งแสดงว่า ความแตกต่างระหว่างตำบลภายในแต่ละจังหวัดยังคงฉายภาพให้เห็นได้ชัดเจนในระดับหนึ่ง โดยค่าดัชนีความเข้มของแสงในระดับตำบลของกลุ่มจังหวัดดังกล่าวที่มีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยจังหวัดมีจำนวน 128 ตำบล ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จำนวน 56 แขวง (จาก 169 แขวง) นนทบุรี จำนวน 28 ตำบล (จาก 50 ตำบล) สมุทรสาคร จำนวน 15 ตำบล (จาก 40 ตำบล) ปทุมธานี จำนวน 24 ตำบล (จาก 60 ตำบล) และภูเก็ต จำนวน 5 ตำบล (จาก 17 ตำบล)

ดัชนีความเข้มของแสงไฟในเวลากลางคืน 5 จังหวัดสูงสุด จำแนกรายตำบล ปี 2564

กรุงเทพมหานคร 50 เขต 169 แขวง

ในปี 2564 จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการคมนาคมและการสื่อสารมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรสาคร ปทุมธานี และภูเก็ต ตามลำดับ โดยกรุงเทพมหานครมีความก้าวหน้าของด้านการคมนาคมและการสื่อสารสูงที่สุดเป็นลำดับที่ 1 จาก 77 จังหวัด ซึ่งมีสัดส่วนของหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปีสูงเป็นอันดับ 1 ตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นมา เช่นเดียวกับตัวชี้วัดอื่น ๆ ที่ส่วนใหญ่มีค่าอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูงและอันดับที่ดี (5 อันดับแรก) ไม่ว่าจะเป็นอัตราการตายจากอุบัติเหตุบนท้องถนนที่อยู่ในอันดับที่ 2 ในปี 2564 และประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่อยู่ในอันดับที่ 4 ในปี 2564 มีเพียงประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือที่อยู่ในอันดับที่ 12 ในปี 2564 รองลงมาคือ นนทบุรีมีระดับการพัฒนาด้านอยู่ในลำดับที่ 2 ส่วนสมุทรสาคร ปทุมธานี และภูเก็ต อยู่ในลำดับที่ 3 – 5 โดยมีการเปลี่ยนแปลงลำดับสลับกันไปมาภายในช่วงดังกล่าวตลอดช่วง 7 ปีที่ผ่านมา และเมื่อพิจารณากลุ่มจังหวัดที่มีอันดับต่ำสุด พบว่า จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการคมนาคมและการสื่อสารน้อยที่สุด 5 อันดับสุดท้าย คือ สุพรรณบุรี สระแก้ว ชัยภูมิ แม่ฮ่องสอน และนครสวรรค์ ตามลำดับ โดยจากข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสาร จะเห็นได้ว่า สุพรรณบุรี ที่มีระดับ

การพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารน้อยที่สุดเป็นผลมาจากตัวชี้วัดทั้ง 4 ตัวชี้วัด ค่อนข้างอยู่ในลำดับที่ไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นสัดส่วนหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี อัตราตายจากอุบัติเหตุบนท้องถนน สัดส่วนประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือ และสัดส่วนประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต โดยมีลำดับในปี 2564 อยู่ที่ 70 ที่ 64 ที่ 58 และที่ 74 ตามลำดับ หรือกล่าวได้ว่า ค่อนข้างมีระดับการพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารที่ไม่ดีในเกือบทุกด้าน รองลงมาคือ **สระแก้วและแม่ฮ่องสอน** ที่โดยส่วนใหญ่ในช่วงปี 2558 - 2564 จะอยู่ในกลุ่ม 5 อันดับสุดท้าย ส่วน **ชัยภูมิและนครสวรรค์** เป็นจังหวัดที่เริ่มเข้ามาอยู่ในกลุ่มดังกล่าว

ตารางที่ 3.7 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสารสูงสุดและต่ำสุด

5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสารสูงสุด

ปีที่	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
2558	กรุงเทพมหานคร 0.8257	นนทบุรี 0.7852	ปทุมธานี 0.7277	ภูเก็ต 0.6716	สมุทรปราการ 0.6588
2559	กรุงเทพมหานคร 0.8454	นนทบุรี 0.7980	ภูเก็ต 0.7381	ปทุมธานี 0.7189	สมุทรสาคร 0.7117
2560	กรุงเทพมหานคร 0.8968	นนทบุรี 0.8173	ภูเก็ต 0.7602	ปทุมธานี 0.7563	สมุทรสาคร 0.7562
2561	กรุงเทพมหานคร 0.9039	นนทบุรี 0.8499	ภูเก็ต 0.8076	ปทุมธานี 0.8036	สมุทรสาคร 0.7651
2562	กรุงเทพมหานคร 0.9195	นนทบุรี 0.8863	ปทุมธานี 0.8624	สมุทรสาคร 0.8013	ภูเก็ต 0.7881
2563	กรุงเทพมหานคร 0.9585	นนทบุรี 0.9144	สมุทรสาคร 0.8999	ปทุมธานี 0.8717	ภูเก็ต 0.8640
2564	กรุงเทพมหานคร 0.9831	นนทบุรี 0.9407	สมุทรสาคร 0.9276	ปทุมธานี 0.9138	ภูเก็ต 0.9096

5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสารต่ำสุด

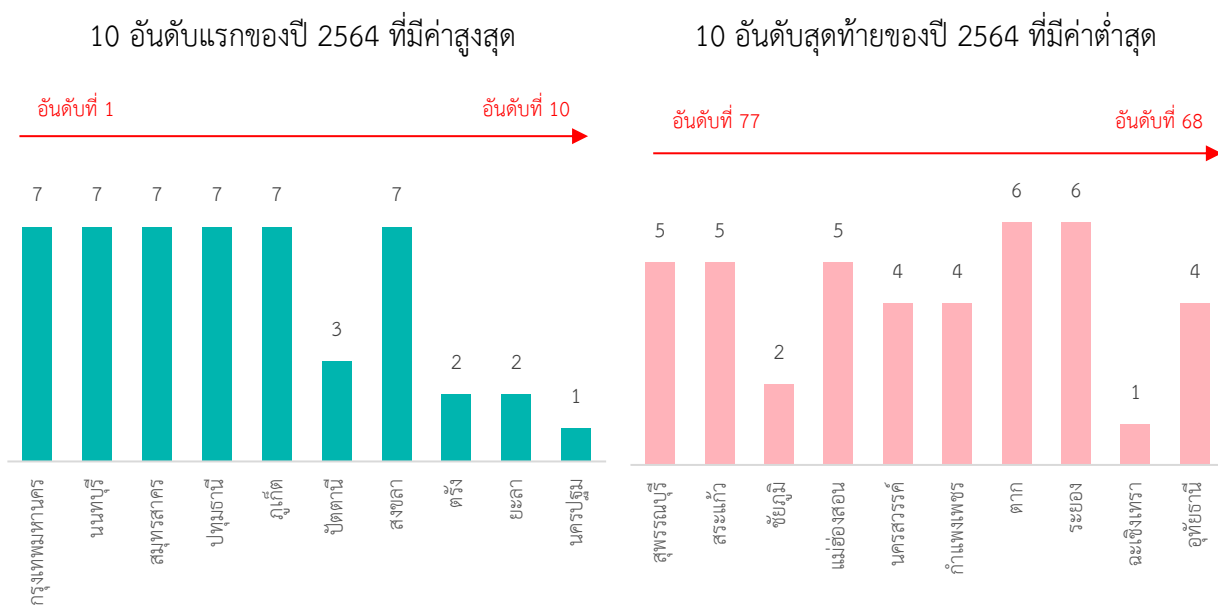
ปีที่	ลำดับที่ 77	ลำดับที่ 76	ลำดับที่ 75	ลำดับที่ 74	ลำดับที่ 73
2558	ปราจีนบุรี 0.3508	แม่ฮ่องสอน 0.3601	ประจวบคีรีขันธ์ 0.3779	นครสวรรค์ 0.3844	กำแพงเพชร 0.3927
2559	แม่ฮ่องสอน 0.3857	ปราจีนบุรี 0.3969	มุกดาหาร 0.4199	สกลนคร 0.4272	สระแก้ว 0.4359
2560	ปราจีนบุรี 0.4573	หนองคาย 0.4616	แม่ฮ่องสอน 0.4631	สกลนคร 0.4836	ตาก 0.4837
2561	ปราจีนบุรี 0.5053	สระแก้ว 0.5166	ตาก 0.5202	ระยอง 0.5257	อุทัยธานี 0.5266
2562	ปราจีนบุรี 0.5259	ตาก 0.5296	สระแก้ว 0.5472	อุทัยธานี 0.5486	ระยอง 0.5547

ปีที่	ลำดับที่ 77	ลำดับที่ 76	ลำดับที่ 75	ลำดับที่ 74	ลำดับที่ 73
2563	สระแก้ว 0.5985	สุพรรณบุรี 0.6019	ชัยภูมิ 0.6166	ปราจีนบุรี 0.6305	อุทัยธานี 0.6412
2564	สุพรรณบุรี 0.6338	สระแก้ว 0.6460	ชัยภูมิ 0.6516	แม่ฮ่องสอน 0.6551	นครสวรรค์ 0.6601

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากค่าในการติดอยู่ใน 10 อันดับแรก (ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด) ของจังหวัดต่าง ๆ ในช่วงปี 2558 – 2564 พบว่า การพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสารค่อนข้างแสดงให้เห็นรูปแบบการคงสถานะ (status quo) ที่ชัดเจน โดยในกลุ่มจังหวัดที่มีการพัฒนาคนสูงโดยเฉพาะ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรสาคร ปทุมธานี ภูเก็ต และสงขลา เป็นจังหวัดที่อยู่ใน 10 อันดับแรกที่มีการพัฒนาสูงตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว คล้ายคลึงกับจังหวัดตาก ระยอง สุพรรณบุรี สระแก้ว แม่ฮ่องสอน นครสวรรค์ กำแพงเพชร และอุทัยธานี ที่มีความถี่สูงในการติดอยู่ใน 10 อันดับที่มีระดับการพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารต่ำที่สุด ในแง่หนึ่งสะท้อนให้เห็นมุมมองการเปลี่ยนผ่านหรือการพัฒนาคนที่เป็นไปอย่างช้า ๆ และปัญหาของการเป็นพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาด้านคมนาคมและการสื่อสารที่ต่ำแบบเรื้อรัง ซึ่งสามารถชี้ประเด็นเชิงนโยบายไปสู่การพัฒนาด้านคมนาคมและการสื่อสารในพื้นที่ดังกล่าวเพิ่มขึ้น นำไปสู่การยกระดับความก้าวหน้าของคนในจังหวัดดังกล่าวต่อไป

แผนภาพ 3.49 ความถี่ในการติดอันดับในช่วงปี 2558 – 2564 (ในรอบ 7 ปี)

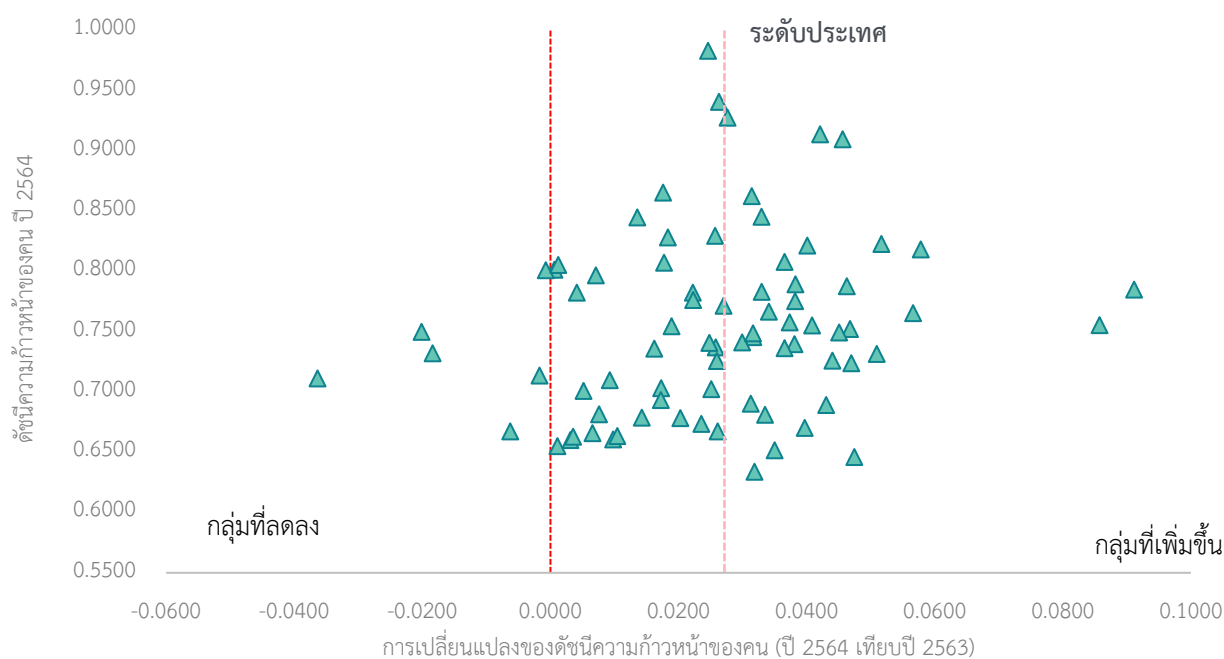

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

จังหวัดส่วนใหญ่มีความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารเพิ่มขึ้นจากปีก่อน

โดยในปี 2564 มีจำนวน 71 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสารเพิ่มขึ้น เช่น บุรีรัมย์ นราธิวาส ชลบุรี ปทุมธานี ลำปาง และแม่ฮ่องสอน เป็นต้น ตามการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่เพิ่มสูงขึ้นมาก จากปีที่ผ่านมา ซึ่งมากกว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มดังกล่าว (41 จังหวัด หรือคิดเป็นร้อยละ 57.7) มีอัตราการขยายตัวของดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสารสูงกว่าระดับประเทศและส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคเหนือเป็นหลัก ตามลำดับ โดยมีเพียงบุรีรัมย์และนราธิวาสเท่านั้นที่อัตราการขยายตัวของดัชนีย่อยสูงกว่าร้อยละ 10 ทั้งนี้ ในกลุ่มจังหวัดดังกล่าว จังหวัดที่มีอัตราการขยายตัวสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ บุรีรัมย์ นราธิวาส มหาสารคาม สระแก้ว และราชบุรี ตามลำดับ มีอัตราการขยายตัวอยู่ระหว่างร้อยละ 7.60 – 13.14 ค่อนข้างสูงกว่าอัตราการขยายตัวของดัชนีย่อยในระดับประเทศมาก (ร้อยละ 3.58) อย่างไรก็ตาม มีเพียงจังหวัดส่วนน้อยเท่านั้นที่ดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารปรับตัวลดลงจากปีที่ผ่านมา ได้แก่ ระนอง อำนาจเจริญ อุตรดิตถ์ ชุมพร พะเยา และสมุทรสงคราม ตามลำดับ โดยจังหวัดระนองมีค่าดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสารลดลงมากที่สุดที่ร้อยละ 4.86 ตามการลดลงของร้อยละหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปีและการเพิ่มสูงขึ้นของอัตราตายจากอุบัติเหตุบนท้องถนน

แผนภาพ 3.50 การเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนในด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.8 ความก้าวหน้าของคนในด้านการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอความรู้ ความคิดเห็น แนวคิดหรือแม้แต่แนวทางการปฏิบัติงาน รวมถึงกรณีจิตสาธารณะหรือจิตอาสาในการร่วมทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลและการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของคนในชุมชนที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งพากันในครอบครัวและชุมชน การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกหรือองค์กรที่เป็นการรวมตัวหรือจับกลุ่มของผู้คนที่มีความสนใจแบบเดียวกันหรืออาชีพการทำงานเกี่ยวข้องกันเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถของตนเองในการทำงาน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคลสำหรับพัฒนาความสามารถและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมสำหรับการใช้ชีวิตประจำวัน การศึกษาค้นคว้าและการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของตนเองที่มีส่วนช่วยผลักดันและพัฒนาคุณภาพของผลผลิตในแต่ละกิจกรรมการผลิตที่เกิดขึ้นภายในประเทศให้ดียิ่งขึ้น

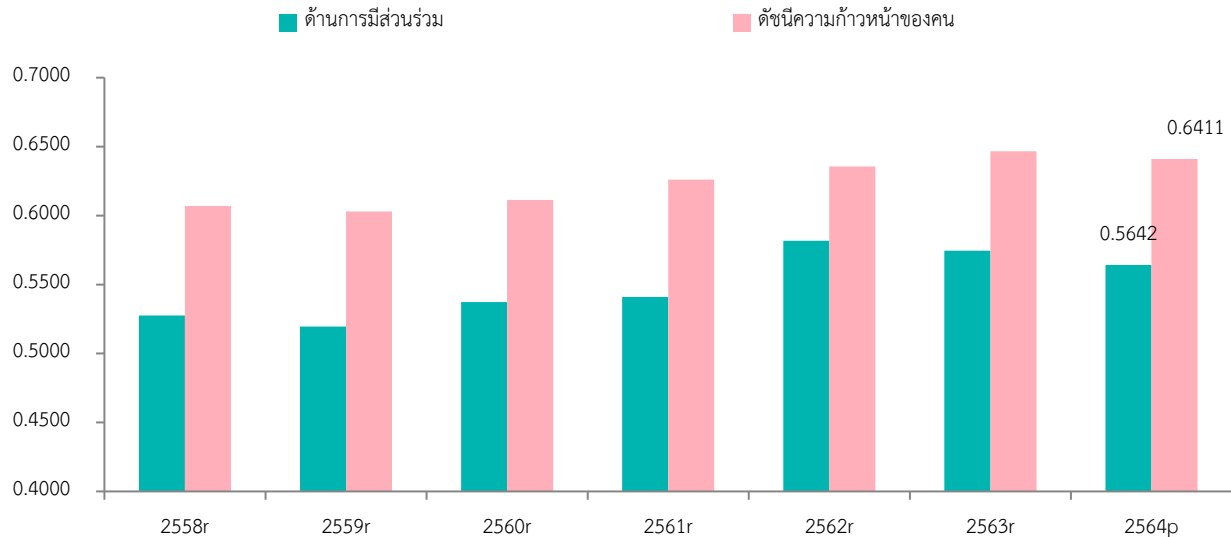
ดัชนีย่อยด้านการมีส่วนร่วม เป็นสิ่งที่สะท้อนการพัฒนาขั้นพื้นฐานของการแสดงออกในการมีส่วนร่วมทางสังคมตามระบอบประชาธิปไตยที่แสดงถึงความตระหนักรู้ถึงหน้าที่ขั้นพื้นฐานของตนเองสำหรับประชาชนภายในประเทศ โดยมีตัวชี้วัดทั้งหมด 4 ตัวชี้วัด คือ 1) ร้อยละของประชากรที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 2) จำนวนองค์กรชุมชนต่อประชากรแสนคน 3) ร้อยละของครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น และ 4) ร้อยละของครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน ที่ใช้ในการบ่งชี้การพัฒนาด้านความร่วมมือและการมีกิจกรรมที่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมกันภายในแต่ละพื้นที่ออกมาชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลการประเมินความก้าวหน้าของคนด้านการมีส่วนร่วมในภาพรวมทั่วประเทศ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

3.8.1 สถานการณ์ภาพรวมในปัจจุบันและแนวโน้มที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564)

ในปี 2564 ความก้าวหน้าของคนด้านการมีส่วนร่วมปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา เป็นการลดลงอย่างต่อเนื่องจากการเพิ่มขึ้นสูงในปี 2562 จากค่าดัชนีย่อย 0.5818 มาอยู่ที่ 0.5745 ในปี 2563 และ 0.5642 ในปี 2564 โดยส่วนหนึ่งเป็นผลจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ทำให้ภาครัฐจำเป็นต้องมีการออกมาตรการ แนวทางการดำเนินการ และข้อกำหนดต่าง ๆ สำหรับการจัดงานกิจกรรม เทศกาล งานสัมมนา และการประชุมต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และลดจำนวนการจัดกิจกรรมและผู้เข้าร่วมงานลง นอกจากนี้ การกำหนดมาตรการในการจำกัดการเดินทางและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคในช่วงระยะแรก ยังส่งผลให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของประชาชนภายในพื้นที่เป็นไปได้อย่างจำกัด และทำให้การพัฒนาคนด้านการมีส่วนร่วมปรับตัวลดลง เมื่อพิจารณาแนวโน้มในช่วงปี 2558 – 2564 ที่ผ่านมา พบว่า การพัฒนาคนด้านการมีส่วนร่วมปรับตัวลดลงโดยเฉพาะตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นมา ต่างจากการพัฒนาคนในภาพรวมที่เพิ่มขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยสัดส่วนครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่นลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2558 - 2564 จากร้อยละ 78.47 ในปี 2558 มาอยู่ที่ร้อยละ 67.80 ในปี 2564 รวมทั้งสัดส่วนครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้านที่ปรับตัวลดลง แม้ว่าจำนวนองค์กรชุมชนจะปรับตัวดีขึ้นเล็กน้อย

และประชากรที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมีค่าคงที่ก็ตาม ในแง่หนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากนโยบายและมาตรการที่ภาครัฐออกมาเพื่อมุ่งเน้นการป้องกันและควบคุมความรุนแรงจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยเฉพาะในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (ปี 2562 - 2564) ที่แสดงผลลัพธ์ผ่านทางค่าดัชนีออกมาอย่างชัดเจน

แผนภาพ 3.51 ความก้าวหน้าของคนด้านการมีส่วนร่วม ปี 2558 - 2564

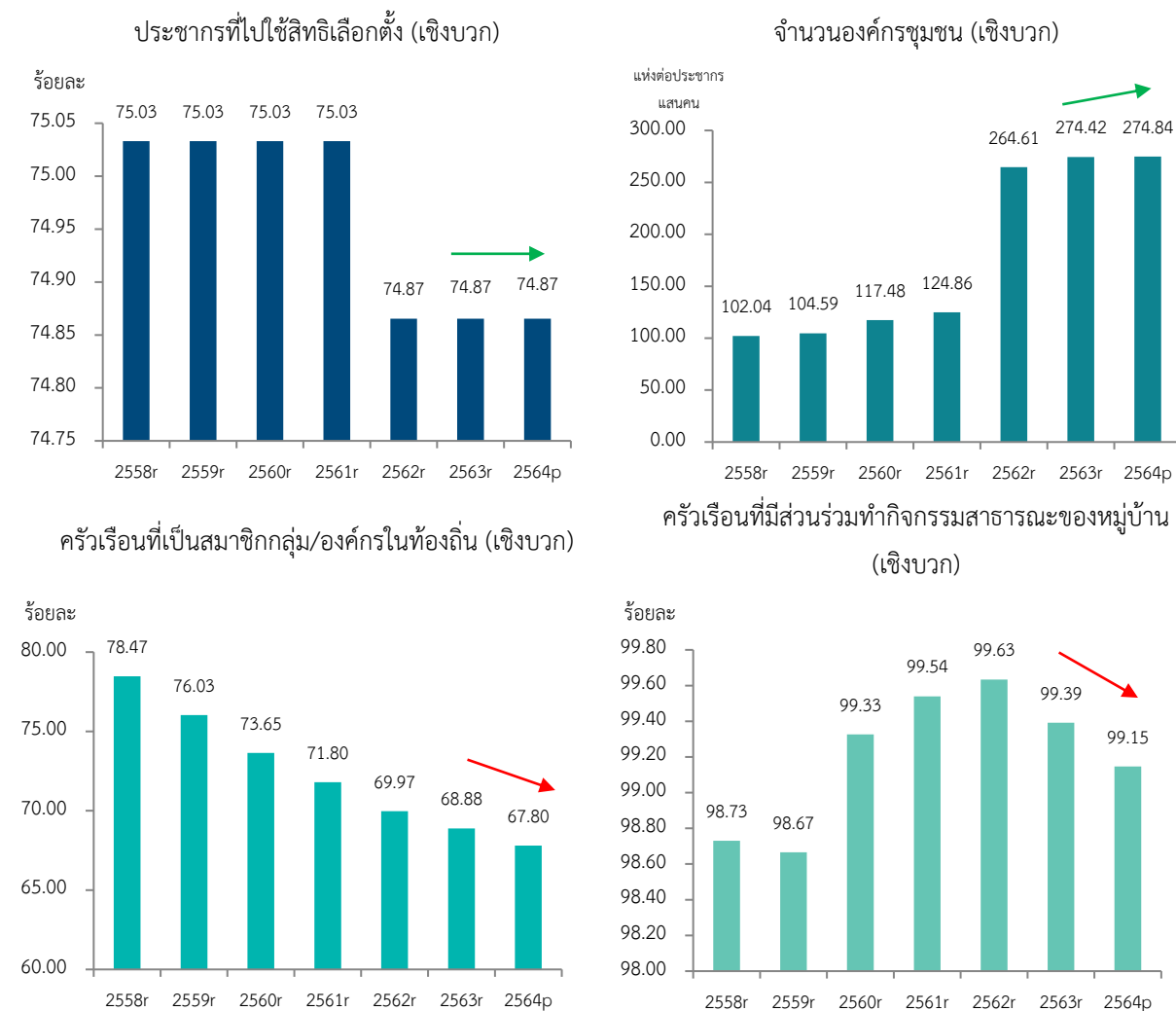

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

3.8.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคนด้านการมีส่วนร่วม

การปรับตัวลดลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านการมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมของครัวเรือนในกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ภายในพื้นที่ลดลงอย่างชัดเจน โดยร้อยละของครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่นปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นมา ซึ่งเฉลี่ยสัดส่วนลดลงร้อยละ 1.78 ต่อปี จากผลของจำนวนของครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่นลดลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นสมาชิกของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มอาชีพเกษตรที่ปรับตัวลดลงจากร้อยละ 35.81 และร้อยละ 33.30 ในปี 2562 มาอยู่ที่ร้อยละ 35.71 และร้อยละ 33.28 ในปี 2564 ตามลำดับ ซึ่งกลุ่มและองค์กรประเภททางด้านการเกษตรเป็นประเภทหลักของการรวมกลุ่มของประชาชนทั้งหมด นอกจากนี้ การปรับตัวลดลงของร้อยละของครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้านยังมีส่วนสำคัญในการส่งผลให้การพัฒนาคนในด้านดังกล่าวลดลง โดยเฉพาะนับตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา โดยในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 99.63 ในปี 2562 เป็นร้อยละ 99.39 ในปี 2563 และร้อยละ 99.15 ในปี 2564 หรือมีครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประมาณ 12.71 ล้านครัวเรือน โดยการมีส่วนร่วมของครัวเรือนจะครอบคลุมไปยังการแสดงความคิดเห็น การออกแรงงาน การบริจาค/สมทบเงิน และการบริจาคสมทบวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

แผนภาพ 3.52 องค์ประกอบของดัชนีย่อยด้านการมีส่วนร่วม ปี 2558 – 2564

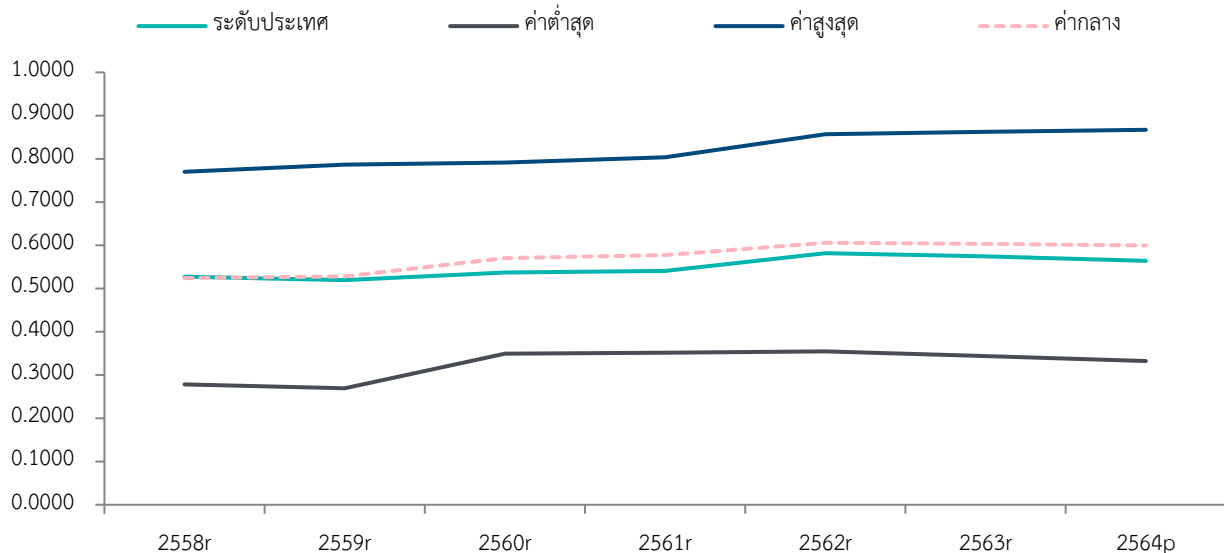
ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพัฒนาคนด้านการมีส่วนร่วมจะปรับตัวลดลงจากปีก่อนหน้า แต่จำนวนองค์กรชุมชนต่อประชากรแสนคนกลับเพิ่มสูงขึ้นจากปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะนับตั้งแต่ปี 2562 ที่จำนวนองค์กรชุมชนเพิ่มสูงขึ้นมาก ซึ่งในปี 2564 จำนวนองค์กรชุมชนที่มีคุณภาพสูง (ระดับ A และ B) เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าประมาณ 1,613 องค์กร หรือคิดเป็นร้อยละ 29.83 โดยมี (1) สภาองค์กรชุมชน 7,795 ตำบล สมาชิก 254,944 คน และมีกลุ่ม/องค์กรชุมชนเครือข่ายองค์กรชุมชนรวม 156,280 องค์กร และ (2) สวัสดิการชุมชน 6,069 กองทุน สมาชิก 6,586,730 คน โดยในปี 2564 จากการประเมินคุณภาพกองทุนสวัสดิการชุมชนที่จัดตั้งแล้วจำนวน 5,502 กองทุน มีคุณภาพระดับ A และ B รวม 2,852 กองทุน หรือคิดเป็นร้อยละ 51.84 เพิ่มขึ้นจำนวน 504 กองทุน ในขณะที่ตัวชี้วัดร้อยละของประชากรที่ใช้สิทธิเลือกตั้งในปี 2564 ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะข้อมูลล่าสุดเป็นของปี 2562 เนื่องจากยังไม่ครบวาระการครองตำแหน่งสำหรับรอบการเลือกตั้งใหม่

3.8.3 ความก้าวหน้าของคนด้านการมีส่วนร่วมรายจังหวัด

สถานการณ์การพัฒนาคนด้านการมีส่วนร่วมในระดับจังหวัดค่อนข้างสะท้อนให้เห็นทิศทางการพัฒนาคนที่มีการกระจายตัวลดลง และความแตกต่างระหว่างจังหวัดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยจากแผนภาพ 3.53 แสดงให้เห็นว่า ช่องว่างระหว่างระดับการพัฒนาคนด้านการมีส่วนร่วมสูงสุดและต่ำสุดเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นมา จากเดิมในปี 2558 อยู่ที่ 0.4916 มาอยู่ที่ 0.5349 ในปี 2564 ซึ่งความแตกต่างระหว่างจังหวัดที่มีค่าสูงสุดและจังหวัดที่มีค่าต่ำสุดดังกล่าวจะค่อย ๆ ออกจากกันอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องค่าเฉลี่ยระดับประเทศที่มีแนวโน้มต่ำกว่าค่ากลางในช่วงตั้งแต่ปี 2559 เป็นต้นมา แสดงว่าจังหวัดส่วนใหญ่มีค่าดัชนีอยู่ในกลุ่มที่มีค่าน้อยหรือใกล้เคียงกับค่าต่ำสุดมากกว่า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือจังหวัดส่วนใหญ่มีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านการมีส่วนร่วมไม่สูงมากนัก และมีเพียงไม่กี่จังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนดังกล่าวสูง ทำให้ภาพรวมความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาคนด้านการมีส่วนร่วมมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างช้า ๆ ในตลอดช่วงปี 2558 – 2564 ที่ผ่านมา

แผนภาพ 3.53 ค่าสถิติของดัชนีย่อยด้านการมีส่วนร่วม ปี 2558 – 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

เมื่อพิจารณาความก้าวหน้าของคนด้านการมีส่วนร่วมจากแผนภาพประเทศด้านล่าง พบว่าจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนด้านการมีส่วนร่วมมากที่สุดในอันดับต้น ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือ 5 จังหวัดเป็นหลัก ประกอบด้วย ลำพูน น่าน แพร่ ลำปาง และพะเยา โดยเฉพาะลำพูนและน่านที่มีค่าการพัฒนาสูงเป็นลำดับต้น ๆ ของประเทศตั้งแต่ปี 2558 - 2564 โดยมีปัจจัยสนับสนุนหลักจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนองค์กรชุมชนและครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น

แผนภาพ 3.54 ดัชนีย่อยด้านการมีส่วนร่วม ปี 2558 - 2564

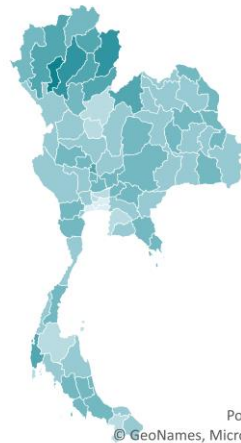
ปี 2558

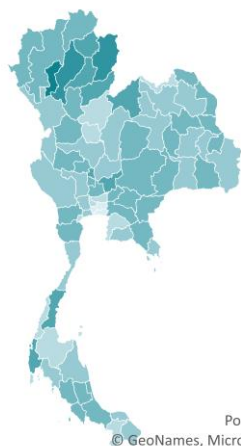
ปี 2559

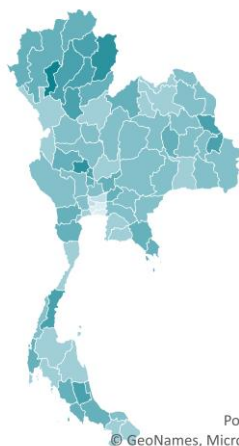
ปี 2560

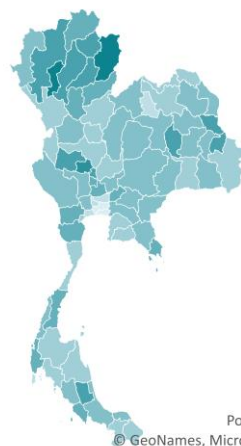
ปี 2561

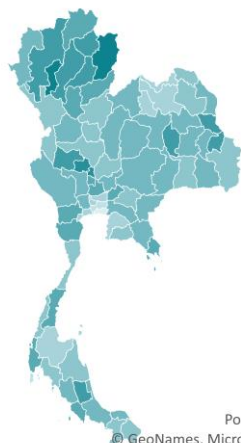
ปี 2562

ปี 2563

ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ในปี 2564 จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการมีส่วนร่วมมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ ลำพูน น่าน ชัยนาท สิงห์บุรี และพะเยา ตามลำดับ จากการประเมินโดยใช้ดัชนีย่อยด้านการมีส่วนร่วมเป็นเกณฑ์ ในการวัด พบว่า ลำพูนมีความก้าวหน้าด้านการมีส่วนร่วมมากที่สุดและอยู่ในลำดับที่ 1 มาตั้งแต่ปี 2558 ถึงปี 2564 เนื่องจากสัดส่วนประชากรที่ใช้สิทธิเลือกตั้งอยู่ที่ร้อยละ 87.34 สูงที่สุดของประเทศ ขณะที่ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่นอยู่ในลำดับที่ 3 ของประเทศ ส่วนจำนวนองค์กรชุมชนในลำดับที่ 12 และครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้านอยู่ในลำดับที่ 13 ของประเทศ รองลงมาคือ น่าน ที่อยู่ในลำดับที่ 2 ในปี 2558 และอยู่ในลำดับที่ 3 จากการลดลงของครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น ตั้งแต่ปี 2559 ถึงปี 2561 จนถึงปี 2562 จึงกลับมาครองลำดับที่ 2 ถึงปี 2564 จากครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่นที่เพิ่มมากขึ้น โดยมีจำนวนองค์กรชุมชนอยู่ในลำดับที่ 2 และครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่นอยู่ในลำดับที่ 5 ของประเทศ ส่วน ชัยนาทอยู่ในลำดับที่ 3 ตั้งแต่ปี 2562 ถึงปี 2564 เป็นผลจากจำนวนองค์กรชุมชนที่ครองอยู่ในลำดับที่ 1 ในช่วงปีดังกล่าว และครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้านอยู่ในลำดับที่ 1 ตั้งแต่ในปี 2562 ถึงปี 2563 และลำดับที่ 2 ของประเทศในปี 2564 และ สิงห์บุรี อยู่ในลำดับที่ 4 ตั้งแต่ในปี 2562 ถึงปี 2564 ตามจำนวนองค์กรชุมชนที่อยู่ในลำดับที่ 5 ในช่วง 3 ปี ดังกล่าว ขณะที่ พะเยาอยู่ในลำดับที่ 5 และติด 1 ใน 5 จังหวัดสูงสุดในช่วงปี 2558 ถึงปี 2564 เกือบตลอด จากจำนวนองค์กรชุมชนและครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน และเมื่อพิจารณาจากกลุ่มจังหวัดที่มีอันดับต่ำสุด พบว่า จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด 5 อันดับสุดท้าย คือ สมุทรปราการ ภูเก็ต กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร และหนองบัวลำภู ตามลำดับ จากการประเมินความก้าวหน้าด้านการมีส่วนร่วมในภาพรวมทุกจังหวัดทั่วประเทศ พบว่า สมุทรปราการมีความก้าวหน้าด้านการมีส่วนร่วม น้อยที่สุดเพราะร้อยละครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรในท้องถิ่นอยู่ในลำดับที่ 77 มาตลอดตั้งแต่ปี 2558 ถึงปี 2564 และจำนวนองค์กรชุมชนในลำดับที่ 75 ของประเทศ รองลงมาคือ ภูเก็ตมีจำนวนองค์กรชุมชนในลำดับที่ 71 และครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะฯ ในลำดับที่ 74 ของประเทศ ส่วนกรุงเทพมหานคร มีจำนวนองค์กรชุมชนในลำดับที่ 77 ของประเทศตั้งแต่ปี 2562 ถึงปี 2564 รวมถึงครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่นที่มีลำดับที่ 72 ขณะที่ สมุทรสาครมีลำดับของจำนวนองค์กรชุมชน ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น และครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะฯ อยู่ลำดับที่ 73 ลำดับที่ 69 และลำดับที่ 70 ตามลำดับ ส่วนหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนประชากรที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งอยู่ในลำดับที่ 76 และมีครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น ในลำดับที่ 74 ของประเทศ

ตารางที่ 3.8 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านการมีส่วนร่วมสูงสุดและต่ำสุด

5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านสูงสุด

ปีที่	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
2558	ลำพูน 0.7701	น่าน 0.7206	แพร่ 0.6716	ลำปาง 0.6696	พะเยา 0.6689
2559	ลำพูน 0.7868	ลำปาง 0.7149	น่าน 0.7133	พะเยา 0.6875	แพร่ 0.6820
2560	ลำพูน 0.7916	ลำปาง 0.7131	น่าน 0.7057	พะเยา 0.6781	แพร่ 0.6734
2561	ลำพูน 0.8037	ลำปาง 0.7115	น่าน 0.7092	แพร่ 0.6810	พะเยา 0.6693
2562	ลำพูน 0.8571	น่าน 0.8298	ชัยนาท 0.7976	สิงห์บุรี 0.7535	ลำปาง 0.7492
2563	ลำพูน 0.8626	น่าน 0.8338	ชัยนาท 0.8027	สิงห์บุรี 0.7574	พะเยา 0.7508
2564	ลำพูน 0.8672	น่าน 0.8326	ชัยนาท 0.8018	สิงห์บุรี 0.7601	พะเยา 0.7526

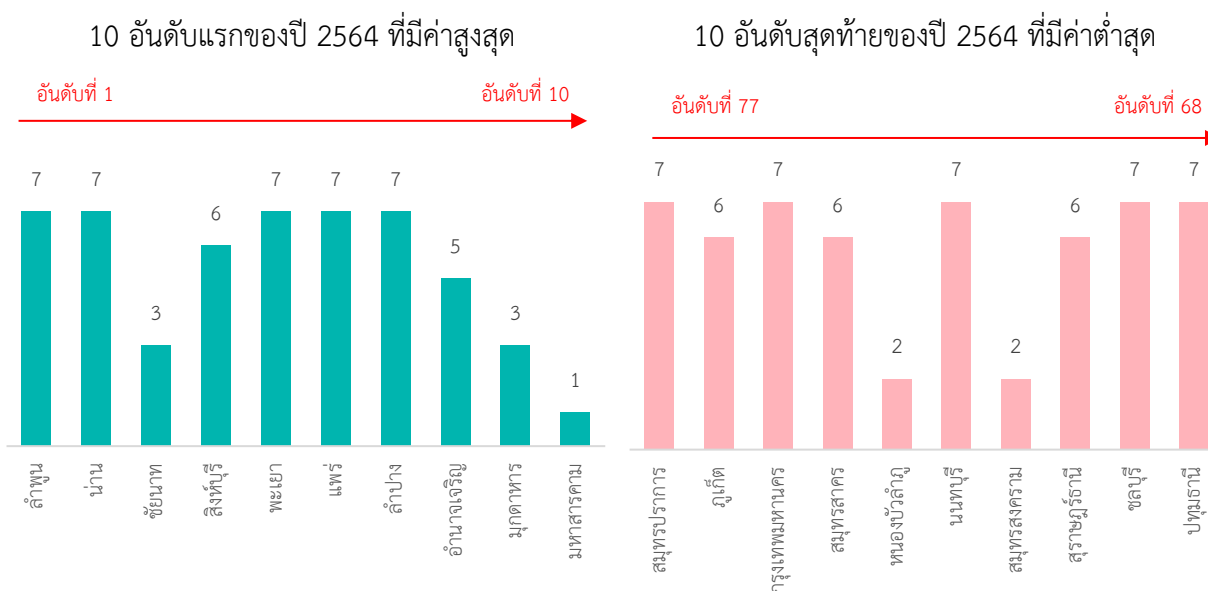
5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีย่อยด้านต่ำสุด

ปีที่	ลำดับที่ 77	ลำดับที่ 76	ลำดับที่ 75	ลำดับที่ 74	ลำดับที่ 73
2558	สมุทรสาคร 0.2785	สมุทรปราการ 0.3001	กรุงเทพมหานคร 0.3109	ภูเก็ต 0.3181	นนทบุรี 0.3606
2559	ปทุมธานี 0.2694	สมุทรสาคร 0.2789	กรุงเทพมหานคร 0.2894	สมุทรปราการ 0.2999	นนทบุรี 0.3403
2560	สมุทรปราการ 0.3492	กรุงเทพมหานคร 0.3796	สมุทรสาคร 0.3890	ชลบุรี 0.4158	ภูเก็ต 0.4178
2561	สมุทรปราการ 0.3515	กรุงเทพมหานคร 0.4066	สมุทรสงคราม 0.4191	ยะลา 0.4539	ชลบุรี 0.4545
2562	สมุทรปราการ 0.3547	กรุงเทพมหานคร 0.4049	ปทุมธานี 0.4587	นนทบุรี 0.4728	หนองคาย 0.4870
2563	สมุทรปราการ 0.3439	กรุงเทพมหานคร 0.3936	ภูเก็ต 0.4418	นนทบุรี 0.4580	สมุทรสาคร 0.4636
2564	สมุทรปราการ 0.3323	ภูเก็ต 0.3688	กรุงเทพมหานคร 0.3815	สมุทรสาคร 0.4263	หนองบัวลำภู 0.4282

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

หากพิจารณาจากความถี่ในการติดอยู่ใน 10 อันดับแรก (ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด) ของจังหวัดต่าง ๆ ในช่วงปี 2558 – 2564 พบว่า ส่วนใหญ่จังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคมนทางด้านการมีส่วนร่วมอยู่ใน 10 อันดับแรกทั้งสูงสุดและต่ำสุดไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก โดยในกลุ่มจังหวัดที่มีการพัฒนาคมนสูงโดยเฉพาะ ลำพูน น่าน แพร่ ลำปาง และพะเยา เป็นจังหวัดที่อยู่ใน 10 อันดับแรกที่มีการพัฒนาสูงตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว คล้ายคลึงกับจังหวัดสมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ชลบุรี และปทุมธานี ที่เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในจุดศูนย์กลางของประเทศ กลับมีความถี่สูงในการติดอยู่ใน 10 อันดับที่มีระดับการพัฒนาคมนด้านการมีส่วนร่วมต่ำที่สุด ขณะที่ 5 จังหวัดมีทั้งจังหวัดที่มีลำดับดีขึ้นและต่ำลงสลับกันไป ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของผู้คนภายในจังหวัดที่เกิดได้จากหลายสาเหตุและมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ อาทิ ความหนาแน่นของจำนวนประชากรภายในจังหวัดที่ส่งผลต่อความสามารถในการพบปะสังสรรค์หรือการทำกิจกรรมร่วมกันลดลง เพื่อป้องกันและลดโอกาสการติดหรือแพร่กระจายของเชื้อโควิด-19 ที่ช่วงหลังเกิดการติดต่อกันระหว่างบุคคลได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

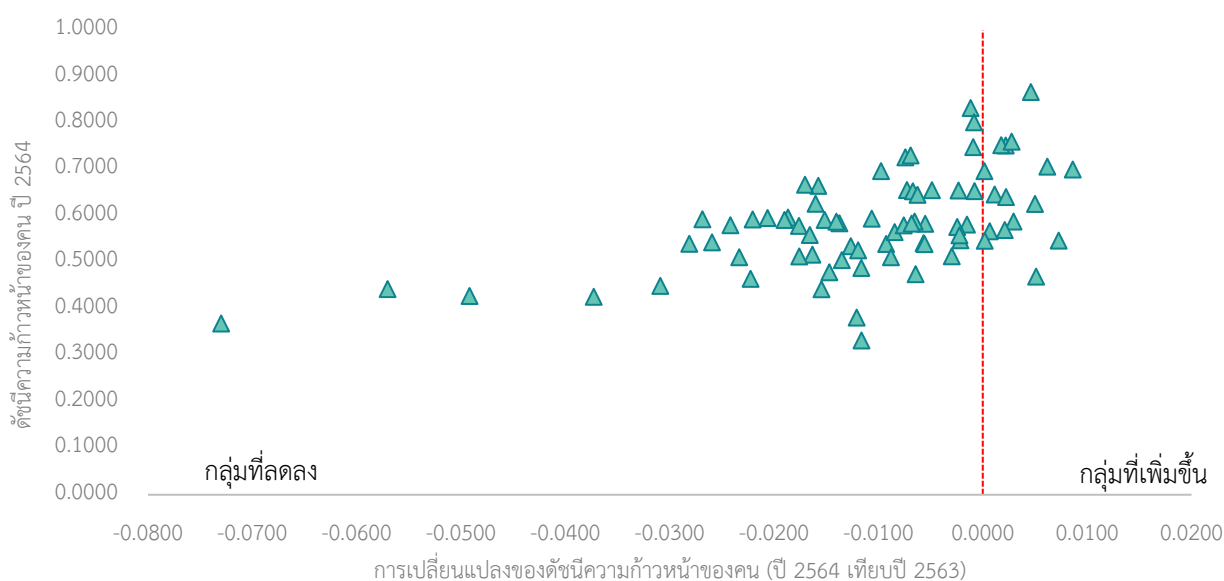
แผนภาพ 3.55 ความถี่ในการติดอันดับในช่วงปี 2558 – 2564 (ในรอบ 7 ปี)

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

จังหวัดส่วนใหญ่มีความก้าวหน้าของคนด้านการมีส่วนร่วมลดลงจากปีก่อน โดยในปี 2564 มีจำนวนทั้งหมด 61 จังหวัดที่มีดัชนีย่อยด้านการมีส่วนร่วมลดลง เช่น ภูเก็ต สมุทรสงคราม หนองบัวลำภู สมุทรสาคร และสุราษฎร์ธานี ที่ลดลงร้อยละ 16.52 ร้อยละ 11.41 ร้อยละ 10.30 ร้อยละ 8.04 และร้อยละ 6.43 ตามลำดับ โดยทั้ง 5 จังหวัดเกิดจากการลดลงของตัวชี้วัดครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะฯ และครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่นเป็นหลัก ขณะที่ภูเก็ตและสุราษฎร์ธานีมีการลดลงจากจำนวนองค์กรชุมชน ประกอบด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม มีจังหวัดส่วนน้อยจำนวน 16 จังหวัดที่ดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านการมีส่วนร่วมปรับตัวเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา ได้แก่ พิษณุโลก อุทัยธานี ปทุมธานี มหาสารคาม และพระนครศรีอยุธยา ซึ่งขยายตัวร้อยละ 1.35 ร้อยละ 1.25 ร้อยละ 1.10 ร้อยละ 0.88 และร้อยละ 0.81 ตามลำดับ ที่เป็นผลจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนองค์กรชุมชนและครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น

แผนภาพ 3.56 การเปลี่ยนแปลงของดัชนีความก้าวหน้าของคนในด้านการมีส่วนร่วม ปี 2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ดำเนินการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index: HAI) ปี 2564 และเผยแพร่รายงานดัชนีความก้าวหน้าของคน ประจำปี 2564 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการประเมินความก้าวหน้าของคนในระดับจังหวัด ภูมิภาค และประเทศ รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมให้จังหวัดต่าง ๆ ได้ทราบถึงระดับการพัฒนาของคนภายในจังหวัดทั้งระดับการพัฒนาคนในภาพรวมและในแต่ละมิติ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ ประเมินผล และออกแบบแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ รวมถึงการปรับเปลี่ยนตามข้อจำกัดที่สามารถพัฒนาจากจุดด้อยให้เป็นจุดแข็งของจังหวัดได้ ซึ่งต้องมีความเข้าใจถึงสถานการณ์และตำแหน่งแห่งที่ (Position) ของการพัฒนาคนเชิงลึกอย่างประสิทธิภาพและส่งผลให้คนในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น รวมถึงการที่สาธารณชนสามารถนำข้อมูลไปต่อยอดและขยายองค์ความรู้ทางด้านการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุดตามความเหมาะสม

4.1 บทสรุป

4.1.1 การพัฒนาคนในระดับประเทศ

ความก้าวหน้าของคนจากการประเมินด้วยดัชนีความก้าวหน้าของคน ปี 2564 ในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564) แนวโน้มทิศทางการพัฒนาคนในระดับประเทศปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในปี 2564 ระดับการพัฒนาคนจะปรับตัวลดลงเล็กน้อยก็ตาม โดยค่าดัชนีความก้าวหน้าจาก 0.6466 ในปี 2563 มาอยู่ที่ 0.6411 ซึ่งเป็นการปรับตัวลดลงของการพัฒนาคนใน 5 มิติ จากทั้งหมด 8 มิติ โดยมิติที่มีการปรับตัวลดลง ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ด้านการมีส่วนร่วม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพ ตามลำดับ ส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการดำเนินมาตรการเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ของภาครัฐในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านการศึกษาปรับตัวลดลงมากที่สุดและสูงกว่าการลดลงของภาพรวมความก้าวหน้าของคนอย่างชัดเจน เป็นผลจากสถานศึกษาที่จำเป็นต้องปิดโรงเรียนชั่วคราว อีกทั้งด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ด้านเศรษฐกิจ และด้านการมีส่วนร่วม ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินมาตรการจำกัดการเดินทางและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของภาครัฐที่ส่งผลให้เกิดการชะลอตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังมีผลกระทบด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องความเครียดสะสมที่ส่งผลต่อทั้งร่างกายและสุขภาพจิต อย่างไรก็ตาม ในด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านชีวิตการทำงาน และด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม มีการพัฒนาคนที่ปรับตัวเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้า ทั้งนี้ ในปี 2564 ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านชีวิตการทำงาน และด้านเศรษฐกิจ ขณะที่การพัฒนาคนในด้านที่มีระดับการพัฒนาต่ำที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วม และด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ตามลำดับ โดยระดับการพัฒนาของทั้งสามด้านดังกล่าวค่อนข้างมีระดับทรงตัวในตลอดช่วงปี 2558 - 2564 แสดงให้เห็นว่า แนวทางการดำเนินนโยบายของภาครัฐในการพัฒนาคนด้านการศึกษา

ด้านการมีส่วนร่วม และด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ยังคงดำเนินการได้อย่างจำกัดเพราะยังไม่สามารถแสดงให้เห็นแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของระดับการพัฒนาคนได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านพบว่า

ความก้าวหน้าของคนในด้านสุขภาพปรับตัวลดลงจากปีก่อนหน้าและมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง โดยในปี 2563 มีค่าดัชนีเป็น 0.6411 ลดลงเท่ากับ 0.6386 ในปี 2564 จากการเพิ่มขึ้นของร้อยละประชากรที่พิการเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม สถานการณ์แนวโน้มการฆ่าตัวตายสำเร็จในช่วงปี 2564 เป็นประเด็นที่ควรเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด เนื่องจากการได้รับผลกระทบสืบเนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา ซึ่งส่งผลต่อภาวะเศรษฐกิจและอัตราการว่างงานที่สูงขึ้น ทำให้มีผลต่อภาวะความตึงเครียดและปัญหาทางด้านสุขภาพจิตของคนภายในประเทศ แม้ว่าภาครัฐจะมีการออกนโยบายสำหรับการดำเนินการดูแลรักษาสำหรับประชาชนอย่างต่อเนื่องทั้งการให้บริการที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมทั่วถึง รวมถึงการเผยแพร่วิธีการป้องกันและดูแลสุขภาพด้วยตนเองเพื่อเพิ่มความปลอดภัยด้านสุขภาพให้มากยิ่งขึ้นก็ตาม แม้กระนั้นความก้าวหน้าคนด้านสุขภาพยังมีปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างพื้นที่ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะมีปัญหาด้านการกระจุกของระดับการพัฒนาคน ที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภาคกลางโดยเฉพาะพื้นที่ที่ติดกับกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญ ขณะเดียวกันกลุ่มจังหวัดในแถบภาคเหนือยังเป็นพื้นที่ที่อยู่ในระดับที่น่ากังวล ซึ่งจังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านสุขภาพมากที่สุด 5 จังหวัด คือ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร และปัตตานี ขณะที่ จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านสุขภาพน้อยที่สุด คือ ลำพูน ลำปาง น่าน เลย และแพร่

ความก้าวหน้าของคนในด้านการศึกษาปรับตัวลดลงอย่างชัดเจน และมีระดับความก้าวหน้าน้อยสุดเมื่อเทียบกับทั้ง 8 มิติ ที่ค่าดัชนีลดลงจาก 0.5711 ในปี 2563 มาอยู่ที่ 0.5200 ในปี 2564 เป็นผลจากร้อยละของเด็กอายุ 0 - 5 ปีที่มีพัฒนาการสมวัยลดลง และคะแนนเฉลี่ยการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินั้นพื้นฐานที่ลดลง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากวิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้สถานศึกษาต้องปิดโรงเรียนเพื่อป้องกันการแพร่ระบาด และจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียน ซึ่งข้อจำกัดด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนออนไลน์ เทคโนโลยีสำหรับการจัดการเรียนการสอน และความไม่พร้อมด้านรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ส่งผลให้เด็กนักเรียนจำนวนมากต้องเผชิญปัญหาการสูญเสียการเรียนรู้ (Learning loss) รวมถึงปัญหาการหลุดออกนอกระบบของเด็กนักเรียน อย่างไรก็ตาม ในมิตินี้ควรได้รับการวางแผนปฏิรูปและพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างจังหวัดโดยการยกระดับคุณภาพและระบบการศึกษาในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาน้อยให้ทัดเทียมจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาสูง ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของบุคลากรที่ถือเป็นกลไกที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยจังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการศึกษามากที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร ชลบุรี นครนายก ภูเก็ต และนครปฐม ขณะที่ จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการศึกษา น้อยที่สุด คือ นราธิวาส แม่ฮ่องสอน สกลนคร ปัตตานี ยะลา และตาก

ความก้าวหน้าของคนในด้านชีวิตการงานมีการปรับตัวสูงและมีอัตราการขยายตัวสูงสุดจากปีที่ผ่านมาเมื่อเทียบกับการพัฒนาคนในมิติอื่น ๆ โดยมีค่าดัชนีย่อยด้านชีวิตการงานเพิ่มขึ้นจาก 0.7149 ในปี 2563 มาอยู่ที่ 0.7406 ในปี 2564 คิดเป็นอัตราการขยายตัวร้อยละ 3.59 ปัจจัยสำคัญมาจากการเพิ่มขึ้นสูงของแรงงานที่มีหลักประกันทางสังคมโดยเฉพาะในส่วนของจำนวนผู้ประกันตนภาคสมัครใจ (มาตรา 40) ของกลุ่ม

แรงงานนอกระบบหรือประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้ามาอยู่ในระบบเพื่อรับความช่วยเหลือและมาตรการเยียวยาต่าง ๆ ของผู้ได้รับผลกระทบทั้งในส่วนที่เป็นสิทธิประโยชน์ 5 กรณี และมาตรการเพิ่มเติมอื่น ๆ ภายใต้สถานการณ์ตลาดแรงงานที่ยังคงอยู่ในช่วงที่อัตราการว่างงานและอัตราการทำงานต่ำระดับที่อยู่ในระดับสูง ทำให้การฟื้นตัวของสถานการณ์แรงงานอาจเป็นไปอย่างช้า ๆ โดยมีแนวโน้มปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีทิศทางใกล้เคียงกับภาพรวมของประเทศ มีเพียงช่วงตั้งแต่สถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ความก้าวหน้าของคนปรับตัวลดลงและฟื้นตัวได้ช้า โดยจังหวัดที่มีความก้าวหน้าของคนด้านชีวิตการงานมากที่สุด ได้แก่ ระยอง ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา ยะลา และฉะเชิงเทรา ซึ่งแนวโน้มการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานค่อนข้างสะท้อนให้เห็นการกระจุกตัวของจังหวัดที่มีระดับความก้าวหน้าของคนสูง โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดที่มีนิคมอุตสาหกรรม อาทิ ระยอง ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา และกรุงเทพมหานคร โดยการกระจุกตัวดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานระหว่างจังหวัดที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ขณะที่ จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านชีวิตการงานน้อยที่สุด คือ ภูเก็ต พังงา บุรีรัมย์ สตูล และกระบี่

ความก้าวหน้าของคนในด้านเศรษฐกิจปรับตัวลดลงเล็กน้อย โดยค่าดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ ในปี 2564 อยู่ที่ 0.6637 ลดลงเล็กน้อยจาก 0.6696 ในปี 2563 เป็นผลจากความเหลื่อมล้ำกับหนี้สินครัวเรือนยังคงขยายตัว โดยภาวะเศรษฐกิจของไทยในปี 2564 เริ่มฟื้นตัวกลับมาขยายตัวอีกครั้งหลังจากการเผชิญกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจไทยปรับตัวลดลงสูงจากปีก่อน แต่ผลลัพธ์จากการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจดังกล่าว ยังคงไม่สามารถส่งผ่านไปยังประชากรในกลุ่มฐานะทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนมากนัก สะท้อนได้จาก การปรับตัวเพิ่มขึ้นของร้อยละครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อครัวเรือนทั้งหมด และการเพิ่มขึ้นของความไม่เสมอภาคทางด้านรายจ่าย ส่วนสถานการณ์การพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจในระดับจังหวัดสะท้อนให้เห็นการกระจายตัวในทิศทางที่ดีขึ้น โดยจังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจมากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ ฉะเชิงเทรา ระยอง กรุงเทพมหานคร เลย และนนทบุรี ขณะที่ จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจน้อยที่สุด คือ บุรีรัมย์ ปัตตานี สุรินทร์ อุบลราชธานี และกาฬสินธุ์

ความก้าวหน้าของคนในด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมปรับตัวดีขึ้นเล็กน้อย โดยในปี 2564 อยู่ที่ 0.6351 เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 0.6336 ในปี 2563 มาจากประชากรที่ประสบภัยพิบัติลดลง ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ดีขึ้น ทิศทางของแนวโน้มสัดส่วนกำลังการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนต่อการใช้พลังงานไฟฟ้ารวมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุคงทนและเป็นของตนเองจะลดลงจากเดิม เช่นเดียวกับอัตราการร้องเรียนปัญหามลพิษที่ปรับเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมและสถานประกอบการ โดยสถานการณ์การพัฒนาคนด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมในระดับจังหวัดมีการพัฒนาและการกระจายตัวของการพัฒนาที่ดีขึ้น จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมมากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ อุตรดิตถ์ ตาก สระแก้ว ชัยภูมิ และมุกดาหาร ขณะที่ จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด 5 ลำดับแรก คือ สมุทรสาคร สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร นครปฐม และระยอง

ความก้าวหน้าของคนในด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนปรับตัวลดลง จากเดิมในปี 2563 มีค่าอยู่ที่ 0.6560 ลดลงเหลือ 0.6448 ในปี 2564 เป็นผลมาจากครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรศาสตร์ ทศนคติ และค่านิยมสมัยใหม่ในการดำรงชีวิต ทำให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลโดยครอบครัวน้อยลง และผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่ต้องอยู่ตามลำพังและต้องการการดูแลเพิ่มมากขึ้นในอนาคต โดยแนวโน้มการพัฒนาคนในระดับจังหวัดสะท้อนให้เห็นการกระจายตัวของทิศทางการพัฒนาที่ดี และแนวโน้มความเหลื่อมล้ำระหว่างจังหวัดที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนมากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ นราธิวาส สมุทรสาคร เพชรบูรณ์ อุบลราชธานี และมหาสารคาม จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนน้อยที่สุด คือ เพชรบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ พัทลุง และสระบุรี

ความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นมิติที่มีระดับการพัฒนาของคนสูงสุด โดยมีค่าดัชนีย่อยเท่ากับ 0.7566 เพิ่มขึ้นจาก 0.7304 ในปี 2563 เป็นผลมาจากแนวโน้มประชากรที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้มากขึ้นและการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุบนถนนที่ลดลง โดยดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านการคมนาคมและการสื่อสารมีการกระจายตัวในทิศทางที่ดี และค่อนข้างมีความใกล้เคียงกัน อีกทั้งสถานการณ์การพัฒนาคนในระดับจังหวัดค่อนข้างสะท้อนให้เห็นการกระจายตัวของทิศทางการพัฒนาที่ดีและแนวโน้มความเหลื่อมล้ำระหว่างจังหวัดที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาคนทางด้านการคมนาคมและการสื่อสารค่อนข้างแสดงให้เห็นรูปแบบการคงสถานะ (status quo) ที่ชัดเจน ซึ่งจังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการคมนาคมและการสื่อสารมากที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรสาคร ปทุมธานี และภูเก็ต ขณะที่ จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการคมนาคมและการสื่อสารน้อยที่สุด คือ สุพรรณบุรี สระแก้ว ชัยภูมิ แม่ฮ่องสอน และนครสวรรค์

ความก้าวหน้าของคนในด้านการมีส่วนร่วมลดลงอย่างต่อเนื่อง ค่าดัชนีตั้งแต่ปี 2562 จนถึงปี 2564 เท่ากับ 0.5818 0.5745 และ 0.5642 ตามลำดับ เป็นผลจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ทำให้ภาครัฐจำเป็นต้องมีการออกมาตรการ แนวทางการดำเนินการ และข้อกำหนดต่าง ๆ สำหรับการจัดงานกิจกรรม เทศกาล งานสัมมนา และการประชุมต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และลดจำนวนการจัดกิจกรรมและผู้เข้าร่วมงานลง นอกจากนี้ การกำหนดมาตรการในการจำกัดการเดินทางและการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคในช่วงระยะแรก ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของประชาชนภายในพื้นที่เป็นไปได้อย่างจำกัด ส่วนสถานการณ์การพัฒนาคนด้านการมีส่วนร่วมในระดับจังหวัดค่อนข้างสะท้อนให้เห็นทิศทางการพัฒนาคนที่มีการกระจายตัวลดลงและความแตกต่างระหว่างจังหวัดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยจังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ลำพูน น่าน ชัยนาท สิงห์บุรี และพะเยา ขณะที่ จังหวัดที่มีความก้าวหน้าด้านการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ สมุทรปราการ ภูเก็ต กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร และหนองบัวลำภู

4.1.2 การพัฒนาคนในระดับภาค

การวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาคนในระดับภาค โดยการเปรียบเทียบการพัฒนาคนระหว่างแต่ละภาคที่สะท้อนให้เห็นความแตกต่างของระดับและรูปแบบการพัฒนาคนที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 6 ภาค ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ 11 จังหวัด ภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ภาคตะวันออก ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) รวมถึงกรุงเทพมหานครที่แยกออกมาสำหรับให้วิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น โดยสถานการณ์การพัฒนาคนในระดับภาคของปี 2564 กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคตะวันออก เป็นกลุ่มที่มีความก้าวหน้าของคนสูงกว่าระดับประเทศ ขณะที่ภูมิภาคอื่น ๆ ต่ำกว่าระดับประเทศ ซึ่งให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับการพัฒนาคนระหว่างภูมิภาคในระดับสูง เมื่อพิจารณาดัชนีความก้าวหน้าของคนรายภาค ในปี 2564 พบว่า กรุงเทพมหานคร มีระดับการพัฒนาคนสูงที่สุด และภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดนที่มีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนต่ำที่สุด ส่วนภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนค่อนข้างใกล้เคียงกัน แสดงให้เห็นว่า ภูมิภาคที่มีระดับการพัฒนาคนสูงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางของประเทศ (เมืองหลวง) หรือพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายของนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ (ภาคตะวันออก) ในขณะที่ภูมิภาคอื่น ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไป ระดับการพัฒนาคนจะต่ำกว่าอย่างชัดเจน อีกทั้งในกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาคนสูงกว่าระดับประเทศ (กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคตะวันออก) มีโครงสร้างและรูปแบบการพัฒนาคนที่ใกล้เคียงกัน กลับกันในกลุ่มภูมิภาคที่มีระดับการพัฒนาต่ำกว่าระดับประเทศ ส่วนใหญ่เผชิญปัญหาการพัฒนาคนด้านการศึกษาอย่างรุนแรงโดยเฉพาะภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ที่มีระดับการพัฒนาคนด้านการศึกษาสูงไม่ถึงครึ่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร และเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาคนในภาพรวมกับการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ ที่สำคัญ พบว่า หากการพัฒนาคนทางด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตการงาน และด้านการศึกษา มีค่าสูงขึ้นแล้ว ระดับการพัฒนาคนในภาพรวมจะมีค่าสูงขึ้นเช่นกัน ในทางตรงข้าม หากการพัฒนาทั้งสามด้านมีค่าลดลงระดับความก้าวหน้าของคนในภาพรวมจะลดลง

4.1.3 การพัฒนาคนในระดับจังหวัด

การพัฒนาในระดับพื้นที่เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของกระบวนการพัฒนาประเทศที่เป็นผลจากความเจริญที่กระจายไปสู่ภายในของจังหวัดและนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนในพื้นที่อย่างเท่าเทียม โดยดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ถูกนำมาใช้เป็นฐานะตัวแทนของผลลัพธ์การพัฒนาของในแต่ละจังหวัดที่สามารถนำมาใช้ในการบ่งชี้ระดับและรูปแบบการพัฒนาที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดซึ่งช่วยสะท้อนปัญหาและข้อจำกัดการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้ ผลของการพัฒนาสามารถนำไปใช้ประกอบการวางแผนและจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดให้มีความสอดคล้องกับแนวทางการแก้ปัญหาที่แตกต่างกันไปในแต่ละจังหวัด ผลการประเมินความก้าวหน้าของคนรายจังหวัด ในปี 2564 พบว่า มี 43 จาก 77 จังหวัด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 55.8 ที่มีระดับความก้าวหน้าของคนต่ำกว่าค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมของประเทศ โดยจังหวัดที่มีระดับความก้าวหน้าในด้านการพัฒนาคนมากที่สุด 5 ลำดับแรกคือ ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา นครปฐม ปทุมธานี และสิงห์บุรี ตามลำดับ ขณะที่ 5 จังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนน้อยที่สุด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน บุรีรัมย์ ภูเก็ต สุรินทร์ และนราธิวาส ตามลำดับ สำหรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของความก้าวหน้าของคน พบว่า จังหวัดส่วนใหญ่มีระดับการพัฒนาคนลดลง โดยสามารถจำแนกจังหวัดออกเป็น

2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจังหวัดที่มีความก้าวหน้าการพัฒนาคนลดลง จำนวน 47 จังหวัด และกลุ่มจังหวัดที่มีความก้าวหน้าการพัฒนาคนเพิ่มขึ้น จำนวน 30 จังหวัด ส่วนจังหวัดที่มีความก้าวหน้าการพัฒนาคนลดลงมากที่สุด ได้แก่ สตูล ภูเก็ต และสุราษฎร์ธานี ตามลำดับ ขณะที่ จังหวัดที่มีความก้าวหน้าการพัฒนาคนเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ อุทัยธานี นครนายก และแม่ฮ่องสอน โดยสามารถแบ่งออกได้ตามภูมิภาคต่าง ๆ ดังนี้

ตาราง 4.1 จำนวนจังหวัดจำแนกตามความก้าวหน้าของการพัฒนาคนในระดับภูมิภาค ปี 2564

ภูมิภาค	กลุ่มจังหวัดที่มีความก้าวหน้าการพัฒนาคนลดลง	กลุ่มจังหวัดที่มีความก้าวหน้าการพัฒนาคนเพิ่มขึ้น
ภาคเหนือ	13	4
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	12	8
ภาคกลาง (รวม กรุงเทพมหานคร)	10	8
ภาคตะวันออก	3	5
ภาคใต้ 11 จังหวัด	9	2
ภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน	0	3
รวมทั้งประเทศ	47	30

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

4.2 ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาคนของไทย ตั้งแต่ปี 2558 - 2564 รวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบของการแพร่ระบาดโควิด-19 ต่อการพัฒนาคนในภาพรวมและผลกระทบต่อมิติย่อยในแต่ละด้าน ชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาการพัฒนาคนในมิติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และจังหวัด โดยสะท้อนจากผลของดัชนีความก้าวหน้าของคนในระดับภาพรวมและดัชนีย่อยในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งผลการวิเคราะห์สถานการณ์สะท้อนชัดว่าการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตการทำงาน และด้านการศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่งกับการยกระดับการพัฒนาคนในภาพรวม หากการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตการทำงาน และด้านการศึกษา มีค่าสูงขึ้น ระดับการพัฒนาคนในภาพรวมจะมีค่าสูงขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้ จังหวัดมากกว่าครึ่งมีระดับความก้าวหน้าของคนต่ำกว่าค่าดัชนีความก้าวหน้าของคนในภาพรวมของประเทศ ดังนั้นข้อเสนอแนะในการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย ควรครอบคลุมมิติของการพัฒนาและให้ความสำคัญกับมิติที่ส่งผลกระทบเป็นพิเศษ รวมถึงขยายผลแนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based Development) ขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ เพื่อให้ความก้าวหน้าของคนไทยมีระดับการพัฒนาที่ดีขึ้น โดยมีรายละเอียดประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

4.2.1 การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพให้ครอบคลุม การพัฒนาคนด้านการศึกษาค่อนข้างมีอิทธิพลสูงต่อระดับการพัฒนาคนในภาพรวม ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคะแนนการพัฒนาคนในด้านการศึกษา คือ คะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สะท้อนผลลัพธ์ด้านคุณภาพการศึกษาที่มีความเหลื่อมล้ำระหว่างสังกัดโรงเรียน ที่ตั้ง และภูมิภาค ดังนั้นแนวทางการแก้ปัญหา จึงควรเพิ่มสมรรถนะด้านการเรียนรู้ จัดระบบการศึกษาเน้นด้านการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน

เพื่อพัฒนานวัตกรรม การส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา นอกจากนี้ ควรจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา อาทิ การจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาในลักษณะเสมอภาคที่คำนึงถึงความจำเป็นของผู้เรียนและสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ การกระจายอำนาจและเพิ่มอิสระให้โรงเรียน ทั้งในเรื่องการบริหารและการออกแบบหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ นวัตกรรมด้านการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากร การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเรียนการสอน เป็นต้น ส่งเสริมการเรียนรู้ต่อตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาให้มากขึ้นเพื่อยกระดับการพัฒนาคนในด้านการศึกษาให้ดีขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาระบบการศึกษาให้มีคุณภาพเท่าเทียมกัน ลดความแตกต่างคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบท รวมถึงพื้นที่ห่างไกลหรืออยู่ชายขอบ ควรสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริหารที่มีความสามารถเข้าไปดูแลโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล เน้นการพัฒนาในเชิงคุณภาพให้สามารถสนองตอบความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพคนให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ (area based) และความต้องการของตลาดแรงงานที่มีความซับซ้อนหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ซึ่งเป็นภูมิภาคที่เผชิญปัญหาการพัฒนาคนด้านการศึกษาอย่างรุนแรง

4.2.2 ยกระดับการพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจ โดยยกระดับทักษะกำลังแรงงาน ส่งเสริมองค์ความรู้และทักษะการประกอบอาชีพ สนับสนุนปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาอาชีพ และการแก้ไขปัญหาหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้การพัฒนาคนด้านเศรษฐกิจมีคะแนนลดลง โดยสนับสนุนองค์ความรู้พื้นฐานด้านการบริหารจัดการหนี้สินและการเงิน ส่งเสริมและสนับสนุนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการบริหารจัดการหนี้สิน ส่งเสริมการออม รวมถึงพัฒนากลไกแก้ไขปัญหาหนี้สินจากการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.2.3 การขยายระบบประกันสังคมให้ครอบคลุมกลุ่มแรงงานนอกระบบ โดยสร้างแรงจูงใจด้านสิทธิประโยชน์ในระยะยาว เพื่อส่งเสริมให้แรงงานเข้าสู่ระบบประกันสังคม และคงอยู่ในระบบ มีหลักประกันทางสังคมที่ต่อเนื่อง ซึ่งแนวโน้มการปรับตัวลดลงของการพัฒนาคนด้านชีวิตการงานตามระดับอัตราการว่างงานและการทำงานต่ำระดับที่เพิ่มสูงขึ้นในแต่ละจังหวัด เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่หดตัวในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้การจ้างงานในสาขาต่าง ๆ ปรับตัวลดลง จากการลดลงของความก้าวหน้าคนด้านดังกล่าว แสดงให้เห็นความจำเป็นของการมีระบบประกันสังคมที่ดีที่สามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมในการช่วยเหลือให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

4.2.4 ส่งเสริมให้มีการเข้าถึงระบบบริการด้านสุขภาพที่มีคุณภาพและส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพที่เหมาะสม ความก้าวหน้าของคนด้านสุขภาพมีคะแนนลดลง จากปัจจัยด้านความพิการและแนวโน้มอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จที่มีทิศทางสูงขึ้น แนวทางการแก้ปัญหา จึงควรสร้างความตระหนักรู้ถึงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพที่เหมาะสม การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีทั้งในด้านสุขภาพ ทัศนคติ ความสามารถในการจัดการความเครียด การมีสุขภาพจิตที่ดี รวมทั้งสนับสนุนให้สังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ในสถานะที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีของประชาชน อาทิ การออกกำลังกาย การบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และการเสริมสร้างพฤติกรรมความปลอดภัย เป็นต้น เพื่อเป็นการป้องกันการเกิดโรคต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิด

ปัญหาความพิการ โดยเฉพาะกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น รวมถึงส่งเสริมการเข้าถึง (access) บริการสุขภาพ และความครอบคลุมอย่างมีประสิทธิภาพ (effective coverage) และเท่าเทียมกันอย่างมีคุณภาพ

4.2.5 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน แนวโน้มความก้าวหน้าของคนด้านการมีส่วนร่วมปรับตัวลดลง จึงควรส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งตั้งแต่ระดับครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวกลายเป็นสถาบันพื้นฐานที่ช่วยดูแลและสนับสนุนสมาชิกในครอบครัวได้อย่างเข้มแข็ง รวมทั้งการส่งเสริมต่อยอดความรู้และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการความรู้ชุมชนที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตต่าง ๆ โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

4.2.6 การยกระดับการพัฒนาคนระดับจังหวัด ควรพิจารณาจากมิติต่าง ๆ ควบคู่กับการจัดสรรงบประมาณรายจังหวัดอย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถยกระดับการพัฒนาคนได้ตรงตามความต้องการหรือตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งที่ผ่านมา การจัดสรรงบประมาณของไทยมีลักษณะเป็นแบบรวมศูนย์อยู่ในพื้นที่ส่วนกลางเป็นหลัก ซึ่งทำให้การแบ่งทรัพยากรไปพัฒนายังพื้นที่ต่าง ๆ มีการกระจุกตัวอยู่เฉพาะบางพื้นที่ ดังนั้นนโยบายการจัดสรรงบประมาณต้องอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียม โดยควรลดสัดส่วนงบประมาณของจังหวัดที่มีความก้าวหน้าการพัฒนาคนสูง และเพิ่มสัดส่วนงบประมาณให้จังหวัดที่มีความก้าวหน้าการพัฒนาคนต่ำ นอกจากนี้ การวางแผนการพัฒนาคนหรือยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับความก้าวหน้าของคนต่ำจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น การวางแผนพัฒนา กำหนดเป้าหมาย ระยะเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงและความเป็นไปได้ของกระบวนการพัฒนาคน โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และสุรินทร์ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำสุดต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2558

4.2.7 การพัฒนาคนของจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจต่าง ๆ ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างสมดุลครอบคลุมมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน จากผลลัพธ์การพัฒนาคนของจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจตามนโยบายของรัฐบาล อาทิ ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เมืองหลัก และเมืองรองด้านการท่องเที่ยว สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาคนในมิติด้านเศรษฐกิจมีความก้าวหน้าค่อนข้างมาก ในขณะที่ มิติด้านการศึกษาและด้านการมีส่วนร่วม ยังมีปัญหาอยู่ ดังนั้น การพัฒนาคนของจังหวัดในพื้นที่ดังกล่าวจึงต้องมุ่งเน้นการพัฒนาด้านการศึกษาและด้านการมีส่วนร่วมให้ครอบคลุม มีคุณภาพ และเท่าเทียม ผ่านการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาจังหวัดที่เหมาะสม ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่เป็นแนวทางการพัฒนาหลักของพื้นที่อยู่แล้ว เพื่อให้เกิดการพัฒนาคนอย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2564).
รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย.
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กรมสุขภาพจิต. (2563).
ปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าว.
สืบค้นจาก <https://dmh.go.th/news/view.asp?id=2287>.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2565).
ข้อมูลสถานะสุขภาพ (สรุปรายงานการป่วย). กองยุทธศาสตร์และแผนงาน.
สืบค้นจาก http://bps.moph.go.th/new_bps/healthdata.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2565).
ระบบสารสนเทศสนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม.
สืบค้นจาก <https://dashboard.anamai.moph.go.th/dashboard/lbwr/index?year=2021>.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2565).
รายงานจำนวนการฆ่าตัวตายของประเทศไทย.
กรมสุขภาพจิต.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2565).
คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปี 2564.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565).
การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2564.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565).
การสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2564 .
- World Bank. (2020).
“Simulating the Potential Impacts of COVID-19 School Closures on Schooling and Learning Outcomes: A Set of Global Estimates”, June 2020.
- จำนวนการปิดโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)
สืบค้นจาก <https://www.kruwandee.com/news-id45455.html>
สืบค้นเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2565
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2565).
ผลการดำเนินงานที่สำคัญในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564.
- ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค). (2564).
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.

กรมควบคุมมลพิษ. (2563).

รายงานสถิติเรื่องร้องเรียนและผลดำเนินการเรื่องร้องเรียนด้านมลพิษ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564.
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2564).

ขยะมูลฝอยลดลง ขยะติดเชื้อและขยะอันตรายเพิ่มขึ้น เน้นจัดการอย่างถูกวิธี.
สืบค้นจาก https://www.pcd.go.th/pcd_news/20802.
สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2565.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564).

จำนวนการเกิดจากการทะเลาะเบาะแว้ง จำแนกตามเพศ ภาวะ และจังหวัด พ.ศ. 2555 – 2564.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2563).

รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2563.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลร่วมกับสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. (2565).

ครอบครัวไทยในอนาคต: พ.ศ. 2583.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565).

แผนพัฒนาประชากรเพื่อการพัฒนาประเทศระยะยาว (พ.ศ. 2565 - 2580).

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565).

ภาวะสังคมไทย Social situation and outlook ไตรมาสสี่และภาพรวม ปี 2564 ปีที่ 20 ฉบับที่ 1
เดือนกุมภาพันธ์ 2565.

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2565).

รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564).

การสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2564.

ความยาวถนนของประเทศไทย (Total Road Length of Thailand). (2564).

ระบบบัญชีข้อมูลคมนาคม (MOT DATA CATALOG).

กรมทางหลวง กรมทางหลวงชนบท การทางพิเศษแห่งประเทศไทย.

สืบค้นจาก <https://datagov.mot.go.th/dataset/thailand-road-length/resource/0bb805a6-dd03-4118-890d-17623c01a10f>

สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2565.

รายงานการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 - 2583 (ฉบับปรับปรุง). (2562).

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=9811

สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2565.

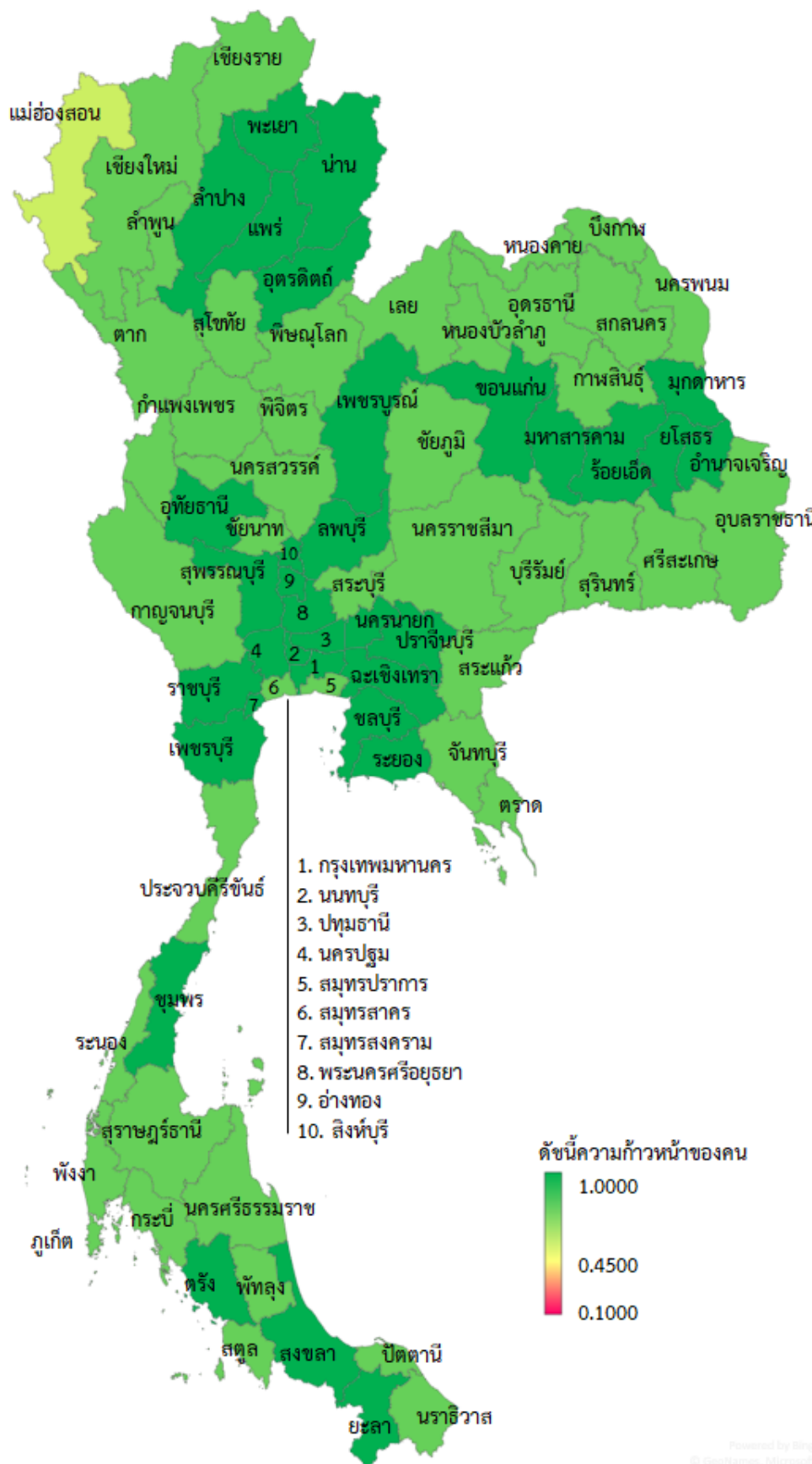
ภาคผนวก

ตารางที่ ผ.1 ปีที่นำข้อมูลมาใช้ในการคำนวณของตัวชี้วัดทั้งหมด ปี 2558 - 2564

ดัชนีย่อย HAI	ตัวชี้วัด	ปีที่นำข้อมูลมาใช้ในการคำนวณ						
		2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
1. ด้านสุขภาพ	1. ทารกแรกเกิดที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2563
	2. ประชากรที่เจ็บป่วยที่เป็นผู้ป่วยใน (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2563
	3. ประชากรที่พิการ (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	4. การฆ่าตัวตายสำเร็จ (รายต่อประชากรแสนคน)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2563
2. ด้านการศึกษา	5. จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป (ปี)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	6. การเข้าเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2563
	7. เด็ก 0 - 5 ปีที่มีพัฒนาการสมวัย (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	8. คะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-NET ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
3. ด้านชีวิตการงาน	9. อัตราการว่างงาน (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	10. อัตราการทำงานต่ำระดับ (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	11. แรงงานที่มีหลักประกันทางสังคม (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	12. อัตราการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน (ต่อลูกจ้าง 1,000 คน)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2563
4. ด้านเศรษฐกิจ	13. ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว (บาทต่อคนต่อปี)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2563
	14. สัดส่วนประชากรยากจน (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	15. ครีวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	16. ดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายได้ (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
5. ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	17. ครีวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้วัสดุทนและเป็นของตนเอง (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	18. สัดส่วนกำลังการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนต่อการใช้พลังงานไฟฟ้ารวม (กิโลวัตต์ต่อ 1,000 กิโลวัตต์)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2563
	19. อัตราการร้องเรียนปัญหามลพิษ (เรื่องต่อประชากรแสนคน)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	20. ประชากรที่ประสบภัยพิบัติ (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
6. ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน	21. เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (ต่อประชากรกลุ่มอายุพันคน)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	22. ครีวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยว (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	23. ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียว (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	24. การแจ้งความคดี ชีวิตร่างกาย เพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ (รายต่อประชากรแสนคน)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
7. ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร	25. หมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	26. อัตราตายจากอุบัติเหตุบนท้องถนน (รายต่อประชากรแสนคน)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	27. ประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือ (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	28. ประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
8. ด้านการมีส่วนร่วม	29. ประชากรที่ใช้สิทธิเลือกตั้ง (ร้อยละ)	2554	2554	2554	2554	2562	2562	2562
	30. จำนวนองค์กรชุมชน (แห่งต่อประชากรแสนคน)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	31. ครีวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564
	32. ครีวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน (ร้อยละ)	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564

ที่มา: รวบรวมและประมวลผลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

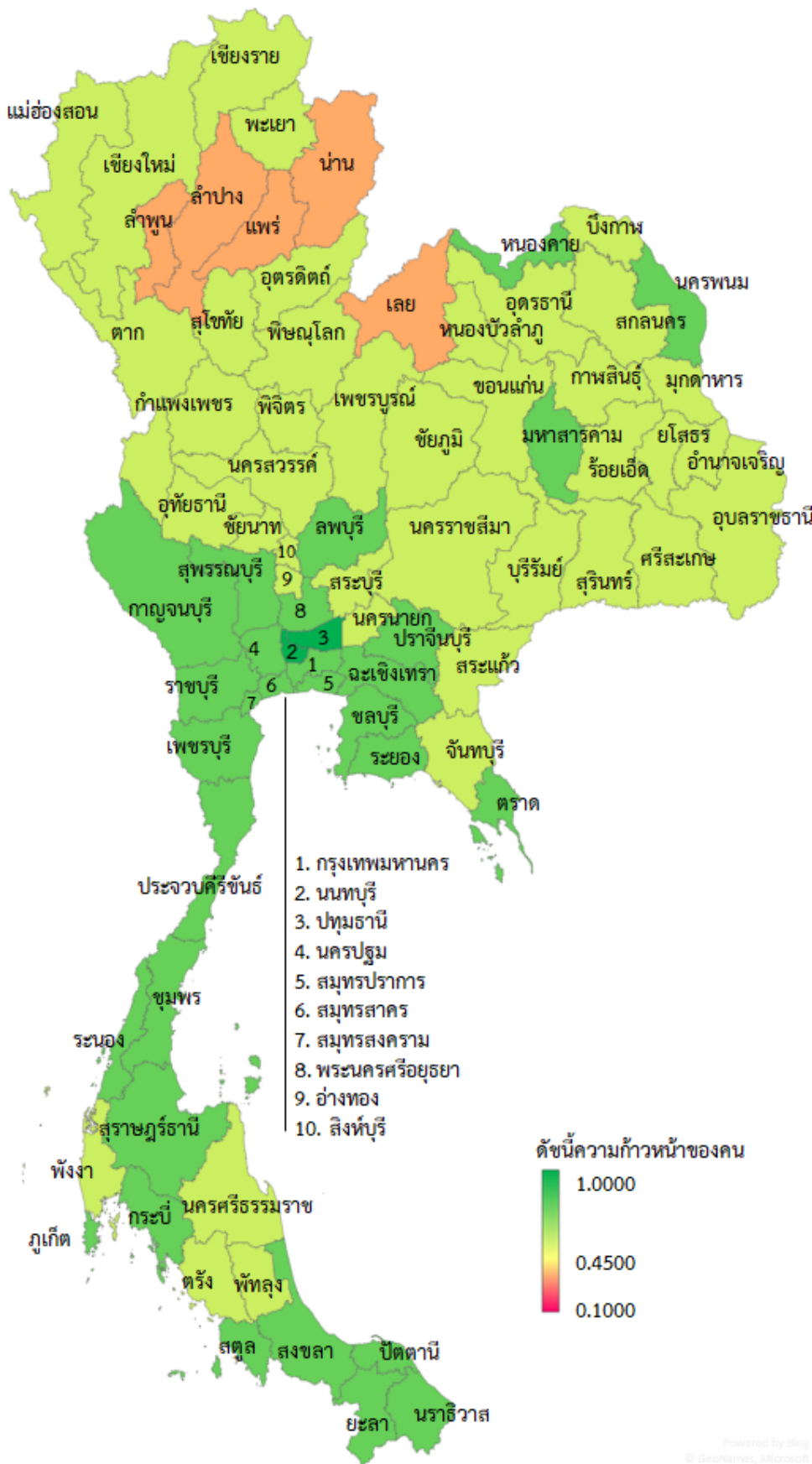
แผนภาพ ผ.1 ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) รายจังหวัด ปี 2564

ลำดับ	จังหวัด	ค่าดัชนี
1	ชลบุรี	0.6904
2	พระนครศรีอยุธยา	0.6893
3	นครปฐม	0.6740
4	ปทุมธานี	0.6725
5	สิงห์บุรี	0.6725
6	มหาสารคาม	0.6714
7	นนทบุรี	0.6685
8	กรุงเทพมหานคร	0.6656
9	สงขลา	0.6636
10	ฉะเชิงเทรา	0.6629
11	มุกดาหาร	0.6614
12	ระยอง	0.6613
13	อำนาจเจริญ	0.6613
14	น่าน	0.6586
15	ยโสธร	0.6573
16	นครนายก	0.6560
17	เพชรบุรี	0.6559
18	ราชบุรี	0.6542
19	แพร่	0.6528
20	อ่างทอง	0.6526
21	พะเยา	0.6509
22	สพบุรี	0.6502
23	อุดรดิต์	0.6501
24	สุพรรณบุรี	0.6499
25	ยะลา	0.6497
26	ชุมพร	0.6494
27	อุทัยธานี	0.6493
28	เพชรบูรณ์	0.6486
29	ลำปาง	0.6486
30	ร้อยเอ็ด	0.6471
31	สมุทรสงคราม	0.6471
32	ศรีสะเกษ	0.6452
33	ปราจีนบุรี	0.6451
34	ขอนแก่น	0.6414
35	กาญจนบุรี	0.6395
36	ลำพูน	0.6392
37	พัทลุง	0.6385
38	พิจิตร	0.6377
39	สตูล	0.6375
40	อุดรธานี	0.6371
41	หนองคาย	0.6352
42	ประจวบคีรีขันธ์	0.6345
43	ระนอง	0.6345
44	นครพนม	0.6345
45	บึงกาฬ	0.6343
46	เชียงราย	0.6341
47	กาฬสินธุ์	0.6338
48	สระบุรี	0.6333
49	นครราชสีมา	0.6331
50	สุโขทัย	0.6312
51	ตราด	0.6312
52	เลย	0.6297
53	จันทบุรี	0.6263
54	พิษณุโลก	0.6256
55	ชัยนาท	0.6254
56	เชียงใหม่	0.6253
57	กำแพงเพชร	0.6250
58	ชัยภูมิ	0.6239
59	สระแก้ว	0.6232
60	ตาก	0.6228
61	กระบี่	0.6223
62	สุราษฎร์ธานี	0.6211
63	นครสวรรค์	0.6205
64	พังงา	0.6190
65	ปัตตานี	0.6164
66	นครศรีธรรมราช	0.6150
67	หนองบัวลำภู	0.6142
68	สกลนคร	0.6129
69	อุบลราชธานี	0.6126
70	สมุทรปราการ	0.6111
71	ศรีสะเกษ	0.6102
72	สมุทรสาคร	0.6076
73	นราธิวาส	0.6031
74	สุรินทร์	0.5997
75	ภูเก็ต	0.5997
76	บุรีรัมย์	0.5942
77	แม่ฮ่องสอน	0.5730

ที่มา: ประมวลผลและรวบรวมโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

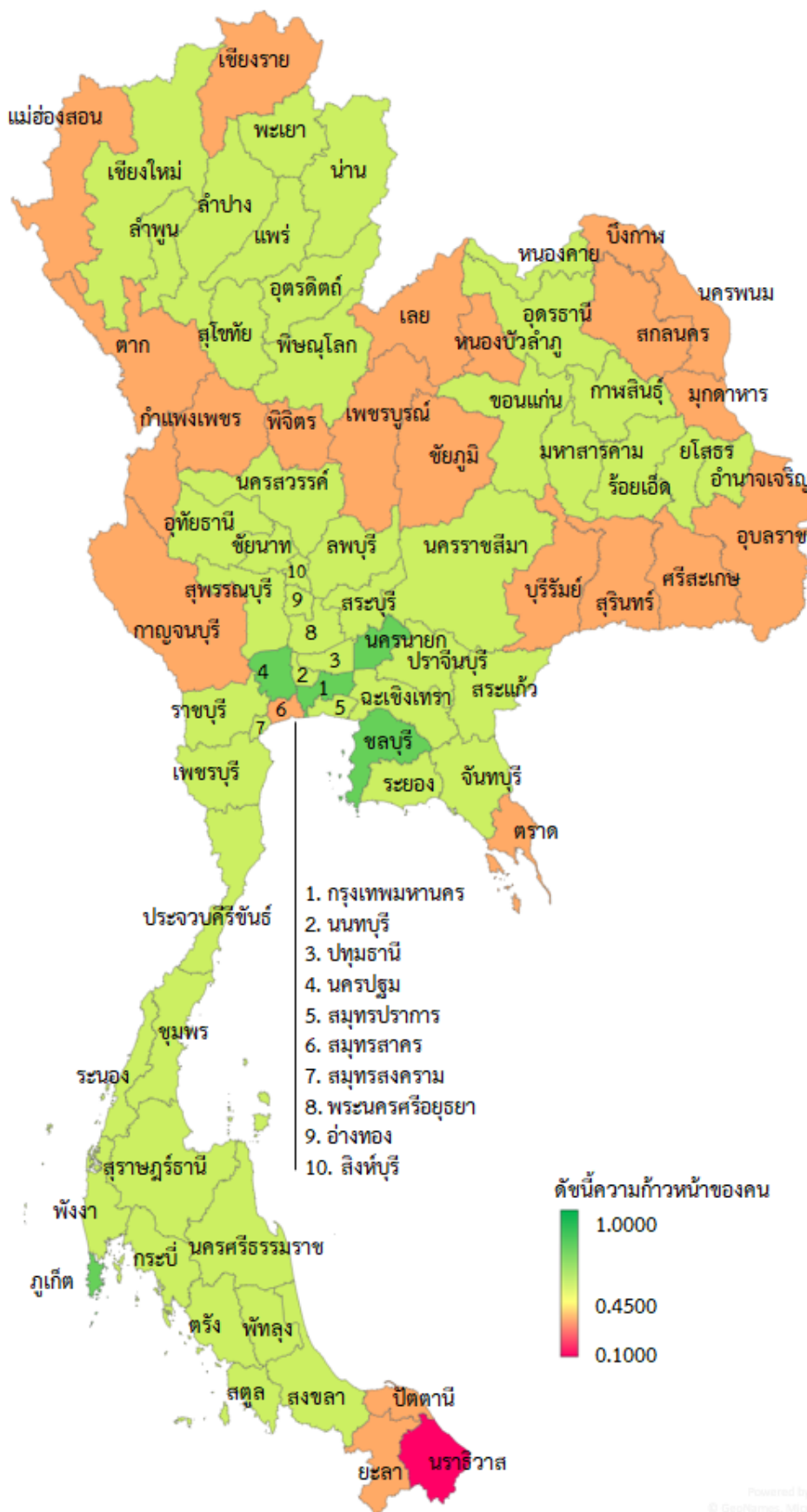
แผนภาพ ผ.2 ดัชนีย่อยด้านสุขภาพ รายจังหวัด ปี 2564

ลำดับ	จังหวัด	ค่าดัชนี
1	นนทบุรี	0.8618
2	ปทุมธานี	0.8366
3	สมุทรปราการ	0.8179
4	กรุงเทพมหานคร	0.7917
5	ปัตตานี	0.7751
6	ระยอง	0.7663
7	พระนครศรีอยุธยา	0.7644
8	นครปฐม	0.7606
9	ชลบุรี	0.7569
10	ภูเก็ต	0.7475
11	ระนอง	0.7465
12	สมุทรสาคร	0.7246
13	สตูล	0.7132
14	ประจวบคีรีขันธ์	0.7123
15	เพชรบุรี	0.7099
16	นราธิวาส	0.7043
17	ปราจีนบุรี	0.6859
18	ฉะเชิงเทรา	0.6844
19	กระบี่	0.6802
20	สมุทรสงคราม	0.6758
21	ยะลา	0.6708
22	มหาสารคาม	0.6657
23	สุพรรณบุรี	0.6621
24	สงขลา	0.6610
25	ชุมพร	0.6572
26	กาญจนบุรี	0.6572
27	สุราษฎร์ธานี	0.6569
28	ลพบุรี	0.6547
29	ราชบุรี	0.6542
30	นครพนม	0.6519
31	ตราด	0.6518
32	หนองคาย	0.6472
33	พังงา	0.6397
34	อุดรธานี	0.6381
35	นครสวรรค์	0.6367
36	บึงกาฬ	0.6366
37	สระแก้ว	0.6205
38	สิงห์บุรี	0.6187
39	สระบุรี	0.6174
40	ร้อยเอ็ด	0.6165
41	มุกดาหาร	0.6146
42	นครราชสีมา	0.6132
43	หนองบัวลำภู	0.6102
44	เพชรบูรณ์	0.6096
45	อ่างทอง	0.6077
46	สกลนคร	0.6040
47	เชียงราย	0.6017
48	ตาก	0.5997
49	พิจิตร	0.5990
50	กำแพงเพชร	0.5981
51	นครศรีธรรมราช	0.5972
52	สุโขทัย	0.5917
53	ตรัง	0.5878
54	ศรีสะเกษ	0.5870
55	กาฬสินธุ์	0.5800
56	อำนาจเจริญ	0.5775
57	ยโสธร	0.5722
58	อุบลราชธานี	0.5652
59	จันทบุรี	0.5652
60	พัทลุง	0.5642
61	อุทัยธานี	0.5600
62	บุรีรัมย์	0.5431
63	พิษณุโลก	0.5389
64	สุรินทร์	0.5344
65	ขอนแก่น	0.5330
66	ชัยนาท	0.5330
67	นครนายก	0.5235
68	ชัยภูมิ	0.5217
69	เชียงใหม่	0.5164
70	อุดรธานี	0.4760
71	พะเยา	0.4758
72	แม่ฮ่องสอน	0.4743
73	แพร่	0.4523
74	เลย	0.4431
75	น่าน	0.4315
76	ลำปาง	0.4190
77	ลำพูน	0.3241

ที่มา: ประมวลผลและรวบรวมโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

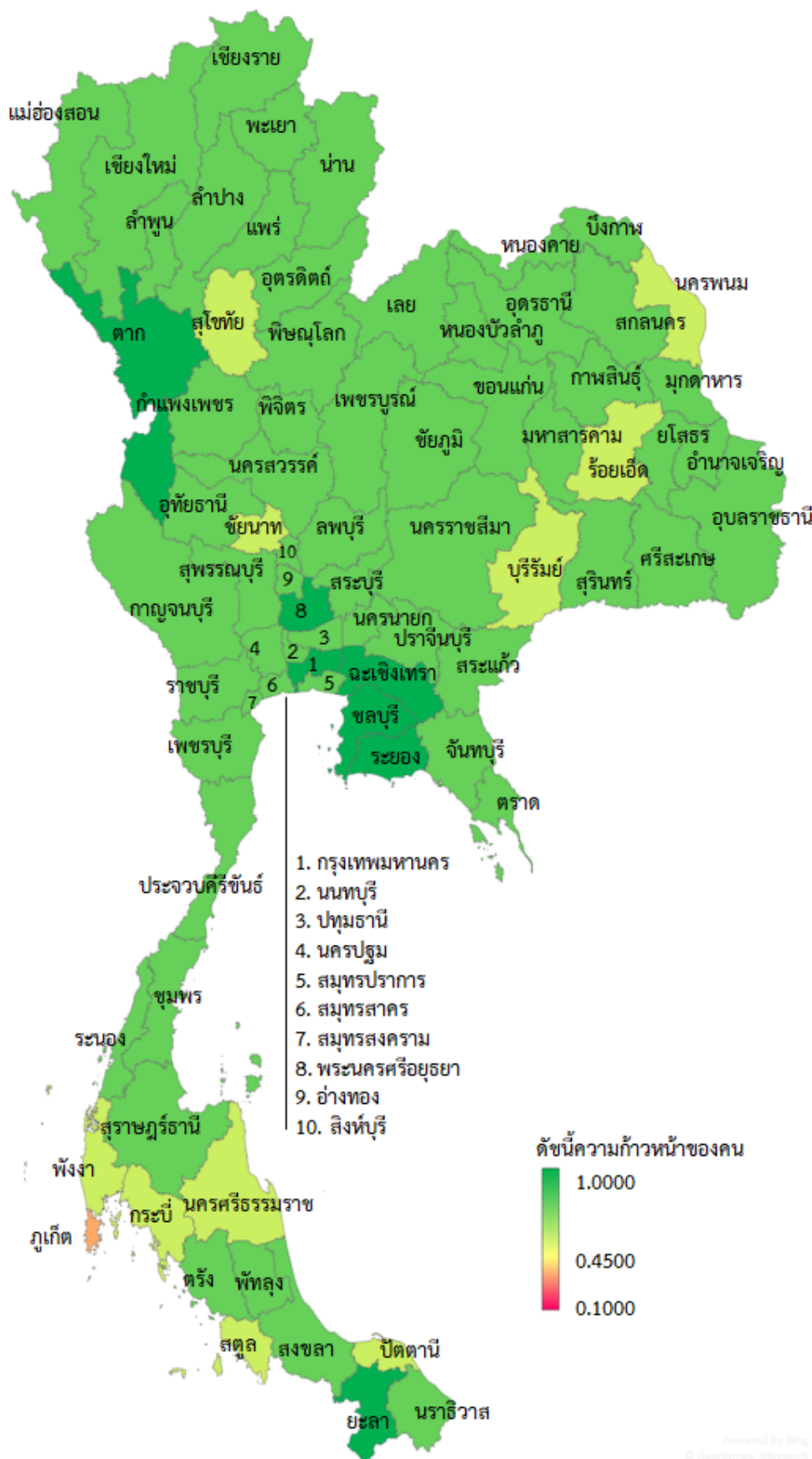
แผนภาพ ผ.3 ดัชนีย่อยด้านการศึกษา รายจังหวัด ปี 2564

ลำดับ	จังหวัด	ค่าดัชนี
1	กรุงเทพมหานคร	0.7436
2	ชลบุรี	0.7027
3	นครนายก	0.6947
4	ภูเก็ต	0.6848
5	นครปฐม	0.6714
6	สมุทรสงคราม	0.6147
7	สิงห์บุรี	0.6050
8	ขอนแก่น	0.5966
9	ลำปาง	0.5949
10	อุดรดิต	0.5844
11	สงขลา	0.5834
12	ระยอง	0.5808
13	อ่างทอง	0.5661
14	ลำพูน	0.5592
15	ฉะเชิงเทรา	0.5587
16	ลพบุรี	0.5574
17	ราชบุรี	0.5564
18	ปทุมธานี	0.5551
19	เชียงใหม่	0.5526
20	สมุทรปราการ	0.5500
21	พัทลุง	0.5491
22	ตรัง	0.5433
23	แพร่	0.5430
24	ยโสธร	0.5421
25	พระนครศรีอยุธยา	0.5372
26	เพชรบุรี	0.5355
27	นนทบุรี	0.5347
28	พิษณุโลก	0.5312
29	ปราจีนบุรี	0.5302
30	พะเยา	0.5250
31	สระบุรี	0.5244
32	ประจวบคีรีขันธ์	0.5236
33	มหาสารคาม	0.5216
34	น่าน	0.5198
35	กระบี่	0.5185
36	จันทบุรี	0.5171
37	นครสวรรค์	0.5141
38	สุโขทัย	0.5093
39	ร้อยเอ็ด	0.5085
40	อุทัยธานี	0.5060
41	สุพรรณบุรี	0.5006
42	สุราษฎร์ธานี	0.4968
43	อุดรธานี	0.4965
44	ชุมพร	0.4927
45	หนองคาย	0.4903
46	ชัยนาท	0.4895
47	สตูล	0.4858
48	กาฬสินธุ์	0.4823
49	นครศรีธรรมราช	0.4762
50	พังงา	0.4736
51	ระนอง	0.4715
52	อำนาจเจริญ	0.4691
53	นครราชสีมา	0.4621
54	สระแก้ว	0.4606
55	พิจิตร	0.4599
56	มุกดาหาร	0.4589
57	กาญจนบุรี	0.4575
58	อุบลราชธานี	0.4554
59	หนองบัวลำภู	0.4495
60	กำแพงเพชร	0.4468
61	บึงกาฬ	0.4439
62	เพชรบูรณ์	0.4370
63	สุรินทร์	0.4361
64	นครพนม	0.4359
65	บุรีรัมย์	0.4351
66	ศรีสะเกษ	0.4333
67	เลย	0.4307
68	ชัยภูมิ	0.4307
69	ตราด	0.4158
70	เชียงราย	0.3982
71	สมุทรสาคร	0.3947
72	ตาก	0.3609
73	ยะลา	0.3576
74	ปัตตานี	0.3388
75	สกลนคร	0.3271
76	แม่ฮ่องสอน	0.3211
77	นราธิวาส	0.2490

ที่มา: ประมวลผลและรวบรวมโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

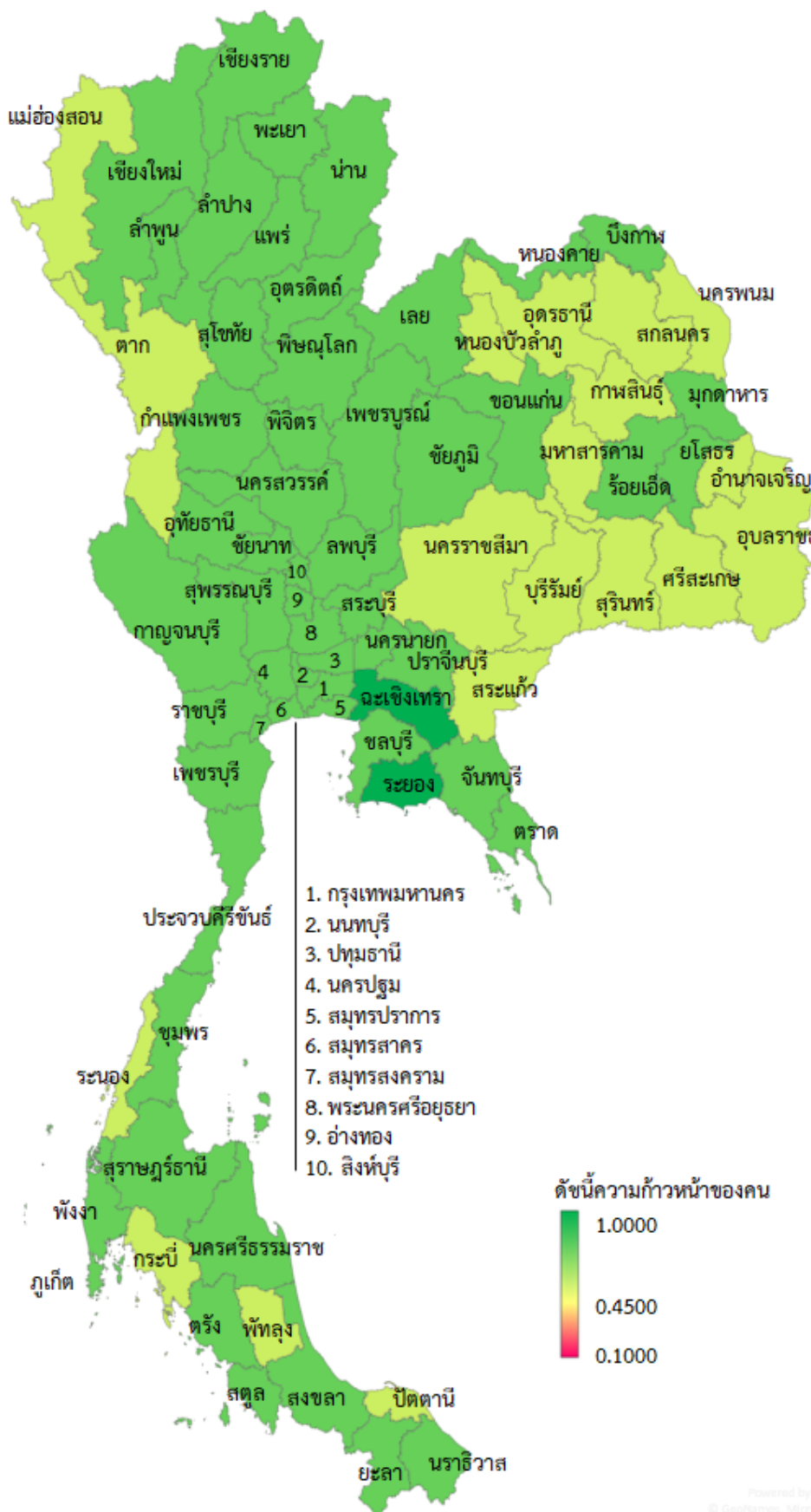
แผนภาพ ผ.4 ดัชนีย่อยด้านชีวิตการงาน รายจังหวัด ปี 2564

ลำดับ	จังหวัด	ค่าดัชนี
1	ระยอง	0.9034
2	ชลบุรี	0.9025
3	พระนครศรีอยุธยา	0.8866
4	ยะลา	0.8538
5	ฉะเชิงเทรา	0.8534
6	กรุงเทพมหานคร	0.8348
7	ตาก	0.8346
8	เพชรบูรณ์	0.8053
9	ปทุมธานี	0.7992
10	นครนายก	0.7990
11	ประจวบคีรีขันธ์	0.7990
12	นครปฐม	0.7988
13	ปราจีนบุรี	0.7980
14	สมุทรสงคราม	0.7951
15	สุพรรณบุรี	0.7929
16	นครราชสีมา	0.7888
17	ลำพูน	0.7869
18	สระบุรี	0.7812
19	แม่ฮ่องสอน	0.7793
20	ราชบุรี	0.7762
21	นนทบุรี	0.7758
22	สมุทรสาคร	0.7713
23	ชัยภูมิ	0.7711
24	อ่างทอง	0.7695
25	น่าน	0.7678
26	เพชรบุรี	0.7636
27	อุทัยธานี	0.7630
28	เลย	0.7629
29	สมุทรปราการ	0.7608
30	กาฬสินธุ์	0.7554
31	สิงห์บุรี	0.7499
32	พะเยา	0.7479
33	อำนาจเจริญ	0.7470
34	มุกดาหาร	0.7462
35	ลพบุรี	0.7451
36	ยโสธร	0.7432
37	ตราด	0.7399
38	กาญจนบุรี	0.7344
39	ระนอง	0.7332
40	ชุมพร	0.7312
41	มหาสารคาม	0.7281
42	บึงกาฬ	0.7241
43	สงขลา	0.7236
44	อุดรดิตถ์	0.7179
45	สกลนคร	0.7173
46	ลำปาง	0.7171
47	พิษณุโลก	0.7164
48	จันทบุรี	0.7163
49	ขอนแก่น	0.7152
50	หนองคาย	0.7083
51	ศรีสะเกษ	0.7078
52	อุดรธานี	0.7074
53	พิจิตร	0.7028
54	แพร่	0.7000
55	เชียงใหม่	0.6943
56	สระแก้ว	0.6917
57	นราธิวาส	0.6917
58	สุรินทร์	0.6914
59	อุบลราชธานี	0.6864
60	เชียงราย	0.6858
61	หนองบัวลำภู	0.6814
62	นครสวรรค์	0.6793
63	สุราษฎร์ธานี	0.6751
64	ตรัง	0.6679
65	พัทลุง	0.6577
66	กำแพงเพชร	0.6447
67	นครพนม	0.6379
68	สุโขทัย	0.6327
69	ชัยนาท	0.6322
70	ร้อยเอ็ด	0.6311
71	นครศรีธรรมราช	0.6207
72	ปัตตานี	0.6105
73	กระบี่	0.6081
74	สตูล	0.5499
75	บุรีรัมย์	0.5277
76	พังงา	0.4909
77	ภูเก็ต	0.4487

ที่มา: ประมวลผลและรวบรวมโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

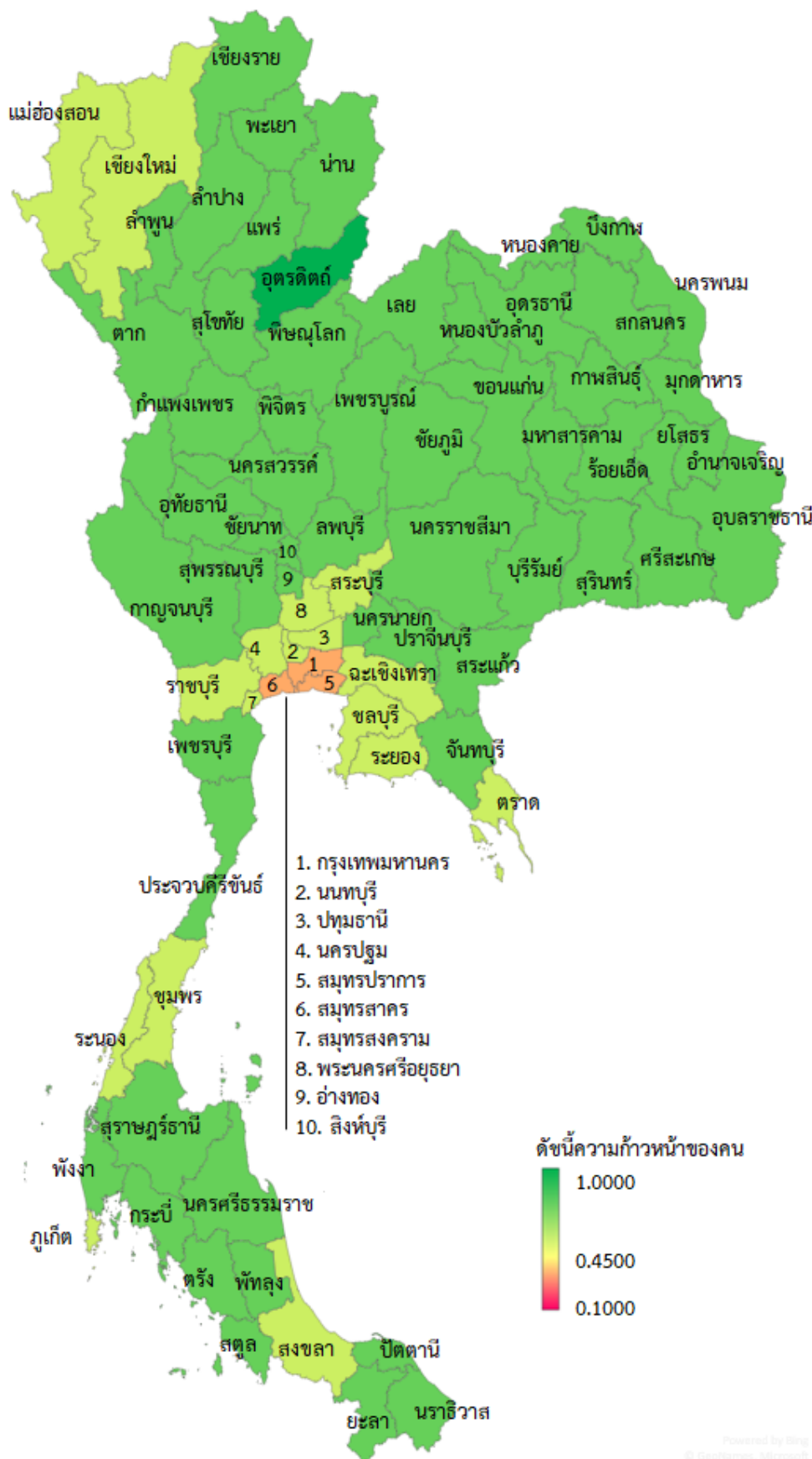
แผนภาพ ผ.5 ดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจ รายจังหวัด ปี 2564

ลำดับ	จังหวัด	ค่าดัชนี
1	ฉะเชิงเทรา	0.8545
2	ระยอง	0.8263
3	กรุงเทพมหานคร	0.8036
4	เลย	0.7972
5	นนทบุรี	0.7816
6	ชลบุรี	0.7753
7	สมุทรปราการ	0.7684
8	สมุทรสงคราม	0.7677
9	สมุทรสาคร	0.7657
10	ร้อยเอ็ด	0.7643
11	พิษณุโลก	0.7635
12	กำแพงเพชร	0.7619
13	พระนครศรีอยุธยา	0.7599
14	พิจิตร	0.7585
15	ลำพูน	0.7540
16	ชุมพร	0.7520
17	นครปฐม	0.7498
18	เชียงราย	0.7459
19	พังงา	0.7410
20	ประจวบคีรีขันธ์	0.7301
21	ตราด	0.7164
22	สงขลา	0.7121
23	พะเยา	0.7101
24	สระบุรี	0.7097
25	สุพรรณบุรี	0.7056
26	จันทบุรี	0.7054
27	ปราจีนบุรี	0.7043
28	เพชรบุรี	0.7040
29	ขอนแก่น	0.7029
30	เชียงใหม่	0.7027
31	ปทุมธานี	0.7008
32	ราชบุรี	0.6931
33	หนองคาย	0.6917
34	ลำปาง	0.6873
35	อุทัยธานี	0.6838
36	ยโสธร	0.6822
37	สิงห์บุรี	0.6821
38	แพร่	0.6761
39	เพชรบูรณ์	0.6747
40	ชัยภูมิ	0.6746
41	อ่างทอง	0.6738
42	นครนายก	0.6736
43	สุราษฎร์ธานี	0.6725
44	ยะลา	0.6713
45	น่าน	0.6713
46	นครศรีธรรมราช	0.6654
47	สุโขทัย	0.6648
48	บึงกาฬ	0.6619
49	ภูเก็ต	0.6606
50	ตรัง	0.6598
51	นครสวรรค์	0.6583
52	ลพบุรี	0.6539
53	นราธิวาส	0.6501
54	สตูล	0.6474
55	ชัยนาท	0.6464
56	กาญจนบุรี	0.6440
57	อุดรธานี	0.6427
58	มุกดาหาร	0.6425
59	พัทลุง	0.6386
60	อำนาจเจริญ	0.6363
61	ตาก	0.6342
62	สระแก้ว	0.6293
63	สกลนคร	0.6282
64	แม่ฮ่องสอน	0.6221
65	นครราชสีมา	0.6091
66	อุดรธานี	0.6069
67	นครพนม	0.6033
68	กระบี่	0.5975
69	ระนอง	0.5973
70	หนองบัวลำภู	0.5898
71	ศรีสะเกษ	0.5833
72	มหาสารคาม	0.5690
73	กาฬสินธุ์	0.5689
74	อุบลราชธานี	0.5503
75	สุรินทร์	0.5442
76	ปัตตานี	0.5376
77	บุรีรัมย์	0.5374

ที่มา: ประมวลผลและรวบรวมโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

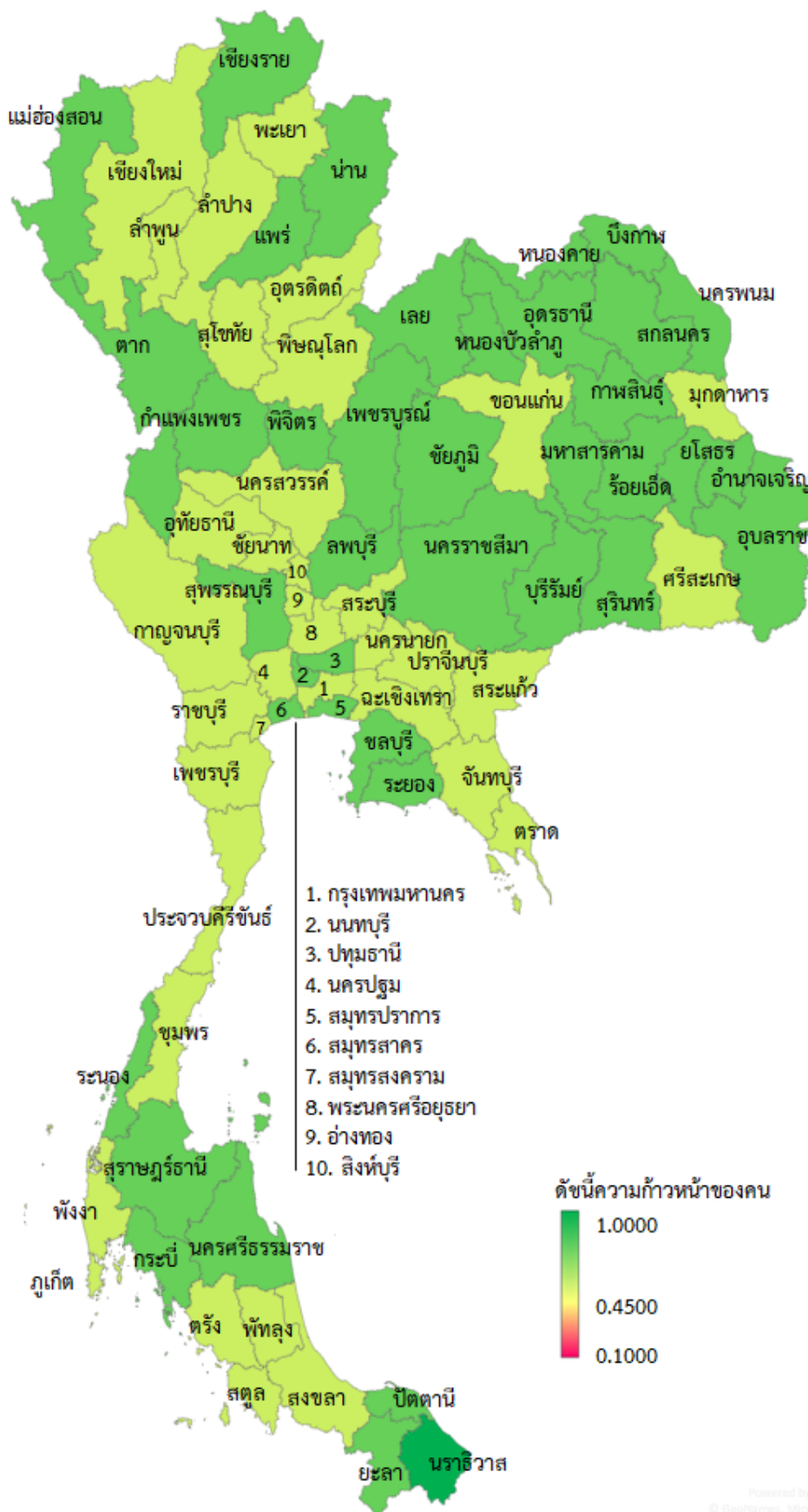
แผนภาพ ผ.6 ดัชนีย่อยด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม รายจังหวัด ปี 2564

ลำดับ	จังหวัด	ค่าดัชนี
1	อุดรดิตถ์	0.8653
2	ตาก	0.8056
3	สระแก้ว	0.8004
4	ชัยภูมิ	0.7810
5	มุกดาหาร	0.7781
6	กาญจนบุรี	0.7750
7	บึงกาฬ	0.7596
8	ร้อยเอ็ด	0.7542
9	อุทัยธานี	0.7494
10	กาฬสินธุ์	0.7469
11	บุรีรัมย์	0.7444
12	อุบลราชธานี	0.7435
13	อำนาจเจริญ	0.7413
14	ลำปาง	0.7412
15	สุรินทร์	0.7398
16	เลย	0.7393
17	อุดรธานี	0.7390
18	ยโสธร	0.7360
19	สกลนคร	0.7357
20	ยะลา	0.7343
21	แพร่	0.7342
22	หนองบัวลำภู	0.7324
23	หนองคาย	0.7231
24	พิจิตร	0.7225
25	พิษณุโลก	0.7223
26	นครพนม	0.7217
27	มหาสารคาม	0.7211
28	ศรีสะเกษ	0.7206
29	นครราชสีมา	0.7206
30	น่าน	0.7156
31	กำแพงเพชร	0.7131
32	พะเยา	0.7080
33	พิจิตร	0.7077
34	นราธิวาส	0.7074
35	ขอนแก่น	0.6969
36	นครสวรรค์	0.6964
37	สุพรรณบุรี	0.6957
38	นครศรีธรรมราช	0.6937
39	สุโขทัย	0.6876
40	เพชรบูรณ์	0.6870
41	อ่างทอง	0.6853
42	นครนายก	0.6819
43	สตูล	0.6814
44	เชียงราย	0.6793
45	ปัตตานี	0.6788
46	ลพบุรี	0.6775
47	ลำพูน	0.6759
48	ปราจีนบุรี	0.6715
49	ตรัง	0.6706
50	เพชรบุรี	0.6640
51	พังงา	0.6631
52	ประจวบคีรีขันธ์	0.6625
53	สิงห์บุรี	0.6623
54	กระบี่	0.6558
55	ชัยนาท	0.6539
56	จันทบุรี	0.6530
57	สุราษฎร์ธานี	0.6451
58	ฉะเชิงเทรา	0.6320
59	ตราด	0.6297
60	ชุมพร	0.6280
61	เชียงใหม่	0.6229
62	สมุทรสงคราม	0.6224
63	สงขลา	0.6169
64	ราชบุรี	0.6150
65	ระนอง	0.6073
66	สระบุรี	0.5998
67	ภูเก็ต	0.5838
68	พระนครศรีอยุธยา	0.5660
69	แม่ฮ่องสอน	0.5550
70	ปทุมธานี	0.5365
71	นนทบุรี	0.5331
72	ชลบุรี	0.5282
73	ระยอง	0.5268
74	นครปฐม	0.5179
75	กรุงเทพมหานคร	0.4515
76	สมุทรปราการ	0.4173
77	สมุทรสาคร	0.3664

ที่มา: ประมวลผลและรวบรวมโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

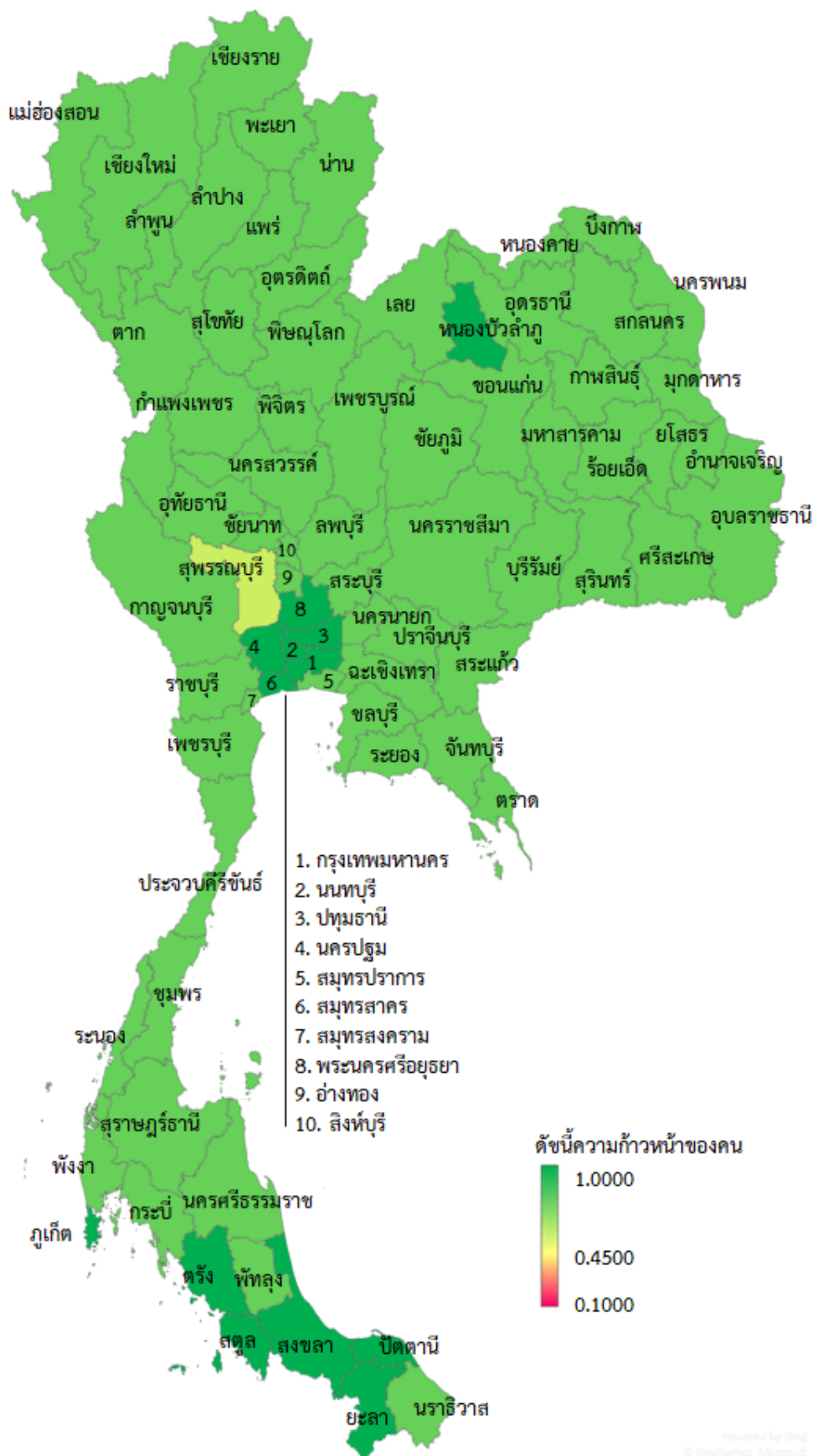
แผนภาพ ผ.7 ดัชนีย่อยด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน รายจังหวัด ปี 2564

ลำดับ	จังหวัด	ค่าดัชนี
1	นราธิวาส	0.8219
2	สมุทรสาคร	0.7588
3	เพชรบูรณ์	0.7512
4	อุบลราชธานี	0.7462
5	มหาสารคาม	0.7353
6	นครพนม	0.7273
7	ระนอง	0.7259
8	ยะลา	0.7251
9	แม่ฮ่องสอน	0.7247
10	ชลบุรี	0.7156
11	ปัตตานี	0.7134
12	หนองบัวลำภู	0.7117
13	สกลนคร	0.7087
14	อุดรธานี	0.7036
15	อำนาจเจริญ	0.6990
16	ปทุมธานี	0.6985
17	กาฬสินธุ์	0.6971
18	เลย	0.6931
19	ยโสธร	0.6913
20	บึงกาฬ	0.6807
21	สุรินทร์	0.6806
22	ลพบุรี	0.6803
23	เชียงใหม่	0.6801
24	ตาก	0.6760
25	บุรีรัมย์	0.6746
26	นครราชสีมา	0.6688
27	สุราษฎร์ธานี	0.6680
28	ร้อยเอ็ด	0.6667
29	สุพรรณบุรี	0.6661
30	สมุทรปราการ	0.6624
31	พิจิตร	0.6615
32	หนองคาย	0.6572
33	น่าน	0.6564
34	ชัยภูมิ	0.6562
35	กำแพงเพชร	0.6501
36	นครศรีธรรมราช	0.6464
37	ระยอง	0.6453
38	แพร่	0.6453
39	นนทบุรี	0.6436
40	กระบี่	0.6409
41	พะเยา	0.6391
42	ชุมพร	0.6354
43	พระนครศรีอยุธยา	0.6328
44	ตรัง	0.6321
45	มุกดาหาร	0.6248
46	จันทบุรี	0.6234
47	สตูล	0.6116
48	นครสวรรค์	0.6105
49	อุทัยธานี	0.6102
50	สระแก้ว	0.6099
51	ลำพูน	0.6094
52	ลำปาง	0.6089
53	ชัยนาท	0.6074
54	อุดรธานี	0.6064
55	ปราจีนบุรี	0.6030
56	สงขลา	0.6011
57	ศรีสะเกษ	0.6003
58	สุโขทัย	0.5990
59	กาญจนบุรี	0.5898
60	ขอนแก่น	0.5881
61	นครปฐม	0.5802
62	นครนายก	0.5774
63	ตราด	0.5771
64	กรุงเทพมหานคร	0.5758
65	ภูเก็ต	0.5626
66	ฉะเชิงเทรา	0.5619
67	สิงห์บุรี	0.5596
68	เชียงใหม่	0.5579
69	อ่างทอง	0.5566
70	พังงา	0.5565
71	พิษณุโลก	0.5494
72	สมุทรสงคราม	0.5493
73	สระบุรี	0.5472
74	พัทลุง	0.5352
75	ประจวบคีรีขันธ์	0.5229
76	ราชบุรี	0.5209
77	เพชรบุรี	0.4960

ที่มา: ประมวลผลและรวบรวมโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

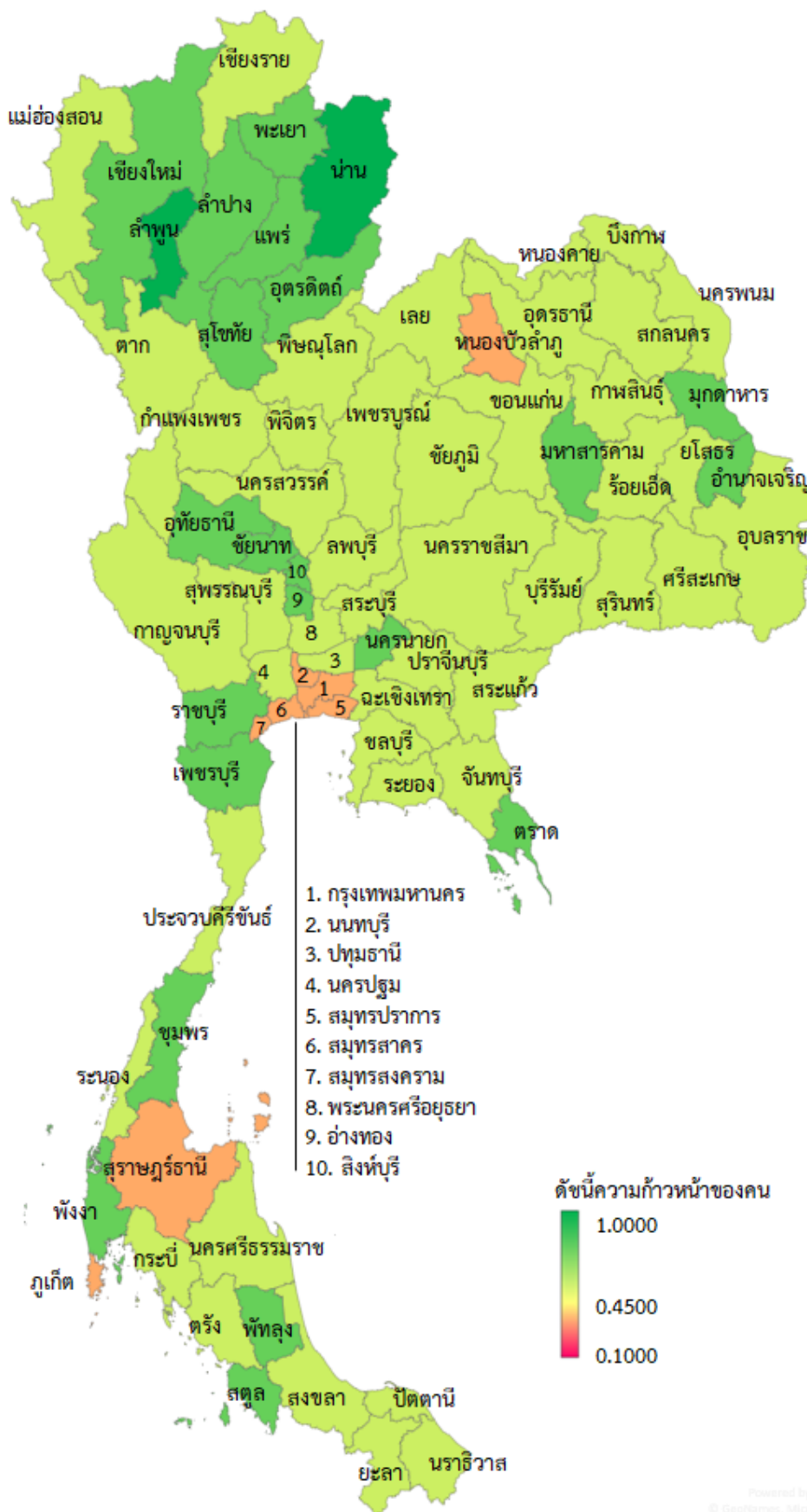
แผนภาพ ผ.8 ดัชนีย่อยด้านการคมนาคมและการสื่อสาร รายจังหวัด ปี 2564

ลำดับ	จังหวัด	ค่าดัชนี
1	กรุงเทพมหานคร	0.9831
2	นนทบุรี	0.9407
3	สมุทรสาคร	0.9276
4	ปทุมธานี	0.9138
5	ภูเก็ต	0.9096
6	ปัตตานี	0.8654
7	สงขลา	0.8625
8	ตรัง	0.8454
9	ยะลา	0.8449
10	นครปฐม	0.8296
11	สตูล	0.8282
12	หนองบัวลำภู	0.8228
13	พระนครศรีอยุธยา	0.8215
14	ราชบุรี	0.8183
15	กระบี่	0.8079
16	พังงา	0.8072
17	สมุทรปราการ	0.8054
18	อุดรธานี	0.8014
19	สมุทรสงคราม	0.8010
20	แพร่	0.7967
21	ชลบุรี	0.7893
22	พัทลุง	0.7878
23	บุรีรัมย์	0.7849
24	น่าน	0.7831
25	สกลนคร	0.7825
26	นครพนม	0.7824
27	เพชรบุรี	0.7763
28	สิงห์บุรี	0.7754
29	สุราษฎร์ธานี	0.7715
30	มุกดาหาร	0.7667
31	มหาสารคาม	0.7655
32	นครศรีธรรมราช	0.7577
33	นราธิวาส	0.7554
34	หนองคาย	0.7552
35	ลำปาง	0.7546
36	ขอนแก่น	0.7523
37	อำนาจเจริญ	0.7499
38	เพชรบูรณ์	0.7494
39	อ่างทอง	0.7487
40	ศรีสะเกษ	0.7455
41	สระบุรี	0.7411
42	ลพบุรี	0.7407
43	ยโสธร	0.7397
44	เชียงราย	0.7371
45	ตราด	0.7363
46	พิจิตร	0.7360
47	อุดรดิตถ์	0.7321
48	บึงกาฬ	0.7316
49	สุโขทัย	0.7260
50	ลำพูน	0.7256
51	กาญจนบุรี	0.7238
52	พะเยา	0.7136
53	ระนอง	0.7112
54	ร้อยเอ็ด	0.7098
55	กาฬสินธุ์	0.7032
56	สุรินทร์	0.7023
57	เลย	0.7008
58	เชียงใหม่	0.6933
59	พิษณุโลก	0.6903
60	ชัยนาท	0.6892
61	ประจวบคีรีขันธ์	0.6815
62	นครนายก	0.6811
63	อุบลราชธานี	0.6787
64	จันทบุรี	0.6783
65	นครราชสีมา	0.6736
66	ปราจีนบุรี	0.6702
67	ชุมพร	0.6673
68	อุทัยธานี	0.6673
69	ฉะเชิงเทรา	0.6658
70	ระยอง	0.6634
71	ตาก	0.6629
72	กำแพงเพชร	0.6607
73	นครสวรรค์	0.6601
74	แม่ฮ่องสอน	0.6551
75	ชัยภูมิ	0.6516
76	สระแก้ว	0.6460
77	สุพรรณบุรี	0.6338

ที่มา: ประมวลผลและรวบรวมโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

แผนภาพ ผ.9 ดัชนีย่อยด้านการมีส่วนร่วม รายจังหวัด ปี 2564

ลำดับ	จังหวัด	ค่าดัชนี
1	ลำพูน	0.8672
2	น่าน	0.8326
3	ชัยนาท	0.8018
4	สิงห์บุรี	0.7601
5	พะเยา	0.7526
6	แพร่	0.7519
7	ลำปาง	0.7484
8	อำนาจเจริญ	0.7306
9	มุกดาหาร	0.7267
10	มหาสารคาม	0.7067
11	อุทัยธานี	0.7002
12	เชียงใหม่	0.6968
13	พัทลุง	0.6968
14	ชุมพร	0.6675
15	สุโขทัย	0.6650
16	พังงา	0.6563
17	เพชรบุรี	0.6559
18	ตราด	0.6552
19	ราชบุรี	0.6540
20	นครนายก	0.6534
21	อุดรดิตถ์	0.6467
22	อ่างทอง	0.6459
23	สตูล	0.6411
24	เชียงใหม่	0.6265
25	พระนครศรีอยุธยา	0.6264
26	แม่ฮ่องสอน	0.5971
27	ตรัง	0.5959
28	กาญจนบุรี	0.5945
29	เลย	0.5930
30	สระบุรี	0.5928
31	กาฬสินธุ์	0.5919
32	สงขลา	0.5917
33	ยโสธร	0.5884
34	บุรีรัมย์	0.5882
35	ชัยภูมิ	0.5880
36	นครพนม	0.5845
37	สุพรรณบุรี	0.5839
38	นครราชสีมา	0.5836
39	ขอนแก่น	0.5816
40	จันทบุรี	0.5806
41	สระแก้ว	0.5800
42	กำแพงเพชร	0.5789
43	ปัตตานี	0.5767
44	ร้อยเอ็ด	0.5700
45	ศรีสะเกษ	0.5674
46	ฉะเชิงเทรา	0.5656
47	เพชรบูรณ์	0.5594
48	นครปฐม	0.5587
49	สกลนคร	0.5480
50	พิษณุโลก	0.5472
51	ตาก	0.5470
52	ระนอง	0.5435
53	อุบลราชธานี	0.5419
54	ปราจีนบุรี	0.5406
55	พิจิตร	0.5402
56	สุรินทร์	0.5398
57	นครสวรรค์	0.5353
58	ลพบุรี	0.5262
59	กระบี่	0.5168
60	ยะลา	0.5134
61	นครศรีธรรมราช	0.5131
62	ประจวบคีรีขันธ์	0.5115
63	บึงกาฬ	0.5115
64	นราธิวาส	0.5053
65	ระยอง	0.4884
66	อุดรธานี	0.4791
67	หนองคาย	0.4750
68	ปทุมธานี	0.4698
69	ชลบุรี	0.4650
70	สุราษฎร์ธานี	0.4497
71	สมุทรสงคราม	0.4429
72	นนทบุรี	0.4425
73	หนองบัวลำภู	0.4282
74	สมุทรสาคร	0.4263
75	กรุงเทพมหานคร	0.3815
76	ภูเก็ต	0.3688
77	สมุทรปราการ	0.3323

ที่มา: ประมวลผลและรวบรวมโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

Technical note

วิธีการคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคน

วิธีการคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ปี 2564 ไม่มีการถ่วงน้ำหนักทั้งในระดับดัชนีย่อย และ ระดับดัชนีรวม

ในแต่ละตัวชี้วัดจะใช้สูตรการคำนวณค่าคะแนนตัวชี้วัดของแต่ละจังหวัด ดังนี้
สำหรับตัวชี้วัดที่มีความหมายเชิงบวก ใช้สูตร

$$\text{คะแนนตัวชี้วัด} = \frac{\text{ค่าตัวชี้วัด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}$$

สำหรับตัวชี้วัดที่มีความหมายเชิงลบ ใช้สูตร

$$\text{คะแนนตัวชี้วัด} = 1 - \left[\frac{\text{ค่าตัวชี้วัด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}} \right]$$

สำหรับตัวชี้วัดผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว ใช้สูตร¹

$$\text{คะแนนตัวชี้วัดรายได้} = \frac{\ln(\text{GPP per capita ในจังหวัด}) - \ln(1,000)}{\ln(\text{GPP per capita ในจังหวัด}_{\text{ค่าสูงสุด}}) - \ln(1,000)}$$

ทั้งนี้ ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุด ใช้วิธีการกำหนดค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดคงที่ในช่วงเวลาหนึ่ง² โดยมีแนวคิดมาจาก New Fixed Goalposts Method ที่ถูกนำมาใช้ในการจัดทำดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) ซึ่งวิธีการกำหนดค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดคงที่สามารถกำหนดจากค่าต่ำสุดที่เป็นไปได้ และค่าสูงสุดเป็นค่าเป้าหมายของการพัฒนาได้

¹ การประมวลผลคะแนนตัวชี้วัดผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวครั้งนี้ ประยุกต์มาจากวิธีการคำนวณดัชนีย่อยด้านเศรษฐกิจของการจัดทำดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) ซึ่งเป็นการสะท้อนมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เหมาะสม (A decent standard of living) ทางด้านเศรษฐกิจ โดยการพิจารณาจากอรรถประโยชน์หรือผลกระทบที่ได้รับจากการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว (GPP per capita) บนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างขนาดของเศรษฐกิจไปพร้อมกัน ยกตัวอย่างเช่น จังหวัด ก และจังหวัด ข มี GPP per capita อยู่ที่ 5,000 บาทต่อคนต่อปี และ 10,000 บาทต่อคนต่อปี ตามลำดับ โดยหากพิจารณาตามแนวคิดดังกล่าว สะท้อนว่า การเพิ่มขึ้นของ GPP per capita 1,000 บาทต่อคนต่อปี ในจังหวัด ก ย่อมมีผลกระทบต่อมาตรฐานการดำรงชีวิตมากกว่าการเพิ่มขึ้นของ GPP per capita 1,000 บาทต่อคนต่อปี ในจังหวัด ข ดังนั้น คะแนนตัวชี้วัดทางด้านการเศรษฐกิจของจังหวัด ก จึงควรสูงกว่าคะแนนตัวชี้วัดของจังหวัด ข เพื่อแสดงให้เห็นนัยยะของความสามารถในการยกระดับคุณภาพชีวิตที่สูงกว่าจากผลของความเปลี่ยนแปลงหรือกระบวนการพัฒนามนุษย์ เป็นต้น

² อาจมีการเปลี่ยนของค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดได้ หากข้อมูลที่ใช้ในการคำนวณมีการปรับปรุงข้อมูลหรือมีค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดมากกว่าและน้อยกว่าชุดข้อมูลเดิม

โดยอาศัยการสนับสนุนจากงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง สำหรับดัชนีความก้าวหน้าของคนของประเทศไทย เนื่องจาก ตัวชี้วัดบางส่วนขาดงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นมาตรฐานในการกำหนดค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด ดังนั้น จึงอาศัยการกำหนดค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดจากชุดข้อมูลในอดีตที่ผ่านมาเป็นหลัก ได้แก่ การกำหนดจากค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดของข้อมูลในช่วง ปี 2554 - 2564 เพื่อค่าดัชนีสามารถเปรียบเทียบระหว่างเวลาและจังหวัดได้³

สูตรการคำนวณ ค่าคะแนนดัชนีย่อย HAI (แต่ละด้าน 8 ด้าน)

$$\text{ค่าคะแนนดัชนีย่อย HAI (แต่ละด้าน 8 ด้าน)} \\ = \frac{(\text{ค่าคะแนนตัวชี้วัดที่ 1} + \text{ค่าคะแนนตัวชี้วัดที่ 2} + \text{ค่าคะแนนตัวชี้วัดที่ 3} + \text{ค่าคะแนนตัวชี้วัดที่ 4})}{4}$$

สูตรการคำนวณ ค่าคะแนนดัชนีรวม HAI = ค่าเฉลี่ยเรขาคณิต⁴ ของค่าคะแนนดัชนีย่อย 8 ด้าน

หรือ

$$\text{ค่าคะแนนดัชนีรวม HAI} \\ = \sqrt[8]{\text{ค่าคะแนนดัชนีย่อย 1} \times \text{ค่าคะแนนดัชนีย่อย 2} \times \dots \times \text{ค่าคะแนนดัชนีย่อย 8}}$$

หรือ

$$\log G.M. = \frac{1}{N} \sum \log X_i$$

³ การกำหนดค่าสูงสุดและต่ำสุด มีการปรับปรุงวิธีการตั้งแต่ชุดข้อมูลปี 2562 เป็นต้นมา โดยชุดข้อมูลเดิมจนถึงปี 2558 กำหนดค่าสูงสุดและต่ำสุดจากค่าของจังหวัดที่มีความก้าวหน้ามากที่สุดกับจังหวัดที่มีความก้าวหน้าน้อยที่สุดของชุดข้อมูลในแต่ละปีและเป็นอิสระจากกันระหว่างปี ทำให้ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดในแต่ละปีจะไม่เท่ากัน ส่งผลให้ค่าดัชนีความก้าวหน้าที่ออกมาไม่สามารถเปรียบเทียบระหว่างปีได้ ทั้งนี้ ได้มีการปรับปรุงวิธีการคำนวณย้อนหลังถึงปี 2554 แล้ว

⁴ การคำนวณดัชนีความก้าวหน้าของคนในระดับภาพรวม (ระดับดัชนีย่อย) ได้มีการปรับปรุงในปี 2563 จากเดิมที่ใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิตมาใช้ในการหาค่าเฉลี่ยแบบเรขาคณิตจากดัชนีย่อยทั้ง 8 ด้าน เพราะการใช้ค่าเฉลี่ยแบบเรขาคณิต สามารถให้ผลลัพธ์ที่ได้สะท้อนความแตกต่างของอิทธิพลของมิติต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากกว่า โดยเฉพาะหากในแต่ละมิติมีค่าแตกต่างกันมาก จะทำให้คะแนนของดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) เหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริงมากกว่าการคำนวณแบบเลขคณิต ทั้งนี้ ได้มีการปรับปรุงวิธีการคำนวณย้อนหลังถึงปี 2554 แล้ว

